

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SURİYELİ KENT MÜLTECİLERİNİN SOSYAL,
KÜLTÜREL VE EKONOMİK ENTEGRASYONU
(KÜÇÜKÇEKMECE İLÇESİ ÖRNEĞİ)**

DOKTORA TEZİ

Selda GEYİK YILDIRIM

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali ARSLAN

TEMMUZ – 2020

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**SURİYELİ KENT MÜLTECİLERİNİN SOSYAL,
KÜLTÜREL VE EKONOMİK ENTEGRASYONU
(KÜÇÜKÇEKMECE İLÇESİ ÖRNEĞİ)**

DOKTORA TEZİ

Selda GEYİK YILDIRIM

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

“Bu tez sınavı 03/07/2020 tarihinde online olarak yapılmış olup aşağıda isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof. Dr. Ali ARSLAN	Başarılı
Prof. Dr. H. Musa TAŞDELEN	Başarılı
Prof. Dr. Ömer SAY	Başarılı
Prof. Dr. Midrabi Cihangir DOĞAN	Başarılı
Doç. Dr. Hasan Hüseyin TAYLAN	Başarılı

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLIK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı :	Selda GEYİK YILDIRIM
Öğrenci Numarası :	1040013001
Enstitü Anabilim Dalı :	Sosyoloji
Enstitü Bilim Dalı :	Sosyoloji
Programı :	☐ YÜKSEK LİSANS ☒ DOKÜZDUA
Tezin Başlığı :	Suriyeli Karı MÜhacirlerinin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Entegrasyonu (Küçükçekmece İlçesi Örneği)
Benzerlik Oranı :	%19

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir inihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

09/06/2020
Selda GEYİK YILDIRIM

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere .....@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....
İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Prof. Dr. Ali ARSLAN

Tarih:

İmza:

Enstitü Birlik Sorumlusu Onay

FAYDA EDİLMİŞTİR

REĞİDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın tamamlanmasında bilgisini, rehberliğini ve yardımseverliğini hiç eksik etmemiş olan değerli danışmanım Prof. Dr. Ali ARSLAN'a, akademik yolculuğuma hiç şüphesiz en büyük katkıyı sağlamış ve bu yolculuğumun her aşamasında her zaman minnetle anacağım değerli hocam Prof. Dr. H. Musa TAŞDELEN'e, tezime yaptığı katkılar ve yapıcı eleştirileri için Doç. Dr. Hasan Hüseyin TAYLAN'a teşekkür ediyorum.

Sakarya'da tanıştığımız ilk günden bugüne kadar tecrübe ettiğimiz bütün keyifli sohbetler, akademik çalışmalarına yaptığı katkılar, yardımlar ve kadirşinaslığı için değerli dostum Müberra DİNLER'e teşekkür ediyorum.

Bu aşamaya kadar gelmemde büyük katkıları olan anneme, babama, amcama ve kardeşlerime çok teşekkür ederim. Bu yolun bütün yorucu yükünü hep birlikte taşıyarak sona varmayı başarabildim.

Ve elbette ömrümün her yüküne ortaklık etmiş eşim Ozan YILDIRIM'a, yaşantımıza en büyük sevinçleri eklemiş olan kızıma çok teşekkür ederim.

Ayrıca ömrünün otuz yılını Almanya'da işçi olarak geçirmiş, göç yolculuğunu onlarca kez tecrübe etmiş ve ailemizin bütün bireyelerine büyük katkıları olmuş dedemi rahmetle anıyorum.

Son olarak, tez çalışmamın alan araştırmasına katkıda bulunan bütün katılımcılara sonsuz teşekkürler...

Selda GEYİK YILDIRIM

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR.....	v
TABLO LİSTESİ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ	viii
GRAFİK LİSTESİ.....	ix
ÖZET	xi
ABSTRACT	xii

GİRİŞ.....	1
------------	---

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	10
---	-----------

1.1. Tarihsel ve Kavramsal Açıdan Entegrasyon	10
---	----

1.2. Entegrasyon Boyutları	16
----------------------------------	----

1.2.1. Sosyal Entegrasyon	16
---------------------------------	----

1.2.2. Kültürel Entegrasyon.....	20
----------------------------------	----

1.2.3. Ekonomik Entegrasyon	21
-----------------------------------	----

1.2.4. Hukuki ve Politik Entegrasyon.....	23
---	----

1.2.5. Sivil Entegrasyon	24
--------------------------------	----

1.2.6. Yerel Entegrasyon	25
--------------------------------	----

1.3. Entegrasyon Teorileri	25
----------------------------------	----

1.3.1. Klasik Teoriler.....	26
-----------------------------	----

1.3.2. Çağdaş Teoriler	30
------------------------------	----

1.4. Mülteci Entegrasyonu.....	31
--------------------------------	----

BÖLÜM 2: TÜRKİYE’DE ENTEGRASYON	39
--	-----------

2.1. Türkiye’de Göç, Sığınma ve Mültecilik	39
--	----

2.2. Göç, İskân ve Sığınma Politikaları	44
---	----

2.3. Modernite, Ulus-Devlet ve Yurttaşlık	47
---	----

2.4. Harmonizasyon: “Birlikte Yaşama Modeli”	51
--	----

2.5. Kabul Kültürü ve Külfet Paylaşma.....	53
--	----

2.6. Türkiye ve Suriyeli Mülteciler	56
---	----

2.6.1. Suriye’den Türkiye’ye Kitlesele Göç.....	56
---	----

2.6.2. İstanbul’a Yerleşimde Göçmen Ağları.....	60
---	----

2.6.3. Etkileşimsiz Entegrasyon	63
2.6.4. Araştırma Konusuna İlişkin Yapılmış Çalışmalar.....	65
BÖLÜM 3: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	69
3.1. Araştırma Modeli.....	69
3.2. Verilerin Toplanması.....	74
3.2.1. Nitel Araştırma ve Örneklem	74
3.2.1.1. Katılımcıların Özellikleri	76
3.2.1.2. Mülakatlar	87
3.2.1.3. Gözlem.....	89
3.2.2. Nicel Araştırma ve Örneklem.....	90
3.2.2.1. Örneklem Özellikleri	91
3.2.2.2. Anketler.....	94
3.3. Verilerin Analizi	95
3.3.1. Nitel Verilerin Çözümlemesi.....	95
3.3.2. Nicel Verilerin Çözümlemesi	97
3.3.3. Geçerlik ve Güvenirlilik	97
BÖLÜM 4: NİCEL ARAŞTIRMA BULGULARI	101
4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri	101
4.1.1. Cinsiyet.....	101
4.1.2. Yaş.....	102
4.1.3. Medeni Durum	102
4.1.4. Eğitim Durumu	103
4.1.5. Meslek	104
4.1.6. Aktif Çalışma Yaşamı	105
4.1.7. Aylık Gelir.....	106
4.1.8. Hane Nüfusu.....	107
4.1.9. Konut Sahipliği.....	108
4.1.9.1. Türkiye	108
4.1.9.2. Suriye	109
4.1.10. Türkiye’de Doğan Çocuk Sayısı	109
4.1.11. Okula Giden Çocuk Sayısı	110
4.1.12. Hane içi Çalışan Sayısı.....	111

4.1.13. Sosyal Yardım	112
4.1.14. Etnik Kimlik	112
4.2. Katılımcıların Göç Süreçleri ile İlgili Bulgular	113
4.2.1. Küçükçekmece İlçesine Yerleşme Nedenleri	113
4.2.2. Türkiye'ye Göç Sonrası Suriye'ye Gitme Sıklığı	114
4.2.3. Türkiye'ye Göç Etme Tarihleri	115
4.2.4. Göç Öncesi Yaşadıkları Şehirler	116
4.2.5. Suriye'ye Geri Dönme Eğilimleri	116
4.2.6. Türkiye Dışında Başka Bir Ülkeye Göç Etme Eğilimleri	117
4.2.7. Göç Öncesi ve Sonrası Sosyo-Ekonomik Yaşam.....	118
4.3. Katılımcıların Kimlik, Dil, Aidiyet, Sosyal Etkileşim Düzeyleri Ve Ayrımcılık Algıları İle İlgili Bulgular.....	119
4.3.1. Kendilerini Öncelikli Olarak Tanımladıkları Kimlikler.....	119
4.3.2. Türkçe Bilme Oranları.....	120
4.3.3. Ayrımcılık Algıları	120
4.3.4. Sosyal Ortamlara Katılım	121
4.3.5. Aidiyet	122
4.3.5.1. Türkiye	122
4.3.5.2. İstanbul.....	123
4.3.6. Türkçe Yayın Takibi	124
4.3.7. Mültecilerle İletişim	124
4.3.8. Türk Komşulara İlişkin Kanaatler	125
4.3.9. Türk Komşularla Yardımlaşma	126
4.3.10. Yerel Yöneticilere İlişkin Kanaatler.....	127
4.3.11. Eğitim Hizmetine İlişkin Kanaatler.....	127
4.3.12. Sağlık Hizmetine İlişkin Kanaatler	128
4.3.13. Türk Vatandaşlığı	129
4.3.14. İş Yaşamına İlişkin Kanaatler	130
4.3.15. İş Fırsatlarına İlişkin Kanaatler	130
4.3.16. Türk Hükümetine İlişkin Kanaatler.....	131
4.3.17. Türk Polisine İlişkin Kanaatler.....	132
BÖLÜM 5: NİTEL ARAŞTIRMA BULGULARI	133

5.1. Sosyal Entegrasyon Bulguları	133
5.1.1. Sosyal Bağ Kurma.....	133
5.1.1.1. Sosyal Köprüler	134
5.1.1.2. Sosyal Bağlar	135
5.1.1.3. Sosyal Bağlantılar	136
5.1.2. Eğitim	138
5.1.3. Sağlık.....	140
5.1.4. Mekansal Ayrışma.....	141
5.2. Kültürel Entegrasyon Bulguları.....	142
5.2.1. Aidiyet Duygusu.....	142
5.2.1.1. Aidiyet Türleri	143
5.2.1.1.1. Etnik Aidiyet	143
5.2.1.1.2. Dini Aidiyet.....	144
5.2.1.1.3. Mekansal Aidiyet	145
5.2.1.1.4. Sosyal Aidiyet	145
5.2.2. Dil Bilgisi	147
5.2.3. Kültürel Pratikler.....	149
5.3. Ekonomik Entegrasyon Bulguları	150
5.3.1. İstihdam	151
5.3.2. İşsizlik Oranları	152
5.3.3. Gelir Seviyesi	152
5.3.4. Ev Sahibi Olma Oranları	153
SONUÇ VE ÖNERİLER	154
KAYNAKÇA.....	163
EKLER	181
ÖZGEÇMİŞ	188

KISALTMALAR

AFAD	: Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
GAV	: Göç Araştırmaları Vakfı
GK	: Geçici Koruma
ĞİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
HEP	: Hızlandırılmış Eğitim Programı
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
İHK	: İnsan Hakları İnceleme Komisyonu
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı	58
Tablo 2: Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı	59
Tablo 3: Katılımcıların Özellikleri	84
Tablo 4: İstanbul İlçelerinde Suriyeli Mülteci Sayısı (Sayısal ve Oransal Büyüklük Sıralaması) Avrupa Yakası (% 86) / Anadolu Yakası (% 14).....	92
Tablo 5: Cinsiyet Dağılımı	101
Tablo 6: Yaş Dağılımı	102
Tablo 7: Medeni Durum	102
Tablo 8: Eğitim Durumu.....	103
Tablo 9: Meslek Dağılımı.....	104
Tablo 10: Şu an ki çalışma durumu	105
Tablo 11: Türkiye’deki Aylık Gelir.....	106
Tablo 12: Ailedeki Kişi Sayısı.....	107
Tablo 13: Şu An Oturduğu Ev Durumu.....	108
Tablo 14: Suriye’deki Ev Durumu	109
Tablo 15: Türkiye’de Doğan Çocuk Sayısı	109
Tablo 16: Okula Giden Çocuk Sayısı	110
Tablo 17: Hane İçi Çalışan Sayısı	111
Tablo 18: Sosyal Yardım Alma Durumu.....	112
Tablo 19: Etnik Kimlik Dağılımları	112
Tablo 20: Küçükçekmece İlçesine Yerleşme Nedenleri.....	113
Tablo 21: Suriye’ye Gitme Sıklığı.....	114
Tablo 22: Türkiye’ye Göç Etme Tarihleri	115
Tablo 23: Geldikleri Şehirler	116
Tablo 24: Suriye’ye Geri Dönme Eğilimleri	116
Tablo 25: Başka Bir Ülkeye Göç Etme Eğilimleri	117
Tablo 26: Suriye ile Türkiye’deki Sosyo-Ekonomik Yaşam.....	118
Tablo 27: Öncelikli Kimlik Tanımlama	119
Tablo 28: Türkçe Konuşma Anlama Düzeyi.....	120
Tablo 29: Türk Komşulara Yönelik Ayrımcılık Algıları.....	120

Tablo 30: Türklerin Yoğun Olduğu Sosyal Ortamlara Katılım.....	121
Tablo 31: Kendini Türk Toplumuna Ait Hissetme.....	122
Tablo 32: İstanbul'da Kendini Evinde Gibi Hissetme.....	123
Tablo 33: Türkçe Yayınları Takip Etme Sıklığı.....	124
Tablo 34: Suriyeli Mülteci Arkadaşlarla Görüşme Sıklığı.....	124
Tablo 35: Türk Komşulara İlişkin Kanaatle	125
Tablo 36: Türk Komşularla Yardımlaşma	126
Tablo 37: Yerel yöneticilere İlişkin Kanaatler	127
Tablo 38: Eğitim Hizmetlerine İlişkin Memnuniyet Düzeyleri.....	127
Tablo 39: Sağlık Hizmetlerine İlişkin Memnuniyet Düzeyleri	128
Tablo 40: Türk Vatandaşı Olma Talepleri.....	129
Tablo 41: Türkler ile Suriyelilere Ödenen Ücretlere İlişkin Kanaatler	130
Tablo 42: İş Bulma Konusunda Türkler ile Aynı İmkanlara Sahip Olma Fikri	130
Tablo 43: Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikalara İlişkin Memnuniyet.....	131
Tablo 44: Türk Polisine İlişkin Kanaatler	132

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler.....	57
Şekil 2: Suriyelilerin ilk 10 ile Göre Dağılımı.....	93

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler.....	58
Grafik 2: Yaş dağılımı.....	85
Grafik 3: Cinsiyet dağılımı.....	85
Grafik 4: Medeni durum.....	85
Grafik 5: Eğitim durumu.....	86
Grafik 6: Meslek	86
Grafik 7: Etnik kimlik	86
Grafik 8: Cinsiyet dağılımı.....	101
Grafik 9: Yaş dağılımı.....	102
Grafik 10: Medeni durum.....	103
Grafik 11: Eğitim durumu.....	104
Grafik 12: Meslek dağılımı	105
Grafik 13: Şu an ki çalışma durumu.....	105
Grafik 14: Türkiye’deki aylık gelir	106
Grafik 15: Ailedeki kişi sayısı.....	107
Grafik 16: Şu An Oturduğu Ev Durumu	108
Grafik 17: Suriye’deki Ev Durumu.....	109
Grafik 18: Türkiye’deki doğan çocuk sayısı	110
Grafik 19: Okula giden çocuk sayısı	111
Grafik 20: Hane içi çalışan sayısı.....	112
Grafik 21: Türkiye’deki Kamu ya da Özel Kuruluştan Yardım Alma Durumu	112
Grafik 22: Etnik kimlik dağılımı.....	113
Grafik 23: Küçükçekmece İlçesine Yerleşme Nedenleri	114
Grafik 24: Suriye’ye Gitme Sıklığı	115
Grafik 25: Türkiye’ye Göç Etme Tarihleri	115
Grafik 26: Geldikleri Şehirler	116
Grafik 27: Suriye’ye Geri Dönme Eğilimleri.....	117
Grafik 28: Başka Bir Ülkeye Göç Etme Eğilimleri.....	118
Grafik 29: Suriye ile Türkiye’deki Sosyo-Ekonomik Yaşam	118
Grafik 30: Öncelikli Kimlik Tanımlama.....	119
Grafik 31: Türkçe Konuşma Anlama Düzeyi	120

Grafik 32: Türk Komşulara Yönelik Ayrımcılık Algıları	121
Grafik 33: Türklerin Yoğun Olduğu Sosyal Ortamlara Katılım	122
Grafik 34: Kendini Türk Toplumuna Ait Hissetme	123
Grafik 35: İstanbul’da Kendini Evinde Gibi Hissetme	123
Grafik 36: Türkçe Yayınları Takip Etme Sıklığı	124
Grafik 37: Suriyeli Mülteci Arkadaşlarla Görüşme Sıklığı	125
Grafik 38: Türk Komşulara İlişkin Kanaatle.....	126
Grafik 39: Türk Komşularla Yardımlaşma	126
Grafik 40: Yerel yöneticilere İlişkin Kanaatler.....	127
Grafik 41: Eğitim Hizmetlerine İlişkin Memnuniyet Düzeyleri	128
Grafik 42: Sağlık Hizmetlerine İlişkin Memnuniyet Düzeyleri.....	129
Grafik 43: Türk Vatandaşı Olma Talepler	130
Grafik 44: Türkler ile Suriyelilere Ödenen Ücretlere İlişkin Kanaatler.....	130
Grafik 45: İş Bulma Konusunda Türkler ile Aynı İmkanlara Sahip Olma Fikri.....	131
Grafik 46: Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikalara İlişkin Memnuniyet	131
Grafik 47: Türk Polisine İlişkin Kanaatler	132

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☐	Doktora	☒
Tezin Başlığı: Suriyeli Kent Mültecilerinin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Entegrasyonu (Küçükçekmece İlçesi Örneği)			
Tezin Yazarı: Selda GEYİK YILDIRIM Danışman: Prof. Dr. Ali ARSLAN			
Kabul Tarihi: 03.07.2020		Sayfa Sayısı: xii (ön kısım) + 181 (tez) + 7 (ek)	
Anabilim Dalı: Sosyoloji			
<p>Suriye’de iç savaşın neden olduğu toplumsal değişimler neticesinde başlayan kitlesel göçlerle birlikte mülteci ve entegrasyon konusu Türkiye’nin güncel meseleleri arasında yer almaya başlamıştır. Türkiye’nin göç tarihi açısından özgün bir niteliğe sahip olan bu hareketlilik yeni bir göç deneyimini de beraberinde getirmiştir. Bu deneyimin nasıl yaşandığı ve yaşanacağı konusundaki tartışmalar genel olarak iki eksende yoğunlaşmaktadır; bunlardan biri mevcut kimlik ve tarihsel bağların Suriyelilerin Türk toplumuna entegre olmalarında olumlu yönde katkı sunabileceği ve bu hareketliliğin ekonomik büyüme açısından fırsata; sosyolojik açıdan toplumsal zenginlik ve çeşitliliğe katkı sağlayacağıdır. Bir diğeri ise, Türkiye’ye gelen Suriyeli nüfusun etnik çeşitliliği, sınıfsal statüleri, hukuki ve politik tecrübelerinden dolayı Türk toplumuna entegre olmalarında birtakım güçlüklerin yaşanacağıdır. Her iki görüşün ortak noktası ise entegrasyon politikalarının gerekliliğidir.</p> <p>Bu çalışma mülteci entegrasyonunun kentsel yaşam alanlarındaki durumlarına odaklanmakta; Suriyelilerin Türk toplumuna entegre olmalarının sosyal, kültürel ve ekonomik boyutta nasıl karşılık bulduğuna yanıt aramaktadır. Ayrıca etnik ve dini kimliğin entegrasyon üzerindeki etkisi de incelenmiş, Arap, Türkmen ve Kürt Suriyeli grupların entegrasyon farklılıkları da araştırmaya konu edinmiştir. İstanbul’un Küçükçekmece ilçesinde yaşayan Suriyeli kent mültecilerinin sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyonlarına ilişkin bulgular kuramsal ve metodolojik olarak karma yöntem araştırmasına dayanmaktadır. Literatür taraması ile belirlenen mülteci entegrasyonunun sosyal, kültürel ve ekonomik göstergeleri anket ve görüşme formları için daraltılmış ve soru formatına dönüştürülerek saha da uygulanmıştır.</p> <p>Çalışmanın neticesinde Suriyeli kent mültecilerinin Türk toplumuna sosyal ve kültürel açıdan entegre olmalarını kolaylaştıran etnik ve dini faktörlere sahip oldukları; ancak ucuz iş gücü, düşük gelir ve kadın istihdamı gibi faktörlerin ekonomik entegrasyon konusunda güçlükler ortaya çıkardığı; sosyal entegrasyonda da sosyal köprüler konusunda eksikliklerin var olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Bununla birlikte entegrasyonun interaktif niteliğinin Suriyeli kent mültecilerinin entegrasyon süreçlerinde karşılaşılan eksik durumlardan biri olması nedeniyle ilerleyen zamanlarda Türkiye’de Suriyelilere yönelik başarılı bir entegrasyonun gerçekleşmesinin önündeki temel nedenlerden birini oluşturacağı öngörülmüştür.</p>			
Anahtar Kelimeler: Suriyeli Kent Mültecileri, Sosyal Entegrasyon, Kültürel Entegrasyon, Ekonomik Entegrasyon			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☐	Ph.D.	☒
Title of Thesis: Social, Cultural and Economic Integration of Syrian Urban Refugees (Example of Küçükçekmece District)			
Author of Thesis: Selda GEYİK YILDIRIM		Supervisor: Prof. Dr. Ali ARSLAN	
Accepted Date: 03.07.2020		Number of Pages: xii (pre text) + 181 (main body) + 7 (app)	
Department: Sociology			
<p>Along with the mass migration as a result of the social changes caused by the civil war in Syria, refugees and integration began to take place among current issues in Turkey. This mobility, which has a unique characteristic in terms of Turkey's history of migration, has brought with it a new immigration experience. The debate on how this experience is lived through and how it will be lived in the future generally intensifies on two axes; one of them is that the present identity and historical ties can contribute positively to the integration of Syrians into Turkish society and this mobility will provide an opportunity for economic growth as well as contributing to social wealth and diversity from a sociological perspective. Second is that the ethnic diversity, class status and the legal and political experience of population coming to Turkey will lead to some difficulties in course of their integration into Turkish society. The common point of both views is the necessity of integration policies.</p> <p>This study focuses on the situation of refugee integration in urban living spaces; it seeks to find out how the integration of Syrians into the Turkish society reflects in social, cultural and economic aspects. In addition, the impact of ethnic and religious identity on integration has been examined and integration differences between Arab, Turkmen and Kurdish Syrian groups have been the subject of the study. Findings on the social, cultural and economic integration of the Syrian urban refugees living in the Küçükçekmece district of Istanbul are based on a mixed method research theoretically and methodologically. The social, cultural and economic indicators of refugee integration determined by the literature review were narrowed for the questionnaire and interview forms and converted into question format and applied in the field.</p> <p>As a result of this study, it is found out that Syrian urban refugees have ethnic and religious factors that facilitate their social and cultural integration into Turkish society, while factors such as cheap labor, low income and lack of women's employment pose difficulties in economic integration. It is also found that there are deficiencies in social integration as far as the social bridges are concerned. In addition to this, it is predicted that the lack of interactiveness in the integration of the Syrian urban refugees will pose one of the main obstacles in front of the successful integration of Syrian refugees in Turkey in the future.</p>			
Keywords: Syrian Urban Refugees, Social Integration, Cultural Integration, Economic Integration.			

GİRİŞ

Mültecilik konusu bugün itibariyle kavramsal, kuramsal, tarihsel ve sosyolojik olarak farklı bakış açılarıyla tartışılan en güncel meselelerden biridir. Mülteci hareketliliğinin yoğun olarak yaşandığı kaynak ülkelerden hedef ülkelere doğru gerçekleşen göçlerin bugün için ulaştığı boyutlar uluslararası sorun ve çözüm arayışlarını da beraberinde getirmiştir. Göçler, sosyolojik olarak toplumları dönüştüren, şekillendiren, çeşitlendiren ve kültürel etkileşimlere olanak tanıyan bir niteliğe sahiptir. Ancak bugün göçler, dönüştürücü ve şekillendirici etkisinden çok engellenmesi gereken istenilmeyen olgular olarak daha fazla gündeme gelmektedir.

Sahip olduğu mülteci sayısında dünya genelinde ilk sırada yer alan Türkiye’de bugün itibariyle 3.581.636 Suriyeli, 170.000 Afgan, 142.000 Iraklı, 39.000 İranlı, 5.700 Somalili bulunmaktadır. Tarihi, coğrafyası, sosyolojik yapısı Türkiye’nin göç deneyimlerinin her dönemde çeşitlenmesine imkân tanımıştır. Her dönemin kendine özgü koşulları göçe yönelik yaklaşım ve uygulamaları farklılaştırmıştır. Bugün ise mevcut tarihsel göç deneyimlerine yeni bir insan hareketliliğini daha ekleyen Türkiye, insan odaklı yaklaşımı ile milyonlarca Suriyelinin sığınmasına imkân tanımıştır.

2018 Dünya Göç Raporu’na göre 2016 yılı sonu itibariyle toplam mülteci sayısı 22.5 milyona ulaşmıştır. Bu sayının yaklaşık %51’ini 18 yaş altı grup oluşturmaktadır. Mültecilerin %60’ı ise kentsel alanlarda bulunmaktadır (IOM, 2018). Türkiye özelinde de mültecilerin çoğunluğu kentlerde yaşamaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 5 Haziran 2020 tarihli son verilerine göre kamp içinde yaşayan Suriyelilerin sayısı 63.137’dir. Kamp dışına çıkan Suriyeli mültecilerin yönü ise kentsel alanlar olmaktadır. Bu illerin en başında ise 497.775 Suriyelinin bulunduğu İstanbul yer almaktadır.

Araştırmanın Konusu ve Problemi

Bilimsel araştırma sürecinde, ilk ve en önemli adım, bir araştırma probleminin seçilmesi ve uygun bir şekilde tanımlanmasıdır (Kothari, 2004; Pandey ve Pandey, 2015; Yıldırım ve Şimşek, 2013, Şavran, 2012, Büyüköztürk, 2018). Araştırma problemi gerçekleştirilen araştırma ile çözüm bulmanın planlandığı sorundur (Büyüköztürk, Kılıç, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2018, s. 41). Araştırmanın konusunu, amaçlarını ve hedeflerini ortaya çıkaran ve sırayla ne tür verilerin toplanması gerektiğini gösteren (Walliman,

2011, s. 30) araştırma problemi araştırmacının çözümlenmek istediği sorunsal alanlara işaret eder.

Araştırma problemini belirlerken araştırma yapılan ilgili alandaki literatür incelenebilir, mesleki deneyimlerden faydalanılabilir ya da araştırılmak istenen alanla ilgili toplumsal sorunlara bakılabilir (Yıldırım & şimşek, 2013, s. 93). Araştırmacının en başında, araştırmak istediği problemi çözmeye, yani, ilgilenmesi gereken konuların genel ilgi alanına veya yönüne karar vermesi gerekmektedir (Kothari, 2004, s. 12). Araştırmada toplanacak bilgiler ve bunların nasıl analiz edileceği de araştırma probleminin doğasına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (Walliman, 2011, s. 29). Karma yöntem araştırmalarında nicel ve nitel yöntemlerin bir arada kullanılması araştırma problemini cevap vermede daha güçlü bir yol izlemeyi sağlamaktadır (Ulutaş & Gündüz, 2018, s. 440).

Bir araştırma probleminin belirlenmesinde; araştırma alanının netleştirilmesi, araştırmacının uzmanlık alanına yakın konular arasında olması, alanda yapılan araştırmaların gözden geçirilmesi, güncel eğilimleri bilmesi ve soruşturulması gereken problemin spesifik yönünü işaret etmesi gerekir (Pandey & Pandey, 2015, s. 25). Bir araştırma problemi, bir soruya, çözümlenmemiş bir ihtilafa, bilgide bir boşluğa dayanabilir (Walliman, 2011, s. 32). Ayrıca araştırma çalışmasına başlamak ve probleminden bahsetmek için gerekli olan yapı birtakım unsurları içerir. Bunlar; konu, araştırma, literatür, sınırlılıklar ve hedef kitledir (Creswell & Clark, 2014, s. 162).

Karma yöntem araştırması nitel araştırmalarla nicel araştırmalar arasında köprü kuran bir yöntemdir (Creswell & Clark, 2014). Bu yöntem aracılığıyla araştırma problemi de daha kapsamlı ve çok yönlü olarak incelenebilmektedir. (Yıldırım & şimşek, 2013). Böylelikle incelenen konuda belirlenen araştırma probleminin daha detaylı olarak açıklanması sağlanmaktadır.

Kentsel alanlarda yaşayan Suriyeli mültecilerin sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyonlarının incelendiği bu çalışmada İstanbul'un Küçükçekmece ilçesinde yaşayan Suriyeli kent mültecilerinin kente entegre olma durumları sosyal, kültürel ve ekonomik boyutları ile araştırmaya konu edinmiştir. Ayrıca Suriyeli mülteci grubun etnik özellikler bakımından entegrasyon farklılıkları da incelenmiştir.

Araştırmanın temel problemi Suriyeli kent mültecilerinin kente sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan entegre olma biçimlerinin nasıl olduğudur? Ayrıca aşağıdaki sorulara da yanıt aranmıştır;

- İstanbul’da yaşayan Suriyeli kent mültecilerinin bireysel, sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleri nelerdir?
- Etnik ve dini özelliklerin Türk toplumuna entegre olmalarında etkisi var mıdır?
- Türk toplumuna entegre olmada Türkmenler, Kürtler ve Araplar arasındaki mevcut farklılıklar nelerdir?
- Sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyonlarını etkileyen temel özellikler nelerdir?

Entegrasyon konusu Türkiye özelinde yeni tartışma ve araştırma alanlarından biri haline gelmiştir. Bu durum özellikle Suriyeli mülteci hareketliliğinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ancak kavramsal açıdan entegrasyon ve mültecilik konusu hala netlik kazanamamıştır. Suriyeliler hukuki açıdan mülteci statüsüne sahip olmasalar bile pek çok araştırmacının tercih ettiği gibi bu çalışmada da sosyolojik anlamda mültecilik kavramının kullanımı tercih edilmiştir. Her iki kavram Türkiye özelinde de hala tartışılmaya devam etmektedir. Bu çalışmanın konusu ve problemi çerçevesinde entegrasyon konusu Türkiye bağlamında ve Suriyeliler özelinde yeniden tartışılmaktadır.

Entegrasyon konusu bir boyutuyla da devletlerin, toplumların, bireylerin “endişelerine” yönelik çözüm arayışlarının bir sonucudur. Bu yönüyle entegrasyon istenilen değil zorunlu olarak uygulanması gereken bir pratik olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla pek çok araştırmacının belirttiği gibi Türkiye’ye yönelik gerçekleşen Suriyelilerin kitlesel göçleri başlangıçta “misafirlik” ya da “geçicilik” üzerinden kısa süreli algılanıp ve uzun vadeli politikalar dikkate alınmamıştır. Ancak bugün itibariyle göç ve entegrasyon politikalarına yönelik eleştiriler ve değerlendirmeler gittikçe artmaktadır.

Türkiye’nin göç deneyimlerine yönelik araştırmalarda sıkça konu edilen başlıklardan biri, sanayileşmesiyle paralel olarak gelişen kırsal kent yönlü hareketliliklerdir. 1950’li yıllardan sonra tartışmaya açılan, kırsal kökenli bireylere ve geçkondulaşma olgularına yönelik incelemeler göç araştırmalarında uzun süre inceleme nesnesi haline gelmiştir. Benzer yıllardan itibaren bu olgulara dış göçler eklenmiştir. Türk kökenli bireylerin yurtdışı göçleri, emek göçleri de göç araştırmalarına eklenmiştir. Entegrasyon konusu da daha çok

yurtdışında yaşayan Türkler özelinde ele alınmıştır. Bugün ise entegrasyon tartışmaları ülkede bulunan Suriyeliler özelinde daha fazla gündeme gelmektedir.

Türkiye’de genel olarak mülteci ve sığınmacıların en yoğun yaşadığı il İstanbul’dur. İstanbul’un Küçükçekmece ilçesi de bu yoğunluğun en fazla yaşandığı ilçelerin başında gelmektedir. Kentsel yaşam alanları, kent kuramcılarında Louis Wirth’in de belirttiği gibi heterojenliğin yoğun olduğu mekanlardır (Wirth, 2002, s. 86). Bu bağlamda kentlere yönelik olan gönüllü uluslararası göç hareketlilikleri de, zorunlu mülteci ve sığınmacı hareketlilikleri de mevcut kentleri daha fazla farklılaştırmaktadır. Wirth’in sosyal mesafenin ortaya çıktığı mekanlar olarak gördüğü kentlerde, kentlerin doğasında var olan bu olgu, mültecilik durumları söz konusu olduğunda derecesi daha fazla olmaktadır. Bu da entegrasyon süreçlerini güçleştirmektedir. Ancak kentler ortak bir yaşam alanında bütün farklılıkların bir arada bulunduğu mekanlar olarak da tanımlanmaktadır. Hoşgörü ve farklılıklarla bir arada yaşama kültürü de kentlere kent olma özelliği kazandıran durumlardır. Dolayısıyla mülteci olarak adlandırılan, geçici olarak algılanan, misafirlik üzerinden kurgulanan Suriyelilere ilişkin bugünkü açıklamalar şu an için Türkiye’nin sosyal gerçekliğiyle uyumsuzdur. Bu nedenle kalma ve uzun süre yaşama ihtimalleri üzerinden İstanbul’daki entegrasyon durum ve süreçleri araştırılması gereken önemli başlıklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriyelilerin gitme ihtimalleri üzerinden yola çıkılması yerine kalma ihtimallerinin de dikkate alınarak kentsel yaşam alanlarındaki entegrasyon süreçleri incelenmeli ve alana ilişkin tespit edilen eksiklikler üzerine entegre olmalarını kolaylaştıracak inşalar ortaya konulmalıdır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada Küçükçekmece ilçesinde yaşayan Suriyeli kent mültecilerinin bireysel, sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerinin entegrasyon bağlamında incelenmesi ve bu değişkenlerin mültecilerin sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyon düzeyleri üzerindeki etkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Ayrıca Türkiye’de entegrasyon konusundaki kavramsal ve kuramsal tartışmalara Türkiye’nin sosyolojik koşullarına uygun bir entegrasyon kavramı geliştirme girişimiyle de literatüre özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Cumhuriyet tarihi boyunca Suriye çıkışlı kitlesel göçlere benzer bir göç dalgası yakın tarihte bulunmamaktadır. Bu sıra dışı göç deneyimi beraberinde göçe yönelik bakış

açılarını, politikaları ve hatta çağın çokkültürlülük söylemlerine dair argümanlarını da tartışmalı hale getirmiştir. Batı'nın insan haklarına ilişkin evrensel açıklamaları, anlaşmaları ve rehberliği de tartışmaya açılan diğer başlıklar arasında yer almaktadır. Göç araştırmacılarının da vurguladığı gibi kitlesel göçün aktörleri Suriyeliler ve benzer mülteciler güvenlik nedeniyle göç ederken hedef ülkeler “güvenlik” nedeniyle yeni göç politikaları üretmeye başlamışlardır. Türkiye ise Suriye krizinin neden olduğu kitlesel göçe yönelik farklı bir yaklaşım sergilemiştir. Dünya kamuoyunda Türkiye'ye ilişkin bu konuda “takdir” ifadeleri sıkça dile getirilse de bu türden bir kitlesel göçün Türkiye özelinde işlevsel politikalarla ve geleceğe yönelik toplumsal kaygıları da azaltacak şekilde başarılı bir entegrasyon süreci ile yönetilmeye ihtiyacı vardır.

Bu çalışmanın temel amaçlarından biri de ülkemizde bulunan Suriyeli kent mültecilerinin Türk toplumuna entegre olmalarında karşılaşılan güçlükleri ve entegre olmalarını kolaylaştırıcı faktörlerin tespit edilmesidir. Türkiye hem uluslararası göç politikalarını hem de yerel politikalarını gözden geçirme noktasında büyük bir nüfusa sahip Suriyeli mültecilerin en azından bir kısmının kalıcı olma hallerini dikkate almak zorundadır. Aksi takdirde ilerleyen zamanlarda toplumsal sorunların yaşanılması kaçınılmaz olacaktır. Ancak başarılı bir entegrasyon politikası ile bu hareketlilik sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan zenginlik yaratabilecek bir potansiyele de dönüştürülebilir. “Kendi haline bırakılan” bir entegrasyon sürecinden “kontrol edilen” bir entegrasyon sürecine yönelik adımların en kısa sürede hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Araştırmanın Önemi

Türkiye’de Suriyeliler özelinde yapılan çalışmalar ve entegrasyon konusunda yapılan tartışma ve arayışlar giderek artmaktadır. Son yıllarda küresel bir mesele haline dönüşmüş olan mültecilik konusu dünya gündeminden eksilmeyen konu başlıkları arasında yer almaktadır. Göç politikaları, göçe bakış açıları ve göçün aktörlerine yönelik algılamalar, bütün bu konular mülteci sayılarındaki hızlı artış ile birlikte yeniden ele alınıp yorumlanmaktadır. Milyonlarca Suriyelinin yaklaşık dokuz yıllık bir zaman diliminde Türkiye’de yaşamaya başlaması ile birlikte halihazırda güncel olan küresel bir mesele yerelde meydana gelen kitlesel akınlarla birlikte bugün daha fazla inceleme nesnesi haline gelmiştir.

Mültecilerin kentsel yaşam alanlarına doğru olan hareketlilikleri giderek artmaktadır. İstanbul en fazla Suriyelinin bulunduğu kent konumundadır. Türkiye’de Suriyelilerin entegrasyonları üzerine yapılan çalışmalar da hızla artmaktadır. Ancak İstanbul’da en yoğun nüfusa sahip ilçe konumundaki Küçükçekmece ilçesi özelinde Suriyeli mültecilerin entegrasyonunu sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyon göstergeleri çerçevesinde ele alan kapsamlı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışmanın bu alandaki boşluğa katkı sunacağı öngörülmektedir. Ayrıca Suriyeli mültecilerin etnik ve dini açıdan entegre olma durumlarının araştırılması bakımından da özgün bir niteliğe sahip olan bu çalışmada entegrasyon konusu Türkiye’nin sosyolojik yapısı özelinde ele alınıp incelenmiştir.

Türkiye’nin göç akımlarına baktığımızda 1960’larda klasik işçi göçü veren bir ülke konumunda olan Türkiye 1990’lara gelindiğinde göç alan ülke hâline dönüşmüştür. Başlangıçta Türk kökeni ve soyundan gelenler kabul görmüştür. Bugün ise Suriyeliler konusunda yönetsel bir göç perspektifi eğilimi söz konusudur (Dedeoğlu, 2016, s. 50). Erdoğan’ın ifadesiyle “geçicilik” ve doğal olarak “misafirlik” üzerine bina edilen bir politika söz konusu; bunun “kalıcılığın kabulü” ve “uyum politikalarına” doğru evrilmesi gerekmektedir (Erdoğan M. , 2018, s. 320).

Heckmann’a göre entegrasyon çoğunlukla bir nesilden fazla süren bir süreçtir. Böylelikle, bütünleşme araştırması ilk nesil ile sınırlı değil, aynı zamanda “göçmenlerin” ikinci ve hatta üçüncü kuşaklarını da kapsayan uzun bir süreçtir. Entegrasyon, geldikleri ülkede kalma perspektifi olan kişileri içeren bir süreç olarak düşünülür. Ayrıca entegrasyon, belli bir temel destek verilen ve içinde buldukları yeni duruma uyum sağlamak zorunda kalan mülteciler için geçici koruma statüsünde yaşamak ile aynı şey değildir (Heckmann, 2006, s. 13).

Wright’a göre entegrasyon kavramı uzun zamandan beri tartışılmaktadır ancak 2000 yılından itibaren mülteci ve sığınmacı gruplarının entegrasyonu hükümet gündeminde olmuştur ve bu tarihlerden itibaren mülteci ve sığınmacı gruplarının entegrasyonu konusundaki araştırmalar öne çıkmaya başlamıştır (Wright, 2009, s. 10). Diğer taraftan son yıllarda zengin ülkelerde büyük bir siyasi sorun haline gelen mülteciler ve sığınmacılar (Bartram, Poros, & Monforte, 2017, s. 230) bugün Türkiye gündeminde de

Batılı söylemlere yakın ve Batılı söylemlerden uzak iki farklı ekseninde tartışılmaya başlanmıştır.

Mülteciler ve sığınmacılar konusu hangi ekseninde tartışma zemini bulursa bulsun nihayetinde bugün dünya gündeminden eksilmeyen konulardan biridir. Türkiye’de de 2011 yılı sonrası gerçekleşen kitlesel göçlerle birlikte uluslararası göç, mültecilik ve entegrasyon konuları daha fazla incelenmeye başlanmıştır. Türkiye açısından özgün olan bir durum da bu göç deneyiminin bu hız ve sayıda daha önce yaşanmamış olmasıdır. Bundan dolayı göç politikalarının yeniden düzenlenmesi konusunda ciddi bir altyapı eksikliği de yaşanmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın metodolojisi karma yöntem araştırmasına dayanmaktadır. Bilimsel araştırmaların tümü belli bir kuramsal yaklaşıma sahiptirler. Belirlenen kuramsal bakış açısı, yapılacak çalışmaların yöntemsel çerçevesini de belirler (Bhattacharjee, 2012, s. 4). Bu nedenle her bir yaklaşım toplumsal kuramda farklı geleneklerle ve çeşitli araştırma teknikleriyle ilintilidir (Neuman, 2013, s. 120). Bir başka deyişle belirli bir bakış açısı belirli bir yöntemin seçilmesini gerekli kılmaktadır (Kümbetoğlu, 2015, s. 15). Pozitivist yaklaşım nicel; yorumlayıcı yaklaşım ise nitel yöntemleri, her iki yaklaşımın bir arada kullanıldığı karma yöntem ise bilgiye ulaşmada çoğulculuğu esas almaktadır. Suriyeli kent mültecilerinin sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyonlarının incelendiği bu çalışma kuramsal ve metodolojik açıdan bu üç yaklaşıma dayanmaktadır.

Nicel ve nitel veri toplama tekniklerinin bir arada kullandığı bu çalışmada nicel tekniklerden anket; nitel veri toplama tekniklerinden ise görüşme ve gözlem tekniği ile veriler toplanmış ve analiz edilmiştir. Çalışmanın evreni Küçükçekmece ilçesi olarak belirlenmiş, toplam 384 anket ve 30 adet yarı-yapılandırılmış görüşme Suriyeli kent mültecilerine yüz yüze görüşmeler yoluyla uygulanmıştır. Karma metodolojiye dayalı nitel ağırlıklı bir çalışma olarak tasarlanan bu çalışmada nitel verilerden elde edilen bulgular temalaştırılmış ayrıca bir kavramsallaştırma denemesi yapılmıştır.

Bu çalışmanın nicel yöntem araştırmasında kartopu örnekleme yoluyla katılımcılara ulaşılmıştır. 384 adet anket SPSS programına işlenmiş, elde edilen veriler betimsel

istatistik ile çözümlenmiştir. Örneklem sayısının 384 olarak belirlenmesinde evren birim sayısının 10000'in üzerinde geçerli olan formül uygulanmıştır (Özdamar, 2003).

Nitel yöntem araştırmasında amaçlı örnekleme tekniği ile ulaşılan katılımcılara 30 adet yarı-yapılandırılmış görüşme formları uygulanmıştır. Ayrıca gözlem tekniğinden de faydalanılarak veri çeşitliliği de sağlanmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme formları ve gözlemlerden elde edilen veriler betimsel analiz yolu ile çözümlenmiştir. Alan araştırmasının tamamlanmasının ardından elde edilen veriler çerçevesinde temalaştırmalar ve bir kavramsallaştırma denemesi de yapılmıştır.

Entegrasyonun çok boyutluluğu, sosyal, kültürel, ekonomik, tarihsel ve hukuki yönleri, sosyal yaşam alanındaki etkileşim ve değişim süreçlerindeki rolü, alıcı toplum ile göç eden bireyler üzerindeki çok yönlü etkisi, değer ve davranışlara yönelik farklılaştırıcı niteliği, toplumsal bütünlük ve istikrardaki fonksiyonel parçalardan biri olması, bu çalışmada çoğulculuğu esas alan kuramsal ve metodolojik bir yaklaşımın tercih edilmesinde etkili olmuştur. Karma yöntem araştırması nicel ve nitel yöntemin bir arada kullanımını ve verilerinin çözümlenmesini mümkün kılmaktadır. Nicel yöntemler, bu araştırmanın temel problemine ilişkin nedensel ilişkileri ortaya çıkarabilme, genelleme ve istatistiksel çözümlene yapabilmeyi; nitel yöntemler ise bireylerin deneyimlerini ve araştırma konusu içinde yer alan olguların daha ayrıntılı olarak tanımlanmasına yardımcı olacaktır.

Çalışmanın bölümlerine ilişkin özet bilgiler ise aşağıda yer almaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde öncelikle entegrasyon konusu tarihsel ve kavramsal açılarından ele alınmıştır. Entegrasyonun boyutları arasında yer alan sosyal, kültürel, ekonomik, hukuki, politik, sivil ve yerel entegrasyona ilişkin tanımlamalar ve göstergelere; sonrasında kuramsal açıdan klasik ve çağdaş entegrasyon teorilerine yer verilmiştir. Klasik teoriler olarak Robert E. Park ve Ernest Burgess'ın *Irk İlişkileri Döngüsü*; Ronald Taft'ın *Asimilasyonun Yüzleri*; Shmuel Eisenstadt'ın *Göçmen Emilimi*; Milton Gordon'ın *Göçmen Asimilasyonu*; Çağdaş teoriler olarak da Hartmut Esser'in *Kuşaklararası Entegrasyon Modeli*; M. Greeley'in *Kültürel Entegrasyon Modeli*; ve David Lockwood'un *Sistem Entegrasyonu ve Sosyal Entegrasyon Modeli*'ne yer verilmiştir. Bu bölümde son olarak da mülteci entegrasyonunun dünya tarihi içerisindeki kurumsallaşması ve gelişimi açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde entegrasyon konusu Türkiye özelinde tartışmaya açılmış; ilk olarak Türkiye'ye yönelik göç, sığınma ve mülteci hareketliliği ve göç, iskân ve sığınma politikaları tarihsel olarak ele alınmıştır. Sonrasında Türkiye'nin modernleşme ve ulus-devlet yapılanması sürecinde yurttaşlık politikaları ve bunların Türkiye'ye yönelik göçler üzerindeki etkilerine yer verilmiştir. Türkiye'de birlikte yaşama modeli olarak adlandırılan harmonizasyon kavramı, kabul kültürü ve külfet paylaşma temaları açıklanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde son olarak Türkiye'deki Suriyeliler özelinde bağlamsal çerçeve yer almaktadır. Suriyelilerin Türkiye'ye yönelik göçlerinin tarihsel yönüne, İstanbul'a yönelik hareketliliklerindeki göçmen ağlarının rolüne ilişkin açıklamalar ile bu çalışmanın bulgularından elde edilen etkileşimsiz entegrasyon kavramına ve araştırmanın konusu ile ilgili yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde metodolojik çerçeve yer almaktadır. Çalışmanın modeli, araştırma verilerinin toplanması ve analiz türlerinin yer aldığı bu bölümde nicel ve nitel araştırmanın aşamaları ve süreçleri hakkında detaylı bilgiler sunulmuştur.

Çalışmanın dördüncü bölümünde araştırmanın nicel verilerine ait bulgular yer almaktadır. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri, göç süreçleri, kimlik, dil, aidiyet, sosyal etkileşim, ayrımcılık algılarına ilişkin bulgular sunulmuştur.

Çalışmanın beşinci bölümünde ise araştırmanın nitel verilerine ait bulgular yer almaktadır. Sosyal entegrasyon bulguları olarak, sosyal köprüler, sosyal bağlar ve bağlantılar ile eğitim, sağlık ve mekansal ayrışma temaları başlıklarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Kültürel entegrasyon boyutlarında da aidiyet, aidiyet türleri, dil bilgisi ve kültürel pratikler temalaştırılıp analiz edilmiştir. Son olarak da ekonomik entegrasyona ilişkin istihdam, işsizlik oranları, gelir düzeyi ve ev sahibi olma oranları hakkındaki bulgular sunulmuştur.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Tarihsel ve Kavramsal Açından Entegrasyon

Entegrasyon kavramı asimilasyon ile birlikte 20. yüzyılın başında Chicago Okulu tarafından popülerleştirilmiş bir kavramdır. ABD ve Batı Avrupa'da geliştirilen bu kavram her iki kıtada farklı çizgilere sahip olmuştur.¹ Her iki kavram da yerleşme sürecini, ev sahibi toplumla etkileşim ve göçü takip eden sosyal değişimi ifade etmektedir (Favell, 2014, s. 63). Ancak yerleşim, etkileşim ve değişim asimilasyon ile entegrasyon süreçlerinde farklılık göstermektedir. Asimilasyon sürecinde topluma yeni gelenlerin farklılıklarının zaman içerisinde ortadan kalkması ve egemen topluma benzeşmesi; entegrasyon da ise yeni gelenlerin farklılıklarıyla birlikte egemen toplumla etkileşimleri beklenmektedir.

Benzetme anlamına gelen asimilasyon teriminin referans alanı XVII. yüzyılda genişlemeye başlamıştır (Bauman, 2003, s. 137). İngilizliliğe uygunluk (Anglo-conformity) ve Erime Potası (Melting Pot) teorileri asimilasyona ilişkin yaygın olarak bilinen iki klasik teoridir. Her iki teorinin temel felsefesi, Amerika'da İngiliz kültürünü yaygınlaştırmak ve egemen kültürü muhafaza etmektir. Beklenen durum ise ülkeye gelen yabancıların geldikleri ülkenin egemen kültürüne uyum sağlamalarıdır (Yalçın, 2002, s. 46)

Asimilasyon 1960'lara kadar Birleşik Krallık, ABD, Avustralya ve Kanada da dahil olmak üzere birçok göçmen ülkede geçerli bir yaklaşım olmuştur (Castles, Korac, Vasta, & Vertovec, 2002, s. 116) 1960'lılı yıllardan itibaren ise çokkültürlülük ve entegrasyon tartışma/uygulamaları gündeme taşınmaya başlanmıştır.

Entegrasyon kavramı postmodern dönemin başlangıç tarihi ile birlikte daha görünür bir hale gelmişse de kullanım tarihi açısından modern kavramlar arasında yer alır. Sosyoloji disiplininin modern bir kimlik kazandığı 19. yüzyılda sosyolojinin alt dallarından biri olarak temelleri atılan kent sosyolojisi çalışmalarında kullanılan entegrasyon kavramı

---

¹ Favell'a göre bu farklılık ABD'de asimilasyon; Batı Avrupa'da ise entegrasyon şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

tarihsel ve kavramsal olarak dönemsel etkilerle şekillenmiş, modern zamanlarda modern içerikler; postmodern zamanlarda ise postmodern bir görünüm ve içerik kazanmıştır. Ülkemizde Batı'dan aktarılan pek çok kavram gibi entegrasyon da Batı kökenlidir ve ilk olarak Batılı ülkelerin göç sonrası kentsel yaşamlarına dahil olan yeni aktörlerin/kültürün mevcut aktörlerle/kültürle ve kurumsal yapılarla olan etkileşim süreçlerini açıklamada kullanılmıştır.

Sosyolojik bir disiplin olarak göç ve entegrasyon araştırmaları Chicago'da 1920 ve 1930'larda başlamıştır. Chicago araştırmacılarının göçmenlerin topluma dahil edilmesi konusunda oluşturdukları modellerden biri Wirth'in modeli bir diğeri de Park'ın ırk ilişkileri döngüsüdür (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 4). Wirth, araştırmasının başlangıcında Chicago'da bulunan çeşitli Yahudi mahalleleri üzerine çalışmalar yapmıştır. Gettoların toplumsal işlevine dair ulaştığı sonuçları da etnik grupların bütününe genelleştirmiştir (Schnapper, 2005, s. 209). Okulun bir diğeri önemli temsilcisi Robert Park ise ampirik çalışmalarla Amerikan kentlerini incelemiş ve uyum konusuna ilişkin çeşitli bulguları, Darwin'in evrim teorisinin temel savlarını ve kavramlarını referans alarak ortaya koymuştur.

19. yüzyıldan itibaren sosyolojik araştırmalar içerisinde yerini alan entegrasyon konusunda Durkheim'in sosyal uyum ve sosyal çözülme konularına ilişkin fikirleri bu alandaki çalışmaların temeli sayılmaktadır. Weber ise konuyu dahil etme ve dışlama bağlamında ele almıştır. İlgili alandaki en yoğun etki Parsons'un sosyal düzen konusundaki düşünceleriyle gerçekleşmiştir (Şahin, 2010, s. 106).

Parsons'a göre toplumlar birbirinden farklı ancak birbiriyle karşılıklı ilişkilere sahip alt sistemlerden meydana gelen sistemlerdir. Her bir alt sistem bir toplumun varlığını devam ettirmesinde gerekli olan dört temel ihtiyaca karşılık vermektedir. Bunlardan biri adaptasyon ikincisi amaca ulaşma, üçüncüsü bütünleşme ve dördüncüsü ise varlığını sürdürmedir (Slattery, 2008, s. 376). Toplumsal sistem, uluslararası bir örgütte olabilir, çekirdek bir ailede. Toplumsal sistemin varlığını sürdürebilmesinde çevresi ile uyum içerisinde olabileceği yapılara ihtiyacı olacaktır (Wallace & Wolf, 2012, s. 47-48).

Parsons'ın kuramında adaptasyon kendi kaynaklarının üretiminin ve dağıtımının ihtiyaç duyduğu ekonomik sisteme; siyasal sistem ise amaca ulaşmaya işaret eder. Bütünleşme (entegrasyon), her toplumun bir aidiyet, topluluk/cemaat duygusu ve ortak bir kimlik

yaratmak zorunda olduğu, toplumsal bölünmeleri ve çatışmaları engelleyici bir işlev gördüğü, çözümlenin ortaya çıkmaması için ihtiyaç duyduğu yerleşik davranış kuralları (din), iletişim (medya) ve sosyal kontroldür (hukuk, mahkemeler, polis ve hapishaneler gibi). Varlığını sürdürme ise toplumun kendi kurallarını, âdetlerini ve kültürünü kuşaktan kuşağa aktarmaya çalışmasıdır. (Akrabalık, aile) (Slattery, 2008, s. 376-377). Parsons'a göre her toplum bu tür ihtiyaçları karşılamakla yükümlüdür. Toplumun üyelerinin sağlıklı bir toplumsal düzende yaşabilmeleri için sistemin kendisi ve bütün alt sistemlerin de karşılıklı etkileşimleriyle birlikte işlevlerini yerine getirmeleri gerekmektedir. Sistemin kendisi de bu işlevlerin sağlıklı işleyişi ile istikrar kazanmaktadır.

Treibel'e göre entegrasyon bir bütünün tekrardan oluşturulması veya çeşitliliğin bir bütüne dönüştürülmesidir (Derya, 2016, s. 77). Bu açıdan asimilasyon kavramı ile kısmi bir benzerlik taşıdığı düşüncesi oluşabilmektedir. Favell'a göre sosyolojik kavramlar olarak, asimilasyon ve entegrasyonun köklerinde toplumun, farklılaşmış parçalardan oluşan, ancak ortak soyut değerler ve baskın ana akım davranış normları ile bir arada tutulan karmaşık, "organik" sınırlı bir bütün olarak düşünüldüğü Durkheimci tarzda işlevselci bir bakış açısı yer alır (Favell, 2014, s. 63). İşlevselci teori entegrasyonu, hayatta kalmasını sağlamak için herhangi bir sosyal sistemin işlevsel ön koşullarından biri olarak görür (Heckmann, 2006, s. 8). Bu bağlamda entegrasyon, toplumsal bütünlüğün, çeşitliğin ve istikrarın işlevlerine katkıda bulunarak sistemin devamlılığında rol oynar.

Ager ve Strang'e göre (2008), kavramsal açıdan farklı tanımlamalara ve içeriklere sahip olan entegrasyon ya da ilgili konularda yapılan 49 ayrı tanımlama mevcuttur. Castles (2011) ise göçmen ve mülteci entegrasyonu için genel kabul gören tek bir tanımlamanın, teori ya da modelin olmadığını belirtir.² Bu nedenle entegrasyon kavramı konusunda uzlaşılan genel kanaat, kavramın tanımlanmasına ve açıklanmasına yönelik anlatımların çeşitlik içerdiğidir. Yine de entegrasyon konusunda yapılan tanımlamalarda ortak bazı açıklamaları da bulmak mümkündür.

---

² Entegrasyon kavramına ilişkin tek ve ortak bir tanımlama yapmanın güçlüğü nedeniyle entegrasyon konusunun her toplumun kendi tarihsel ve sosyolojik koşullarında ele alınması gerekmektedir.

Entegrasyon göçmenler (yeni gelenler) ve ev sahibi (yerliler) toplum arasındaki interaktif bir süreçtir (Bosswick ve Heckmann, 2006; Castels, 2002; Ager ve Strang, 2008). Türkçe karşılığı uyum ve bütünleşme anlamına gelen entegrasyon toplumsal yaşamda bireyler arasındaki kopukluğun giderildiği bir sosyal ortamı ifade eder. Bütünleşme de bir bütün içindeki bölümler arasındaki ilişkilerin istikrarı olarak tanımlanabilir. Bir sistem veya yapı içindeki ilişkileri sürdürmek veya geliştirmek (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 2) anlamında da kullanılan entegrasyon birimlerin harmonisini ve karşılıklı-dengeli iletişimi ifade etmektedir (Perşembe, 2005, s. 46).

Toplumun kabul edilmiş bir parçası olma süreci (Penninx, 2004) olarak da ifade edilen entegrasyon aynı zamanda genelde paylaşılan kimlik ve aidiyet duygularının gelişimi anlamına da gelir (Bartram, Poros, & Monforte, 2017, s. 183). Robinson (1998: 118) için ise entegrasyon “kaotik bir kavram”dır; çoğu kişi tarafından kullanılan ancak çoğu kişi tarafından farklı anlaşılan bir kelimedir. Kavramın “bireyselleştirilmiş, tartışmalı ve bağlamsal” olduğunu ve entegrasyonun birleştirici bir tanımının çok da kolay olmadığını ileri sürmüştür (Ager & Strang, 2008, s. 167). Bu nedenle entegrasyonun hangi ülkede hangi politikalarla nasıl yürütüldüğü; hangi göçmen ya da mülteci grubuna yönelik olduğu da entegrasyon tartışmalarında önem kazanmaktadır.

Entegrasyon, bir ülkeye göç eden bireylerin, grupların, sığınmacıların ya da mültecilerin o ülkenin toplumsal sistemine entegre olmasıdır. İş bulabilmeleri, kamu hizmetlerine erişimleri, sosyal ve kültürel ilişkileri, siyasi süreçlere katılımları gibi (Castles, Korac, Vasta, & Vertovec, 2002, s. 113). Entegrasyon, sosyolojik bir bağlamda, açıkça tanımlanmış bir sosyal sistem içinde istikrarlı, işbirlikçi ilişkilere de atıfta bulunur. Aynı zamanda bir sosyal sistem içindeki ilişkilerin güçlendirilmesi ve yeni aktörlerin, grupların sisteme ve kurumlarına dahil edildiği bir süreçtir. Bu süreç başarılı olursa toplumun entegre olduğu söylenir (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 2). Yeni aktörler olarak göçmenler/sığınmacılar/mültecilerin sisteme dahil olmaları ya da sistemin dışında kalmaları, sistem ve o sistemin bireyleri, kurumsal yapıları ile olan etkileşimin hangi düzeyde olduğu entegrasyonun başarısı/başarısızlığı konusuna ilişkin değerlendirmeler hakkında ipuçları sağlar.

Entegrasyon dinamik ve çok boyutlu bir süreç olarak ilgili her bireyin, grubun ya da kurumun çabasına ihtiyaç duyar: yasal, ekonomik ve sosyal-kültürel olmak üzere

birbiriyle ilişkili üç temel boyutu içerir. Yasal bir süreç olarak entegrasyon, mültecilere tanınan çeşitli hakları tanımlar. Eğitime, işgücü piyasasına, sağlık tesislerine, sosyal yardıma erişim, aile birliği ve birleşme, geçerli seyahat belgesi, hareket özgürlüğü, ikamet hakları ve kimlik belgeleri bu haklardan bazılarıdır. Ekonomik bir süreç olarak entegrasyon, mültecilerin sürdürülebilir geçim kaynaklarını ve ev sahibi ülkenin ekonomik yaşamına katkıda bulunmayı ifade eder. Sosyal ve kültürel bir süreç olarak ise yerel topluluklar ile mültecilerin uyumu, birlikte yaşamalarının sağlanması, ayrımcılık ya da sömürünün olmayışının ve sığınan ülkenin sosyal hayatına aktif olarak katılmayı içerir (UNHCR, 2013, s. 15).

Ager ve Strang, “Understanding Integration: A Conceptual Framework (2008)” adlı çalışmalarında tümevarımsal bir yaklaşımı benimseyerek, başarılı entegrasyona ilişkin bir çerçeve ortaya koymuşlardır. Bu çerçeve için kilit alanlar söz konusudur. Ager ve Strang’e göre entegrasyonun kilit alanları³ ise şu şekildedir;

- İstihdam, konut, eğitim ve sağlık alanlarındaki kazanım ve erişim.
- Vatandaşlık ve haklara ilişkin varsayımlar ve uygulamalar.
- Topluluk içindeki ve gruplar arasındaki sosyal ilişki süreçleri.
- Yerel çevre, kültür ve dil ile ilgili yapısal engeller (Ager & Strang, 2008, s. 166).

Ager ve Strang (2008), yukarıdaki kilit alanları şu şekilde kategorize etmişlerdir.

Araçlar ve İşaretleyiciler: Eğitim, İstihdam, Konut, Sağlık

Sosyal Bağ Kurma: Sosyal Köprüler, Sosyal Bağlar, Sosyal Bağlantılar

Kolaylaştırıcılar: Kültürel Bilgi, Dil, Güvenlik ve İstikrar

Kurumsal: Haklar ve Vatandaşlıktır.

Bu kilit alanlar söz konusu olduğunda her bir konunun yeni gelenler açısından hangi derecede karşılandığı, yerliler açısından da ne derece kabul gördüğü entegrasyonun derecesini belirlemektedir. Yeni gelenlerin sadece eğitim ve sağlık hizmetleri ile ilgili

---

³ Ager ve Strang’in entegrasyonun kilit alanlarına ilişkin ortaya koydukları bu temalar entegrasyon politikalarında da öncelikli alanlar arasında yer almaktadır.

edindikleri kazanımlar yeterli olmayacaktır; politik kazanımları, sosyal etkileşim biçimleri, kültürel olanaklar gibi ihtiyaçlara da gereksinim duyulacaktır. Yerli halkın ise bu imkanların yeni gelenlere yönelik sunulma biçim ve kapasitelerine destek oranları da entegre edilmek istenilen grubun sosyal, kültürel, politik ve ekonomik konumlarına etki edecektir.

Ager ve Strang'e göre bu alanlar aynı zamanda başarılı bir entegrasyonun gerçekleşebilmesinin koşullarını da bünyesinde taşımaktadır. Bu çerçevede yaklaşıldığında entegrasyonun birden fazla boyuta sahip olduğu ve bütünsel olarak değerlendirilmesi koşulunda başarılı bir entegrasyon sürecinden söz edilebileceğidir.

İki yönlü bir süreç olan entegrasyon yeni gelen tarafın yanı sıra ev sahibi toplum tarafından da adaptasyonu gerektirir (Castles, Korac, Vasta, & Vertovec, 2002, s. 113). Bu anlamda hem mültecileri hem de vatandaşları içeren etkileşimli bir süreç (UNHCR, 2013) olan entegrasyon, bireylerin ve grupların kültürel kimliğini daha büyük toplumsal çerçeveye aktif olarak katılarak sürdürdüğü bir süreç olarak anlaşılır (Berry, 1997). Bu nedenle, entegrasyon sürecinin araştırılması, kimlik, aidiyet, tanınma ve özsaygı (benlik saygısı) gibi konularla da ilişkilidir (Castles, Korac, Vasta, & Vertovec, 2002, s. 113). Entegrasyon söz konusu olduğunda göçmenlerin yeni bir kültürü öğrenme, sosyal statü elde etme, hak ve yükümlülükler edinme ve ev sahibi toplumun üyeleri ile kişisel ilişkilerin kurulması, aidiyet duygusu ve kimliğin oluşmasına da işaret etmektedir (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 11).

Yeni gelenlerin dahil oldukları toplum ile uyum içinde yaşamalarını ifade eden entegrasyon, 'yeniden toplumsallaşma' sürecinin de (Adıgüzel, 2016, s. 174) aracı olmaktadır ve bu süreç ile birlikte göçmenler hem yeni kültüre uyum sağlamakta hem de etnik kültürlerini de devam ettirebilmektedir (Şahin, 2010, s. 104). Entegrasyon, yeni ortaklıkların kurulması, ortak yaşam alanlarının inşa edilmesi aşamasının genel pratiklerini bünyesinde taşır. Ancak, topluma dahil olan göçmenler yeni çevreleri tarafından etkilenmeksizin bazı kültürel unsurları kolayca sürdüremezler (Faist, 2003, s. 421). Bu nedenle göç edilen ülkelerde göçmenlere yönelik uygulanacak faaliyetlerin önemli bir işlevsel yanı bulunmaktadır. Kaya, küreselleşme çağında göçmenlerin entegrasyonunun tek yönlü bir süreç olarak kalamayacağını altını çizmektedir (Kaya A.

, 2016a, s. 257). Dolayısıyla günümüz entegrasyon karar ve uygulamaları sofistike ve çok yönlü/aktörlü/kültürlü bir süreç içerisinde yol almaya devam edecektir.

Göç çalışmalarında başlangıçta adaptasyon kavramı tercih edilmekteydi, bu kavram göçmenlerin göç ettikleri topluma uyumlaştırılması anlamına geliyordu. Günümüzde ise göç ettikleri toplum ile bütünleşmeleri manasına gelen, etnik kültürlerinin de muhafazasına aracılık eden entegrasyon kavramı tercih edilmektedir (Adıgüzel, 2016, s. 184). Adaptasyon sürecinde ev sahibi toplumun normlarına ve değerlerine uygun olarak kültürel uygulamaların belirli yönlerini değiştirmeye yönelik seçici ve sıklıkla bilinçli girişim söz konusudur. Buradaki amaç “kamusal” davranışın egemen kültüre uygunluğudur (Castles, Korac, Vasta, & Vertovec, 2002, s. 117). Entegrasyon sürecinde ise, kendi kimliksel konumları ile katılımları söz konusudur. Entegrasyon sürecinde göçmenler katıldıkları yeni topluma kendi kültürlerinden uzaklaşmadan uyum sağlarken; ev sahibi olan toplum bireyleri de entegrasyonun sağlıklı gerçekleştirilebilmesinin aracı olurlar (Akıncı vd., 2015:70).

Entegrasyon, hem göçmenleri hem de alıcı ülkenin toplumunu etkileyen dinamik bir süreçtir ve eşit derecede bağlılık ve her iki tarafın da başarıya isteğini gerektirir. Entegrasyon göçmenlerin yaşamın her alanında eşit katılımını⁴ hedefler. Entegrasyon çerçevesi de devlet tarafından politikaları aracılığıyla belirlenmekte (Uhl, 2004, s. 183) karşılıklı etkileşim, iletişim, görev ve sorumluluk alanına sahip olarak işlevselliğini kazanmaktadır.

1.2. Entegrasyon Boyutları

1.2.1. Sosyal Entegrasyon

Sosyal entegrasyon, mevcut bir sosyal sistemdeki aktörlerin topluma dahil edilmesi anlamına gelir (Esser, 2006, s. 7). Göçmenlerin ev sahibi toplumun temel kurumları, ilişkileri ve pozisyonlarına dahil edilmesi ve kabul edilmesi olarak tanımlanan (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 11) “sosyal entegrasyonun en dikkate değer unsuru, topluma

---

⁴ Uhl, eşit katımlı bir entegrasyon sürecinin önemini vurgulasa da bunun pratik alandaki görünümü oldukça azdır.

aidiyet hissi, semboller, liderler, değer yargıları, alışkanlıklar, gelenekler ve normları paylaşma ve kabul etme konusunda toplumsal gruplar ve bireyler arasında anlamlı bir fikir birliğine varmaktadır” (Erkal, 1998, s. 131-132). Böylelikle toplumsalın içinde yer alan farklı bireylerin/grupların bir arada olmalarının sosyal koşulları sağlanabilmektedir.

Genel olarak mültecilerin ve sığınmacıların sosyal entegrasyonu yerel düzeyde gerçekleşir ve süreci kolaylaştırmaya yönelik girişimler genellikle yerel ve bölgesel aktörler tarafından alınır ve uygulanır (Martin, 2013). Sosyal dağılmayı ortaya çıkaran durumları önleyici niteliğe sahip olan sosyal entegrasyon, dışlanmayı ve kutuplaşmayı engeller, uyumun ve işbirliğinin kurulmasını sağlar ve toplumun istikrarına katkıda bulunur (LL2II, 2015).

Göçmenlerin sosyal entegrasyonu, bir yandan göçmenlerin faaliyetlerinin, diğer yandan da teşviklerin, fırsatların veya kısıtlamaların ve maliyetlerin şekillendirildiği belirli toplumsal koşulların etkileşiminin bir sonucu olarak anlaşılabilir (Esser, 2006, s. 9). Göçmenlerin ev sahibi bir topluma entegrasyonu, yerleştirme, kültürleşme, etkileşim ve kimlik kavramlarının uygulanabileceği özel bir sosyal entegrasyon örneği olarak anlaşılmalıdır (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 3). Kültürleşme, göçmenlerin, gittikleri ülkelerin dilini, kültürel değerlerini ve uygulamalarını benimsemeleridir (Castles, Korac, Vasta, & Vertovec, 2002, s. 117). Berry’ye göre kültürleşme sürecinde bir arada yaşama ve uyum sağlama da öğrenilmektedir (Saygın & Hasta, 2018, s. 303). Göç sonrası farklı kültürlere sahip insanların birbirleriyle etkileşim içerisine girmeleri ve bunun sonucunda ortaya çıkan değişimler beraberinde kültürleşmeyi de getirmektedir (Saygın & Hasta, 2018, s. 303). Söz konusu kültürleşmede bireyler içine girdikleri toplum ile mevcut kültürün ortaklığında buluşurlar.

Sosyal entegrasyon aynı zamanda bazı alt boyutları da içermektedir. Bunlar, yapısal entegrasyon, kültürel entegrasyon, interaktif entegrasyon ve kimliksel entegrasyondur.

Yapısal entegrasyon, hakların kazanılması ve ev sahibi toplumun temel kurumlarındaki konum ve statüye erişim anlamına gelir: ekonomi ve işgücü piyasası, eğitim ve yeterlilik sistemleri, konut sistemi, sağlık sistemi ve siyasal vatandaşlık gibi. Bunlar, “katılım” olarak adlandırılan kurumlardır ve büyük ölçüde kentsel düzeyde gerçekleşen bir süreçtir (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 9). Vermeulen ve Penninx (1994) ve aynı zamanda Dagevos (2001), entegrasyon kavramını iki kısma böler. Bunlardan ilki olan yapısal

entegrasyon, toplumsal kurumlara katılımı tanımlamaktadır. Diğeri ise, insanların toplumsal temaslarını ve topluma olan kültürel adaptasyonlarını anlatan sosyo-kültürel entegrasyondur. Benzer şekilde, Veenman (1995) bu iki yönü tanımlamakla birlikte, entegre olanların tutumlarının da dikkate alınması gerektiğini savunur (Wright, 2009, s. 9).

Yapısal entegrasyon göçmenlerin farklı organizasyonlara girmelerinin aracı olmaktadır. Ekonomi gibi siyasi partiler, eğitim kurumu gibi ya da dini topluluklar gibi organizasyonlar bunlar içerisinde yer almaktadır. Yapısal entegrasyonun en önemli göstergesi ise yerel işgücü piyasasında ortaklıktır (Martikainen, 2010, s. 266). Entegrasyonun yapısal boyutu, göçmenlerin merkezi toplumsal kurumlara (özellikle eğitim sistemi ve işgücü piyasası) tam katılımı olarak tanımlanabilir (Snel, Engbersen, & Leerkes, 2006, s. 299).

Bireylerin ve grupların, ev sahibi toplumun çekirdek kurumlarına katılımı ve katılımı açısından konumlandırılmasını ifade eden, işgücü piyasası, ekonomi, eğitim, barınma, sağlık, sosyal refah, vatandaşlık ve politik katılımları içeren (Heckmann, 2006, s. 13-15) yapısal entegrasyon, sosyal entegrasyonun boyutlarından biri olarak yeni gelenlerin toplumsal yaşama entegresinde kilit rol oynamaktadır.

Yapısal entegrasyon politikaları şu şekilde sıralanabilir;

- İşgücü piyasası politikaları
- Serbest meslek ile ilgili politikalar
- Eğitim desteği
- Mesleki veya profesyonel eğitim desteği
- Konut ve sağlık politikaları
- Vatandaşlık politikaları
- Sivil ve politik katılımın desteklenmesi (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 12).

Berry (1994; 1997), hem göçmen gruplarının hem de ev sahibi toplumların zamanla değiştiğini ve yeni kimliklerin ortaya çıktığını savunan bir süreç olarak entegrasyon düşüncesini temel alır. Burada entegrasyon, kültürleşme sürecinin bir boyutu olarak karşımıza çıkar (Cheung & Phillimore, 2013, s. 1). Bu da göç eden bireylerin göç ettikleri

ülkelerin kültürel pratiklerini edinmelerine, gündelik yaşamda kullanabilmelerine ve böylelikle toplumsal uyum ve kabulün hızlanmasına vesile olacaktır.

Bosswick ve Heckmann'a göre göçmenler yalnızca kültür ve toplumun temel yetkinliklerini kazanmaları halinde haklarını talep edebilir ve yeni toplumlarında görev alabilir. Bu bağlamda, entegrasyon bireyin bilişsel, davranışsal ve tutumsal değişimini ifade eder: bu, kültürel entegrasyon (veya kültürleşme) olarak adlandırılır. Kültürel entegrasyon öncelikle göçmenleri, çocuklarını ve torunlarını ilgilendirirken, aynı zamanda etkileşimli, karşılıklı bir süreçtir. Göçmenlerle ilişki kurmanın ve onların ihtiyaçlarına adapte olmanın yeni yollarıdır (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 10).

Entegrasyon çok boyutludur ve lineer bir süreç değildir (Cheung & Phillimore, 2013). Bu boyutlardan biri olan interaktif entegrasyon, birincil ilişkilerin yaşanması, sosyal ağlara kabulün gerçekleşmesi durumlarına işaret etmektedir. Kurulan arkadaşlıklar, evlilikler ya da gönüllü kuruluşlara üyelikler bunların göstergeleri arasında yer alırlar. Kültürel entegrasyonun temel unsurları, özellikle iletişimsel yetkinlikler, interaktif entegrasyon için önkoşullardır (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 10). Dolayısıyla kültürel yansımalar diğer entegrasyon boyutları için kilit bir önem taşımaktadır.

Kimliksel entegrasyon boyutu ise aidiyet duygusunu ifade eder ve katılımın, kabulün bir sonucu olarak bütünleşme sürecinde zamanla gelişir (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 10). Kimliksel entegrasyonun sağlanabilmesinin koşullarının temelinde entegrasyonun bütün boyutlarının karşılıklı etkileşimleri yatmaktadır. Kültürel olan kimlikselden, ekonomik olan sosyalden etkilenmektedir.

Kimliksel entegrasyon politikaları ise şu şekilde sıralanabilir;

- Çok kültürlülük politikaları
- Göçmenlerin laik ve dini örgütlerinin tanınma politikaları
- Vatandaşlık törenleri ve etkinlikleri dahil olmak üzere bir vatandaşlığa kabul kültürünün teşvik edilmesi (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 15).

Kymlicka göre “bir devlet çokuluslu ya da çoketnikli ise ve bu durumlar toplumsal yaşamda bireysel kimlikler ve siyasi yaşam açısından önemli bir unsur ihtiva ediyorsa çokkültürlü bir devletten söz edilebilir (Kymlicka, 2015, s. 53). Çokkültürlülük varlığını farklılıkların biraradalığına borçludur. Parekh'e göre ise farklılığın var olması

çokkültürlülük için yeterli olmamaktadır, farklılıkların birbirlerini beslemeleri ile ilgili bir durumdur yani farklılıkların kaynaşmış olduğu durumlarda bundan söz edilebilir (Parekh, 2002, s. 3).

Habermas ise bu noktada kolektif kimliklerin tanınması mücadelelerine vurgu yapar (Habermas, 2015, s. 119). Bütün bu yaklaşımlar çokkültürlülüğün net ve tek bir tanım içermediğini, kapsamı açısından da kimilerinde daha sınırlı kimilerince daha geniş bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Ancak tümünde ortak olan yönler dikkate alındığında en genel anlamıyla çokkültürlülük, kültürel çeşitliliğe/çoğulculuğa işaret etmektedir. Ancak yaklaşımların içeriği ve kapsamı birbirlerinden farklılaşmaktadır.

1.2.2. Kültürel Entegrasyon

Kültürel entegrasyon literatürde hem sosyal entegrasyonun bir alt boyutu hem de entegrasyonun temel boyutlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel entegrasyon, en genel anlamıyla ev sahibi ülkenin dilini bilme, toplumun bazı anlayış ve temel normlarına uymaktır (Hamberger, 2009, s. 5). Göçmenlerin göç ettikleri toplumla bütünleşerek, uyum içinde yaşamalarını sağlayan entegrasyonun kültürel boyutu tamamlanırsa, göçmen toplumsal normlara uygun davranmayı edinmiş olur (Adıgüzel, 2016, s. 174). Bununla birlikte kültürel entegrasyon, göçmen gruplarının kendi ülkelerinin kültüründen vazgeçmek zorunda oldukları anlamına gelmez. İki kültürlü yetkinlikler ve kişilikler hem birey hem de ev sahibi toplum için bir değer taşır (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 10). Kültürel çeşitliliğin yansımaları olumlu bir anlam taşır; karşılıklı alışverişi güçlendirerek toplumsala katkısını arttırmakta, bireyler arası hoşgörünün ortaya çıkışını kolaylaştırmakta ve böylelikle iki kültürün birey üzerindeki zenginliği sosyal yaşamın her alanında görünürlüğünü belirginleştirmektedir.

Castles'e göre entegrasyon göçmenlerin ve mültecilerin, alıcı topluluğun parçası olma sürecidir. Çoğunlukla normatif bir biçimde, yeni başlayanlar tarafından baskın bir kültür ve yaşam biçimine uyacak tek yönlü bir adaptasyon süreci anlamına gelir. Hem mevcut hem de yeni üyeler için değerleri, normları ve davranışları değiştirmeyi içeren iki yönlü bir uyum sürecidir. Bununla birlikte, etnik topluluğun rolünün tanınması ve daha geniş sosyal kalıplar ve kültürel değerlerin göçe tepki olarak değişebileceği fikrini de içermektedir (Castles, Korac, Vasta, & Vertovec, 2002, s. 115-116). Adıgüzel'e göre kültürleşme sürecinde göç edilen toplum ile göç eden topluluk arasındaki kültürel

farklılık düzeyi yeni edinilen davranışlarda etkili ve belirleyici olmaktadır (Adıgüzel, 2016, s. 174).

Kültürel entegrasyonu kolaylaştıracak politikalar ise şunları içermektedir:

- Dil eğitimi
- Göçmenlerin kültürüne destek
- Dini uygulama için müzakere desteği
- Sportif faaliyetler için destek (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 15).

Kültürel entegrasyon, kültürleşme olarak da adlandırılan, kültürün ve alışlagelen yaşam biçimi hakkında bilginin elde edilmesi ve aktarılması ile ilgilidir. Normlar, değerler ve davranışlarla ilgilidir. Buradaki en önemli değişken dildir, çünkü dil diğer birçok entegrasyon kanalının anahtarıdır. Teoride, kültürleşme aynı zamanda ev sahibi toplumun kültürünü de değiştiren iki yönlü bir süreçtir (Heckmann, 2006, s. 13-15). Kültürleşmenin ya da kültürel entegrasyonun en temel tanımı, bu alt süreçte göçmenlerin kültürel değişim yaşadıklarıdır. Charles Jaret'e göre, bu alt süreç, göçmenlerin yeni kültürün unsurlarını benimsedikleri ve kendi/eski kültürlerinden unsurları koruduğu bir geçiş aşaması ile karakterize edilir (Hamberger, 2009, s. 7). Bu geçiş aşamasında dil faktörü son derece önemlidir. Kültürel entegrasyonun ölçülmesinde de dil yeterliliği bir ölçüt olarak kullanılabilir. Bu nedenle göçmen bütünleşmesinde alıcı ülkede konuşulan ana dil son derece önemlidir (Wodak, 2017, s. 119).

Kültürel entegrasyonda göç alan ve göç eden topluluğun sorumlulukları bulunmaktadır. Her iki grubun da çabası entegrasyon sürecinin belirlenmesinde etkili olmaktadır. Göç edenlerin göç ettikleri toplumun kültürüne saygı duymaları, göç alan topluluğun ise farklılıklara karşı ayrımcılıktan uzak bir eğilim sergilemeleri, uygulanacak olan politikaların da adil olması son derece önemlidir (Adıgüzel, 2016, s. 192).

1.2.3. Ekonomik Entegrasyon

Ekonomik entegrasyon, başarılı bir entegrasyon sürecinin gerçekleşmesinin en önemli boyutlarından biridir. İstihdam da en çok araştırılan entegrasyon alanını oluşturmaktadır. İstihdam, ekonomik bağımsızlığı teşvik etme, geleceğe yönelik planlama, ev sahibi topluluğun üyeleriyle buluşma, dil becerileri geliştirme ve kendine güvenmeyi teşvik etme gibi birçok ilgili konuyu etkileyen bir faktör olarak sürekli olarak incelenmiştir

(Ager & Strang, 2008, s. 170). Bu nedenle, alıcı ülkenin işgücü piyasasına entegrasyon genellikle daha geniş entegrasyonun temelini temsil eder (King & Lulle, 2016, s. 59)

Ekonomik entegrasyonun bazı yönlerinin göstergeleri aşağıdaki gibidir;

- Orijinal mesleğin yapılabildiği konusundaki istatistikler
- Yapılan iş başvurusu sayısı ve verilen iş teklifleri
- Serbest meslek sahibi göçmen ve mültecilerin sayısı
- Başarılı iş kuran göçmen ve mültecilerin sayısı
- Göçmenler ve mülteciler arasındaki işsizlik oranları
- Göçmenlerin ve mültecilerin çoğunluk nüfusuyla karşılaştırıldığında ekonomik çıktıları (gelir seviyeleri veya ev sahipliği gibi) (Castles, Korac, Vasta, & Vertovec, 2002, s. 131).

Faist, göçmenlerin göç alan ülkedeki ekonomik yaşama adaptasyonu konusunda kavramsal olarak üç genel modelin oluşturabileceğinden söz eder (Faist, 2003, s. 348).

“Çoğunluk Gruplar ile Sosyo-Ekonomik Eşitlik: Bu model bazen, işverenleri bazı boşlukları doldurmak için göçmenleri tuttuğunu veya mesleki prestij merdiveninde yukarıya doğru tırmanan yerlilerin veya erken göçmenlerin yeni gelenler için yer açtıklarını ifade etmektedir. Model tarihsel açıdan bakıldığında, 19. yüzyılın sonunda ki Amerika'ya ve İkinci Dünya Savaşı sonundan 1970'lerin başlarına kadar ki Avrupa'ya uymaktadır.

Göçmen Nişleri ve Adacıkları: Niş ekonomileri mekansal olarak yoğunlaştığında adacıklardan bahsedebilir. Göçmenler kendi başlarına mesleki mevkiler edinmeye giriştiklerinde veya etnik ardılık süreci var olduğu takdirde bu yaklaşım faydalı olmaktadır. Niş ekonomileri, dayanışma ve karşılıklı yardım ile ifade edilen grup kimlikleri nezdinde artan stoklar ve kazançlara katkıda bulunurlar.

Ulusaşırı Girişimcilik: Üçüncü model, niş ekonomileri ile örtüşmektedir. Göçmen topluluklarındaki veya etnik topluluklardaki ulusaşırı girişimcilik, göçmenlerin çok büyük bir bölümü için ücretli emeğe uygun bir alternatif değilse de 1980'ler ve 1990'larda büyük önem kazanmıştır. Ulusaşırı girişimcilik; fazlasıyla katmanlaşmış olan ekonomik faaliyetler modelinin bir parçasıdır” (Faist, 2003: 348-352).

1.2.4. Hukuki ve Politik Entegrasyon

Siyasi ve vatandaşlık entegrasyonu hem menşe ülkede hem de ikamet edilen ülkede siyasi haklar ve faaliyetler, çeşitli vatandaşlık haklarına erişim, çifte vatandaşlık için imkanlar, uzun süreli ikamet ve aile hakları gibi çok çeşitli entegrasyon parametrelerini içermektedir (King & Lulle, 2016, s. 59).

Devlet ile göçmenlerin iş birliği yollarından birini ifade eden politik entegrasyon bir takım yasal hakları içeren bir entegrasyon boyutudur. Vatandaşlığa kabul edilme ve ayrımcılık karşıtı yasaların varlığı bunlar arasında yer alır. Bu yolla göçmenler politik arenada karar vericilerden biri olmaktadır (Martikainen, 2010, s. 266).

Yasal bir süreç olarak: mültecilere geniş ölçüde çeşitli haklar tanınmaktadır. Bunlar arasında hareket özgürlüğü, eğitim ve işgücü piyasasına, sağlık tesisleri de dahil olmak üzere sosyal yardıma erişim, geçerli seyahat belgesi ve kimlik belgeleri yer almaktadır. Aile birliğinin gerçekleştirilmesi de yine entegrasyonun önemli yönlerinden birini içermektedir (UNHCR, 2013, s. 15).

Entegrasyon, farklı insanlara farklı şeyler demektir. Farklı yerlerde ve farklı zamanlarda farklı şekillerde kullanılmıştır. Genellikle normatif önemi vardır, yani, yeni gelenlerin, değerlerini ve davranışlarını, mevcut topluma uyum sağlayabilmeleri için değiştirmeleri gerektiği anlamına gelir. Bazen belli bir toplumun bir parçası haline gelmenin tek bir yolunun olduğunu veya ulus devletlerin birbirleriyle kaynaşmak için tek kültürlü olmasını gerektirdiğini ima etmek de gözüküyor. Ancak, açık demokratik bir toplumun en belirgin özelliği, insanların tamamen farklı yaşam biçimleri, değerleri veya fikirleri olabileceğidir (Castles, Korac, Vasta, & Vertovec, 2002, s. 114).

Yasal ve siyasi entegrasyondaki göstergeler ise aşağıdaki gibidir;

Hukuki durum;

- Vatandaşlık (vatandaşlık, çift vatandaşlık);
- Yabancılar kanunu

Politik durum;

- Oy hakkı

- Siyasi bir partide veya benzer bir organizasyonda üyelik

Göç politikası;

- Göç politikasının amacı
- Göçmenlerin kategorileri
- Özel entegrasyon önlemleri
  - Ayrımcılık karşıtı politikalar (Schulte, 2004, s. 143).

Sendikalara ve meslek kuruluşlarına, diğer derneklere, siyasi partilere katılım ve seçmen olarak katılım da siyasal entegrasyonun diğer göstergeleri olarak sıralanabilir. Ülkede ikamet etme hakkı, işgücü piyasasına katılma hakkı, sosyal hizmetlere erişim hakkı ve vatandaşlığın kazanılması ise hukuksal entegrasyon göstergeleri olarak sıralanabilir (Castles, Korac, Vasta, & Vertovec, 2002, s. 131).

1.2.5. Sivil Entegrasyon

Çok kültürlü yaklaşım ile asimilasyonist yaklaşım arasındaki geleneksel ikilemin bir alternatifi olarak son yirmi yılda birkaç Avrupa ülkesinde yeni bir strateji olarak ortaya çıkan sivil entegrasyon, alıcı bir ülkede ekonomik ve politik entegrasyona ek olarak, ayrıca ev sahibi ülkeyi tanımlayan bilgi, norm ve geleneklere bireysel bağlılığı da içeren göçmen birleşmesinin/ kaynaşmasının bir ifadesidir (Ahlén & Boräng, 2018, s. 3). Sivil entegrasyon gereksinimleri, bir ülkenin tarihi, kültürü ve kurumları, bir ülkenin dilinde yetkinlik ve bir ülkenin temel değerlerine olan bağlılıkları hakkındaki bilgileri içerir (Goodman, 2009, s. 27). Sivil entegrasyonun amacı, mültecilerin ev sahibi ülkenin yurttaşlık yaşamındaki koşullarını ve gerçek katılımını sağlamaktır (ECRE, 2005, s. 26).

1990'ların sonlarından beri, çoğu Batı Avrupa ülkesi tarafından benimsenen sivil entegrasyon asimilasyonun aksine, zorunlu olarak, kültürel benzeşmeyi desteklemez (Ahlén & Boräng, 2018, s. 3). Sivil entegrasyon ulusal düzeyde bir politika iken, kalıcı çokkültürcü politikalar yerel düzeyde olma eğilimindedir (Goodman, 2009, s. 115). Sivil entegrasyonu geliştirmek için kullanılan stratejiler dil becerilerini, ülke bilgisini ve sosyal değerleri denetleyen çeşitli testlere dayanır (Ahlén & Boräng, 2018, s. 3). Sivil entegrasyon üç aşamadan oluşur: giriş öncesi, giriş sonrası (veya ikamet) ve vatandaşlık edinimi, her bir aşamada farklı kurallar ve hükümler içermekte ve sürekli olarak değişmektedir (Joppke, 2017, s. 1156).

1.2.6. Yerel Entegrasyon

“Yerel entegrasyon” kavramı mülteci bağlamında sıklıkla kullanılmaktadır. Yerel entegrasyon mülteciler için kalıcı bir çözüme götüren birbiriyle bağlantılı üç boyutlu (yasal, ekonomik ve sosyal) bir süreçtir (Crisp, 2004, s. 1). Bir süreç olarak yerel entegrasyonun hem mülteciler hem de ev sahibi nüfus için birçok potansiyel faydası vardır. Büyük mülteci akınları genellikle ev sahibi ülkeler tarafından “yük” olarak adlandırılırken, aynı zamanda ekonomik kalkınma için de büyük bir fırsat sunmaktadır. Mülteciler, düşük nüfuslu alanlar geliştirerek ev sahibi topluluğa fayda sağlamak için kullanılabilecek becerilere sahip yeni bir işgücü oluşturmaktadır. 1972'de Burundian mültecilerin akınına uğradığı Tanzanya'da görüldüğü gibi, ülkenin uzak Batı çevresinde çiftçilik için toprakların geliştirilmesi, mültecilerin yerel ve ulusal ekonomiye önemli ölçüde katkıda bulunmalarını sağlamıştır (Fielden, 2008, s. 5).

Hathaway' e göre yerel entegrasyon, mülteciye sığınma ülkesinde kalması için kalıcı statünün verilmesini ifade eder. Bu kalıcılığın içinde mülteci, ev sahibi ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik hayatına katılır. Smit için de yerel entegrasyon yerinden edilmiş kişiye ev sahibi ülkede yalnızca sığınma bahşedildiği değil aynı zamanda haklara sahip olup ülkenin ekonomik ve sosyal alanında yer aldığı bir süreçtir (Kaya C. , 2017, s. 47).

1.3. Entegrasyon Teorileri

1960'lı yıllardan itibaren asimilasyon politikalarının işlevsiz olduğuna yönelik kabul ve tartışmalar yerini entegrasyon politikaları ve teorilerine bırakmıştır. Avrupa'ya işgücü göçünün yaşandığı ilk yıllarda da işçiler geçici olarak görülmüş ancak kalıcı olma eğilimleri artınca bir yandan yabancı düşmanlığı artarken, diğer yandan göçmenler de hayat şartlarına ilişkin kültürel haklarını aramışlardır. Çok kültürcü toplum talepleri de beraberinde gelmiştir (Faist, 2003, s. 420). Çok kültürcü yaklaşımlar da göçe bakış açısını, göç politikalarının içeriğini, göçe yönelik algıları, asimilasyoncu politikaları ve geçmiş dönem uygulamalarını bir ölçüde değişikliğe uğratmıştır. Ancak her ülkenin sahip olduğu farklı göçmen profilleri, göç politikalarını ve göçe, göçmene yönelik algıları ile birlikte farklı entegre biçim ve önerilerini de beraberinde getirmiştir.

1.3.1. Klasik Teoriler

Entegrasyonun klasik teorileri asimilasyon teorileri olarak bilinen yaklaşımlardır. Bu bölümde klasik teorisyenler olarak geçen sosyologlar da yaygın olarak bilinen asimilasyon teorisyenleri arasında yer almaktadır. Entegrasyon ile asimilasyon arasındaki farklılıklara ilişkin literatürde farklı bakış açıları söz konusu olsa da genel kanaatlerden biri asimilasyonun tek boyutlu; entegrasyonun ise iki boyutlu kültürleşme süreçlerine gönderme yaptığıdır. Her iki süreçte de Favell'ın da belirttiği gibi yerleşme sürecini, ev sahibi toplumla etkileşim ve göçü takip eden sosyal değişim söz konusu olmaktadır.

Chicago Okulu'nun ilk kent sosyologlarından biri olan Robert Ezra Park (1864-1944) göçmenlerin entegrasyonunu teorileştiren ilk girişimlerden biri olan Irk İlişkileri Döngüsü kuramının en iyi bilinenlerinden birini ortaya koymuştur. Bu modele göre göçmen entegrasyonu göçmen gurubun tam emilimi ile sona eren tipik ve doğrusal gruplar arası etkileşim gibidir (Schunck, 2014, s. 13). Bu modelde kültürel farklılıkların etkileşimleri yerine hâkim kültür içinde eriyen kültürlerin dönüşüm süreçleri söz konusudur.

Asimilasyon kuramının öncülerinden biri de Burgess'dır. Park ve Burgess asimilasyonu insan ve grupların diğer birey ve toplulukların duygularını ve tutumlarını aldıkları iç içe girme süreci olarak tanımlamışlardır. Bu yolla ortak bir kültürel yaşam içerisinde bir arada olmanın koşulları da ortaya çıkmış olmaktadır (Faist, 2003, s. 337).

Park, Price ve Burgess tarafından geliştirilen "Irk İlişkileri Döngüsü'nün beş aşaması bulunmaktadır. İlk aşamada genellikle barışçıl ilişkilerin yaşandığı kontakt aşaması; ikinci aşamada rekabet yer almaktadır. Rekabet neticesinde ortaya çıkan çatışma üçüncü aşamayı; barınma dördüncü aşamayı, son aşamada ise asimilasyon gelmektedir (Yalçın, 2002, s. 47).

Asimilasyon konusunda Amerikan sosyolojisine esin kaynağı olan Chicago Okulu'nun araştırmacıları iyimser bir bakış açısı ile asimilasyonu analiz etmişlerdir ve bu iyimser yaklaşım tarzı 60'lı yıllara kadar devam etmiştir (Schnapper, 2005, s. 237). Bu çözümlenelerde Amerikan kentlerindeki bütünleşme ve uyum sorularına yanıt aramışlardır. Okulun önemli temsilcileri arasında yer alan Robert Park, empirik çalışmalarla Amerikan kentlerini incelemiş ve uyum konusuna ilişkin çeşitli bulguları,

Darwin'in evrim teorisinin temel savlarını ve kavramlarını referans alarak ortaya koymuştur.

İrk ilişkileri döngüsü teorisini ortaya koyan bir diğer kuramcı ise Amerikalı sosyolog Emory Stephen Bogardus (1882- 1973), bu modeli 19. yüzyılda ve 20.yüzyıl başlarında Amerikan göç deneyimlerine karşı geliştirmiştir. Bogardus'un İrk İlişkisi Döngüsüne göre göçmen entegrasyonu yedi aşamalıdır. Bunlar;

1. Aşama: Merak

2. Aşama: Ekonomik Karşılama

3. Aşama: Endüstriyel ve Sosyal Antagonizm (Karşıtlık)

4. Aşama: Yasama Antagonizmi

5. Aşama: Adil Oyun/Tarafsızlık Eğilimleri

6. Aşama: Sessizlik/Pasiflik

7. Aşama: İkinci Kuşak Zorlukları (Schunck, 2014, s. 14).

İlk aşama, yeni gelen göçmenlere karşı sıcak bir ilgi ve sempatinin olduğu “merak” evresidir. Bogardus'ın ekonomik karşılama olarak adlandırdığı ikinci aşama, yerli nüfusun istenilmeyen olarak algıladığı göçmenlerin ülke ekonomisine, genellikle işgücü piyasasının sektörlerine doğru emildiği aşamadır. Bu aşamada göçmenler ucuz işgücü olarak karşılanırlar. Bir sonraki aşama, endüstriyel ve sosyal antagonizm aşaması, onların dikey sosyal hareketlilik arzusuna sahip olan torunları ile birlikte artan göçmenlerin sayısı, yerli nüfusun göçmenleri rakip olarak gördüğü evredir. Yerli nüfus göçmenlerin asimilasyon eksikliğinden, konut ayrımından ve yüksek doğurganlığından endişe duyarlar, bunun sonucunda göçmenlerin belirli yerleşim alanlarına erişimini ve mesleki yukarı hareketliliğini engellemeye çalışırlar (Schunck, 2014, s. 14).

Yasama karşıtlığı aşamasında göçmenlere karşı yargı tedbirleri söz konusu olmaktadır. Ancak bu önlemler, alıcı toplumun evrenselliğine aykırı değerlerdir. Bu çelişki, alıcı toplumun bir bölümü tarafından fark edilir ve “adil oyun eğilimleri” üretilir- beşinci aşamada. Bu aşamada ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını amaçlayan düşünceler dile getirilmektedir. Antagonizmi, göçmenler için yeni bir sempati dalgasına bile yol

açabilecek bir “sessizlik” izler. Son aşama, “ikinci nesil zorluklar” dan oluşmaktadır. Göçmenlerin çocukları, alıcı toplumun çekirdek alanlarını özümser ve ebeveynlerin kaynak ülkesi ile bağlantısını kaybeder. Bununla birlikte, bazı durumlarda, ikinci kuşak, alıcı topluma sadece kısmen entegre olma sorunuyla karşı karşıya kalır (Schunck, 2014, s. 14).

Asimilasyonla ilgili bir diğer teori Asimilasyonun Yüzleri teorisidir. Ronald Taft tarafından Avustralya’da geliştirilmiştir. Taft’a göre yeniden sosyalleşme olan asimilasyon, içerisinde bir dizi psikolojik faktörü de barındıran bir süreçtir. Göç edenlerle göç alan topluluk arasındaki ilişkilerde kültüre, dil bilgisine, sosyal etkileşime, üyeliklere, entegre olma durumlarına ve normlara uygunluğa bakılmalıdır (Yalçın, 2002, s. 48).

Bunlar inceleme nesnesi yapılırken motivasyon, çaba, algılanan başarı ve gerçek başarı gibi dört temel unsura dikkat edilmelidir. Taft ayrıca birincil ve ikincil entegrasyondan söz eder. Kalıcı olma konusunda isteklilik, barınılan yerden memnuniyet duyma, aidiyet duygusu ve vatandaşlığa geçme fikri ve isteğini birincil entegrasyon; göç edilen ülkenin normlarını edinme, dil becerisi ve sosyal kaynaşmayı ise ikincil entegrasyon olarak tanımlar (Yalçın, 2002, s. 48).

Avustralya’da göçmen entegrasyonu üzerine çalışan Ronald Taft, grup üyeliğini değiştirme süreçlerini açıklayan genel bir asimilasyon modeli geliştirmiştir. Irk ilişkileri döngüsü grup ilişkilerine odaklanırken; Taft’ın sosyal ve psikolojik modeli bireye odaklanır. Tutumlara, normlara ve davranışlara daha fazla önem verir (Schunck, 2014, s. 16).

Bununla birlikte Taft, üç farklı asimilasyon şekli arasında ayırım yapar: monistik, çoğulcu ve etkileşimci. Monistik asimilasyon, Park’ın anlayışına benzer. Etkileşimci asimilasyonda iki gruba benzerlik söz konusudur. Bir grubun diğerine tek taraflı emilimi ile değil ancak iki grubun davranış ve normlarının karşılıklı bir şekilde bir araya gelmesiyle sağlanır. Çoğulcu asimilasyon ise iki grubun farklılıklarını karşılıklı olarak kabul ettiği bir durumu tanımlamaktadır (Schunck, 2014, s. 17).

İsrail’de göçmen entegrasyonu üzerine araştırmalar yapan Shmuel Eisenstadt (1923-2010), göçün alıcı topluma olan etkisini incelemiştir. Eisenstadt’ın *Göçmen Emilimi* modelinde, göçmen entegrasyonu, göçmenlerin güdülerinin, yeteneklerinin ve alıcı

toplumun entegrasyona yönelik fırsatları ve kısıtlamalarının bir etkileşimi sonucu ortaya çıkar ve Taft'ın açıklamasına benzer şekilde, tam bir asimilasyon yalnızca olası bir sonuçtur (Schunck, 2014, s. 18).

Eisenstadt'a göre göçmen hangi gerekçelerle göç sürecini başlattıysa değişiklik yapmak istediği olgu da o olacaktır. Eğer ekonomik nedenli göç ise, ekonomik değişim dışında bir değişiklik talebi de olmayacaktır. Göçmenlerin uyum sağlama motivasyonu, kaynak ülkesine ve kültürüne çeşitli şekillerde bağlı olduğu için evrensel bir durum değildir (Schunck, 2014, s. 18). Bu açıdan evrensellik iddiası taşıyacak olan her entegrasyon biçimine de şüpheli yaklaşılabilecektir. Göç edenlerin profilleri, göç edilen yerin tarihi ve diğer faktörler göz önüne alındığında evrensellik yerine yerellik daha fazla ön plana çıkacaktır.

“Eisenstadt'a göre, 'entegrasyon' üç boyutta ele alınabilir. Bunlar;

- Kültürel boyut (Rollerin ve normların öğrenilmesi),
- Kişisel boyut (Kişisel razı olma durumu ve duygusal uyum),
- Kurumsal boyut (Göçmenlerin kabul edildikleri toplumdaki kurumlarda var olabilmesi) şeklindedir” (Perşembe, 2005, s. 47).

Amerikalı sosyolog Gordon'ın Göçmen Asimilasyonu teorisinde ise yedi asimilasyon tipi ve yedi evre vardır. Birinci evre kültürel asimilasyon evresidir. Bu evrede ev sahibi toplumun kültürel modelleri benimsenir. İkinci evre yapısal asimilasyon evresidir. Azınlık grubu üyeleri göç ettikleri topluluğun birincil gruplarına girişini tanımlar. Üçüncü evre, azınlıkların kendi köken gruplarının dışından eş seçtikleri, birleşme evresidir. Dördüncü evre ise ev sahibi toplumla özdeşleştikleri, özdeşleşme evresidir. Beşinci evrede, azınlık grubunun düşmanca durumlarla karşılaşmadığı evredir. *Altıncı evre*, ayrımcılığın bulunmadığı evredir. *Yedinci ve son evrede*, “medeni” asimilasyon yaşanır: Azınlık grubu ile toplumun bütünü arasında hiçbir siyasal çatışmanın yaşanmadığı evreyi betimler. Gordon bu çözümlerden üç sonuca ulaşmıştır: İlki, kültürel asimilasyon (buna, kültürleşme de diyebiliriz) gelir; İkincisi, yapısal asimilasyon bunu izlemeyebilir, o zaman kültürel asimilasyon sonsuza dek sürer; ve son olarak yapısal asimilasyon yaşanmışsa (2. evre), ardından bütün diğer evreleri sürükler (Schnapper, 2005, s. 299-300).

1.3.2. Çağdaş Teoriler

Entegrasyonun çağdaş teorileri arasında en iyi bilinenlerden biri Hartmut Esser'in *Kuşaklararası Entegrasyon Modeli*'dir. Esser'e göre kimlik, kültürleşme, etkileşim, sosyal, ekonomik ve politik konum sosyal entegrasyonu oluşturan dört boyuttur (Şahin, 2010, s. 105).

Esser'e göre etnik kültüre uyum baskın olduğunda segrasyon; yeni kültüre uyum baskın olduğunda asimilasyon; her iki kültüre de uyum söz konusu ise çoklu entegrasyon gerçekleşmektedir. Her iki kültür de reddedilmişse marjinalleşmenin ortaya çıkacağını ifade eder (Şahin, 2010, s. 107).

Entegrasyona yönelik ortaya konulan teorilerden biri de Kültürel Entegrasyon Modeli'dir (Yalçın, 2002, s. 49). Andrew M. Greeley tarafından geliştirilen bu modele göre etnik farklılıklar yok edilemez. Tam asimilasyondan da söz edilemez ancak entegrasyondan söz edilebilir. Çünkü farklılıklar varlığını sürdürecektir. Entegrasyon sürecini de kültürel şokun yaşandığı, kimlik bilincinin geliştiği, elitlerin asimilasyonu, militanlık, anti-militanlık ve uyumun başlaması şeklinde altı aşamalı olarak açıklamaktadır (Yalçın, 2002, s. 49).

Entegrasyon konusunda makro ve mikro yaklaşımları birleştiren ve bu alana önemli katkılar sunan isimlerden biri de David Lockwood'dur (Şahin, 2010, s. 106). Lockwood'un (1964) sosyal ve sistem entegrasyonu arasındaki ayrımı sosyolojik teori alanındaki en önemli katkılardan biridir (Mouzelis N. , 1991, s. 48). Sistem entegrasyonu, bireysel aktörlerin güdülerinden, amaçlarından ve ilişkilerinden bağımsız olarak nispeten bağımsız bir sistemdeki entegrasyon biçimidir. Sosyal entegrasyon ise yeni bireysel aktörlerin bir sisteme dahil edilmesini, aktörler arasında karşılıklı ilişkilerin kurulmasını ve bir bütün olarak sosyal sisteme karşı tutumlarının oluşmasını temsil eder (Heckmann, 2006, s. 9).

Lockwood'a göre sosyal entegrasyon, aktörler arasındaki düzenli veya ihtilafli ilişkilere odaklanırken, sistem entegrasyonu sosyal sistemin parçaları arasındaki düzenli veya ihtilafli ilişkilere odaklanmaktadır (Lockwood, 1964, s. 371). Sistem entegrasyonu, devlet, hukuk sistemi, piyasalar, kurumsal aktörler veya para yoluyla sosyal sistemlerin kurum ve örgütleri aracılığıyla bütünleşmedir. Sistem entegrasyonu, öncelikli olarak

kurumları ve mekanizmaları koordine etmenin anonim işleyişi iken, sosyal entegrasyon, bireysel aktörlerin ve grupların bilinçli ve motive edici etkileşimini ve iş birliğini ifade eder (Heckmann, 2006, s. 9).

Entegrasyon teorilerinin klasik kuramları, asimilasyon kuramları olarak da bilinen ilk yaklaşımlar arasında yer alırlar. Dolayısıyla, entegre olma sürecinden daha çok asimile olma halinde gerçekleşen süreçlere ilişkin açıklamaları içermektedir. Asimilasyon süreç ve politikalarında egemen topluma uyum, interaktif bir nitelik yerine tek yönlü gerçekleşmektedir. Çağdaş teoriler ise klasiklerin aksine göç eden toplumların da dikkate alındığı çift yönlü bir süreç halinde gerçekleşmesi düşünülen açıklamaları içermektedir.

1.4. Mülteci Entegrasyonu

Tarihsel olarak önemini muhafaza etmiş sosyal olgulardan biri olan mültecilik 17. yüzyıldan itibaren önemli bir uluslararası sorun haline almıştır. Mültecilik sorunlarına yönelik kurumsallaşma ise 20. yüzyılda oluşturulmuştur. 1950 yılında BM Genel Kurulu tarafından BMMYK kurulmuştur. Mültecileri korumak ve sorunlarına çözüm bulmak bu kurumun temel amaçlarından biri olmuştur (Betts, Loescher, & Milner, 2017, s. 20).

Mülteci çalışmaları literatüründe, entegrasyon esas olarak pratik ya da işlevsel yönleri açısından anlaşılmıştır. Bu yaklaşım mülteci statüsünün koruma hakkını ima ettiği gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Bu hak, diğer şeylerin yanı sıra, ev sahibi ülke tarafından sosyal hizmet sağlanması ve mültecilerin yerleşmesini kolaylaştırmak için sosyal hizmetlere erişimin de dahil edilmesini içermektedir (Korac, 2003, s. 52).

Ülkelerin entegrasyona ilişkin yaklaşım tarzları o ülkenin vatandaşlığa ilişkin kabulleri ile yakından ilişkilidir. Ülkeye gelen göçmenlere yönelik vatandaşlık kabul düzenlemeleri ise ülkelere göre farklılaşmaktadır. ABD, Kanada Avustralya ve İsveç, göçmenleri gelecekteki vatandaşlar olarak görmekte, kalıcı göçe seçici yaklaşmak ile birlikte hoşgörülü bir yaklaşımı benimsemektedirler. Fransa, Hollanda, İngiltere, göçmenleri kalıcı göçmen olarak görmeyi tercih edip, aile birleşmelerine karşı koymayan, ender de olsa yerleşme ve yurttaşlara kabulde hoşgörülü yaklaşmaktadırlar. Diğer taraftan, Almanya İsviçre, Belçika ve Avusturya ise misafir göçmen modelini tercih etmekte, aile birleşmelerini engellemeye çalışmakta, oturma izinleri konusunda çekinceli davranmakta

ve ulusal homojenliğini muhafaza etmeye çalışarak vatandaşlığa kabulü zorlaştırmaktadırlar (Baklacıoğlu, 2010, s. 30).

Yukarıda sözü edilen yaklaşımlar çerçevesinde araştırmacılar üç model ortaya koymaktadırlar. Bunlar;

- Çok kültürlü politikalar
- Asimilasyon politikaları
- Dışlayıcı politikadır.

Çok kültürlü bir politikanın prototipi Kanada olmuştur. Bu politika İngiltere'de de uygulanmaktadır ve son yıllara kadar Hollanda da uygulanmıştır. Asimilasyon politikası cumhuriyetçi ya da evrenselci gelenek ile ilgilidir; Fransa ise bu yaklaşımın bir prototipidir. Dışlayıcı politika, milliyetin baba ya da anne kökenli olmasıyla elde edildiği kan bağı ilkesi ve vatandaşlık yasalarıyla ilgilidir. Almanya, İsviçre ve Belçika da bu ve benzer yasaları uygulayan ülke örnekleridir (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 21).

Son birkaç yılda, on beş AB ülkesinden sekizi yeni gelen göçmenler için entegrasyon programları başlatmış veya bu amaçla planlarını açıklamışlardır. Bu programlar Hollanda, İsveç, Finlandiya, Danimarka ve Avusturya'da mevcuttur ve Fransa, Almanya ve Belçika'da da öngörülmektedir. Kavramsal olarak, 1990'larda geliştirilen ve ilk olarak 1998'de tanıtılan "Hollanda modeli" etrafında birleşmektedirler (Thranhardt, 2004, s. 111).

Yaklaşık 6 kişiden birinin ya kendisi ya da ailesinin göçmen (Kaya A. , 2016a, s. 133) olduğu Hollanda, entegrasyon programlarının mevcut olduğu ve 1998-1999 yıllarında kapsamlı entegrasyon yasalarının geçtiği bir ülkedir. Bu entegrasyon programları çoğu durumda göçmenlerin özel ihtiyaçlarına göre düzenlenmiştir. Genel olarak, entegrasyon programlarının üç ana bileşeninden biri, ikinci yönlendirme kursları; ikincisi, oryantasyon kursları ve üçüncüsü de mesleki entegrasyon önlemleri yani mesleki eğitimidir (Urth, 2004, s. 69).

"Hollanda Hükümeti, azınlık politikası başlığı altında göçmen nüfusa yönelik politikalar geliştirmeye ve uygulamaya 1980'lerde başlamıştır. 'Entegrasyon' kelimesi neredeyse hiç kullanılmıyordu: 'Özgürleşme' ve 'mağdurlukla savaşma' gibi terimler ilk zamanlarda daha çok ilgi görüyordu. Ancak 1990'lardan itibaren tam ve eşit katılım, karşılıklı kabul

ve ayrımcılık karşıtlığıyla birlikte entegrasyon kavramı da daha yaygın hale geldi. 1990'ların başında çok kültürcülük tercih edilen bir siyasi yaklaşım oldu. Bu da bütün nüfusun farklılıkları kabul etmek amacıyla topluma tamamıyla katılması anlamına geliyordu. Bununla birlikte 1990'ların sonunda çok kültürcülük politikası toplum tarafından sorgulanmaya başlamıştır (Kaya A. , 2016a, s. 145).

Mülteciler modern zamanların bir olgusu gibi görünse de zorla göç ettirme ve toplu güç hikayeleri tarih boyunca var olmuştur. Bu nedenle bu türden bir hareketliliğin kökenleri modern öncesi dönemlere kadar uzanmaktadır (Betts, Loescher, & Milner, 2017, s. 26). “1648 Vestfalya Barışı mültecileri kendi devletlerinin korumasını yitirmiş insanlar olarak tanımlamıştır ve dünyadaki mültecilerin bir kısmına da olsa sığınma tanımının önemini kabul etmiştir” (Betts, Loescher, & Milner, 2017, s. 26).

İngiltere ve ABD baskı ve zulümden kaçanlara sığınma imkânı tanıyan ülkeler arasında yer almıştır. Fransız Devrimi ve Avrupa'daki 1848 Devrimleri'ni takiben İngiltere, binlerce göçmene sığınma imkânı tanımıştır. ABD, bu dönem süresince serbest bir göç politikası izlemiş ve pek çok Avrupalı göçmen ve mülteci için güvenlik vanası işlevi görmüştür. Modern mülteci hukukunun bazı ilkeleri de bu dönemde oluşturulmaya başlamıştır (Betts, Loescher, & Milner, 2017, s. 27). 20. yüzyıldan itibaren sayıları giderek artan mülteciler günümüze değin önemini korumaya devam etmiş ve devletler açısından hukuki açıdan da dikkate alınmaya başlamıştır.

Mültecilere yönelik hukuki zemin niteliğine sahip Cenevre Sözleşmesi, 1951 yılında Stalinizm ve Nazizm'e tepki olarak doğmuştur (Derya, 2016, s. 59). “1951 Sözleşmesinin gündeme geldiği dünya tarihi kesitine bakıldığında, mülteci statüsünün kurumsallaşma sürecinin, sömürgeciliğin tasfiyesi ve ulusal bağımsızlık döneminde Afrika mülteci sorununun Afrika dışına ve özellikle ABD ve AB'ye sığması, ırk ayrımcılığı ve Doğu Bloku'nda kurulan totaliter rejimin siyasal görüşleri nedeniyle meydana gelen rejim karşıtı durumlara rastlamaktadır” (Baklacioğlu, 2010, s. 138-139) .

Mülteci kavramı tanımlama olarak oldukça çeşitlenmiş ve bu nedenle tek bir tanımlamadan da yoksun kalmıştır. Mülteci hareketliliğine neden olan göçler de zamanla daha fazla çeşitlilik kazanmıştır. Cenevre Sözleşmesi tarafından sağlanan bir 'mülteci' için tek bir yasal tanımlama da bu değişikliklere değinmek için yetersiz kalmıştır (Castles, Korac, Vasta, & Vertovec, 2002, s. 121). Cenevre mülteci konvansiyonu 145 ülke

tarafından imzalanmış ve 2011 yılında da AB tarafından ikincil hukuk olarak kabul görmüştür (Derya, 2016, s. 69).

“Tarih boyunca mülteciler olmasına karşın mülteciler için resmi bir uluslararası örgüt, yasal düzenlemeler ve yerinden edilenlerle ilgilenecek bir uluslararası yapıdan oluşan küresel bir mülteci rejimi ancak Birinci Dünya Savaşı'nın sonucunda ortaya çıkmaya başlamıştır. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başından itibaren devletler, genellikle milliyetçiliğin yükselişi ve sınırları içinde egemenlik iddia etmeleri üzerine ırk, ulusal pasaport gibi esaslara dayalı olarak mülteci yasalarını ve ülkeye giriş için diğer yasal ve idari engelleri uygulamaya koymuşlardır” (Betts, Loescher, & Milner, 2017, s. 27).

2016 yılında, dünyada toplamda 25,9 milyon olarak tahmin edilen bir mülteci ve sığınmacı mevcuttur. Türkiye, dünya çapında en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapmış, 3,1 milyon mülteci ve sığınmacı ile birlikte Türkiye'yi Ürdün (2,9 milyon), Filistin (2,2 milyon), Lübnan (1,6 milyon) ve Pakistan (1,4 milyon) takip etmiştir. Bugün gelişmekte olan bölgeler dünya mültecilerinin ve sığınmacıların yüzde 82,5'ine ev sahipliği yapmaktadır (UNDESA, 2017). 1945 sonrası dönemde yaşanan değişimler eşliğinde, göç çalışmalarında mülteci göçleri giderek daha fazla önem kazanmıştır (Tuna & Özbek, 2014, s. 40). Bu hareketliliğin bugün itibariyle en yoğun olarak yaşandığı ülkelerin başında gelen Türkiye'de mülteci entegrasyonuna ilişkin söylem ve pratikler de artık en güncel meseleler arasında yer almaya başlamıştır.

Mülteci kimdir sorusuna verilen yanıtlardan biri “insan hakkı ihlallerinden muzdarip olan ve güvenli yerler bulabilmek amacıyla yaşadığı ülkenin sınırlarını terk eden kimseler” olarak karşımıza çıkmaktadır (Betts, Loescher, & Milner, 2017, s. 20). Söz konusu hareketlilikte genellikle işkence, savaş ve benzer kritik durumlardan dolayı ülkeyi terk etme zorunluluğu ve uluslararası koruma talebi ortaya çıkmaktadır (Bartram, Poros, & Monforte, 2017, s. 229).

Mülteciliğin Cenevre sözleşmesinde geçen tanımı ise şu şekildedir: “Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle soruşturmaya uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve korkusundan dolayı oraya dönmek istemeyen yabancıyı ifade etmektedir” (Dedeoğlu & Gökmen, 2011, s. 59). Yani mülteci olma hali göç kararında zorlamanın var olmasına bağlanmıştır (Baklacıoğlu, 2010, s. 139).

Mülteci hareketliliği Birinci Dünya Savaşı ve Avrupa'nın çok uluslu imparatorluklarının parçalanmasıyla şiddetlenmiştir (Betts, Loescher, & Milner, 2017, s. 27). 1970'li yıllarla birlikte göç ulus-devletin çıkarlarına aykırı olarak gösterilen göçmenlere odaklanmış ve 1980'lerde de milli kimliğe yönelik bir tehdit unsuru olarak algılanmıştır (Kaya A. , 2016a, s. 11-12).

1990'larda, bir yandan yurttaşlığın büyük ulusal “felsefeleri”, bir yanda göçmenler ve göçmen kökenli azınlıklarla ilgili devletlerin entegrasyon politikaları arasında bir kopma ortaya çıkmıştır (Bertossi, 2007, s. 3). Göçmenlerin entegrasyonu ve ilgili bir entegrasyon politikası, 1990'ların ikinci yarısında birçok AB üye devletinde önemli bir politik söylem konusuna haline gelmiştir (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 21). Genel olarak yeni unsurların (göçmenlerin) var olan bir sosyal sisteme dahil edilmesini ifade eden (Snel, Engbersen, & Leerkes, 2006, s. 287) ‘Göçmen entegrasyonu’ devlet politikalarının gündemlerine eklenmiştir.

1990'lardan itibaren, AB ve üye devletler bağlamında, özellikle AB'nin orta ve Doğu Avrupa ülkelerine doğru genişleme süreci ile de meşrulaştırmaya çalışılan bir “göç tehdidi” söylemi ortaya çıkmıştır (Özer, 2015, s. 13). “Göçün kamu tarafından gerçek bir tehdit olarak algılanmasıyla ilgili olarak altı çizilmesi gereken önemli bir konu da uluslararası belgelerde göç olgusunun sosyal, kültürel ve insani yanlarında değil de sadece istatistikler ve Batı'daki nüfus ve istihdam sorunları çerçevesinde ele alınmasıdır” (Kaya A. , 2016a, s. 22). 1990'lı yıllarla birlikte göç bir tehdit olarak görülmeye başlanmış ve göçün kısıtlanmasına yönelik arayışların temelini oluşturmuştur (Özer, 2015, s. 14). Dolayısıyla her dönemin kendi atmosferi ile içeriği ve şekli oluşturulan kavramlar, söylemler, pratikler “göç” içinde geçerli olmuştur. Toplumsal sistemin ekonomik yapısı için “ihtiyaç” olan ve bu ihtiyaca karşılık olarak kabul gören göçler bugün itibarıyla “ihtiyaç duyulmayan” ve kabul görülmeyen bir olguya dönüştürülmüştür.

Kaynak ülkeden ayrılanların ulaştıkları hedef ülkede göç ile ilgili hukuki düzenlemeler ve toplumun yaklaşımı, vatandaşlığa erişimde güvenli ve yasal bir yerleşme olanağı verebileceği gibi, siyasal dışlanma, sosyo-ekonomik marjinalleşme ve kalıcı etnik azınlık ve diasporanın şekillenmesini de sağlayabilir (Baklacıoğlu, 2010, s. 18). Bu nedenle ülkenin politik söylemleri ve vatandaşlarının yaklaşımları topluma yeni gelenlerin ne ile karşılaşacakları ve geleceğe ilişkin öngörülerini hakkında ipuçları sağlamaktadır.

XXI. yüzyılda oldukça farklı bir boyut kazanan uluslararası göç, mevcut değişimlerle birlikte farklı kategorilerde gündeme gelmektedir (Tuna & Özbek, 2014, s. 38). Küreselleşme ile birlikte göç hareketlerinin sadece sınıra yönelik kontrollerin artırılması veya devlet içindeki yasadışı kalıplarının önlenmesine yönelik düzenlemelerle üstesinden gelinmeyecek, çok farklı nedenleri olan, karmaşık hareketler haline dönüşmüştür (Özer, 2015, s. 14) XXI. yüzyıla damgasını vuran küreselleşme sadece mal, sermaye ve belli ölçülerde de olsa işgücü piyasaları değil yaşamla ilgili diğer alanları da etkilemiş, dolayısıyla dönüştürmüştür (Kaya A. , 2014, s. 15). Küreselleşme olgusu uluslararası ilişkilerde insan gelişimine ivme kazandıran fırsatlar ortaya çıkarırken aynı zamanda insanlığın yüzleşmek durumunda olduğu çeşitli tehditleri de gündeme getirmiştir. Bu tehdit ya da sorun alanlarından biri de göç olgusu olmuştur (Bozkurt, 2012, s. 145). Bu durum göçe ilişkin yasal süreçlerin de etkilenmesine vesile olmuştur.

Birleşmiş Milletler' in uluslararası göç ile ilgili bir takım yasal araçları bulunmaktadır. Bunlar;

- 1951 Sözleşmesi,
- 1967 Protokolü,
- 1990 Tarihli Uluslararası Sözleşme (Göçmen İşçiler ve Ailelerinin Haklarının Korunması)
- İnsan Ticareti, Kadın ve Çocuk Ticareti Konusundaki Düzenlemeler
- Kara, Deniz ve Hava yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol

Bu araçlar, Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından kabul edilen göçmen işçilerin hakları ile birlikte, uluslararası göç konusunda uluslararası normatif ve yasal çerçevenin temelini oluşturmaktadır (UNDESA, 2017, s. 23).

Uluslararası göçmenler ve göç ile ilgili Birleşmiş Milletler yasal belgelerinin onaylanması, zaman içinde sürekli olarak artarken, eşitsiz kalmıştır. 1951 Mülteci Sözleşmesi ve 1967 Protokolü, sırasıyla 145 ve 146 Birleşmiş Milletler Üye Devlet tarafından onaylanmıştır. 171 ülke insan ticaretiyle mücadele protokolünü onaylamış ve göçmen kaçakçılığını önlemek için protokolü 145 ülke onaylamıştır. Ancak, sadece 51 ülke, Göçmen İşçiler ve Ailelerinin Üyelerinin Haklarının Korunmasına dair 1990 Uluslararası Sözleşmesi'ni onaylamıştır. Eylül 2017 itibarıyla, 37 Üye Devlet uluslararası

göçle ilgili beş Birleşmiş Milletler yasal aracının tümünü onaylamış, 13 Üye Devlet ise ilgili araçlardan hiçbirini onaylamamıştır (UNDESA, 2017, s. 23).

Uluslararası göçmenler, mülteciler ve sığınmacılarla ilgili gündeme gelen yasal belgeler gibi entegrasyonda sıklıkla değinilen konulardan biri olmaya başlamıştır. Entegrasyon kavramı uzun zamandan beri tartışılmış olmasına rağmen, mülteci ve sığınmacı gruplarının entegrasyonu 2000 yılından itibaren daha fazla hükümet gündeminde olmuştur ve bu zamandan beri sadece mülteci ve sığınmacı gruplarının entegrasyonu konusundaki araştırmalar öne çıkmıştır (Wright, 2009, s. 10). 2011 sonrası Türkiye yönlü Suriye kaynaklı kitlesel göçler ile birlikte de entegrasyon konusu Türkiye gündemine de eklenmiştir.

Ülkelerindeki yoksulluk ve antidemokratik yönetimlerden dolayı göç etmek zorunda kalmış olan bireyler/kitleler Batı ülkelerinin başlıca endişelerinden biri haline gelmiştir. Göç artık devletin devamlılığına değil toplumsal güvenliğe karşı bir tehdit olarak tanımlanmaya başlamıştır (Kaya A. , 2016a, s. 9-10). Toplumlara şekillendiren ve çeşitlendiren; bazı dönemler ise insan kaynağı olarak ekonomik bir kazanç kaynağı olan göçler giderek “endişe” kaynağı haline gelmektedir.

Göç olgusu yaşadığımız çağın kaçınılmaz, bir o kadar da paradoksal bir sorun alanı haline getirilmiştir (Bozkurt, 2012, s. 145). Bu durum Türk toplumuna da etki etmiştir. Göçmenler/mülteciler/sığınmacılar, gittikleri ülkelere enerji, girişimcilik yeni fikir ve ekonomik değer getirebildikleri gibi, işsizlik, uyumsuzluk, eğitimsizlik, dini ve politik alanlarda radikalleşme, suç işleme gibi pek çok toplumsal sorunun öznesi de olabiliyorlar (Bozkurt, 2012, s. 145-146). Bu olasılıklar da Türkiye’de karşımıza çıkan iki farklı bakış açısını en iyi şekilde özetlemektedir. Hangi olasılığın daha güçlü olduğunu belirtebilmek için çok erken bir zaman dilimindeyiz. Ancak doğru politikalarla yönlendirildiği takdirde Türkiye’ye yönelik Suriye hareketliliği olumlu yönde işlevsellik kazanabilir.

Heckmann’ın da ifade ettiği gibi göç, etnik çeşitliliğin bir kaynağıdır. Entegrasyonun önündeki engeller, bireysel veya yapısal ayrımcılık biçimleridir, bu nedenle entegrasyon araştırmasının ayrılmaz bir parçası olarak (Heckmann, 2006, s. 14) bu olguların da dikkatlerden kaçmaması gerekmektedir. Göç; göç öncesinde göç sürecinde ve göç sonrasında göç edenleri etkileyen çok sayıda ve farklı niteliklerdeki faktörlerin

etkileşiminden ortaya çıkan karmaşık bir fenomen (Bozkurt, 2012, s. 146) olarak çok yönlü bir incelemeye ve pratiklere ihtiyaç duymaktadır.

Mültecilerin entegrasyonları konusunda üzerinde en fazla durulan konulardan biri de yasal durumlarıdır. AB devletlerine yerleşen mültecilerin yaşam şansını ve refah düzeyini büyük ölçüde belirleyen de bu yasal yapılarıdır; çünkü her kategori farklı haklardan oluşmaktadır. Bunlar, yasallık ve ikamet süresi, yardıma erişim, hizmetlere ve iş piyasasına erişim, aile birleşimine kadar değişen mülteci yerleşiminin önemli yönlerini etkilemektedir (Castles, Korac, Vasta, & Vertovec, 2002, s. 122).

Göçmen grupların entegrasyonu, çoğunlukla bir nesilden fazla süren bir süreçtir. Böylelikle, bütünleşme araştırması ilk nesil ile sınırlı değil, aynı zamanda “göçmenlerin” ikinci ve hatta üçüncü kuşaklarını da kapsamaktadır. Entegrasyon, geldikleri ülkede kalma perspektifi olan kişileri içeren bir süreç olarak düşünülür. Entegrasyon, belli bir temel destek verilen ve içinde buldukları yeni duruma uyum sağlamak zorunda kalan mülteciler için geçici koruma statüsünde yaşamak ile aynı şey değildir (Heckmann, 2006, s. 13).

Entegrasyon, mültecilerin hakları, yerleşimi ve uyumu konusundaki tartışmalarda merkezi bir kavramdır (Strang & Ager, 2010, s. 590). Hem göç edenlerin hem de göç alanların çabalarına ihtiyaç duyan karşılıklı ve dinamik bir süreç olan entegrasyonda mülteciler kültürel kimliğinden vazgeçmeden göç ettikleri topluluğa uyum sağlamaya çalışırlar (UNHCR, 2013).

Mülteci entegrasyonunda;

- Göç alan ve veren ülkelerin profilleri
- Göç eden bireylerin nitelikleri
- Alıcı toplumun temel dinamikleri
- Alıcı toplumun göç politikaları ve göçe bakış açıları
- Göç alan ülkenin hukuki düzenlemeleri gibi pek çok alt başlık değerlendirme kapsamına girmektedir. Bu nedenle mülteci entegrasyonu söz konusu olduğunda öncelikle mülteci ve entegre olma hallerinin alıcı toplum/ toplum bireylerinde nasıl karşılık bulduğunun da yanıtlanması gerekmektedir.

BÖLÜM 2: TÜRKİYE’DE ENTEGRASYON

2.1. Türkiye’de Göç, Sığınma ve Mültecilik

Kitlesel göç ve sığınma hareketlerinin varış noktalarından biri olan Türkiye, tarih boyunca göçlerin varlık alanı bulunduğu, göç edenlere/sığınanlara kapılarını açtığı aynı zamanda kaynak ülke konumunu da tecrübe ettiği ülkelerden biri olmuştur. Stratejik konumunun özgünlüğü, jeopolitik önemi, Avrupa ve Orta Doğu ülkeleri ile olan sınır özelliği milyonlarca bireyin rotasını Türkiye’ye çevirmesinde etkili olmuştur. Son yıllarda dünya genelinde giderek artan, çeşitlenen ve karmaşıklaşan insan hareketlilikleri Türkiye’de gittikçe daha fazla etki alanını genişletmeye başlatmış, dolayısıyla göçün dinamikleri ve neticeleri de farklılaşmıştır.

Tekeli’ye göre zengin ve farklı göç deneyimleri yaşamış olan Anadolu toprakları bu süreçlerle birlikte bugünkü kültürel çeşitliliğini elde etmiştir (Tekeli, 2007, s. 447). Türkiye’de büyük mübadeleler Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında gerçekleşmiştir. Lozan Antlaşması ile Yunanistan’da yaşayan Türkler Türkiye’ye gelmiştir; bir milyon Yunan kökenli Ortodoks ise Türkiye’den göç etmiştir. Bu göç 1923 sonundan 1925 başına kadar sürmüştür (Akan & Arslan, 2008, s. 10). Tarihsel olarak 1923- 2010 yılları arasında, çoğunlukla “soydaş” olarak nitelendirilen göçmenler ülkeye kabul edilmiştir ve bu süreçte yaklaşık 2 milyon göçmen alınmıştır. Suriye’den 4 yılda gelenlerin sayısına bakıldığında ise 88 yılda gelenlerin sayısının çok üzerinde olmuştur (Kaya ve Erdoğan, 2015: 12). Bu nedenle Suriye kaynaklı hareketlilikler Türkiye göç tarihinde nitel ve nicel olarak özgün ve sıra dışı niteliklere sahip bir hareketliliklerdir.

Türkiye’de bugün itibarıyla geçici koruma statüsünde 3,4 milyon, uluslararası koruma başvurusuyla 300 bin, ikamet izniyle de 600 bin, toplamda 190 ülkeden 4,3 milyon göçmen yaşamaktadır (İ.H.İ.K., 2018, s. 242). Bu sayının büyük çoğunluğunu geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeliler oluşturmaktadır. Bu nedenle Suriyelilerin Türkiye özelindeki mevcut durum ve konumlarının tespiti sosyal uyum ve kabulün sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesini kolaylaştırması bakımından önem taşımaktadır.

2011-2017 yılları arasında 4 milyondan fazla göçmenin bulunduğu (İ.H.İ.K., 2018, s. 242-243) Türkiye, göçlere elverişli coğrafyasını Osmanlı İmparatorluğu’ndan miras almıştır. 19. yüzyılın ortasından sonra Osmanlı dönemindeki kitlesel göç akımları

Cumhuriyet'in başlangıç dönemlerindeki Türk Müslüman nüfusun güçlenmesinde önemli bir role sahip olmuştur (Özbay & Yücel, 2001, s. 3). Kısa bir süre içerisinde başlayan ve sonlanan mübadele gibi göçler genellikle etnik saflaştırma amacına yönelik gerçekleştirilmiş göçlerdir (Çeviker & Bal, 2016, s. 235).

Aktürk, Türkiye'deki millet tanımının Osmanlı'dan gelen "İslam milleti"yle Fransa'dan ithal 'Türkçe konuşanlar topluluğu' arasında, din ve dil ekseninde kurumsallaştığını söyler (Aktürk, 2013, s. 176). Karpat'a göre ise din milliyeti belirlemede etkili olmuş bir faktördür. Bu konuda da Türkçe konuşan Hıristiyanların, Rumca konuşan Müslümanlar ile mübadele edildiğini örnek olarak vermiştir (Karpat, 2017, s. 26-27).

Türkiye'de ilk mülteci akını, 1979'da İran Devrimi sonrası ortaya çıkmıştır. Bir diğer mülteci akını ise 1988'de yaklaşık 60.000 ve 1991'de yarım milyon olmak üzere Irak'tan kaçan Kürt sığınmacılardan oluşmaktadır. 1989'da da Bulgaristan'dan 310.000 Türk Türkiye'ye sığınmıştır. Yugoslavya Savaşı'nda da Türkiye, 18.000 Kosovalı ve 25.000 Boşnak'a sığınma hakkı tanımıştır (Kaya & Kırac, 2016, s. 8). Türkiye'ye yönelik mülteci akınlarının tarihsel analizine bakıldığında ise Suriyeli mülteciler deneyimi Türkiye göç tarihi açısından son derece özel bir nitelik taşımaktadır.

Karpat'a göre Türk toplumu göçler sayesinde sürekli değişmiş ve bugünkü Türkiye toplumunun oluşmasına aracı olmuştur (Karpat, 2017, s. 30). Göçler kaynak ve hedef ülkelerde ekonomi, siyaset, kültür, eğitim, ahlak, hukuk ve din gibi kurumlarda ve toplumun üyeleri arasındaki ilişkilerde iz bırakan bir niteliğe sahip olmuştur (Çeviker & Bal, 2016, s. 236). Bu bağlamıyla göçler toplumsal yapı üzerinde çok yönlü etkiler ortaya çıkarmakta ve Karpat'ın ifadesiyle toplumları değiştirmektedir.

Özbay ve Yücel (2001), Cumhuriyetin ilk yıllarındaki göç hareketlerini iki grupta ele alırlar; Ulusal kimlik arayışı çerçevesinde ve devletin yönlendirmesi ile oluşan göçler, modernleşme modelleri çerçevesinde yer alan göçler (Özbay & Yücel, 2001, s. 5). Ulusal kimlik arayışlarına yönelik göçler ulus-devlet döneminin kuruluş aşamasında planlı olarak gerçekleştirilmiştir. Çağın atmosferi ve dönemin ideolojik yapılanması göçlerin türü ve niceliği üzerinde etkili olmuştur. Bu hareketliliğe kalkınma ve modernleşme çabalarının etken olduğu göçler eşlik etmiştir.

Ulus-devlet yapılanmasının bir parçası olan göçler Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarından 1960'lı yıllara kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde göçlerin yönü Osmanlı topraklarından Türkiye'ye doğru gerçekleşmiştir. Bu göç hareketliliğinde milliyetçilik anlayışı etkili olmuştur. Bu da dönemin “muhacir” ve “mülteci” tanımlarına ve iskân politikalarına yansımıştır (Goularas & Sunata, 2015, s. 17). 19. yüzyılın sonlarında Kırım ve Kafkasya'dan Tatar'lar ve Çerkez'ler Anadolu'ya gelmiştir. 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sonrası da Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya ve Yunanistan'dan Türk Müslüman kökenliler ülkeye gelmiştir (Özbay & Yücel, 2001, s. 3). Sakarya'nın Akyazı ilçesinde kurulan Uzunçınar köyü bu savaş sonrası Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmenlerin kurduğu bir muhacir köyüdür (Arslan, 2018).

Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki kitlesel göçler Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Cumhuriyet dönemi sonrası Yunanistan'dan, Balkanlardan, Almanya'dan, Irak'tan, Bulgaristan'dan, Bosna'dan, Makedonya'dan binlerce kişi ve son olarak Suriye'den milyonlarca kişi Türkiye'ye sığınmıştır.

Karpat'a göre 18. yüzyılda göçler milli devlet felsefesinin ve “milli” devlete hakim etnik grubun siyasi görüşünün gerçekleştirildiği araçlardan biri olmuştur (Karpat, 2017, s. 13). 19. yüzyıldan 20. yüzyıl ortalarına kadar imparatorlukların dağılmasıyla ortaya çıkan devletler, barış dönemlerinde potansiyel savaşları önlemek için, savaş dönemlerinde stratejik nedenlerle böyle uygulamalara girişmişlerdir (Çeviker & Bal, 2016, s. 237).

Goularas ve Sunata (2015:16) ise Türkiye'nin göç tarihini üç aşamada ele almışlardır. Bunlar

- Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemi ve ulus-devlet kurulum süreci göçleri
- Türkiye'den giden farklı göç çeşitleri
- 1990 sonrası Türkiye'ye gelen veya Türkiye'den geçmek üzere gelen ilticalar.

İlk aşamadaki göçler, etnik-dini, kültürel ve tarihî ortaklıklar üzerinden “soydaşlık” kurulmasına dayanır. İkinci aşamadaki göçler, Türkiye'den başta Avrupa olmak üzere farklı ülkelere göçleri içermektedir. Üçüncüsü ise yeni yüzyılın reformları olan özellikle mülteci rejimine yönelik düzenleme ve kurumsal iş birliklerini ifade etmektedir (Goularas & Sunata, 2015, s. 16-17). İlk aşama göçler ulus-devlet çağının/ inşasının etkileriyle

şekillenmiştir. İkinci aşamada Avrupa'nın ekonomik ihtiyaçlarına karşılık gerçekleşen hareketlilikler söz konusudur. Bu dönemde ayrıca darbelerin etkisiyle de ekonomik nedenli olmayan göçler de bulunmaktadır. Son aşamada ise daha çok mülteci ve sığınmacı hareketliliklerinin arttığı dönemi içermektedir.

Abadan-Unat'a göre Orta, Doğu ve Güney Avrupa'da, I. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan yeni devletler milliyetçilik akımının etkisi ve zorunlu göç politikası aracılığıyla türdeş nüfusların sağlanmasını amaçlamışlardır. Bu dönem göçler 1920'li yılların büyük çaplı mübadeleleridir (Abadan-Unat, 2002, s. 32). 19.yüzyıl ile birlikte göçler siyasi, kültürel ve dini haritaları şekillendirmiştir (Karpata, 2017, s. 18). Bu yüzyıldan Cumhuriyetin kuruluşuna kadar beş milyondan fazla Türk Müslüman nüfus Anadolu'ya gelmiştir (Özbay & Yücel, 2001, s. 4). 1914'te Türkiye'nin nüfusunun yüzde 19'u Türk ve Müslüman olmayan Osmanlı tebaasıydı. Bu oran 1927'de yüzde 3'ün altındadır (İçduygu, 2014, s. 54).

Göç çalışmaları 1960'lı yıllarda daha çok ekonomik konulara; 1970'lerde asimilasyon, uyum ve bütünleşme konularına, 1980'lerden sonra ise etnik adalara, kolektif örgütlere ve göçmenlerin yerleştikleri ülke ile giriştikleri etkileşim alanlarına yoğunlaşmışlardır. 1989'dan sonra ise farklı paradigmlar ortaya çıkmıştır. Küreselleşme olgusu ile yeni göç hareketlilikleri eklenmiştir. Piyasaların genişlemesi ve iletişim ağlarının yayılması, toplulukları temsil eden gruplar arasındaki ilişkileri ve rekabeti arttırmıştır. Bu rekabet, göçmenlerin tutumlarında değişiklikler meydana getirmiştir. Özerk girişimler, kolektif örgütlenmeler ve ideolojik, etnik, dinsel ilişki ağları gibi sonuçlar doğurmuştur (Abadan-Unat, 2002, s. 203). Bu ilişkiler arasında yer alan göçmen ağları ise son dönem göçler de etkisini arttıran önemli faktörlerden biri olmuştur.

1980 sonrası Türkiye'ye yönelik göçler çeşitlilik kazanmıştır. İnsan hakları ihlalleri, baskıcı rejimler, iç savaşlar, etnik çatışmalar, istikrarsızlıklar sonucu Afganistan, Pakistan, Suriye, Filistin ve Myanmar kaynaklı göçler artmıştır (GİGM, 2016). 1980'li yıllardan itibaren Türk ve Müslüman olmayan nüfusun göçleri ile karşılaşmıştır. Bu durum modern Türkiye tarihi göçlerinin farklılaştığı bir döneme işaret etmektedir. Göç veren ülke konumundaki Türkiye göç alan bir ülke haline gelmiştir. Yalnızca İran ya da Irak uyruklu sığınmacılar değil, Afganistan ya da Pakistan uyruklu transit göçmenler aynı zamanda Rusya, Ukrayna, Moldovya ya da Özbekistan uyruklu düzensiz göçmen işçiler,

bunlarla birlikte Alman, İngiliz ya da Hollandalı gibi yazlıkçı göçmenler ya da profesyonel çalışanlar ve Avrupalı, Kuzey Amerikalı, Asyalı değişim öğrencileri de Türkiye'ye yönelik göç hareketliliklerinde yer almışlardır (İçduygu, 2015, s. 18).

Türkiye tarihsel ve coğrafi olarak hem göç alan hem göç veren hem de transit ülke özelliğini taşıyan bir ülke konumundadır. 20.yüzyıl sonrası farklı göç deneyimleri gerçekleşmiş, ulus-devlet kuruluşu göçleri, Avrupa yönlü emek göçleri ve 1990 sonrası da çeşitlenen göçlere sahne olmuştur (Kara ve Korkut, 2010:155).

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından yayınlanan 2018 Dünya Göç Raporu'na göre 2016 yılı sonunda toplamda 22,5 milyon mülteci bulunmaktadır. 2016 sonunda 18 yaş altındaki küresel mülteci nüfusu, toplam mülteci nüfusunun yaklaşık yüzde 51'ini oluşturmaktadır. Suriye, Afganistan, Güney Sudan, Somali, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Orta Afrika Cumhuriyeti, Myanmar, Eritre ve Burundi bu nüfusun ilk on sırasında yer alan ülkelerdir. Bu ülkelerin vatandaşları 13,5 milyon ile toplam mülteci nüfusunun yüzde 79'unu oluşturmaktadır (GAV, 2018).

İçduygu (2015), Türkiye'nin göç merkezli yeni bir siyasal ve toplumsal döneme girdiğine, göçlerin giderek siyasallaştığına ve Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de göç ve iskân politikalarının ötesinde “ulus-devlet” ve “yurttaşlık” gibi kavram ve kurumların içerik ve anlamlarının da yeniden tartışılmasına neden olduklarına işaret etmektedir (İçduygu, 2015, s. 17).

Türkiye'ye yönelik göç, sığınma ve mülteci hareketliliği dönemsel olarak farklılaşmış, niteliksel ve niceliksel boyutları iç ve dış dinamiklerle şekillenmiş ve giderek çeşitlenerek karmaşık bir boyuta gelmiştir. Hedef ülke, transit ülke ve çekim merkezi olarak adlandırılan Türkiye'de göç hareketliliğinin etki alanı giderek çeşitlenmektedir. Göçe bakış açısı insan hakları, güvenlik, duyarlılık ve caydırıcılıklar ekseninde değişmektedir. Göç olgusu, bireylerin ya da grupların, düzenli ya da düzensiz, iradi ya da zorunlu olarak ekonomik nedenli ya da can güvenliğinden kaynaklı olarak gerçekleştirdikleri, buldukları yerden başka bir yere doğru geçişlerin olduğu bir hareketlilikle birlikte bugün artık daha fazla yönetilmeye ihtiyaç duyulan, ulusal ve uluslararası hukuk çerçevesinde yenilenen, göç dinamiklerini anlamaya yönelik çabaların arttığı bir niteliktedir. İnsan odaklı politikalar mı yurttaş odaklı politikalar mı? Bu ikilemler Türkiye

ilerleyen zamanlarda karşı karşıya gelecektir. Göç politikalarının inşasında dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de bu olacaktır.

Erdoğan'a göre (2018), kitlesel göçlerde uyum politikaları hemen gündeme gelmez. Çünkü kalıcılığı güçlendirme riskinden kaçınılır. Ancak ileride oluşabilecek kayıp kuşakların riski de daha büyük önem taşıdığı için uyum politikalarından kaçınmanın işlevsiz olacağı durumu da ortaya çıkar (Erdoğan M. , 2018, s. 172-173). Bu nedenle Türkiye'nin en hızlı şekilde kapsamlı bir entegrasyon politikası üretmesi ve uygulamaya koyması gerekmektedir. Söz konusu durum Suriyeliler özelinde kritik bir öneme sahiptir.

Suriyelilerin toplumsal göçü, pek çok açıdan geçmiş dönem göçlerinden farklıdır. Diğer mülteci akınlarının aksine, daha geniş bir zaman dilimine yayılmıştır (Kirişçi & Karaca, 2015, s. 306). Krizin başlangıcındaki temel algı Suriyeli mültecilerin Türkiye'de kısa süreliğine konakladıkları ve birkaç ay içinde ülkelerine geri dönebilecekleri yönünde olmuştur. Mültecileri cömertçe karşılamak, bu zalimane çatışmadan kaçan insanlara gösterilebilecek en etik tavır olarak görülmüştü. "1989 kitlesel akınları hakkında benzer şekilde, burada da, mültecilerin kimlik tanımlanması ilaveten bir rol oynuyor denebilir. Ancak bu sefer etnisiteden ziyade tanımlanma dini referanslar üzerinden olmuş- mültecilerin büyük çoğunluğunun Müslüman kimliği öne çıkarılmıştır" (Kirişçi & Karaca, 2015, s. 308).

2.2. Göç, İskân ve Sığınma Politikaları

Türkiye'nin göç ve sığınma politikalarına bakıldığında yakın zamana kadar özellikle Türk soyu ve kültüründen gelen göçmenler ülkemize yerleşmiş (Akıncı, Nergiz, & Gedik, 2015, s. 77) 1960'lı yıllara kadar nüfus politikasının genel eğilimi, bu nüfusu artırmaya yönelik olmuştur (İnan, 2016, s. 20). Türkiye'nin göç ve sığınma politikalarının en belirleyici özelliklerinden biri de ulus-devlet politikaları olmuştur. Bu dönem göçlerde Türk olanların önceliği ve kabulü pek çok araştırmacı tarafından ifade edilen ortak hususlardan biridir (İçduygu, 2014; İnan, 2016; Akıncı vd.,2015, Yıldız ;Özbay ve Yücel, 2013; Kirişçi ve Karaca, 2015).

İnan'a göre (2016) Türkiye Cumhuriyeti'nin iskân siyasetinde güvenlik ve risk endişeleri baskın olmuştur. Bundan dolayı iskan siyasetinde benzeştirme ilkeleri göz önüne alınmıştır ve uygulamaya dökülmüştür (İnan, 2016, s. 12). Türk Soy ve Kültürü'nün

ülkeye göçü öncelikli olmuştur. 1934 tarihli İskan kanunu da bu göçlerin zeminini oluşturmaktadır (Kirişçi & Karaca, 2015, s. 299). 1923-1938 arasındaki dönemde Bulgaristan'dan 204.686, Yugoslavya'dan 111.273 ve Romanya'dan 113.720 kişi göçmen olarak Türkiye'ye gelmiştir. 1950-1952 yılları arasında Bulgaristanlı Türk göçmenler, devlet tarafından yerleştirildikleri için iskânlı göçmen olarak kabul edilmiştir (İnan, 2016, s. 17-19). 1980 sonrası ise eski göç politikaları ile çözümlenemeyecek göçler ortaya çıkmıştır ve bu durum yeni koşul ve uygulamaların doğması zorunluluğunu getirmiştir (Akıncı, Nergiz, & Gedik, 2015, s. 77).

İçduygu'ya göre (2010) ulus devlet anlayışı Türkiye'nin göç politikasını şekillendiren olgulardan biri olmuştur. Ancak değişen koşullar yeni göç ve sığınma politikalarını gündeme getirmiştir. 1994 tarihli İltica Yönetmeliği bunlardan bir tanesidir. Bu ve 2005 tarihli İltica ve Göç Alanındaki Türkiye Ulusal Eylem Planı ile 2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanunu da bu çerçevede ele alınabilir (İnan, 2016, s. 23). İçduygu'ya göre ilk belge niteliğindeki 14 Haziran 1934 tarihli, 2510 sayılı İskân Kanunu 2006 yılına kadar etkin olmuştur. AB uyum süreci içinde 2006'da yenilenmiştir ancak "Türk soyundan olan ve Türk kültürüne bağlı olanların" anlayışı değişmemiştir (İçduygu, 2014, s. 55). 2510 sayılı İskan Kanunu 2006 yılında yapılan değişiklikle 5543 sayılı Kanun halini almıştır. İskân Kanunu kapsamı dışında kalan yabancılarda ise 1950 yılında çıkarılan 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun geçerli olmuştur (GİGM, 2016).

1990 sonrası Türkiye, göç hareketlerini düzenleyebilmek ve yönetmek amacıyla ilgili yasal mevzuatlarda önemli değişiklikler ve yenilikler yapmış; göç yönetiminin idari, fiziksel, kurumsal ve mali yapısını güçlendirecek şekilde önemli adımlar atmıştır. En son olarak, İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" tasarısı Nisan ayının (2013) ilk haftasında TBMM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş ve 2014 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu yeni hukuki düzenleme kapsamında kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Türkiye'ye yönelen göç ve iltica hareketlerinin düzenlenmesi ve yönetilmesinden sorumlu olacaktır" (Kaya & Erdoğan, 2015, s. 13).

Türk İskan Kanunu'na göre mülteci Türkiye'de yerleşmek amacıyla olmayıp, bir zorunlulukla geçici oturmak için sığınanlardır (Dedeoğlu & Gökmen, 2011, s. 60-61). Cenevre sözleşmesi gereğince sözleşmeye taraf olan devletler bu kişileri çatışmanın

devam ettiği yerlere geri göndermiyorlar (Özer, 2015, s. 37-38). 22 Ekim 2014'te çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği ise Avrupa dışındaki ülkelerden gelenleri “şartlı mülteci”, “ikincil koruma” ya da “geçici koruma” şeklinde farklı tanımlamaları içermektedir (Erdoğan M. , 2015, s. 321). Geçici koruma şöyle tanımlanmıştır: Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış ve geri dönemeyen, kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak ülke sınırlarına gelen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirilmeye alınmayan yabancılara ilişkin bir korumadır (Erdoğan M. , 2015, s. 322).

Türkiye'nin son yıllarda karşı karşıya kaldığı göçlerle ilgili bir kamu politikası oluşturma çalışmaları ise oldukça yenidir (Özer, 2015, s. 36). Bu bağlamda 2014 yılı onuncu 5 yıllık Kalkınma Planı'nda insan hareketliliği konusuna özel bir yer verilmiştir (Kaya & Erdoğan, 2015, s. 13-14). Uluslararası göç ile ilgili yasalaşma ve kurumsallaşma çalışmaları, Nisan 2014'de Türkiye'nin ilk göç yasası olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girmesiyle de çözüm yolunda önemli bir dönemece girmiştir (Özer, 2015, s. 39).

1950 tarihinde düzenlenen konferans sonrası 1951'de İsviçre'nin Cenevre şehrinde Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme imzalanmış, 1954 yılında yürürlüğe girmiştir. Türkiye de 1951 tarihinde imzalamış ve 1961 tarihinde ihtirazı kayıtlı onaylamıştır (Akıncı, Nergiz, & Gedik, 2015, s. 65). Bu sözleşme Sığınmacı ve mültecilere ilişkin evrensel nitelikli tek anlaşmadır. Bu sözleşmenin 1.Maddesi mülteciyi tanımlamaktadır. Bu tanıma göre “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağından korkan ve vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan şahıslardır” (Yıldız, 2017, s. 42-43).

Türkiye bu sözleşmede coğrafi sınırlandırmayı tercih etmiştir. Avrupa dışından gelenler için üçüncü ülkeye yerleştirmeyi en çok tercih edilen çözüm olmuştur. 2013 Nisan ayında, Türkiye'nin ilk sığınma kanunu olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 2014'te yürürlüğe girmiştir. Ayrıca Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur (UNHCR, 2013).

Özer'e göre (2015), “2014 yılındaki yasalaşma sürecine kadar, kapsamlı bir yasal süreçten ve kurumsal yapılanmadan bahsetmek mümkün değildir. “Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı” olarak nitelendirilerek Türkiye'de yerleşmesine izin verilen göçmen gruplarına toplumun tepkisi de görece daha az olduğundan, aslında o dönemde devletin

kapsamlı ve uzun vadeli bir göç politikası oluşturma gibi bir önceliği de olmamıştır (Özer, 2015, s. 40). Ekşi'ye göre ise "Sığınmacılar ve mülteciler dışında kalan yabancıların entegrasyonuna ilişkin bir sistem bulunmamaktadır (Ekşi, 2010, s. 158).

Türkiye'nin ulusal hukuk mevzuatında mültecilere dair yaptığı ilk kapsamlı düzenleme 1994 Yönetmeliği'dir (Ataman, 2015, s. 29). Türkiye'nin ilk ulusal mevzuatı olan Sığınma Yönetmeliği, 1991 krizinin hemen ardından 1994 yılında kabul edilmiş ve kitlesel mülteci akımları ile karşılaştırıldığında sınırların kapatılmasını öngörmüştür. Nisan 2013'te de Türkiye'nin ilk ve en kapsamlı yasasının kabulüyle süreç, zirve noktasına ulaşmıştır (Kirişçi & Karaca, 2015, s. 300).

2.3. Modernite, Ulus-Devlet ve Yurttaşlık

Yirminci yüzyıl modernitenin yani Avrupa kökenli ekonomik, toplumsal ve siyasal değişimlerin yaygınlaştığı bir yüzyıl olmuştur (İçduygu, 2014, s. 49). Zürcher'e göre 19. yüzyılda modern Türkiye'nin doğuşundaki başat gelişmelerden biri de bu dönüşümlerdir ve bu dönüşümlerde Osmanlı İmparatorluğu'nda Avrupa'nın artan nüfuzu söz konusudur. Kapitalist dünya sisteminin bir parçası olma, Avrupa'nın "Büyük Güçleri'nin" artan siyasal nüfuzu ve milliyetçilik, liberalizm, laiklik ve pozitivizm gibi Avrupa ideolojilerinin etkisi, Avrupa'nın artan nüfuzunun birbirleriyle bağlantılı üç biçimini oluşturmaktaydı (Zürcher, 2016).

Osmanlı imparatorluğu 19. yüzyıl ile birlikte diğer büyük imparatorluklar gibi, milliyetler sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Balkanlar'ın Hıristiyan halkları giderek "milliyet"lerinin bilincine varmış ve Osmanlı devletinin temsil ettiği merkezi otoriteye karşı ayaklanmaya başlamıştır (Georgeon, 2006, s. 1). Yirminci yüzyılda ulus-devletler egemen ve meşru oluşumlar olarak pekişmişlerdir. Ülkeler arası göç hareketleri de artmıştır (İçduygu, 2014, s. 49). Yaşanan siyasal dönüşümler ile birlikte göç, bu dönemde fonksiyonel bir yapı sergilemiştir. Göç, toplumsal alanda istenileni kısa sürede ve hızlı şekilde gerçekleştirmenin bir aracı haline dönüşmüştür. Bu dönemde göçler ulus-devlet sistemi ve milliyetçilik ideolojisi çerçevesinde şekillenmiştir.

François Georgeon (2006), iki karşıt anlayışla ilerleyen bir yakın tarihle yüz yüze olduğumuzu söyler. Bir yanda ulus-devlet ile kendi içine kapanma; diğer yanda küreselleşmeyle birlikte dışa açılma. Bu iki karşıt anlayış, göç bağlamında ele alındığında

da ilkinde göçün içsel dinamiklerinin; ikincisinde de dışsal dinamiklerin göçü belirleyici etkisinin daha fazla olduğunu görürüz.

Bugün için modernite ile birlikte yaşanan toplumsal, siyasal, kültürel ve hukuki dönüşümlerin tartışmaları hala sürse de nihayetinde modernite geleneğe ait olan pek çok kavram ve kurumsal yapıları modern oluşumlarla değişikliğe uğratmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda 18.yüzyılın başlangıcından itibaren varlığını hissettirmeye başlayan modernleşme adımları Türkiye Cumhuriyeti döneminin ilk yıllarında yoğunluğunu arttırarak devam etmiştir.

Tekeli'ye göre (2014: 49-52) Osmanlı İmparatorluğu modernite projesiyle ilişkilerini dört aşamada kurmuştur. Birinci aşama, karşılaşılan sorunlara çözüm arama dönemidir, ancak karşılaştığı modernite projesinin farkında değildir. Dolayısıyla sorunların çözümü modernite projesi ile ilişkilendirilememiştir. İkinci aşama, modernite projesinin geliştiği Avrupa ülkelerinin tanınması arayışları ve bulunacak çözümlerde onlardan etkilenme başlamıştır. Bu arayışlar ve etkilenme daha çok yönetici kadrolardadır. Bu kadrolar araçsal bir mantıkla modern kurumları yapmaya başlamışlardır. Bu kurumlarda yetişenler modernitenin yayıcı aktörleri olmuşlardır. Üçüncü aşamada modernite projesiyle yeni ilişki kurma biçimleri öneren kişi ve grupların siyasal düşünce ve hareketleri gelişmiştir. Bu aşamada ortaya çıkan siyasal düşünce bir tür iktidar talebi içermektedir. İktidar taleplerini gerçekleştirmek için siyasal darbeler ya da ayaklanmalara başvurulmuştur. Dördüncü aşamada ise imparatorluk parçalanarak ulus-devlete dönüşmüştür. Bu aşamada radikal bir modernite projesi yer almaya başlamıştır. Bu dört aşamanın ikinci aşaması III.Selim ve II. Mahmut dönemlerine; üçüncü aşaması Abdülmecit, Abdülaziz ve II.Abdülhamit dönemlerine; dördüncü aşaması ise Meşrutiyet ve Cumhuriyet'le ilişkilendirilebilir.

Ulusçuluk ideolojisi Osmanlı İmparatorluğu'nu da etkilemesi sonucunda, Osmanlı'daki kozmopolit "millet" sistemi de çözülmüştür. Bundan dolayı millet sisteminden, Müslüman ağırlıklı, homojen bir ulus-devlete geçişin ilk adımları atılmıştır (Erder, 2014, s. 99).

Giddens'a göre (2014:66) modern inşayı sağlayan en önemli kurumsal unsurlardan biri kapitalizm diğeri ise ulus-devlettir (Giddens, 2014). Türkiye'de de modern inşa da ulus-devlet yapılanması önemli bir işlev görmüştür. Bu sürecin ana düzenleyicilerinden biri

olan milliyetçilik görüşünden göçler de etkilenmiştir. Bu noktada da David Harvey'in (2010:24) ifade ettiği gibi modernitenin bütün insanlığı birleştirdiği söylene de bu birlik paradoksal bir birliktir, uyumsuzluğun bir birliği; sürekli bir çözülme ve yenilenme hali, mücadele ve çelişki durumudur (Harvey, 2010).

İçduygu (2014:48), Türkiye'deki modernite, ulus-devlet ve uluslararası göç ilişkisini 1923-1950, 1950-1980 ve 1980'dan günümüze olarak üç farklı tarihsel dönem içinde değerlendirmektedir. İlk dönemler ulus-devletin temelini atıldığı yıllardır. İkinci dönem ulus-devletin ve modernitenin derinleştiği; son dönem olan 1990'lı yıllarda küreselleşmenin yoğunluğunu hissettirdiği yıllardır (İçduygu, 2014).

Türkiye, 1980'lerde yaşanan hızlı kapitalistleşmeyle birlikte liberal politikalara ağırlık vermiş ve bu dönemde, diğer dönemlerde olduğundan daha hızlı bir şekilde dış göç almaya başlamıştır. AB ülkeleri kadar göç almasa da Türkiye bu dönemde, az gelişmiş ülkelerden yoğun bir şekilde göç almaya başlamıştır. Rejimden kaçan ya da ekonomik nedenlerle Türkiye'ye gelen göçmenler, yoksulluk alanlarını yenilerini eklemektedirler. Ekonomik, kültürel, siyasal, dilsel ve dinsel birçok değişime neden olan bu gruplar, Türkiye'de entegrasyon, asimilasyon, çokkültürlülük gibi kavramların daha yoğun bir şekilde düşürülmesini gerektirmektedir (Tuna & Özbek, 2014, s. 44). Türkiye'de 2000'li yıllarda yaşanan ekonomik büyüme, özelleştirme, özellikle vakıf üniversitelerinin de yoğunlaşması ile birlikte son otuz yılda göçlerde artış gözlenmiştir (Kaya A. , 2014, s. 14).

Adam Smith'e göre (2002), modern dünya bir 'uluslar dünyası' dır. Siyasetin ve devlet oluşturmanın meşruluk zemini de milliyetçiliktir (Smith, 2002, s. 171) Bu durum ilerleyen zamanlarda küresel ve yerel çapta yaşanan değişimlerle birlikte daha görünür olmuştur ve göçler de değişen dünyanın toplumsal yapılarını da farklılaştırmaya başlamıştır. Ulus devletler kültürel çeşitliliği her zaman barındıra gelmiş olsalar da, çoğu zaman istikrarın tekil bir ulusal kimlikle sağlanabileceği fikrini desteklemişlerdir (Baban & Rygiel, 2018, s. 9).

Türkiye ve benzer ülkeler özelinde modernite, ulus-devlet ve göç birbiriyle bağlantılı olmuştur. Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte modernite projesi içinde ulus-devletin inşası ve korunması süreçleri uluslararası göç hareketleri ile etkileşimde olmuştur (İçduygu, 2014, s. 47). Erder, Osmanlı'daki iskan kurumunun fetihlerle büyüyen bir

imparatorluktaki işleyişi ile küçülen bir imparatorluktaki işleyişinin farklı olduğunu öne sürmektedir. Bununla birlikte fetihlerle büyüyen bir imparatorlukta iskanla ilgili uygulamaların, etnik ve dinsel olarak kozmopolit alanlar yarattığını, aynı uygulamaların küçülen imparatorlukta kozmopolit yapıyı çözücü ve nüfusu türdeşleştirici etki yarattığını ifade etmektedir. Bu nedenle, ilk dönemdeki uygulamaları “yönetmek için karıştırma”, imparatorluğun toprak kaybetmeye başladığı dönemdeki uygulamaları ise, “yönetmek için ayıklama” olarak tanımlamaktadır (Erder, 2014, s. 82).

Baban ve Rygiel’e göre bugün ulus devletler çifte bir meydan okumayla karşı karşıyadır. Bir yandan ulusal kimlik fikrinin sürdürülme zorluğu, diğer yandan yeni gelen göçmen, mülteci ya da belgesiz gelenleri içine almanın zorluğu söz konusudur. Giderek çeşitlenen toplumlarda birlikte yaşama yolunda hem riskler hem de fırsatlar ortaya çıkmaktadır (Baban & Rygiel, 2018, s. 9).

XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren önemi artan konulardan biri de göç olmuştur. Son çeyrekte ise, küreselleşmenin de etkisiyle ciddi değişimler yaşanmıştır (Tuna & Özbek, 2014, s. 39). Türkiye'ye yönelik göç hareketlerinin türleri hem nedenleri hem de sonuçları bakımından son yıllarda çeşitlenmiştir (Kaya A. , 2014, s. 13). Uluslararası göç ve göçmenlerle ilgili konuların devlet politikaları içerisindeki yeri de farklılaşmıştır (Özer, 2015, s. 10). Politikaların yaklaşım tarzları ve güvenlik tedbirleri de bu ekseninde ciddi bir dönüşüm içerisine girmiştir.

Baban ve Rygiel’e göre asimilasyon ya da çokkültürlülük yaklaşımları hükümetler tarafından ülkelerindeki çeşitlilikte ele alınan temel yaklaşımlardı. Asimilasyoncu yaklaşımlarda yeni gelenlerin göç ettikleri topluma entegre olmalarında egemen kültüre uyumları söz konusuydu. Çoğulcu politikalar ise farklı grup ve toplulukların kendilerine has kimliklerini tanıyarak daha fazla çoğulculuğu teşvik etmekteydi (Baban & Rygiel, 2018, s. 11).

Karpat’ın da vurguladığı gibi Türkiye tarihini ve değişimlerini dışarıdan alınan kavramsal ve teorik modellerle anlama ve açıklama yerine Türkiye'nin kendi tarihi, kültürel ve toplumsal koşulları içinden anlama ve açıklama çabası içerisine girilmelidir (Karpat, 2017, s. 129). Bu öneri tüm kavram ve kuramlar için geçerli olmakla birlikte günümüzün en güncel meselelerinden biri olan entegrasyon için de ayrıca önem taşımaktadır. Türkiye’de bulunan Suriyelilerin geleceklerine ilişkin durumların analizleri

entegrasyondan bağımsız olarak ele alınamaz. Bu da Türk göç tarihi ve toplum yapısının dikkate alındığı bir politika üretimi ile mümkün olacaktır.

2.4. Harmonizasyon: “Birlikte Yaşama Modeli”

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Türkiye'deki “yabancılar” ile uluslararası koruma statüsündeki kişilerin uyumlarına ilişkin ifadesi şu şekildedir “Kanunda ve Genel Müdürlüğümüz çalışmalarında öngörülen uyum; ne asimilasyon ne de entegrasyondur. Göçmenle toplumun gönüllülük temelinde birbirlerini anlamalarıyla ortaya çıkan harmonizasyondur.” Türkiye'ye gelenlere yönelik harmoni/düzen/ahenk/uyumun nasıl sağlanacağına ilişkin yaklaşımları, söz konusu uyum çalışmalarının içeriklerini ise şu şekilde sıralamışlardır;

Karşılıklı uyumlarını kolaylaştıracak etkinliklerin düzenlenmesi

Yabancılara yönelik ülke hakkında ve yasal haklarına ilişkin temel düzey kursların yapılması

Çeşitli konularda tanıtım ve bilgilendirmenin yapılması

Çeşitli kurum ve kuruluşların ortaklığında yürütülen uyum faaliyetlerinin planlanması

Kendi kültürel değer ve kimliğinin sürdürülerek yerliler ile uyumlarının sağlanması

Gerekli farkındalık ve anlayış ortamının oluşturulması

20.yüzyılın ikinci yarısı göç çağı olarak nitelendirilen dönemde, karşı karşıya kalınan iki temel probleme yönelik çözümler aranmıştır. İlki devletlerin göç yönetimini nasıl düzenleyeceği, diğeri göç edenlerin topluma ne şekilde entegre edileceği ve hızlı göçün toplumların geleceğini nasıl etkileyeceğidir. Çok kültürlülük, empati, tolerans, kaynaşma, katılım, birlikte var olma, asimilasyon, kabullenme, absorbe etme, bütünleşme, entegrasyon, uyum kavramları ikincisine yönelik çözüm arayışlarında başvurulan kavramlar arasında yer almaktadır (İ.H.İ.K., 2018, s. 253).

Şimşek ve Çorabatır'a göre göçmen ve mültecilerin entegrasyonu konusu şimdiye kadar Türk kamuoyu tartışmalarında değinilmemiş bir konudur. Tarihsel olarak, Türk sığınma sistemi geçici nitelikte olmuştur. “Entegrasyon” terimi de Türk sığınma sisteminde resmen kullanılmamaktadır. Yabancılar Kanunu ve Uluslararası Koruma Kanunu

"entegrasyon" yerine "uyum" uygulamasını tercih etmektedir. Ancak uyum terimi, uluslararası mülteci hukuku tarafından verilen tanımdan farklı ve çok daha kısıtlı bir anlamda kullanılmaktadır (Şimşek & Çorabatır, 2016).

Yeni kavramlar yeni modelleri de beraberinde getirmiştir. Ancak farklı tanım ve yaklaşımlara rağmen ideal uyum iki yönlü, karşılıklı etkileşimi, insani değerlere saygılı, hak ve yükümlüklerin bir arada sunulması, yeni gelenlerin istihdama katılımı, yaşadıkları ülke hakkında bilgi sahibi olma, eğitimden eşit faydalanma, kamusal ve özel hizmetlere erişimin sağlanması hususlarını ortak bir hukuki çerçeve olarak kabul görmektedir. Bütün bunlar aynı zamanda ideal uyum sürecinin siyasal çerçevesidir (İ.H.İ.K., 2018).

Erdoğan'a göre Türkiye'nin neredeyse her ilinde bulunan Suriyelilerin Türkiye'deki kalıcılık eğilimleri giderek artmaktadır. Bu da Türkiye'sinin çok güçlü bir ihtimalle milyonlarca Suriyeli ile birlikte uyumun nasıl sağlanacağına dair tartışma ve politikalar üretmeyi gerekli kılmaktadır (Erdoğan M. , 2018, s. 172). Suriyelilerin göçü Türkiye'nin göç tarihinin sıra dışı hareketlilerinin en önemlisidir. Sayıları üç milyonu aşan Suriyeliler, ilerleyen zamanlarda Türk toplum yapısına olan çok yönlü etkileri bağlamında güncel meseleler arasındaki yerini korumaya etmeye devam edecektir. Bu nedenle bu konuda yapılacak çalışmalardan elde edilecek bilimsel verilere daha fazla ihtiyaç duyulacaktır.

Entegrasyon konusunda bilimsel çalışmalar analizlerini üç temel alana odaklanmaktadır: Materyal Yaşam Koşulları: Dilbilgisi, eğitim; çalışma durumları ve oturma mekanları, Sosyal Etkileşim: Kültürler arası ilişkiler, evlilikler ve medyanın tutumları ile Değerler-Eğilimler: Din, vatandaşlık ve kimliksel özdeşlikler (Ermağan, 2016, s. 299).

Uyum ortak faydanın ortaya çıkmasında, arttırılmasında, ötekileştirmenin ve ayrımcılığın azaltılmasında etkili olmaktadır. Uyumun da uyumsuzluğun da bir maliyeti vardır. Uyum sağlayamamanın sosyal ve ekonomik maliyeti ise çok daha fazladır. Uyum faaliyetleri aracılığıyla göçlerin kriz olma hallerinden fırsata dönüştürülme ihtimaline geçilebilir. Yani sağlıklı ve işlevsel uyum politikaları ile göç herkesin yararına yönetilebilir. Bunlarla birlikte yeni gelenlerin kültürel, sosyal, ekonomik olarak topluma dahil edilmeleri, aidiyetin oluşması ve bir arada yaşama inancının ortaya çıkması ve güçlenmesidir (İ.H.İ.K., 2018, s. 254).

Suriyeliler Barometresi adlı çalışmada Türk toplumunun Suriyelilere yönelik gönülsüz kabul durumlarından söz edilmektedir. Ayrıca bu konudaki potansiyel sorun alanları ve çözüm önerileri de yer almaktadır. Erdoğan, uyum süreçlerinin iki yönlü olduğuna ve Suriyeliler kadar, Türk toplumunun kabulünün gelecek açısından belirleyici olduğuna vurgu yapmaktadır. Erdoğan'a göre hak temelli, insan temelli ve bunlarla birlikte Türk toplumunun beklentilerinin de olduğu uyum politikalarına ihtiyaç vardır (Erdoğan M. , 2018, s. 172)

2.5. Kabul Kültürü ve Külfet Paylaşma

Türkiye'deki Suriyelilerin sayısı göz önünde bulundurulduğunda hem bugünü anlamak hem de gelecek konusunda projeksiyon yapmak bakımından ele alınması gereken en önemli konulardan birisinin, buna ister “uyum” ister “entegrasyon” ister “adaptasyon” adı verirsün, Suriyelilerin “toplumsal kabulü ve uyumu” konusu olduğu açıktır (Erdoğan, 2015: 320). Uluslararası sığınma rejimlerinde sıklıkla söylenen “külfet paylaşma” ideali (İçduygu, 2015, s. 17) ve bir arada yaşamayı güçlendiren “kabul kültürü” günümüz göç manzarasında giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Ancak bunların sosyal ve ekonomik maliyetleri de artmaktadır.

Göçmen yerleştiği ülkede ortak unsurlara sahip olsa da kendini dışlanmış ve marjinal biri olarak hissedebilir ve bu durum birkaç kuşak sürebilir (Karpas, 2017, s. 21). Bu nedenle bir arada yaşamının kısa süreli ve hızlı gelişen bir süreç olmayacağı da göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Uyguladığı açık kapı politikası ve iç savaş mağdurlarının korunmasına yönelik tarihsel bir misyon üstlenen (İ.H.İ.K., 2018, s. 244) Türkiye, külfet paylaşma ve kabul kültürü açısından olumlu bir niteliğe sahiptir. Ancak yapılan araştırmalar külfet paylaşma ve kabul kültürünün kalıcılığı konusunda tartışmalı veriler ortaya koymaktadır.

Koser ve Lutz'un (2001) Avrupa'da “yeni göç” olarak tanımladıkları ve 1980'lerin sonlarında başlayan süreç, dünyanın geçirdiği sosyal, ekonomik ve coğrafi yeniden şekillenmelerden etkilenmiştir. Bu sürecin en önemli özelliklerinden biri olarak, Soğuk Savaşın son bulması ile Doğu Bloğu ülkelerinde yaşanan değişim gösterilmektedir (Dedeoğlu & Gökmen, 2011, s. 23). Küreselleşme ile beraber göç hareketleri de nitelik değiştirmiştir. Klasik göç alan ülkelerin yanı sıra birçok ülke yeni göçmenler için hedef ülke olmuştur. Avrupa'nın Batısı kadar Güney'i de cazip bir göçmen merkezi haline

gelmiş ve Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile bu bölgeden gelen göçmenlerin sayısında ciddi artışlar yaşanmıştır (Dedeoğlu & Gökmen, 2011, s. 37). Soğuk savaşın bitmesi ile beraber göç bir güvenlik tehdidi olarak da ortaya çıkmıştır (Faist, 2003, s. 24). Bugün göç, artık uygarlıklar ve kültürler arasındaki alışverişi sağlayan 'üçüncü alan' olmaktan ziyade, daha çok önlenmesi gereken ve 'güvenilir' olduğuna inandırmaya çalıştığımız homojenliğimizi tehdit eden bir tehlike olarak resmi edilmektedir (Kaya A. , 2014, s. 24). Dış göç tarihinin gösterdiği gibi yabancılar veya göçmenler çoğu kez kültürel kimliği tehdit eden kişiler olarak algılanmışlardır (Faist, 2003, s. 27).

Abadan'a göre kozmopolitlik giderek artmaktadır. Kozmopolitliğe katkıda bulunan olgulardan biri olarak göçler "etnik türdeşliğe dayalı ulus-devlet" fikrini tartışmalı hale getirmektedir. Bu da bazı kavramların, ulusal kimlik ve ulusal kültür gibi, gözden geçirilme zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Eritme modeli tümünden geçerliliğini kaybetmiştir. Bu nedenle bütünleşmeye yardımcı olacak yeni araçlara da bakmamız gerekmektedir (Abadan-Unat, 2002, s. 293). Türkiye'deki Suriyeliler özelinde bir avantaj olarak görülmesi gereken konulardan biri de kültürel yakınlık durumlarıdır. Tarihsel bağlar, ortak üst kimlikler Suriyelilerin Türkiye'deki entegrasyonlarına kolaylaştırıcı etki sağlayabilir. Bu faktörler bütünleşmenin yeni araçlarından biri olabilir.

Türkiye uzun zamandır mültecilik alanında insan hakları sözleşmelerine uygun ulusal mevzuatı oluşturmak yerine geçici ve duruma özgü genelgeler ile sorunu çözmeye çalışmıştır (Elik, 2016, s. 330) . Ancak bugün ise kalıcılığın güçlenmesi durumları da dikkate alınmaya ve geçicilik üzerinden inşa edilen yaklaşımlar işlevselliğini kaybetmeye başlamıştır.

Elik'e göre "Suriye krizi gibi toplu nüfus hareketleri durumunda bile halen Türkiye'de yeterli bir altyapı bulunmamaktadır. Her ne kadar anayasanın 9. maddesi gereği Türkiye'nin taraf bulunduğu temel hak ve özgürlükleri konu alan uluslararası sözleşmelerde düzenlenen haklardan yararlanma hakkına sahip olsalar da uygulamada sorunlar yaşanmaktadır. Bu kapsamda sığınma hakkı, sağlık hakkı, eğitim hakkı, çocuklara ilişkin diğer düzenlemeler, barınma hakkı, çalışma hakkı, kamu hizmetlerine erişim gibi temel hakların sağlanması "Geçici Koruma" kapsamına girmemektedir" (Elik, 2016, s. 332). Alt yapı eksikliğinin yoğun olarak yaşandığı konuların başında da entegrasyon gelmektedir.

Türkiye'ye yönelen uluslararası göç akımları incelendiğinde Türkiye'ye genellikle Balkanlar, Ortadoğu ve eski Sovyetler Birliği ülkelerinden göçmenlerin geldiği görülmektedir. Söz konusu ülkelere gelen göçmenlerin hedef ülke olarak Türkiye'yi seçmelerinin nedenlerinin başında "Türk" kökenli olmak, dil öğrenme kolaylığı, tarihsel ve coğrafi yakınlık gelmektedir. Coğrafi yakınlığın getirdiği yolculuk masraflarının düşüklüğü ve mevcut vize kolaylıkları da söz konusu ülkelere Türkiye'ye gelen göçmenler için göçün önemli sebeplerindendir (Dedeoğlu & Gökmen, 2011, s. 43-44). Özellikle de soğuk savaşın sona ermesiyle eski doğu bloğu ülkelerinde meydana gelen ekonomik ve siyasi belirsizlik bu sürece katkıda bulunmuştur. Aynı zaman sürecinde Afrika, Asya ve Ortadoğu ülkelerinde ortaya çıkan siyasi rejim değişiklikleri ve savaşlar, pek çok insanın kısa veya uzun süreliğine Türkiye'ye gelmesine neden olmuştur. Coğrafi konumu ile birlikte, bu ülkelere olan kültürel, siyasi ve tarihsel bağları Türkiye yönelen bu göç hareketlerine ivme kazandırmıştır (Kaya A. , 2014, s. 15).

İstanbul'da tahmini olarak en az 100,000 Suriyeli kayıtsız olarak ikamet etmektedir (Woods & Kayalı, 2017, s. 4). Varsayımlara göre, İstanbul'da 500 binden fazla Suriyeli yaşıyor (Kaya A. , 2016a). Geçmişteki çatışmaların aksine, Suriye krizinde mültecilerin büyük bir kısmı kamplar yerine şehirlere yerleşmişlerdir. Bu nedenle kentsel alanlardaki problemler de çeşitlenmiştir (Woods & Kayalı, 2017, s. 5). Kamp içinde yaşayan mültecilerin sayısı kamp dışında yaşayanlara oranla oldukça az olmakla birlikte, kamp dışında yaşayanların sorunlarının kamp içinde yaşayanlara oranla daha geniş ve çeşitli olduğu pek çok çalışma tarafından tespit edilmiştir.

Hareket özgürlüğü, ekonomik ve sosyal olanaklar mültecilerin büyük şehirleri tercih etmelerinin nedenleri arasındadır (Kaya & Kıraç, 2016, s. 13). Ancak, kentsel yaşam alanları mülteciler için sorunsuz bir alan özelliği taşımamaktadır. Kentlerde yaşamın türlü zorluklarını mülteciler daha yoğun olarak hissetmektedirler. Uyum ve dil engeli bunların başında gelmektedir (Kaya A. , 2016a). Kentlerde yaşayan mülteci çocukların eğitime erişimi %23'lerde kalmaktadır. Bu nedenle sıklıkla dil bariyerinden söz edilmektedir (BMMYK, 2015). Dilin önemi entegrasyon söz konusu olduğunda daha da artmaktadır. Dilin yokluğu entegrasyonu eksik işletmekte bu da yeni gelenlerin toplumsala uyumunu geciktirmektedir.

Bütün bunlarla birlikte yerel halktan empati eksikliği, entegrasyon politikalarının yerelde ve merkezde yetersiz olması, toplumsal ve siyasal tanınma, kabul ve saygı eksikliği ve “misafir” olarak tanımlanma durumları yine Suriyeliler açısından sorunsal alanlar içerisinde yer almaktadır (Kaya A. , 2016a). Bütün bu sorunların çözüm adresi ise entegrasyon politikalarında yatmaktadır. Uluslararası Af Örgütü’nün raporuna göre Türkiye’de konut, eğitim ve sağlık hizmetlerine yeterli erişimleri olmayan binlerce Suriyeli bulunmaktadır (IOM, 2014, s. 5). Bu grupta yer alan mültecilerin gelecek dönemlerde Türkiye için sosyal riskleri arttırabilme olasılığının olduğu da sıkça dillendirilen öngörüler arasında yer almaktadır.

2.6. Türkiye ve Suriyeli Mülteciler

2.6.1. Suriye’den Türkiye’ye Kitlesele Göç

Suriye’den Türkiye’ye yönelik göçler 2011 yılı itibariyle daha sık gündeme gelmiş olsa da Suriye kaynaklı göçlerin tarihi 20. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. 1916 yılında Şerif Hüseyin önderliğindeki Arap isyanının başlamasıyla birlikte Suriye, Hicaz ve Mezopotamya bölgelerinde 5.000 aileye yaklaşan oranda Arap nüfusu İç ve Batı Anadolu bölgelerine nakil edilmişlerdir (Özdemir, 2007, s. 241). Ayrıca 1945, 1951, 1953 ve 1967 yıllarında da Suriye’den Türkiye’ye toplu göçler de gerçekleşmiştir. Sayıları kesin bilinmeyen bu göçmenler, Kırıkhan, İskenderun ve Adana’ya yerleştirilmiştir (<https://www.goc.gov.tr/kitlesele-akinlar>).

2010’da Tunus’ta başlayan olaylar Arap coğrafyasına yayılmış, Suriye’de de iç karışıklıklar Mart 2011’de ortaya çıkmıştır. Bu karışıklıklar sonrası Suriyeliler 29 Nisan 2011’de Hatay ili Yayladağı ilçesinden 260 kişilik bir grup olarak ilk kez Türkiye’ye giriş yapmaya başlamışlardır (AFAD, 2017, s. 11)

TBMM İnsan Hakları inceleme Komisyonu tarafından hazırlanan Göç ve Uyum (2018) adlı rapora göre “2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı sonrasında 6,5 milyondan fazla Suriyeli, sığınacak güvenli bir ülke bulabilmek için Türkiye, Lübnan, Ürdün ve diğer ülkelere sığınmışlardır (İ.H.İ.K., 2018, s. 243).

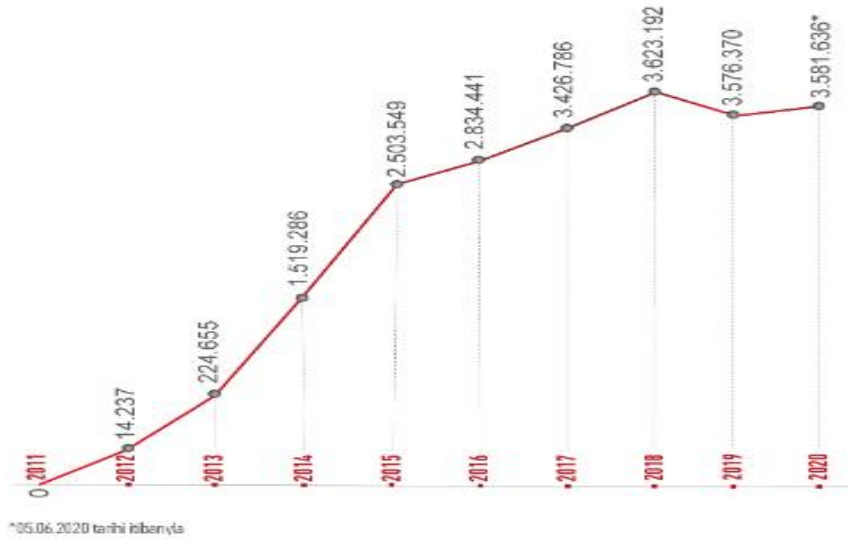
Erdoğan’a göre savaş, baskı, şiddet nedeni ile ülkelerinden gidenlerin adı “mültecilik” tir. Hatta bu durum, gittikleri ülkedeki yasal düzenlemelerden daha üst bir hukuki ilkedir. Ancak Türkiye’de Suriyeliler “mülteci” kavramı ile tanımlanmamaktadırlar. Türkiye’deki

Suriyelilerin yasal statüsü, en son yapılan “Geçici Koruma Yönetmeliği” çerçevesinde geçici koruma altındakilerdir. Yaygın kullanımı ise “misafirliktir” (Erdoğan M. , 2015, s. 318). Bu terim bugünkü entegrasyon uygulamaları için yetersiz kalmaktadır ve esasında entegrasyon süreçlerini baştan engelleyici/istenmeyen bir duruma itmektedir.

Türkiye’de 5 Haziran 2020 tarihi itibarıyla 3.581.636 Suriyeli bulunmaktadır. Aşağıdaki tablolarda yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin ve yaş, cinsiyet oranlarına göre dağılımlarını gösteren güncel veriler yer almaktadır.

YILLARA GÖRE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLER

Şekil 1: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: GİGM

Tablo 1: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.929.418	1.652.218	3.581.636
0-4	255.817	245.981	500.998
5-9	281.531	258.164	539.675
10-14	281.987	181.763	383.750
15-18	137.336	115.974	255.310
19-24	283.336	210.364	493.780
25-29	199.714	145.223	344.937
30-34	157.366	116.197	271.563
35-39	117.446	95.559	213.005
40-44	83.996	74.512	158.508
45-49	55.123	56.313	115.436
50-54	49.299	48.397	97.696
55-59	37.536	37.567	75.103
60-64	28.144	29.836	57.188
65-69	28.286	28.577	40.783
70-74	7.697	8.646	16.343
75-79	3.757	4.652	8.409
80-84	2.182	2.897	5.079
85-89	1.877	1.585	2.582
90+	668	911	1.579

Kaynak: GİGM

Grafik 1: Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler

Kaynak: GİGM

Tablo 2: Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı

**GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLERİN GEÇİCİ
BARINMA MERKEZLERİNE GÖRE DAĞILIMI
(5 İLDE 7 BARINMA MERKEZİ)**

İL	GBM ADI	GBM MEVCUDU	TOPLAM MEVCUT
ADANA (1)	Sarıçam	21.272	21.272
KİLİS (1)	Elbeyli	8.533	8.533
KAHRAMANMARAŞ (1)	Merkez	10.823	10.823
HATAY (3)	Altınözü	2.667	10.556
	Yayladağı	3.933	
	Apaydın	3.956	
OSMANİYE (1)	Cevdetiye	11.953	11.953
Toplam		63.137	
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA BULUNAN SURIYELİ SAYISI		3.518.499	

Kaynak: GİGM

Ataman'a göre mülteci ve sığınmacı kavramları arasında keskin bir farklılık bulunmamaktadır. Zira her iki terimde de özne aynı kişi(ler)dir (Ataman, 2015, s. 27). Akıncı vd. göre ise çoğu zaman mülteci kavramıyla sığınmacı kavramı birbirine karıştırılmaktadır. Oysaki bu iki kavram arasında net bir ayrım vardır. En belirgin fark ise sığınmacının hukuki açıdan soruşturma aşamasında olmasıdır (Akıncı vd. 2015:66).

Çarmıklı'ya göre Esad'ın kısa sürede gideceği ve yeni bir hükümet ile istikrarın sağlanabileceği, Suriyelilerin kamplara yerleştirileceği ve kontrol altında tutulabilecekleri ve gelenlerin ülkelerine geri döneceği varsayımları Türkiye'deki Suriyeliler için öngörülen üç varsayımdı (Çarmıklı, 2015, s. 23). Ancak varsayımlar bugün için tartışmalı hale gelmişlerdir. Türkiye'de sayıları milyonlara ulaşmıştır. ABD ise 2013'te 100 kadar Suriyeliyi kabul etmiştir (Çarmıklı, 2015, s. 23). Maalesef AB ülkeleri de bu krizin karşısında ortak bir kararla insani sorumluluk alamamışlardır (Yıldız, 2017, s. 46).

İçduygu'ya göre kendiliğinden gelişen bir süreç söz konusudur. Entegrasyon sürecinin hukuksal altyapısı da bulunmamaktadır. Bu da birçok soruna kapı aralayabilmektedir (İçduygu, 2015, s. 20). Göç süreci sonunda uyum problemleri yaşanabilmekte, ruh

sağlığı, benlik saygısı, yaşam doyumunda birtakım değişimler yaşanabilmektedir (Akıncı, Nergiz, & Gedik, 2015, s. 70).

Toksöz'e göre göç alan ülke hükümetlerinin demokratik bir toplum olma iddialarının geçerliliğini korumak ve ırkçılıkla mücadele etmek bakımından ülkede göçmenler ve etnik azınlıklar aleyhine var olan havayı dağıtmak, ırkçı saldırıların yarattığı korku, güvensizlik ve içe kapanma tavırlarını aşmak ve göçmenlerin karşılaştıkları iktisadi, siyasi, sosyal eşitsizlikleri aşmak için kullandıkları kavram entegrasyon olmuştur (Toksöz, 2006, s. 36). Entegrasyon bir toplumda var olan değişik etnik ve sosyal grupların o ülkede mevcut tüm olanaklara eşit erişimi ve aralarında sürtüşme olmaksızın uyumlu bir yaşam sürmesi olanak tanımlanmaktadır. Bu noktada ülkeler açısından entegrasyon kavramı altında asimilasyondan çokkültürlülüğe uzanan geniş bir yelpazede farklı yaklaşımların benimsendiği ve uygulandığı görülmektedir (Toksöz, 2006, s. 36-37).

2.6.2. İstanbul'a Yerleşimde Göçmen Ağları

Suriyeli mültecilerin akraba ve diğer tanıdıkları aracılığıyla kurdukları ağlar İstanbul'a yerleşmelerindeki en önemli bağlantıları oluşturmaktadır. Sosyal ağlar ev kiralama, iş bulma ve kente yerleşme süreçlerini kolaylaştıran temel ağlardır. Bu durum bir başka açıdan kentsel yaşam alanlarındaki mültecilik deneyimlerini de etkilemektedir.

Günümüzün en önemli sosyolojik olgularından biri olan uluslararası göç, özellikle 20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren değişen yerel ve bölgesel koşullar, hızlanan küresel gelişmelerle birlikte dünya gündeminde daha fazla yer etmeye başlamış, diğer taraftan yeni konuları ve sorunları da beraberinde getirmiştir. Uluslararası göç kavramının bugün kullandığımız anlamı yirminci yüzyılın başından itibaren yaygınlaşmıştır. Bu gelişme, dünya sisteminin ulus-devletler sistemi olarak kurulmasıyla paralel gelişen bir yaygınlaşma olmuştur (İçduygu, 2010: 19). 1970'li yılların ortalarından bu yana karmaşık bir süreç olarak giderek ivme kazanan-küreselleşme hareketi içerisinde de uluslararası göç kilit bir dinamik olarak yerini almış (Castles & Miller, 2008) ve yeni hareketlilikleri de beraberinde getirmiştir.

Göç hareketliliğine ilişkin çeşitli kuramlar ortaya konulmuştur. Bugün için genel bir göç teorisinden söz etmek mümkün değildir (Tekeli, 2008, s. 23). Uluslararası göçmenlerin

tek ve türdeş bir analiz birimi oluşturmaması da yazındaki çeşitliliği daha fazla körüklemiştir (Sert, 2012, s. 29).

Göç kuramlarından biri olan *Göçmen ilişkiler ağı (Network) Kuramı* göç alan ve göç veren ülke arasında kurulan sosyal ağlara işaret etmektedir (Güllüpınar, 2012, s. 73). Bu ağlar herhangi bir yere olan göç akımının devam etmesinde (Yalçın, 2004, s. 49) sürediren karşılıklı göçler üzerine olan etkili olmaktadır (Çağlayan, 2006, s. 85). Abadan'a göre göçmen ilişkiler ağı ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır (Abadan-Unat, 2002, s. 18).

Sosyal ağlar, önceden göç edenlerle yeni göç edenler arasında kurulan ve etnik, dinsel, hemşerilik ve dostluk temelinde gelişen ilişkiler bütünüdür (Özyakışır, 2013, s. 59). Göçmen ilişkiler ağları kuramına göre “ağlar kurulduktan sonra, kabul eden ülkelerin hükümetleri bu akımı denetlemekte büyük zorluk çekmektedir”. Bu nedenle benimsenen göç politikaları ne olursa olsun, göçmen örüntülerinin oluşumu devam etmektedir. Bu bağlamda Suriyelilerin göçmen ağları yolu ile İstanbul ve diğer kent merkezlerine hareketlilikleri devam edecektir.

Everett Lee (1966) teorisinde itici ve çekici faktörlerden söz eder. Lee'ye göre göç sürecinde yaşanan yerle ilgili faktörler, gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler, işe karışan engeller ve bireysel faktörler etkili olabilmektedir (Yalçın, 2004, s. 30-31). William Petersen ise ilkel, zoraki ve yönlendirilen göçler, serbest ve kitlesel göç olmak üzere beş göç tipinden söz eder. Petersen'in çalışması hem bireysel ve hem de toplumsal motivasyonu kapsayan bir nitelik taşımaktadır (Çağlayan, 2006, s. 77).

Bir diğer göç kuramı olan *kesişen fırsatlar kuramına* göre göç edilecek mesafe, göç edilecek yerdeki imkânlar ve bu imkânların miktarıdır (Çağlayan, 2006, s. 77). Yani gidilecek yerde iş bulma fırsatı fazla ise oraya göçecek insan sayısı da fazla olacaktır (Yalçın, 2004, s. 28).

Bir diğer göç kuramı da *neo-klasik ekonomi kuramıdır*. Bu kuramın iki boyutu bulunmaktadır. Makro neo-klasik ekonomi kuramı, sermaye ve emeğin coğrafi olarak eşitsiz bir biçimde dağılmasına vurgu yapar. Mikro kuram ise, göç sürecini, rasyonel düşünerek maliyet/kar hesabı yapan ve daha fazla kazanç elde etmek isteyen birey planlar ve gerçekleştirir (Adıgüzel, 2016a, s. 28).

Yeni Ekonomi kuramına göre ise göç kararı sadece bireyler tarafından değil, gruplar tarafından verilmektedir (Güllüpnar, 2012, s. 62). Gelirin neoklasik kuramda kabul edildiği gibi türdeş bir meta olmadığı noktasında toplanmaktadır (Abadan-Unat, 2002, s. 9).

İkiye Bölünmüş Emek Piyasası kuramına göre uluslararası emek göçü, büyük ölçüde gelişmiş ülkelerdeki talebe dayalı olarak gerçekleşmektedir ve bu toplumdaki işverenler veya onlar adına hükümetler tarafından başlatılmıştır (Güllüpnar, 2012, s. 64).

Dünya sistemi (Merkez- Çevre) kuramına göre de kapitalist ekonomik ilişkilerin çevre ülkelere nüfuz etmesi, kapitalist olmayan toplumlarda dışarıya göçe eğilimli hareketli bir nüfus yaratmaktadır (Güllüpnar, 2012, s. 67). Kuramın geliştirdiği şemaya göre merkezdeki kapitalist ağlar, kapitalist olmayan toplumların çevre dokularına sızmaya başlayınca, çevredeki nüfus göç etmeye başlar. Dünya sistemleri kuramına göre uluslararası göç, kapitalist gelişmenin neden olduğu kopma ve yer değiştirmelerinin doğal sonucudur (Abadan-Unat, 2002, s. 15).

Göç sistemleri kuramı, göç olgusuna uluslararası ilişkiler çerçevesinde, ekonomik ve politik temelli olarak yaklaşan bir kuramdır. Bu kurama göre iki ya da daha fazla ülke karşılıklı olarak göçmen değişimiyle bir göç sistemi ve ilişkiler zinciri oluşturmaktadır (Güllüpnar, 2012, s. 76).

Kurumsal kurama göre ise uluslararası göç başladıktan sonra sermaye zengini ülkelere girmek isteyenlerle, bu ülkelere girişi sağlayan vize, çalışma izni gibi hukuksal olanaklar arasında açık bir dengesizlik oluşmaktadır. Bu dengesizlik, yüksek kazanç sağlayan ve bazı girişimcilerin finanse ettiği özel kurumlar ile kazanç amacı gütmeyen gönüllü kurumlar tarafından giderilmeye çalışılmaktadır. Ortaya çıkan kurumlardan biri, yüksek kazanç sağlayan karaborsalardır (Abadan-Unat, 2002, s. 20). Zamanla, bireyler, firmalar ve kuruluşlar göçmenler tarafından tanınmışlardır ve bu durum göçmenlerin işgücü piyasasına girmesi için gerekli sosyal kapitalin de kurulmasında etkindir (Massey, Arango, Hugo, & Kouaouci, 2014, s. 30).

Kümülatif nedensellik kuramı ise her göç atılımının, onu izleyen göç etme kararının verileceği toplumsal çerçeveyi değiştirdiği noktasından hareket eder (Abadan-Unat, 2002, s. 20). Ağların büyümesine ve göçü destekleyen kuruluşların gelişmesine ek olarak,

uluslararası göç zamanla artması beklenen hareketliliğe ilave olarak başka yollarla kendisini devam ettirir (Massey, Arango, Hugo, & Kouaouci, 2014, s. 30-31).

Kısaca özetlenen göç teorilerinin her biri tek başına göçü tüm yönleriyle açıklama iddiasında bulunmamaktadır. Göçe ilişkin tek bir makro teori olmadığı gibi mevcut teoriler her zamana birbirine alternatif olmak yerine birbirini tamamlayıcı nitelikte olabilmektedir (Toksöz, 2006, s. 22). Castles ve Miller'e göre (2008) çağdaş göçler küreselleşmekte, hızlanmakta, farklılaşmakta, kadınsallaşmakta ve siyasallaşmaktadır. Çağdaş göçlerin bu beş eğiliminin günümüz dünyasında daha fazla hissedildiğini öne sürerler. Suriyeliler ve diğer mülteci hareketlikleri göz önüne alındığında çağdaş dünyanın göçleri giderek daha farklı, hızlı ve karmaşık bir yapı halini almaktadır. Bu nedenle söz konusu mülteci göçlerini tek faktörlü/tek nedenli olarak açıklayabilmek mümkün olmamaktadır. Çağın atmosferi ile paralellik taşıyan göç görüntüleri ile karşı karşıyayız.

2.6.3. Etkileşimsiz Entegrasyon

Türkiye'deki Suriyelilerin Türk toplumuna entegre olma durumlarına ilişkin İçduygu ve Erdoğan gibi göç araştırmacılarının genel kanaatlerinden biri "kendiliğinden gelişen bir tür entegrasyon" sürecinin olduğu yönündedir. Bu da plansız işleyen, kendi doğal sürecine bırakılmış bir durumun varlığına işaret etmektedir.

Entegrasyon konusunun ele alındığı çalışmalarda en sık vurgulanan hususlardan biri entegrasyon sürecinin interaktif bir niteliği olduğu/olması gerektiği yönündedir. Türkçe karşılığı olarak etkileşimli anlamına gelen bu sözcük entegrasyon süreçlerinde önemli bir role sahiptir. İletişimin karşılıklılığını ifade eden interaktiflik durumu, etkileme eyleminin çift yönlü olarak gerçekleşmesine işaret eder.

İstanbul'da yaşayan Suriyeli kent mültecilerinin entegrasyonlarının incelendiği bu çalışmada Suriyelilerin Türk toplumuna entegre olma durumlarının tek yönlü olarak gerçekleştirildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Eksik bir entegrasyon sürecinin varlığı anlamına gelen bu durum kabul kültürü, külfet paylaşma gibi geleneksel değerlere sahip olmuş Türk toplumunda Suriyeliler özelinde tecrübe edilmektedir. Dünyanın pek çok ülkesinde mülteci olmanın bilinen hallerini de (izole yaşam, öteki olma hali, dışlanma vb.) Suriyeliler İstanbul gibi kentsel mekanlarda yoğun olarak tecrübe etmektedir.

Lockwood'un (1964) sosyal ve sistem entegrasyonu olarak yaptığı ikili ayrım dikkate alındığında Türkiye'deki Suriyelilerin, sosyal entegrasyonun önemli bileşeni olarak görülen aktörlerin/grupların karşılıklı ilişkilerinden uzak oldukları ileri sürülebilir. Özellikle arkadaşlıklar, komşuluk gibi ilişkilerde etkileşimsiz bir durum söz konusudur.

Son birkaç yıldır bir arada yaşadığımız Suriyelilerin, Türk toplumuna uyum sağlayabilme durumları ve Türk toplumunca da sosyal kabul görüp görmeyeceği tartışmaları birçok araştırmanın konusu olmuştur (Akıncı, Nergiz, & Gedik, 2015, s. 69). Ancak Suriyelilerin Müslüman bir topluluk olması, Türk toplumu ile olan tarihsel bağları onların Türk toplumuna uyumlarında kolaylaştırıcı bir etki yaratmaktadır. Diğer taraftan Suriye'nin politik ve hukuki yapısı ile Türkiye'nin mevcut sistemleri arasında uyumsuzluklar söz konusudur. Bu nedenle Suriyelilerin Türk toplumuna uyumlarında bu alanlardaki boşlukların da doldurulması gerekmektedir. Bu durum Türk toplumunun Suriyelileri kabul etme kültürünü yeniden canlandırabilir. Ancak bu süreçte ekonomik entegrasyon konusundaki eleştirilerin de dikkate alınması gerekmektedir.

Türkiye'de son yıllarda sıklıkla tartışılan konu başlıklarından birisi de entegrasyondur. Özellikle 2011 yılından itibaren kitlesel olarak yaşanan Suriye kaynaklı göçler Türkiye'nin göç tarihinde özgün bir hareketlilik ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda yeni gelenler (Suriyeliler) ile yerliler/ev sahibi (Türkler) arasındaki sosyal, kültürel ve ekonomik uyum konusu daha fazla inceleme nesnesi haline gelmiştir.

Dünya genelinde mülteci grupların çoğunluğu kentsel alanlarda yaşamaktadır. Türkiye'de de en fazla Suriyeliyi barındıran illerin en başında İstanbul gelmektedir. Mültecilerin kentsel yaşam alanlarındaki sosyal, kültürel ve ekonomik entegre olma durumları bu çalışmanın temel araştırma alanını oluşturmaktadır.

Mülteci olma durumu dünyanın her ülkesinde benzer özelliklere sahip olmakla birlikte mültecilerin varış ülkeleri ile olan etnik, dini ve kültürel özellikleri onların entegrasyonlarını önemli derecede etkilemektedir. Bu nedenle Türkiye'deki Suriyeliler, Almanya'daki Türkler ya da Fransa'daki Müslümanlarla entegrasyon konusunda bire bir kıyaslamaya uygun bir yapıda bulunmamaktadırlar. Bu durum Türkiye'nin kendi tarihsel geçmişi ve sosyolojik gerçekliği ile anlam kazanabilir ve doğru anlamlandırmalar ve açıklamalarla doğru politikalar ortaya çıkarılabilir.

2.6.4. Araştırma Konusuna İlişkin Yapılmış Çalışmalar

Yaptığımız literatür taramasında İstanbul'da en fazla Suriyeli mülteciyi barındıran ilçelerden biri olan Küçükçekmece özelinde yapılmış kapsamlı bir entegrasyon çalışmasına rastlanılmamıştır. İlerleyen dönemlerde Türkiye'nin kamu politikalarını en fazla meşgul edecek konular arasında yer alacağı öngörülen entegrasyon konusu bugüne kadar çok yönlü ve eleştirel okumalar bağlamında yeterince ele alınmamıştır. Bu araştırmanın diğer çalışmalardan temel farklılığı ve katkısı entegrasyon kavramını eleştirel bir incelemeye tabi tutarak saha çalışması sonucunda elde edilen veriler ışığında ülkemizin sosyolojik koşullarına uygun bir şekilde yeniden yorumlamayı amaçlamasıdır. Teori ile pratik arasındaki uyumsuzluklar ve kavramların farklı kültürel bağlamları açıklamadaki eksiklikleri günümüzde sosyal bilimlerin temel sorunları olarak karşımıza çıkmaya devam etmektedir. Bilhassa da göç gibi bireysel ve toplumsal yaşamı derinden etkileyen bir mesele söz konusu olduğunda bu sorunların çözüme kavuşturulmasına daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

Suriyeliler konusunda yapılmış çeşitli çalışmalar literatürde mevcuttur ve bu çalışmaların (makale, rapor ve tezler) sayısı son yıllarda giderek artmıştır. Yapılan çalışmaların çoğunda Suriyelilerin entegrasyonuna ilişkin öneriler, uyum politikalarına duyulan ihtiyaçlar vurgusu söz konusu olsa da entegrasyon kavramını/konusunu kavramsal, kuramsal ve metodolojik tartışmaya açan/eleştirel bir incelemeye tabi tutan ve saha verilerini bu doğrultuda yorumlayan çalışmalar ise yeterli düzeyde değildir.

Ayhan Kaya "*Syrian Refugees and Cultural Intimacy in Istanbul: "I feel safe here!"*"(2016) adlı çalışmasında tarihsel, kültürel ve dini yakınlık biçimlerinin, özellikle Halep'ten gelen Sünni-Müslüman-Arap-Suriyelilerin İstanbul'daki yaşamlarında etkili olduğuna işaret etmektedir. Güvenlik duygusu çalışmanın temel vurgularından birini oluşturmaktadır. Genel olarak Türkiye'de ve özellikle İstanbul'da yaşayan Suriyelilerin coğrafi yakınlığı nedeniyle Türkiye'yi sadece bir sığınma yeri olarak değil, ortak Osmanlı geçmişinden kaynaklanan kültürel yakınlığı nedeniyle de seçmiş olmalarına vurgu yapılmıştır. 2015'in sonlarında ve 2016'nın başlarında İstanbul'da yapılan araştırmanın bulgularına göre, günlük yaşamdaki zorluklara rağmen İstanbul Suriyeli mültecilere güvenli ve güvende hissettikleri bir kültürel alan sağlamaktadır. Çalışma İstanbul'un altı ilçesinde (Küçükçekmece, Başakşehir, Bağcılar, Fatih, Sultanbeyli ve Ümraniye)

gerçekleştirilmiştir. Röportaj, odak grup tartışmaları ve anketler aracılığıyla veriler toplanmıştır (Kaya A. , 2016b)

Zeynep Balcioğlu (2018) “*Sultanbeyli, İstanbul, Turkey, A Case Study of Refugees in Towns*” adlı raporunda Sultanbeyli ilçesi özelinde Suriyeli mültecilerin deneyimlerini ve sosyal ağların mülteciler ve ev sahibi toplulukların gündelik hayatlarındaki rolünü araştırmıştır. Çalışmada mültecilerin geçim kaynakları, entegrasyon seviyeleri, sosyal ağlar, siyasi yönelimler ve gelecek planları dahil olmak üzere Sultanbeyli’deki deneyimleri ele alınmıştır. 2016 yılının Mayıs ve Ağustos ayları arasında yarı yapılandırılmış görüşme ve bir odak grup çalışması yapılmıştır. Çalışmada dinin önemli bir etken olduğu belirtilmiştir. Sultanbeyli’deki Suriyeli mültecilerin, benzer kültürel ve dini geçmişleri nedeniyle, Sünni Müslüman ve çoğu Türk komşularıyla rahat oldukları vurgulanmıştır. Entegrasyonun önündeki başlıca engelin dil olduğu, hemen hemen tüm mültecilerin, uzun çalışma saatleri, sosyal güvenlik ve diğer sömürü türlerine maruz kaldıkları için gayri resmi olarak istihdam edildikleri belirtilmiştir (Balcioğlu, 2018).

İltica ve Göç Araştırma Merkezi (İGAM) tarafından yayınlanan, Doğu Şimşek ve Metin Çorabatır tarafından hazırlanan “*Challenges and Opportunities of Refugee Integration in Turkey (2016)*” adlı raporda, Türk okuyucularına göçmenlerin ve mültecilerin entegrasyonu hakkında genel bir giriş yapmak amaçlanmıştır. Çalışmanın bu konudaki ilk kapsamlı araştırma olduğu ve konunun şimdiye kadar Türk kamuoyu tartışmalarında değinilmemiş bir konu olduğu ifade edilmiştir. Çalışmada İstanbul’da yaşayan toplam 12 Suriyeli mülteci ile odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Bu rapor, Türkiye’deki mülteci entegrasyon süreçlerini incelenmekte ve Türkiye’deki bütüncül bir mülteci entegrasyon projesine yönelik zorlukların ve fırsatların kapsamlı bir değerlendirmesini yapmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda Suriyelilerin Türk topluluklarına daha iyi uyum sağlamaları için politika tavsiyeleri ortaya koyulmuştur. Tarihsel olarak, Türk sığınma sisteminin geçici nitelikte olduğu: Türkiye’deki mültecilerin büyük kısmı için gönüllü geri dönüş şeklinde veya üçüncü bir ülkeye yeniden yerleşim şeklinde kalıcı çözümler arandığı belirtilmiştir. Raporda, “Entegrasyon” teriminin, Türk sığınma sisteminde resmen kullanılmadığına vurgu yapılarak, Yabancılar Kanunu ve Uluslararası Koruma kanununun “entegrasyon” yerine “uyum” kavramını tercih ettiği belirtilmiştir. Rapora göre “Uyum terimi, Uluslararası mülteci hukuku tarafından verilen tanımdan farklı ve çok daha kısıtlı bir anlamda kullanılmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye’de üç milyondan fazla

mültecinin bulunması, Türk hükümetini yakın zamanda mültecilerin entegrasyonu üzerinde çalışmaya zorlamıştır” (Şimşek & Çorabatır, 2016).

Marmara Belediyeler Birliği Göç Politikaları Atölyesi (MAGA) kapsamında M. Murat Erdoğan başkanlığında hazırlanan “*Kopuştan Uyum*”a Kent Mültecileri Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği”, adlı çalışma Mart-Kasım 2016 tarihleri arasında, İstanbul’un 39 ilçe belediyesi ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın neticesinde, mültecilerin %92’sini aşan bir bölümünün artık “kent mültecileri” olarak kent merkezlerinde yaşamakta olduğu vurgulanmış, belediyelerin en temel sıkıntısının yasal ve idari anlamda görev sınırlılıkları olduğu belirtilmiş, yüksek sayıda mülteci barındıran belediyelerin mültecilere yardım/destek çalışmalarında en ciddi sorunlarının sağlıklı bilgi ve veri eksikliğinin olduğuna işaret edilmiştir. Ortak bir veri tabanı oluşturulması gerekliliği ifade edilmiş, koordinasyonsuzluk ve personel sıkıntısının yaşandığı, belediyelerin mali kaynaklarının son derece kısıtlı olduğu, belediyelerin “uyum” merkezli hizmetler vermeye yönelmeleri gerektiği, belediyelerin süreç içindeki en önemli işlevlerinden birisinin, kitlesel göç-mülteci akınlarında tedirginleşen toplumun kaygılarının giderilmesi olduğunun da altı çizilmiştir.

Ahmet İçduygu tarafından hazırlanan “*Turkey: Labour Market Integration and Social Inclusion of Refugees (2016)*” adlı çalışma entegrasyon politikalarını ulusal düzeyde gözden geçirmekte, hem göçmenlerin hem de yerel toplulukların karşılaştığı zorlukları ve fırsatları tanımlamaktadır. Çalışmada ayrıca Türkiye’deki yasal çerçeve ve uygulamalara da değinilmiştir. Entegrasyon politikalarının bir parçası olarak yabancılar için çalışma izinlerinin başvuru sürecini kolaylaştırmayı amaçlayan düzenlemeler konusunda önemli adımlar atıldığını ancak sosyal entegrasyon politikalarının oldukça zayıf olduğu ifade edilmiştir. Çalışmaya göre entegrasyon politikalarında iyileştirmeler yapılmış olsa da politika yapıcılar daha istikrarlı ve uzun vadeli politikaların uygulanmasına odaklanmalıdır (İçduygu, 2016).

Suriyelilerin entegrasyonu konusuna değinen çalışmalardan biri de M. Murat Erdoğan tarafından hazırlanan “*Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum (2018)*” başlıklı çalışmadır. “Türkiye’nin 6 ilinde toplam 144 kişi ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiş, ayrıca 18 ilde 1501 kişilik bir örnekleme kamuoyu araştırması

gerçekleştirilmiştir. Çalışmada Türkiye’deki Suriyelilerin mevcut durumu, nitelikleri, memnuniyet düzeyleri, sorunları ve kalıcılık konusundaki yaklaşımları; Türk toplumunun da Suriyeli sığınmacılar konusundaki düşünceleri ve sorunları ortaya çıkarılmıştır (Erdoğan M. , 2018).

Çalışmanın literatür taramasında Suriyeli mültecilere yönelik bilgiler, Suriyeliler özelinde yapılmış çeşitli raporlar ve diğer bilimsel çalışmalar incelenmiştir. İlgili taramalardan elde edilen veriler çalışmanın geçerliliğini arttırmak amacıyla çalışmanın her bölümünde destekleyici nitelikte kullanılmıştır.

BÖLÜM 3: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma yapmak için oluşturulan modelleri temsil eden araştırma desenleri (Creswell & Clark, 2014, s. 61), araştırmanın amaçlarına nasıl ulaşılması gerektiğinin planlandığını, hangi yöntem ve tekniklerin seçildiğini, bunların nasıl kullanılacağını gösteren, araştırmanın her aşamasının nasıl gerçekleştirileceği hakkında bilgi veren bir plandır (Şavran, 2009, s. 66). Araştırma deseni ya da modeli araştırmanın sorularını cevaplamak ya da hipotezleri test etmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen bir plandır (Büyüköztürk, Kılıç, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2018, s. 180). Başka bir deyişle, araştırma deseni bir araştırmanın amaçlarına ulaşabilmek için belirlenen detaylı bir izlencedir.

Bu çalışmada çoklu metot, çoklu işlemcilik, üçgenleme, üçüncü metodolojik hareket, harmanlanmış araştırma, bütünleştirici araştırma, çoklu yöntemler, karma yöntem araştırmaları gibi farklı isimlerle de anılan (Ulutaş & Gündüz, 2018, s. 440) karma yöntem araştırmasının yöntem ve teknikleri tercih edilmiştir. Başlangıcı 1980'lerin sonlarına dayanan karma yöntem araştırması tek bir araştırmada veya bir araştırmalar dizisinde hem nitel hem de nicel verilerin toplanmasına, analiz edilebilmesine ve harmanlanmasına odaklanmaktadır (Creswell & Clark, 2014, s. 5-6). Meydana gelen olay ve olguların karmaşık ve çok boyutlu olması, karma yöntem araştırmalarını gerekli kılmaktadır. Özellikle sosyal bilimlerle ilgili bilimsel çalışmalarda, problemlerin çözülebilmesi için farklı yöntemleri bir arada kullanmak gereği ortaya çıkmaktadır. Karma yöntem yaklaşımına göre olay ve olguların hem nitel hem de nicel tarafları vardır. Dolayısıyla gerçek, olay ve olgular hem nitel hem de nicel açıdan incelendiğinde ortaya çıkacaktır (Karagöz, 2017, s. 607). Sonuç itibarıyla karma yöntem araştırmaları bir araştırma problemini farklı perspektiflerden yaklaşabilmeyi ve buna bağlı olarak daha anlaşılabilir, açıklanabilir, kanıtlanabilir bilimsel araştırma bulgularına ulaşabilmeyi mümkün kılması ve araştırma sorularının cevaplanmasında sağladığı kolaylıklar sebebiyle günümüz sosyal bilim literatüründe yaygınlaşmaktadır (Ulutaş & Gündüz, 2018, s. 451).

Johnson ve Onwuegbuzie'a göre (2004) karma yöntem araştırmaları geleneksel nitel ve nicel araştırmalar için doğal bir tamamlayıcı niteliğindedir. Karma yöntem araştırmalarında kelimeler, resimler ve anlatılar sayılara anlam katmak için; sayılar da resimlere ve anlatılara hassasiyet katmak için kullanılabilir. Araştırmacı, tek bir yöntem veya yaklaşımla sınırlı olmadığından, daha geniş ve daha kapsamlı bir araştırma sorusu yelpazesine cevap verebilir. Bir araştırmacı, her ikisini de bir araştırma çalışmasında kullanarak, başka bir yöntemdeki zayıflıkları gidermek için ek bir yöntemin güçlü yönlerini kullanarak daha güçlü kanıtlar sağlayabilir (Johnson & Onwuegbuzie, 2004).

Teddline ve Tashakkori'ye göre (2009) karma araştırmalar daha iyi ve daha güçlü çıkarımlar sağlar ve farklı görüşlerin çeşitliliğine olanak tanır. Ayrıca olay ve olgular basit ve tek boyutlu olmadığı için onları algılamak için çoklu yöntemlerin kullanılması daha verimli bir yol olacaktır (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 351). Entegrasyon konusu da çok yönlü ve boyutlu nitelikler taşıması sebebiyle araştırma nesnesi haline dönüştüğünde çoklu yöntem ve bakış açılarına ihtiyaç duymaktadır.

Creswell'e göre (2017) araştırmacının, araştırma problemlerini anlamak için hem nicel veriler hem de nitel veriler topladığı iki veri setini birbiriyle bütünleştirir. Valerie Caracelli'ye göre bir karma yöntem çalışması araştırılan fenomenin detaylı incelenmesine olanak tanır ve sonuçlara ilişkin güveni artırır da farklı yöntem biçimlerinin bir araya gelmesini sağlar. Huey Chen'e göre ise karma yöntem araştırması, daha kapsamlı bir resim elde etmenin ve bir fenomeni daha derinlemesine anlamının yoludur: tek bir çalışmada nicel ve nitel yöntemler sistematik bir bütünleşme ile bir araya getirilir. Jennifer Greene'e göre karma yöntem araştırması sosyal dünyayı araştırmak ve daha iyi anlamak amacıyla birden fazla teknikle birlikte birden fazla metodolojik geleneği içeren bir yaklaşımdır. Kelle'ye göre ise bu yöntemde niteliksel sonuçlar, anlaşılmasın istatistiksel bulguların anlaşılmasına yardımcı olabilir. Nitel araştırma, nicel ölçüm araçlarının geçerliliğindeki eksiklikleri keşfetmeye yardımcı olmaktadır. Ayrıca nicel bir çalışma, nitel bir çalışmadan elde edilen bulguları desteklemeye ve bulguları diğer alanlara aktarmayı sağlamaktadır (Johnson'dan (2007) aktaran (Ulutaş & Gündüz, 2018, s. 441-445).

İstanbul'da yaşayan Suriyeli kent mültecilerinin sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyonlarının konu edildiği bu çalışmada kuramsal ve metodolojik açıdan karma

yöntem araştırması tercih edilerek; nicel yöntem tekniklerinden anket; nitel yöntem tekniklerinden ise yarı-yapılandırılmış görüşme ve gözlem tercih edilmiştir. Elde edilen veriler karma yöntem araştırmasının yakınsayan paralel desenine uygun olarak yorumlanmıştır. Nitel araştırma, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak, kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 45) sosyal ya da beşeri bir problemi bireylerin veya grupların atfettiği anlamları keşfetme ve anlamaya yönelik bir yaklaşımdır (Creswell, 2017a, s. 4). Nitel araştırmaların temel mantığı da budur: eylemlerin anlamlarını daha görünür kılmak ya da ortaya çıkarmaktır.

Değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyen (Creswell, 2017a, s. 4) nicel yaklaşım, nedensel açıklamaları, nitel yaklaşım ise bireylerin bakış açılarını anlamayı amaçlar (Karagöz, 2017, s. 569). Niceliksel araştırmacı bilginin tarafsız toplayıcısı, bilgi kaynağına mesafeli bir duruşu olan, objektif bir teknisyen rolünde iken, niteliksel araştırmacı bilgi elde edilmesinde karşılıklı bir etkileşim sürecini paylaşan, bilgiyi oluşturan, yorumlayan kişidir (Kümbetoğlu, 2015, s. 43).

Verileri yorumlama aşamasında birçok nicel araştırmacı, daha önce geliştirdikleri hipotezleri test ederken nitel araştırmacılar yeni kavramlar yaratma ve kuramsal yorumların inşasını vurgulamakla ilgilenir. Nitel araştırmanın mantığı ve amacı, nicel, pozitivist yaklaşıminkilerden farklıdır. Sayılar, hipotezler ve nedensellik daha az; sözcükler, normlarla değerler ve anlamlar daha fazla ilgilenir (Neuman, 2013, s. 190).

Karma yöntem araştırması⁵ nicel ve nitel yöntemin bir arada kullanımını ve verilerin çözümlenmesini mümkün kılmaktadır. Nicel yöntemler, bu araştırmanın temel problemine ilişkin nedensel ilişkileri ortaya çıkarabilme, genelleme ve istatistiksel

---

⁵ Karma yöntem araştırmasının detayları için John W. Creswell (2017), Karma Yöntem Araştırmalarına Giriş; John W. Creswell , Vicki L. Plano Clark (2014), Karma Yöntem Araştırmaları Tasarımı ve Yürütülmesi; Teddlie, C. ve Tashakkori, A. (2009), Foundations of Mixed Methods Research: Integrating quantitative and qualitative approaches in the social and behavioral sciences; Johnson, R., ve Onwuegbuzie, A. (2004), Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come adlı çalışmalara bakılabilir.

çözümleme yapabilmeyi; nitel yöntemler ise bireylerin deneyimlerini ve araştırma konusu içinde yer alan olguların daha ayrıntılı olarak tanımlanmasına yardımcı olacaktır.

Bu çalışmada sabit karma yöntem deseni ve yakınsayan paralel desen tercih edilmiştir. Sabit karma yöntem desenleri, nitel ve nicel yöntemlerin kullanılacağından önceden belirlendiği ve araştırma sürecinin başlangıcında planlanan karma yöntem desenleridir. Süreç içinde ortaya çıkan karma yöntem desenleri ise, araştırmanın yürütülmesi esnasında beliren sorunlara istinaden karma yöntem kullanımının gerektiği durumlarda kullanılır. Araştırmacı, anket verilerinin nicel olarak, odak grup mülakatların ise nitel olarak çözümler ve oluşan iki türü veri kümesini sonuçları değerlendirmek için birleştirir (Creswell & Clark, 2014, s. 62-63).

Yakınsayan paralel desen ise “(convergent, çeşitleme, triangulation, birleştirme) nitel ve nicel yöntemler, aynı zaman süreci içinde, eşit öncelikli ve ayrı ayrı uygulanırlar ve elde edilen veriler ayrı ayrı analiz edilirler. Analizden sonra genel yorumlama yapılırken sonuçlar birleştirilir” (Karagöz, 2017, s. 613). Bu desen araştırmacının, nitel ve nicel aşamaları araştırma sürecinin aynı olan bir aşamasında eş zamanlı olarak uygulaması ile oluşur. Bu desen yöntemlere eşit öncelik verir, çözümleme sırasında bu aşamaları birbirinden ayrı tutar ve daha sonra genel yorumlama yaparken sonuçları birleştirir (Creswell & Clark, 2014, s. 79).

Karma yöntemler içinde en iyi bilinen en yaygın kullanılan yakınsayan tasarımda dört ana adım vardır; “Birincisi, araştırmacı hem nicel verileri hem de nitel verileri toplar. Bu iki veri toplama türü eşzamanlıdır. İkincisi, araştırmacı, iki veri kümesini birbirinden bağımsız ve nicel ve nitel analitik prosedürler kullanarak analiz eder. Üçüncü adımda iki veri setinin sonuçlarını birleştirmek için çalışır. Son adımda, araştırmacı iki sonuç kümesinin ne ölçüde ve hangi biçimlerde birbirinden ne kadar uzaklaştığını veya birleştiğini yorumlar” (Creswell & Clark, 2014).

Bu çalışmada elde edilen nitel bulgular betimsel analiz yolu ile çözümlenmiştir. Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir. Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen bireylerin

görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 256).

Savunucularının Charles Sanders Pierce ve John Dewey gibi realistler ile William James⁶ ve George Herbert Mead gibi nominalistler olduğu kabul edilen (Marshall, 2005), pragmatizm dünya görüşü olarak, öncül koşullardan ziyade eylemleri, durumları ve sonuçları ön plana çıkarmaktadır. Araştırmacılar için pragmatizm, farklı veri toplama ve analiz şekillerinin yanı sıra, çoklu yöntemlere, farklı dünya görüşlerine ve farklı varsayımlara ilişkin verilere ulaşmayı da mümkün kılmaktadır (Creswell, 2017a, s. 10-11). Dolayısıyla çoklu metodolojiyi kullanabilmeyi olanaklı kılan karma yöntemler pragmatist bir felsefi yaklaşımı temel alırlar.

Toplumsal araştırmaların çoğu geleneksel olarak kabul edilen pozitivist ve yorumlayıcı yaklaşıma dayanır. Pozitivizm en eski ve en yaygın kullanılan yaklaşımdır. Yorumlayıcı yaklaşım ise yüz yılı aşkın tartışmalarda güçlü azınlık konumunu korumuştur (Neuman, 2013, s. 120). Pozitivist/ akılcı paradigmaya alternatif olarak yükselmeye başlayan paradigmanın kökenleri yaklaşık yirminci yüzyılın başlarına dayanır (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 31). Pozitivist yaklaşıma göre; sosyal olgular nesnel bir gerçekliğe sahiptir. Değişkenler tanımlanabilir ve ilişkiler ölçülebilirdir. Hipotez ve kuram ile başlar, formel veri toplama, ölçme araçları kullanılır ve veriler sayılaşır (Karagöz, 2017, s. 569). Pozitivist yaklaşıma göre bilgi, bilimsel yöntem kullanılarak elde edilir ve deneyler ya da karşılaştırmalı analiz yoluyla elde edilen duyusal deneyime dayanır (Walliman, 2011, s. 21). Pozitivist yaklaşım da geçerli olan en önemli koşul fenomenlerin gözlemlenebilirliği ve ölçülebilirliğidir.

19. yüzyıldan bu yana hâkim ve etkin olan pozitivistin (Kümbetoğlu, 2015) deneysel, yasa koyucu (nomotetik) ve tekilliklerin betimlenmesine dayanan (idiyografik) biçimde ayrılaşma doğa bilimleri, felsefe ve toplum bilimlerinde fark uçları oluşturan yaklaşımlara kaynaklık eden iki söylemi ortaya çıkarmıştır (Kümbetoğlu, 2015). Böylelikle sosyal bilimler alanında uzun süre hâkim paradigma olarak kabul edilen

---

⁶ Charles Sanders Pierce, John Dewey ve William James literatürde pragmatizmin ana kurucuları olarak geçerler.

pozitivist yaklaşım ile birlikte yorumlayıcı olarak da nitelendirilen yaklaşım tarzı da tercih edilmeye başlanmıştır.

20. yüzyılın ortalarından bu yana sosyal bilimlerin “yasa koyucu”, genelleştirici, “açıklayıcı” hakim paradigmadan ayrılmaya başladığı ve bilginin “bağlamsal”, “tarihsel”, kısmi”, ve “tekil’e”, ilişkin olabileceğini ileri süren yorumsamacı okulun ve yeni doğa bilimi paradigmasının görüşlerinin yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir (Kümbetoğlu, 2015, s. 25). Kökenleri Weber ve Dilthey’e uzanan yorumlayıcı yaklaşım 19.yüzyılda ortaya çıkan hermenötik (yorumbilgisi) ile ilişkilidir. Hermenötik, yorumlayıcı yaklaşımın çeşitlerinden biridir. Diğerleri ise inşacılık, etnometodoloji, bilişsel, idealist, fenomenolojik, öznelci ve nitel sosyolojidir. Sosyolojide sembolik etkileşimci ekolle ya da 1920’ler-1930’ların Chicago ekolüyle ilintili olan yorumlayıcı yaklaşım çoğunlukla nitel araştırma yöntemi olarak adlandırılır (Neuman, 2013, s. 131-132). Yorumlayıcı anlayışın önemine ağırlık veren Weber, sosyolojiyi de bu anlayış çerçevesinde tanımlamıştır. Bireyin bir durumu yorumlamasına ve öznel anlamın önemine verdiği ağırlıkla, Weber’in eylem kuramı simgesel etkileşimciliğin doğmasını da etkilemiştir (Wallace & Wolf, 2012, s. 198). İnsan bilimlerinin metodolojisine önemli katkılar yapmış olan Dilthey ise tarihin insan yaşamını anlamada anahtar olduğunu, bireylerin ve toplumların ancak tarihsel bir çerçeve içinde anlaşılabilirliğini öne sürmüştür (Cevizci, 1999, s. 239).

Yorumlayıcı yaklaşıma göre; gerçeklik sosyal olarak oluşturulur. Değişkenler karmaşık, içten içe bağlantılı ve zor ölçülebilir niteliktedir. Örüntülerin derinlemesine incelenmesini ve bireylerin bakış açılarını anlamayı amaçlar. Veriler derinliğine tanımlanır (Karagöz, 2017, s. 570). Yorumlayıcı yaklaşım özellikle insan eylemlerinin anlamlarına ulaşabilmede, niceliksel olarak sunulanların nitel boyutunu ortaya koyabilme de oldukça işlevsel bir niteliğe sahiptir.

3.2. Verilerin Toplanması

3.2.1. Nitel Araştırma ve Örneklem

Bu çalışmada, entegrasyon kavramının İstanbul’da yaşayan Suriyeli kent mültecilerinde nasıl karşılık bulduğu; Suriyeli kent mültecilerinin entegrasyonu nasıl deneyimledikleri

ve sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyon durumlarının nasıl olduğu sorularına ulaşılabilecek yanıtlar aranmaya çalışılmıştır.

Starks ve Trinidad'a (2007) göre, fenomenolojide gerçeklik, somutlaşan tecrübe ile anlaşılabilir. Bireysel deneyimlerin yakından incelenmesiyle fenomenolojik analistler, bir deneyimin veya olayın anlamını ve ortak özelliklerini veya özlerini yakalamaya çalışırlar. Fenomenoloji katılımcıların zaman içinde kendi çevrelerinde nasıl yaşadıklarını gözlemler. Genel olarak fenomenolojik analizler yaşanan deneyimin anlamını anlatan zengin tematik açıklamalar üretir (Starks & Trinidad, 2007).

Çalışma evreni Küçükçekmece ilçesi olarak belirlenen bu araştırmanın nitel verileri *amaçlı örnekleme* ile toplanmıştır. Amaçsal/amaçlı örnekleme, olası olmayan bir örnekleme yaklaşımıdır amaçsal örnekleme çalışmanın amacına bağlı olarak zengin bilgi kaynaklarına ulaşmayı sağlar ve derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanır (Büyüköztürk, Kılıç, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2018, s. 92). Amaçlı örnekleme yoluyla İstanbul'un Küçükçekmece ilçesinde yaşayan 30 Suriyeli kent mültecisi ile yaklaşık 60-90 dakika süren yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yarı-yapılandırılmış soru formunda yer alan 24 adet açık uçlu soru Suriyeli kent mültecilerine yöneltilmiştir.

Nitel araştırmalar için örneklem büyüklüğüne karar vermek nicel araştırmalara göre daha zordur. Nitel araştırmada örneklem büyüklüğünden çok zengin bilgi içeren durumlar sonucu ortaya çıkan geçerlik anlamlılık ve algılamaları daha önemlidir (Büyüköztürk, Kılıç, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2018, s. 97). Nitel araştırmalar geçerlilik ve güvenilirlik konusunda nicel araştırmalara göre görece dezavantajlı olarak görülse de; katılımcı sayıları açısından nicel araştırmalarda yer alan büyüklüklere ulaşamaları da elde edilen bilgilerin daha çeşitli olması noktasında avantaj sağlayabilmektedirler.

Çalışmanın nitel bulguları *betimsel analiz* yolu ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz yaklaşımında, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebilir, görüşme ve gözlem esnasında kullanılan sorular dikkate alınarak da sunulabilir. Betimsel analizde, görüşler doğrudan alıntılarla sunulur (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 256). Bu çalışmada da betimsel analiz sonuçları doğrudan alıntılar şeklinde sıkça yer almıştır.

3.2.1.1. Katılımcıların Özellikleri

2011 yılı ve sonrası Suriye'den Türkiye'ye zorunlu olarak göç etmiş ve İstanbul'da yaşayan kent mültecileri üzerinde uygulanan bu çalışmada Suriyeli kent mültecilerinin sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyonuna dair bilgiler toplanmıştır. Bu çalışmada 10 Arap, 10 Türkmen ve 10 Kürt kökenli, 12'si kadın; 18'i erkek olmak üzere toplam 30 kişiye yarı-yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır.

Nitel araştırmanın örneklemine dahil olan katılımcıların;

25'i evli; 5'i bekar.

24'ünün geçici kimlik kartı bulunmaktadır. Ancak ikamet izinleri İstanbul dışında olup İstanbul'da yaşayan katılımcılar da mevcuttur.

24'ü resmi sınır noktasından; 6'sı resmi olmayan bir sınır noktasından Türkiye'ye giriş yapmıştır. Hepsi güvenlik nedeniyle göç etmiştir.

Katılımcıların çoğunluğu Türkiye'yi tercih etmelerinin en önemli sebebini coğrafi yakınlık olarak belirtmiştir.

22'sinin Suriye'deki evleri tamamen yıkılmış; 8'sinin ise orta hasarlıdır.

Katılımcıların hepsi İstanbul'da apartman dairesinde yaşamaktadırlar. Bazılarının evleri sobalı bazılarının ise doğalgazlıdır. Evin bu niteliklerine göre kira gelirleri de farklılaşmaktadır.

24'ü Suriye'ye geri dönmeyi düşünmemektedir; 6'sı ise Suriye'deki savaşın ortadan kalkması durumunda geri dönmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir.

23'ü Türkiye dışında başka bir ülkeye göç etmeyi düşünmemektedir.

Katılımcıların tümü İstanbul'a sosyal ağlar aracılığıyla yerleşmişlerdir; 19'u tanıdıkları; 10'u iş imkanları; 1'i ise kiralara ucuz olması nedeniyle Küçükçekmece ilçesini tercih etmiştir.

Türkiye'de yaşanan en önemli sorunlar olarak erkek katılımcılar sırasıyla ev kiralari, düşük gelir; kadın katılımcılar ise (Türkmenler hariç) dil problemi olduğunu belirtmişlerdir. Her iki grubun rahatsız olduğu ortak konu ise Türkler tarafından geçici

(misafir) olarak algılanmalarındır. Katılımcıların çoğunluğu Türkiye’de kalıcı olmak istediklerini ve geri dönme fikirlerinin bulunmadıklarını sıkça ifade etmişlerdir.

Vatandaşlık konusunda Türk vatandaşlığını isteyen katılımcıların çoğunun talebi çifte vatandaşlık yönündedir.

19’u dini; 6’sı kültürel; 3’ü tarihsel; 2’si ise coğrafi etmenler nedeniyle Türkiye’yi kalıcı olarak yaşanılabilir bir ülke olarak görmektedir.

22’si Türkiye ile Suriye arasında ciddi farklılıklar olduğunu düşünmemektedir; 8’i ise hukuki ve politik açıdan farklılık olduğunu düşünmektedir. Farklılık olduğunu düşünen erkek katılımcıların oranı kadın katılımcılardan yüksektir.

Katılımcıların yaş, medeni durum, eğitim durumu ve mesleklerine ilişkin özet bilgiler Tablo 3’ de verilmiştir. Katılımcılar hakkında detaylı bilgiler ve bazı konulara ilişkin aktardıkları kanaatler aşağıda yer almaktadır;

Katılımcı 1: 23 yaşındaki Arap kökenli erkek katılımcı 2014 yılında Halep’ten Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmış sekiz kişilik bir ailenin dördüncü çocuğudur. Ailece Türkiye’ye sığınmışlardır. İstanbul’a daha önce gelen amcaları aracılığıyla Küçükçekmece ilçesine yerleşmişlerdir. Geçici koruma altında yer alan katılımcının asıl ikamet izin yeri İstanbul değildir. Türkiye’ye göç ettikleri ilk haftalarda İstanbul’a yerleşmişler ve beş yıldır burada yaşamaktadırlar. Katılımcı, oturdukları mahallede yer alan lokantada garson olarak çalışmaktadır. Lokanta Arap kökenli bir Suriyeliye aittir. Altı masası olan ve Suriyeli yemeklerin servis edildiği küçük bir işletme olan bu lokantaya çoğunlukla mesai saatleri bitiminde ve genellikle Suriyeli Arap erkekler gelmektedir.

Katılımcı 2: 31 yaşındaki Kürt kökenli kadın katılımcı 2012 yılında eşi ve bir çocuğu ile Şam’dan gelmiştir. Türkiye’de de iki çocuğu dünyaya gelmiştir. Bir çocuğu okula gitmektedir. Eşi ilçedeki ayakkabı fabrikasında çalışmaktadır. Türkiye’de de ev hanımı olarak yaşamını sürdürmektedir. Eşinin akrabaları aracılığıyla İstanbul’a yerleşmişlerdir. Geçici kimlik kartı bulunmaktadır. Kendileri ile birlikte aynı evde eşinin 20 yaşındaki erkek kardeşi de yaşamaktadır. Tekstil fabrikasında çalışan erkek kardeş daha sonra Türkiye’ye gelmiştir. Suriye’de kalma halinde askerlik yapmak zorunda olacağını bu nedenle ülkeyi terk ettiğini belirtmiştir. Askerlik korkusu ile gelen pek çok Suriyeli

gencin olduğunu da ayrıca ifade etmiştir. Bu ve benzer nitelikteki Suriyeli gençlerin bir kısmı büyük kentlerde bekar evlerinde yaşamaktadırlar ve Suriye'deki ailelerini bırakıp Türkiye'ye, bir kısmı Kilis bir kısmı da Hatay üzerinden, İstanbul'a gelmektedirler.

Katılımcı 3: 2016 yılında Şam'dan Türkiye'ye gelen 37 yaşındaki Arap kökenli katılımcı inşaatlarda işçi olarak çalışmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır. Kimlik kartı bulunmamaktadır. Uzun zamandır kimlik çıkartmak için uğraştığını fakat alamadığını belirtmiştir. İş imkanları nedeniyle İstanbul'u tercih etmiştir. Türkiye dışında Avrupa ve benzer ülkelere gitmeyi hiç düşünmemektedir. Bu katılımcı ve diğer Arap Suriyeli katılımcıların neredeyse hepsi Hıristiyan bir toplumda yaşamanın güç olacağı düşüncesiyle Müslüman bir ülkede yaşantılarına devam etmek istediklerini sıklıkla ifade etmişlerdir.

Katılımcı 4: 19 yaşındaki Türkmen kökenli erkek katılımcı 2015 yılında Halep'ten gelmiştir. İstanbul'da tek başına yaşamaktadır. İş imkanları nedeniyle İstanbul'a gelmiştir. Kimlik kartı bulunmamaktadır. Geldiği yıldan beri Suriye'ye hiç gitmemiştir. Ailesinin de Türkiye'ye gelmesini beklemektedir. Suriye'de savaşa katılmak istediğini ancak ailesinin tedirginlikleri nedeni ile bu isteğinden vazgeçmek zorunda kaldığını belirtmiştir. Türkiye'deki en büyük sorunun maddi olduğunu, çok çalıştıkları halde az kazandıklarını, birikim yapamadıklarını sıkça vurgulamıştır. Günlük yaşantısında mesai saatleri dışında genellikle Türkmenlerin olduğu mekanlarda vakit harcadığını belirtmiştir.

Katılımcı 5: Türkmen kökenli 41 yaşındaki kadın katılımcı 2012 yılında Halep'ten gelmiştir. Evli ve dört çocuk annesidir. Bir çocuğu Türkiye'de dünyaya gelmiştir. İki çocuğu okula gitmektedir. Eşi ayakkabı fabrikasında işçi olarak çalışmaktadır. Kardeşlerinin aracılığıyla Küçükçekmece'ye gelmişlerdir. Kimlik kartları bulunmamaktadır. Daha önce Kızılay'dan yardım almışlar fakat adres değişikliği nedeniyle artık bu yardımı alamadıklarını belirtmiştir. Vatandaşlık başvurusunda bulduklarını dördüncü aşamada olduklarını söylemiştir.

Katılımcı 6: 50 yaşındaki Türkmen kökenli erkek katılımcı ilçede küçük bir market işletmektedir. Damadının da bir diğer sokakta marketi bulunmaktadır. Ayrıca toptancılıkla uğraşan ailenin yine ilçede toptan ürünler satan bir dükkânı daha bulunmaktadır. Suriyeli ürünlerin satışını yapmaktadır. 2013'te Halep'ten gelmiştir. Evli ve beş çocuk babasıdır. Erkek çocukları ile kendi işletmelerinde çalışmaktadır. Oğlu ile

birlikte aynı evi paylaşmaktadır. Hanede okula giden çocuk sayısı (torunları) ikidir. Kimlik kartları bulunmaktadır. Suriye’de de toptancılık işi ile uğraştığı için savaş öncesi dönemde de Türkiye’ye giriş çıkışları bulunmaktadır.

Katılımcı 7: Arap kökenli 55 yaşındaki kadın katılımcı iki evli oğlu birlikte 10 kişilik bir evde yaşamaktadır. 2015 yılında İdlip’ten gelmiştir. Eşi rahatsızlığı sebebi ile çalışmamaktadır. Erkek kardeşini savaşta kaybettiğini ifade etmiştir. İki oğlu fabrikada işçi olarak çalışmakta ve onların aracılığıyla geçimlerini sürdürmektedirler. Üç torunu okula gitmektedir. Çocuklarından birinin geçici kimlik kartının çalındığını ifade etmiştir. Geçici kimlik kartı verdiklerini iddia eden dolandırıcılarla karşılaştıklarını da ayrıca belirtmiştir.

Katılımcı 8: Küçükçekmece’de züccaciye dükkânı işleten, Arap kökenli 25 yaşındaki katılımcı, 2013 yılında İdlip’den Türkiye’ye gelmiştir. Evli ve iki çocuk babasıdır. Geçici koruma kimlik belgesi bulunmaktadır. Suriye’de de esnafılık yapan bir aileden gelmektedir. Bu nedenle İstanbul’da da benzer bir işletme açmıştır. Suriyeli kadınların yoğun olarak geldiği bir işletmedir. Çoğunlukla Suriyeli ürünlerin satışı yapılmaktadır. Küçükçekmece’ye akrabaları aracılığıyla yerleşmiştir. Katılımcı Türkiye’de ciddi bir sıkıntıları olmadığını, maddi anlamda zorlandıklarını ifade etmiştir.

Katılımcı 9: 2014 yılında Halep’ten gelen Türkmen erkek katılımcı, iş imkanlarının fazla olması nedeniyle İstanbul’u tercih ettiklerini ve tanıdıklarının yardımıyla Küçükçekmece ilçesine yerleştiklerini belirtmiştir. Yine tanıdıklarının yardımıyla Organize Sanayi bölgesinde ayakkabıcılar sanayi sitesinde iş bulmuş ve orada çalışmaktadır. Küçükçekmece’de eşi ve iki çocuğuyla yaşamaktadır. Çocukları Türkiye’de dünyaya gelmiştir. Eşi de, iş bulabildiği sürece, evde boncuk ve nakış işleri yaparak ev ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Katılımcının geçici koruma kimlik belgesi bulunmaktadır.

Katılımcı 10: 2013 yılında Rakka’dan Türkiye’ye ailesiyle gelen Arap kökenli katılımcı Küçükçekmece’de oto tamir servisinde çalışmaktadır. Suriye’den eşi ve üç çocuğu ile birlikte gelmiştir. İş imkanlarından dolayı Küçükçekmece’ye gelmişler. İki kızı ve bir oğlu Türkiye’de Suriyelilerle evlenmiştir. Şu an evli oğulları ile beraber yaşamaktadır. Katılımcının geçici koruma kimliği bulunmaktadır. Vatandaşlık alma umudu ile Türkiye’de kalmak istediğini sıkça vurgulamıştır.

Katılımcı 11: 2014 yılında Halep'ten gelen 52 yaşındaki Kürt kökenli katılımcı ilçede küçük bir market işletmektedir. Evli iki oğlu ile birlikte 11 kişi aynı evde yaşamaktadır. Geçici kimlik kartı bulunmaktadır. Küçükçekmece'ye akrabaları aracılığıyla yerleşmiştir. Evde toplam çalışan sayısı üçtür. İki oğlu da Organize Sanayi bölgesinde çalışmaktadır. Suriye'de de benzer işlerde çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcı 12: 35 yaşındaki Arap kökenli kadın katılımcı 2013 yılında Halep'ten gelmiştir. Ev hanımı olan katılımcı evli ve 4 çocuk annesidir. 2 çocuğu Türkiye'de dünyaya gelmiştir. 2 çocuğundan biri ilkokula; 16 yaşındaki oğlu ise işe gitmektedir. Geçici kimlik kartı bulunmaktadır. Eşi ilçedeki organize sanayi sitesinde işçi olarak çalışmaktadır. Küçükçekmece'ye akrabaları aracılığıyla yerleşmiştir. Akrabalarından bazıları ise Urfa'da yaşamaktadır.

Katılımcı 13: 2014 yılında Halep'ten gelen 36 yaşındaki Kürt kökenli kadın katılımcı 5 çocuk annesidir. İki çocuğu Türkiye'de dünyaya gelmiştir. Diğer iki çocuğu okula gitmektedir. Eşi lokantada garson olarak çalışmaktadır. Geçici kimlik kartı bulunmaktadır. Küçükçekmece'ye kendilerinden önce Suriye'den gelen akrabaları aracılığıyla yerleşmiştir.

Katılımcı 14: 2016 yılında Halep'ten Türkiye'ye tek başına gelen Arap kökenli katılımcı, İstanbul'daki bir devlet üniversitesinin hukuk fakültesine kayıtlıdır. Ailesi Suriye'de kalan katılımcı şu an işçi olarak hayatını sürdürmekte, maddi imkansızlıklardan dolayı üniversite eğitime devam edememektedir. İlçede Arap arkadaşları ile bekar evinde kalmaktadır. Çalıştığı yerde ve kaldığı evde sadece Araplarla iletişim halinde olduğunu Türklerle fazla konuşmadığını ifade etmiştir.

Katılımcı 15: Türkmen kökenli 27 yaşındaki erkek katılımcı evli ve 2 çocuk babasıdır. İlçede tekstil işçisi olarak çalışmaktadır. 2014 yılında Halep'ten gelmişlerdir. Suriye'de oturdukları mahalledeki bütün akrabaları ile Türkiye'ye yerleşmişlerdir. Gelen akrabalarının birçoğu ayakkabı fabrikasında çalışmaktadır. Ayakkabıcılık işi Suriye'de de yaptıkları işler arasındadır. Geçici kimlik kartları bulunmaktadır. Bir çocuğu Türkiye'de dünyaya gelmiştir. Okula giden çocuk sayısı birdir. Katılımcıya göre Halep'in zenginlerinin birçoğu Avrupa'ya gitmiştir, Türkiye'de kalanların çoğu ise Halep'in alt gelir grubundakilerdir. Bundan sonra Türkiye'den ayrılmak istemediğini belirtmiştir.

Katılımcı 16: 29 yaşındaki Türkmen kökenli kadın katılımcı babası ile birlikte aynı evde yaşamaktadır. Evli ve 3 çocuk annesidir. Bir çocuğu Türkiye’de dünyaya gelmiştir. Babasının rahatsızlığı sebebiyle çalışmadığını devletten belli bir miktar yardım aldıklarını ancak bu paranın geçimlerini sağlamada yeterli olmadığını ifade etmiştir. 2013 yılında Halep’ten gelen katılımcının geçici kimlik kartı bulunmaktadır. Eşi ayakkabıcılar sanayi sitesinde çalışmaktadır. Bir kez Kızılay kart aldığını belirtmiştir.

Katılımcı 17: 39 yaşında Türkmen kökenli olan katılımcı, Suriye’de Tarih öğretmenliği bölümünden mezun olmuştur. Türkiye’de kurye olarak çalışmaktadır. Evli ve üç çocuk babasıdır. Çocuklarından ikisi okula gitmektedir. Halep’ten Türkiye’ye 2011 yılında göç etmişlerdir. Kızılay tarafından verilen yardımdan yararlanmaktadır. Geçici kimlik kartı bulunmaktadır. İş imkanları sebebi ile İstanbul’a yerleşmiştir.

Katılımcı 18: 2015 yılında Halep’ten gelen Türkmen kökenli erkek katılımcı, Kilis’e yakın bir Suriye köyünden gelmiştir. İlçede tekstil işçisi olarak çalışmaktadır. Türkiye’yi anavatanı gibi gören katılımcı Suriye’ye geri dönmeyi hiç düşünmediğini ifade etmiştir. Evli ve iki çocuk babası olan katılımcının bir çocuğu Türkiye’de dünyaya gelmiştir. Geçici kimlik kartı bulunmaktadır.

Katılımcı 19: 2013 yılında Halep’ten gelen 42 yaşındaki Türkmen kökenli erkek katılımcı tekstil işçisi olarak çalışmaktadır. Evli ve dört çocuk babasıdır. İki çocuğu Türkiye’de dünyaya gelmiştir. Geçici kimlik kartı bulunmaktadır. Ancak kimlik kartını çaldırıldığını, şikâyet ettiğini fakat yardımcı olunmadığını ifade etmiştir.

Katılımcı 20: 33 yaşındaki Arap kökenli kadın katılımcı 2012 yılında Halep’ten Türkiye’ye gelmiştir. Geçici kimlik kartı bulunmaktadır. Engelli bir çocuğu vardır. Bundan dolayı yardım parası aldığını belirtmiştir. Eşi tekstil fabrikasında çalışmaktadır. İki çocuğu Türkiye’de dünyaya gelmiştir. Müslüman ülke olduğu için Türkiye’de kalıcı olmak istemekte; Suriye’ye ise dönmek istememektedir.

Katılımcı 21: 2014 yılında Halep’ten Türkiye’ye gelen Arap kökenli 20 yaşındaki kadın katılımcı dört yıl önce Türkiye’de dini nikahla evlenmiştir. Türkiye’deki yasalara uygun olmayan bir evlilik olduğu için eşinin tedirgin olduğunu sıkça belirtmiştir. Geçici kimlik kartı bulunan kadın katılımcının eşinin ise kimlik kartı bulunmamaktadır. Eşinin kaçak yollarla ülkeye giriş yaptığını ifade etmiştir.

Katılımcı 22: 45 yaşında Kürt kökenli erkek katılımcı 2014 yılında Şam'dan gelmiştir. Evli kardeşi ile birlikte yaşamaktadırlar. Toplam 11 nüfuslu iki aile aynı evde kalmaktadır. Hanedeki çocuk sayısı beştir; bunlardan üçü okula gitmektedir. 16 yaşında bir kız çocuğu ve 17 yaşında erkek çocukları da tekstil işinde çalışmaktadırlar. Geçici kimlik kartı bulunmaktadır. İnşaat işlerinde çalışan katılımcı Suriye'deki durumu ile Türkiye'deki durumu arasında ciddi bir fark olmadığını ifade etmiştir. Son zamanlarda Türkiye'de inşaat işi bulmakta güçlük çektiğini belirtmiştir. Küçükçekmece'ye, Suriye'den Türkiye'ye daha önce yerleşen akrabaları aracılığıyla yerleşmiştir.

Katılımcı 23: 33 yaşındaki Kürt kökenli erkek katılımcı 2013 yılında Halep'ten Türkiye'ye gelmiştir. Ayakkabı fabrikasında işçi olarak çalışmaktadır. Evli ve dört çocuk babasıdır. Çocuklarından ikisi Türkiye'de dünyaya gelmiştir. Geçici kimlik kartı bulunmaktadır. Küçükçekmece'ye akrabaları aracılığıyla yerleşen katılımcı Türkiye'de kalmak istediklerini Suriye'ye geri dönmek istemediklerini sıklıkla ifade etmiştir.

Katılımcı 24: 2014 yılında Halep'ten gelen 51 yaşındaki Kürt kökenli kadın katılımcı iki evli oğlu ile aynı evde yaşamaktadır. Hanede toplam 11 kişi bulunmaktadır. Kadın katılımcının ve eşinin geçici kimlik kartı bulunmamaktadır. Erkek çocuklarının geçici kimlik kartları mevcuttur fakat onların da yasal ikamet adresleri İstanbul değildir. Kadın katılımcı Suriye'deki durumları ile Türkiye'deki sosyo-ekonomik durumları arasında hiçbir fark olmadığını ayrıca erkek çocuklarının Avrupa'ya gitmek istediklerini söylemiştir. Eşi rahatsızlığından dolayı çalışmamaktadır. Kendisi ve eşinin Türkiye'de kalmak istediklerini belirtmiştir.

Katılımcı 25: 22 yaşındaki Kürt kökenli erkek katılımcı 2015 yılında Şam'dan Türkiye'ye gelmiştir. Suriye'de Fransızca öğretmenliği birinci sınıfa kayıtlı olduğunu, olaylardan dolayı bırakıp gelmek zorunda olduğunu belirtmiştir. Türkiye'de kalmak istemediğini, amacının Avrupa'ya gitmek olduğunu ifade etmiştir. Geçici kimlik kartı bulunmaktadır. Ailesi Suriye'de kalmıştır. Türkiye'ye geldiğinden beri Suriye'ye hiç gitmemiştir. Savaşın bitme durumunda da Suriye'ye bir daha dönmek istemediğini görüşme esnasında sıkça vurgulamıştır.

Katılımcı 26: 2011 yılında Halep'ten gelen 35 yaşındaki Arap kökenli kadın katılımcının geçici kimlik kartı bulunmaktadır. Evli ve üç çocuk annesidir. Bir çocuğu Türkiye'de dünyaya gelmiştir. Bir çocuğu okula gitmektedir. Eşi ayakkabı fabrikasında işçi olarak

çalışmaktadır. Türkiye'nin Müslüman bir ülke olması sebebiyle burada kalmak istediklerini, ekonomik sıkıntılar dışında ciddi bir sorun ile karşılaşmadıklarını belirtmiştir. Suriye'de devam eden savaştan dolayı bir daha geri dönmek istemediklerini ayrıca dönme durumlarında bile mahalle ve evlerinin tamamen yıkılmış olmasından dolayı orada yeniden bir yaşam kurabilmenin güçlüğünden söz etmiştir.

Katılımcı 27: 2014 yılında Halep'ten gelen Arap kökenli erkek katılımcı örnekleme dahil olan katılımcılar içinde sosyo-ekonomik özellikler bakımından en farklı katılımcıdır. İlçede ailesi ile birlikte kuyumcu dükkânı işletmektedir. İlçenin lüks sitelerinden birinde oturmaktadır. Halep'te benzer işle uğraştıklarını ve 6 adet kuyumcu dükkanlarının bulunduğunu ifade etmiştir. Geçici kimlik kartı bulunan katılımcı beş yıldır vatandaşlık başvurusunun sonuçlanmasını beklemektedir. Vatandaşlık aldığı takdirde Türkiye'de ev almak istediğini; Suriye'deki savaş durumunun bitmesi halinde bile geri dönmeyeceğini ifade etmiştir.

Katılımcı 28: 2015 yılında Rakka'dan gelen 41 yaşındaki Türkmen kökenli kadın katılımcının geçici kimlik kartı bulunmamaktadır. Eşi lokantada garson olarak çalışmaktadır. Bir çocuğu Türkiye'de doğan katılımcının toplam dört çocuğu vardır. 23 yaşında olan en büyük erkek çocuğu evlidir ve ailesi ile birlikte aynı evde yaşamaktadır. Kızları da aynı evde kalmaktadır. Torunlarından biri Türkiye'de dünyaya gelmiştir.

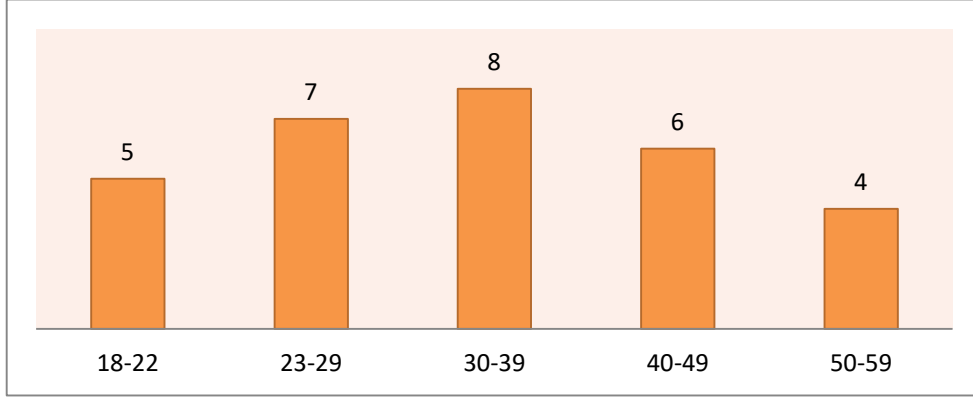
Katılımcı 29: 19 yaşındaki Türkmen kökenli kadın katılımcı 2013 yılında Halep'ten ailesi ile birlikte gelmiştir. 1 yıl önce Türkiye'de evlenmiştir. Geçici kimlik kartı bulunan katılımcının eşi ve erkek kardeşleri Suriye'ye dönme durumunda askere alınma korkusu nedeniyle dönmek istemediklerini belirtmiştir. Türkiye'de Suriye'ye kıyasla daha çok çalıştıklarını ancak ekonomik açıdan Suriye'ye kıyasla daha kötü durumda olduklarını belirtmiştir.

Katılımcı 30: Kürt kökenli 44 yaşındaki katılımcı Suriyelilere ait bir lokantada aşçılık yapmaktadır. Evli ve dört çocuk babasıdır. İki çocuğu Türkiye'de de dünyaya gelmiştir. Bir çocuğu okula gitmektedir. Suriyeli üç çalışanın olduğu ve Suriyeli yemeklerinin servis edildiği bu küçük işletmenin asıl sahibi Katar'da yaşayan bir Suriyelidir. Katılımcı ise lokantanın çalışanları arasındadır. 2014 yılında Halep'ten gelen katılımcının geçici kimlik kartı bulunmamaktadır. Küçükçekmece'ye akrabaları aracılığıyla yerleşmiştir.

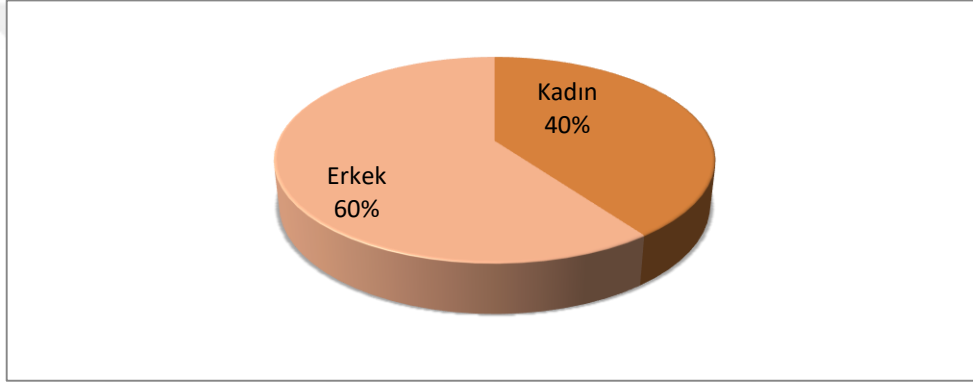
Tablo 3: Katılımcıların Özellikleri

	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Meslek	Etnik Köken
Katılımcı 1	23	Erkek	Bekar	Lise	Garson	Arap
Katılımcı 2	31	Kadın	Evli	Okuma Yazması Yok	Ev hanımı	Kürt
Katılımcı 3	37	Erkek	Evli	İlkokul	İnşaat İşçisi	Arap
Katılımcı 4	19	Erkek	Bekar	Lise	Tekstil İşçisi	Türkmen
Katılımcı 5	41	Kadın	Evli	Okuma Yazması Yok	Ev Hanımı	Türkmen
Katılımcı 6	50	Erkek	Evli	Ortaokul	Esnaf	Türkmen
Katılımcı 7	55	Kadın	Evli	Okuma Yazması Yok	Ev Hanımı	Arap
Katılımcı 8	25	Erkek	Evli	Lise	Esnaf	Arap
Katılımcı 9	28	Erkek	Evli	Lise	Ayakkabıcı	Kürt
Katılımcı 10	43	Erkek	Evli	Ortaokul	Oto Tamirci	Arap
Katılımcı 11	52	Erkek	Evli	Ortaokul	Esnaf	Kürt
Katılımcı 12	35	Kadın	Evli	Okuma Yazması Yok	Ev Hanımı	Arap
Katılımcı 13	36	Kadın	Evli	İlkokul	Ev Hanımı	Kürt
Katılımcı 14	24	Erkek	Bekar	Lise	Ayakkabıcı	Kürt
Katılımcı 15	27	Erkek	Evli	Ortaokul	Tekstil İşçisi	Türkmen
Katılımcı 16	29	Kadın	Evli	İlkokul	Ev Hanımı	Türkmen
Katılımcı 17	39	Erkek	Evli	Lisans	Kurye	Türkmen
Katılımcı 18	26	Erkek	Evli	İlkokul	Tekstil İşçisi	Türkmen
Katılımcı 19	42	Erkek	Evli	İlkokul	Tekstil İşçisi	Türkmen
Katılımcı 20	33	Kadın	Evli	Okuma Yazması Yok	Ev Hanımı	Arap
Katılımcı 21	20	Kadın	Evli	İlkokul	Ev Hanımı	Arap
Katılımcı 22	45	Erkek	Evli	Ortaokul	İnşaat İşçisi	Kürt
Katılımcı 23	33	Erkek	Evli	Ortaokul	Tekstil İşçisi	Kürt
Katılımcı 24	51	Kadın	Evli	Okuma Yazması Yok	Ev Hanımı	Kürt
Katılımcı 25	22	Erkek	Bekar	Lise	İnşaat İşçisi	Kürt
Katılımcı 26	35	Kadın	Evli	Okuma Yazması Yok	Ev Hanımı	Arap
Katılımcı 27	19	Erkek	Bekar	Lise	Esnaf	Arap
Katılımcı 28	41	Kadın	Evli	Okuma Yazması Yok	Ev Hanımı	Türkmen
Katılımcı 29	19	Kadın	Evli	İlkokul	Ev Hanımı	Türkmen
Katılımcı 30	44	Erkek	Evli	Lise	Aşçı	Kürt

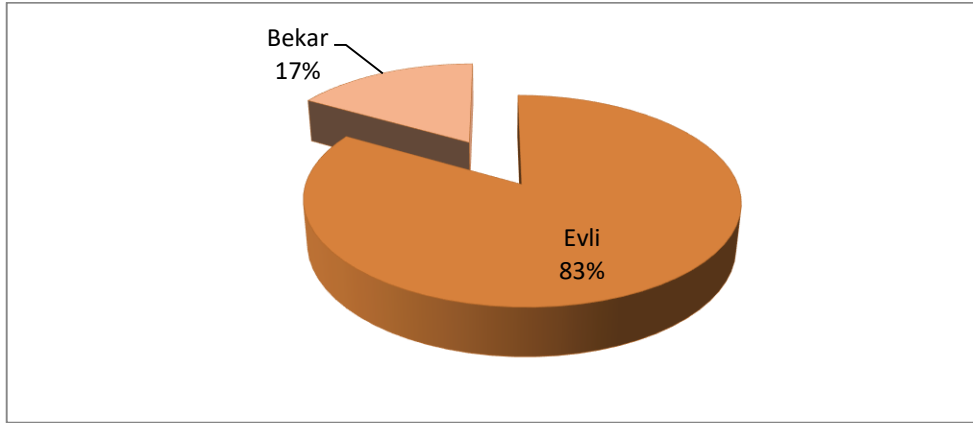
Katılımcıların Özelliklerine İlişkin Grafikler

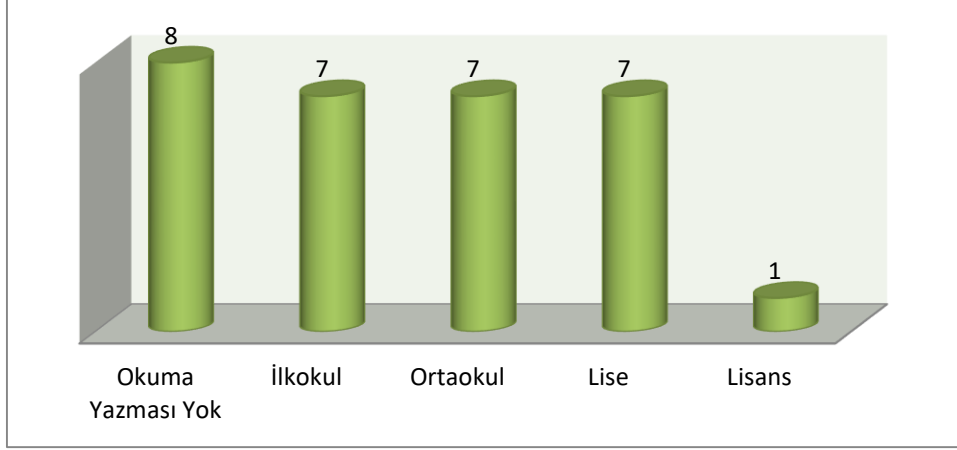
Grafik 2: Yaş dağılımı

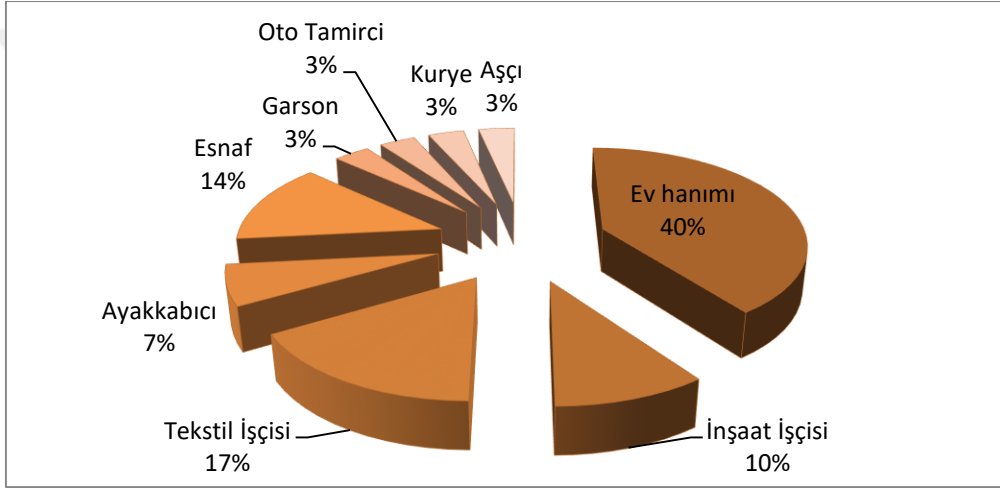
Grafik 3: Cinsiyet dağılımı

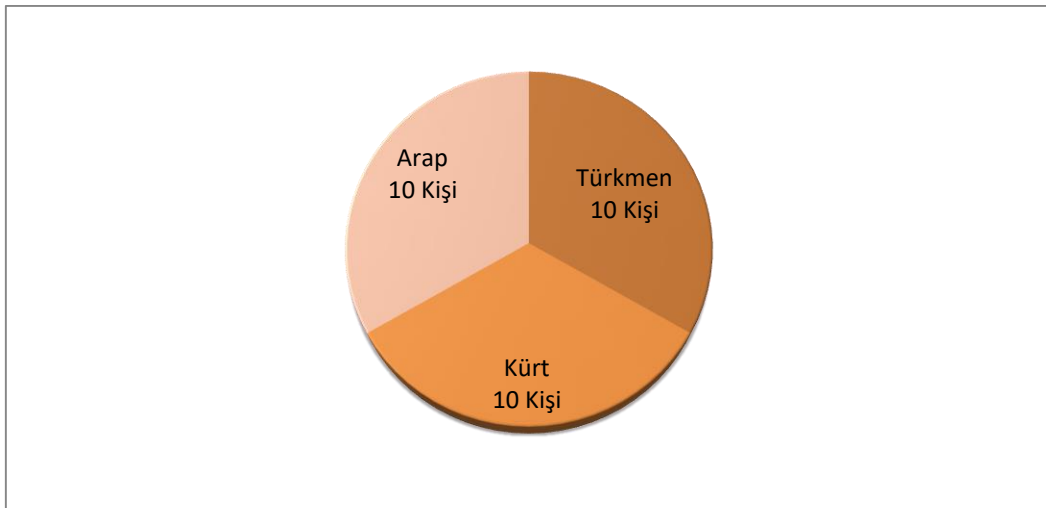
Grafik 4: Medeni durum

Grafik 5: Eğitim durumu

Grafik 6: Meslek

Grafik 7: Etnik kimlik

3.2.1.2. Mülakatlar

Mülakatlar temel veri toplama şekillerinden bir tanesidir. Duygu, bilgi, tecrübe ve gözlemlere görüşme yolu ile ulaşmanın bir yoludur (Tekin, 2006, s. 101). Bu çalışmada kullanılan sorularının tümü açık uçlu olarak düzenlenmiş ve yarı-yapılandırılmış formda son şeklini almıştır.

Görüşme tekniği bir veri toplama tekniği olarak, açık uçlu soruların sorulması, dinlenmesi, cevapların kaydedilmesi ve ilişkili ilave sorularla araştırma konusunun detaylı bir şekilde incelenmesini mümkün kılar. Olguların özüne inmeyi, ayrıntıları kavrayabilmeyi ve bütüncül bir biçimde anlamayı mümkün kılar (Kümbetoğlu, 2015, s. 71-72). Araştırılan fenomenin görünürlüğünü ortaya çıkarmada ve çeşitlendirmede mülakatlar araştırmacılar için fazlasıyla işlevsel olmaktadır.

Nitel araştırmada en sık kullanılan veri toplama yöntemlerinin görüşme ve gözlem olması nedeniyle büyük bir örneklem grubuyla çalışmak hem zaman, hem de maliyet açısından mümkün olamamaktadır. Bu nedenle nitel araştırmalarda genelleme kaygısı yoktur. Çeşitlilik, zenginlik, farklılık esas alınarak bütüncül bir resim elde edilmeye çalışılır (Karataş, 2015, s. 70). Bu çalışmada mülakata katılan bireylerin bireysel, sosyal ve kültürel farklılıklarına ayrıca dikkat edilmiştir.

Mülakatların gerçekleştirilmesi öncesinde katılımcılara araştırma hakkında bilgi verilmiş ve sözlü izinleri alınarak çalışmaya başlanılmıştır. Mülakat sorularının hazırlanması aşamasında Ager ve Strang'ın (2008) "Entegrasyonu Anlamak: Kavramsal bir Çerçeve" adlı çalışmasından ve David Beversluis, David Schoeller-Diaz, Martin Anderson, Natalie Anderson, Amy Slaughter ve Ronak B.Patel'in "Nairobi, Kenya İçin Mülteci Entegrasyon Ölçeği Geliştirilmesi ve Geçerliliğinin Doğrulanması (2016)" adlı çalışmadan ve Dr. Asmin Kavas, İlderya Avşar, Omar Kadkoy ve Çağdaş Bilgiç tarafından hazırlanan "İstanbul'da Suriyeliler ve Savaş Sonrası Suriye Gettoları" adlı çalışmadan yararlanılmıştır. Ayrıca Mültecilerin Uyumunu Projesi'nde (2017) yer alan; Onur Unutulmaz tarafından Castles, Korac, Vasta ve Vertovec'den uyarlanarak hazırlanan entegrasyon ölçütleri de dikkate alınarak bu çalışmanın görüşme sorularına eklenmiştir.

Ager ve Strang'e göre entegrasyonun kilit alanları şu dört genel konuyla ilişkilidir:

- İstihdam, konut, eğitim ve sağlık alanlarındaki kazanım ve erişim.
- Vatandaşlık ve haklara ilişkin varsayımlar ve uygulamalar.
- Topluluk içindeki ve gruplar arasındaki sosyal ilişki süreçleri.
- Yerel çevre, kültür ve dil ile ilgili yapısal engeller (Ager & Strang, 2008, s. 166).

Bu entegrasyon çerçevesine göre;

Araçlar ve İşaretleyiciler: Sağlık, İstihdam, Konut, Eğitim

Sosyal İlişkiler: Sosyal Köprüler, Sosyal Bağlar, Sosyal Bağlantılar

Kolaylaştırıcılar: Dil, Kültürel Bilgi, Güvenlik ve İstikrar

Kurumsal: Haklar ve Vatandaşlıktır. Ager ve Strang'e göre bu dört öge entegrasyonun etki alanlarıdır. Bu alanlar aynı zamanda başarılı bir entegrasyonun gerçekleşebilmesinin koşullarını da bünyesinde taşımaktadır.

David Beversluis, David Schoeller-Diaz, Martin Anderson, Natalie Anderson, Amy Slaughter, Ronak B.Patel tarafından yapılan “Nairobi, Kenya İçin Mülteci Entegrasyon Ölçeği Geliştirilmesi ve Geçerliliğinin Doğrulanması (2016)”adlı çalışma, standart ölçek geliştirme metodolojisi kullanılarak Kenya’da yaşayan Somali ve Banyamulenge mültecileri için 25 sorudan oluşan bir Mülteci Entegrasyon Ölçeği (MEÖ)’nin geliştirilmesi ve doğrulanması sürecini ele almaktadır. Kent mültecilerinin entegrasyonunun daha iyi ölçülmesi ve anlaşılması yönünde atılan bir adım olarak tanımlanan bu çalışmada karma metodolojiye dayalı yöntemler kullanılarak Nairobi’deki mültecilere yönelik niteliksel odak grup çalışması ve 331 kişilik bir mülteci grubuna yarı-rastlantısal anketle pilot çalışma yapılmıştır.

Onur Unutulmaz tarafından “Gündemdeki Kavram: Göçmen Entegrasyonu/Avrupa’daki Gelişimi ve Britanya Örneği” adlı çalışmada yer verilen göçmen entegrasyonunun alt dalları ve temel göstergelerine ilişkin bilgiler ise şu şekildedir; (Karaca, 2017).

Sosyal Entegrasyon Göstergeleri

- Mekânsal ayrışma
- Farklı etnik gruplar arasında evlilik oranı
- Dil öğrenimi ve dili kullanma becerisi

- Kendi grubu içinde ve dışında sosyal etkileşim ve ilişkiler
- Bir suça maruz kalma oranları
- Irkçı nedenlerle işlenen suç oranları
- Suç işleme oranları

Kültürel Entegrasyon Göstergeleri

- Toplumun kültürünü tanıma ve değerlerini benimseme
- Toplum fertlerine duyulan güven ve yakınlık
- Aidiyet hissi
- Dile hâkimiyet

Akademik ve Mesleki Eğitim ile İstihdama İlişkin Entegrasyon Göstergeleri

- Mesleki eğitime erişim ve tamamlama istatistikleri
- Yüksek akademik eğitime erişim ve tamamlama istatistikleri
- Kendi işini kuran ve işleten göçmen sayısı
- Göçmenler arasındaki işsizlik oranları
- Meslekler ve sektörler bazındaki istihdam dağılımı
- Ekonomik sonuçlar (örneğin gelir düzeyi ya da ev sahibi olma oranı) ve bunların toplumun geneli ile kıyaslanması

Bu çalışmada yer alan mülakat sorularının konu başlıkları ise şu şekildedir;

- Sosyo-Demografik Sorular
- Eğilim Soruları
- Göç ve Yerleşme Süreçlerine İlişkin Sorular
- Sosyal Entegrasyon Göstergelerine İlişkin Sorular
- Kültürel Entegrasyon Göstergelerine İlişkin Sorular
- Ekonomik Entegrasyon Göstergelerine İlişkin Sorular

3.2.1.3. Gözlem

Gözlem tekniği nitel verilerin çeşitliliğinin artırılmasında ve elde edilen verilerin desteklenmesinde kullanılan bir diğer veri aracıdır. İstanbul'da yaşayan Suriyeli kent

mültecilerinin entegrasyonlarına yönelik somut durumlar doğal gözlem tekniği ile araştırmacı tarafından izlenmiş ve ilgili notlar kayıt altına alınmıştır.

Doğal gözlemin en önemli özelliği müdahalesiz olmasıdır. Punch'ın ifadesiyle “doğal gözlemlerde, araştırmacı araştırdığı bireyleri ne yönlendirir ne de teşvik eder” (Punch, 2016, s. 175). Gözlem verileri toplanırken; gözleme başlama ve kayıt aşamaları söz konusudur. Öncelikle gözlenecek olguların seçimiyle işe başlanır. Bu aşama seçme ve eleme aşamasıdır. Ne, niçin gözlemleniyor sorusuna yanıt aranır. Bu da mevcut araştırma sorularıyla paralel yapılıdır. Gözlem verilerini kayıt altına almada kullanılan çeşitli araçlar vardır (video, sesli-görsel araçlar, notlar vb.). Kayıt altına aldıklarını araştırma amaç ve bağlamı çerçevesinde değerlendirir (Punch, 2016, s. 177).

3.2.2. Nicel Araştırma ve Örneklem

Çalışmanın nicel verileri anket yolu ile toplanmış ve SPSS programına aktarılmıştır. Elde edilen veriler betimleyici çözümleme ile sunulmuştur. Çalışma evreni Küçükçekmece ilçesi olarak belirlenen bu araştırmanın nicel kısmı için *kartopu örnekleme* tercih edilmiştir. Kartopu veya zincir örnekleme araştırmacının problemine ilişkin olarak zengin bilgi kaynağı olabilecek birey veya durumlarda etkili olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013:139). Kartopu örnekleme, gözlem veya çalışma ilerledikçe, birimin daha büyük hale geldiği bir örnekleme yöntemini tanımlamak için kullanılır (Pandey & Pandey, 2015, s. 55).

Ana kütlelerin sınırlarının ve birimlerinin kesin olarak belirlenemediği durumlarda kullanılan kartopu örneklemede ilk olarak ana kütledeki birimlerden birisine ulaşılır. Ulaşılan birimin yardımıyla ikinci birime, ikinci birimin yardımıyla da üçüncü birime ulaşılır. Böylece kartopunun büyümesi gibi örneklemin birim sayısı da büyür (Karagöz, 2017, s. 66). “Evrenin tam olarak tespit edilemediği ve örneklen içeriğindeki öğelerin birbirine bağlı olduğu durumlarda bu yöntem kullanılmaktadır. Kartopu olarak adlandırılmasının sebebi de küçük bir örneklem üzerinden araştırmaya başlanarak her bir adımda öğe sayısına arttırılıp örnek sayısının genişletilerek kartopuna benzer şekilde büyütülmesidir” (Altındış ve Ergin, 2018:94).

3.2.2.1. Örneklemin Özellikleri

Çalışmanın nicel verilerinin toplanmasında örnekleme, Küçükçekmece ilçesinde yaşayan 18 yaş ve üstü Suriyeli kent mültecileri dahil edilmiştir. Küçükçekmece ilçesinde yaşayan Suriyelilerin sayısı, Göç Politikaları Atölyesi (MAGA) tarafından Mart-Kasım 2016 tarihleri arasında Doç. Dr. M. Murat Erdoğan yönetimindeki bir ekip tarafından gerçekleştirilen “Kopuş’tan Uyum’a Kent Mültecileri, Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği” adlı çalışmada 38.278 olarak belirtilmiştir. Auveen Woods ve Nihal Kayalı (2017) tarafından yapılan “Suriyeli Topluluklarla Etkileşim: İstanbul’daki Yerel Yönetimlerin Rolü” adlı çalışmada ise Küçükçekmece bölgelerinde 40,000’den fazla Suriyeli (kayıtlı ve kayıtsız) olabileceği tahmin edilmektedir.

Tablo 4: İstanbul İlçelerinde Suriyeli Mülteci Sayısı (Sayısal ve Oransal Büyüklük Sıralaması) Avrupa Yakası (% 86) / Anadolu Yakası (% 14)

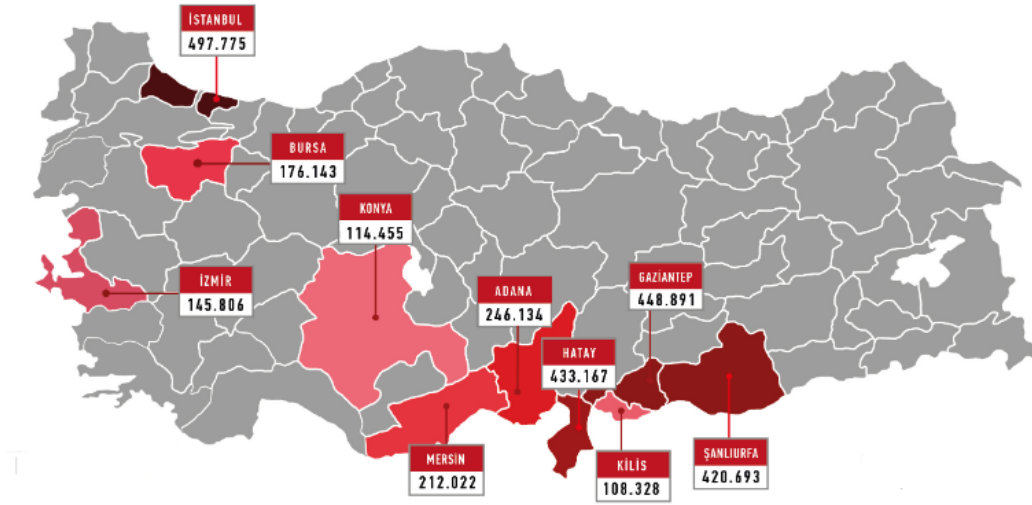
İLÇE	İLÇE NÜFUSU	SURİYELİ-GK SAYISI	SAYISAL SIRALAMA	SURİYELİ-GK'NIN NÜFUSA ORANI(%)	ORANSAL SIRALAMA
KÜÇÜKÇEKMECE	761.064	38.278	1	5,02	8
BAĞCILAR	757.162	37.643	2	4,97	9
SULTANGAZİ	521.524	31.426	3	6,02	6
FATİH	419.345	30.747	4	7,33	4
ESENYURT	742.810	29.177	5	3,92	15
BAŞAKŞEHİR	353.311	26.424	6	7,48	3
ZEYTİNBURNU	289.685	25.000	7	8,63	1
ESENLER	459.983	22.678	8	4,93	10
SULTANBEYLİ*	321.730	20.192	9	6,27	5
AVCILAR	425.228	19.554	10	4,59	12
ARNAVUTKÖY	236.222	17.838	11	7,55	2
BAHÇELİEVLER	602.040	17.710	12	2,94	19
GAZİOSMANPAŞA	501.546	17.709	13	3,53	16
ŞİŞLİ	274.017	15.269	14	5,57	7
ÜMRANİYE*	688.347	14.858	15	2,15	23
KAĞITHANE	437.942	14.216	16	3,24	18
GÜNGÖREN	302.066	12.727	17	4,21	13
SANCAKTEPE*	354.882	12.072	18	3,41	17
BEYOĞLU	242.250	11.841	19	4,88	11
BAYRAMPAŞA	272.374	11.004	20	4,04	14
EYÜP	375.409	10.779	21	2,87	20

*Anadolu Yakası

Kaynak: Göç Politikaları Atölyesi (MAGA), 2017

Geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin sayısı giderek azalmaktadır. Bu da kent mültecilerinin giderek arttığına işaret etmektedir. Kamptan ayrılan mültecilerin çoğu da kent merkezlerini tercih etmektedir.

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURIYELİLERİN İLK 10 İLE GÖRE DAĞILIMI

Şekil 2: Suriyelilerin ilk 10 ile Göre Dağılımı

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)

Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı illerin en başında İstanbul (497.775) gelmektedir. İstanbul'u sırasıyla Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Kilis ve Konya takip etmektedir.

“Örneklem büyüklüğü % 95 güven aralığı olarak, % 5 hata payı ve 0.50 ana kütleli oranına göre hesaplanmış ve örneklem sayısı 384 olarak belirlenmiştir. Bu sayının belirlenmesinde (Evren birim sayısı 10000'in üzerinde olduğu durumlarda geçerli olan) aşağıdaki formül uygulanmıştır” (Özdamar, 2003, s. 101).

n: Örneklem büyüklüğü

P: Evrendeki X'in gözlenme oranı, Q (1-P): X'in gözlenmeme oranı

Z α : $\alpha = 0.05, 0.01, 0.001$ için 1.96, 2.58 ve 3.28 değerleri

d= Örneklem hatası

$$n = \frac{P \cdot Q \cdot Z_{\alpha}^2}{d^2} \quad P=0.5 \quad Q=0.5 \quad Z_{\alpha}: \alpha = 0.05 \text{ için } 1.96 \quad d=0.05$$

$$n = \frac{0,5 \cdot 0,5 \cdot (1,96)^2}{0,05^2} = \frac{0,9604}{0,0025} \approx 384$$

3.2.2.2. Anketler

Nicel araştırmalarda sık kullanılan tekniklerden biri olan anketler, araştırmaya dahil olan katılımcılara ilişkin sosyo-demografik bilgilerin toplanmasını sağlar, katılımcıların fikirlerini ve algılarını ölçmeye yardımcı olur. Anketler, kapalı uçlu ya da açık uçlu sorulardan oluşabilir ya da her ikisi de anket formunda yer alabilir. Kapalı uçlu sorular, araştırmacının ihtiyaç duyduğu kesin bilgileri sağlayabilir. Açık uçlu sorular ise katılımcıya kendi kelimelerini seçme şansı verir ve detaylı bilgi sağlar (Christensen, Johnson, & Turner, 2015, s. 57-58). Bu çalışmanın anket soruları içerisinde yer alan meslek sorusu dışında kalan soruların tamamı kapalı uçlu sorulardan oluşmaktadır.

Çalışmanın anket formunda yer alan sorular hazırlanırken literatür taramasında incelenen akademik çalışmalar, doktora tezleri, resmi ve özel kurumların raporları kullanılmıştır. Anket formu aşağıdaki konu başlıklarını içermektedir;

- Sosyo-Demografik Bilgiler
- Suriye'den ayrılma ve Türkiye'ye yerleşme
- Göç Öncesi ve sonrası yaşanan değişimler
- Geleceğe ilişkin kanaatler
- Sosyal entegrasyon
- Kültürel entegrasyon
- Ekonomik entegrasyon

Anket sorularının hazırlanmasında mülakat sorularında kullanılan çalışmalardan, Ager ve Strang'in (2008) "Entegrasyonu Anlamak: Kavramsal bir Çerçeve" adlı çalışmasından ve David Beversluis, David Schoeller-Diaz, Martin Anderson, Natalie Anderson, Amy Slaughter ve Ronak B.Patel'in "Nairobi, Kenya İçin Mülteci Entegrasyon Ölçeği Geliştirilmesi ve Geçerliliğinin Doğrulanması (2016)"⁷ adlı çalışmadan yararlanılmıştır.

---

⁷ Bu çalışmada yer alan soruların kullanımı için Oxford Academic, Journal of Refugee Studies dergisine izinler için başvuru yapılmış ve ilgili birimden olumlu dönüş sağlanmıştır. Ayrıca makalenin yazarlarından Martin Anderson'a da e-posta yolu ile çalışma hakkında bilgi verilmiş ve kendisinden olumlu yanıt alınmıştır.

Suriyeliler özelinde yapılmış raporlar da incelenmiştir. Ayrıca bazı doktora tezlerinden de (Çötök, 2010; Yazgan, 2010; Özmen, 2010) faydalanılmıştır.

Anketin sahada tam olarak uygulanma aşamasından önce pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışma sonrasında sorular son halini almış ve uygulama aşamasına geçilmiştir. Çalışmaya 2018 Kasım ayı içinde başlanılmış 2019 Ağustos ayında çalışma tamamlanmıştır. 2018 yılı içerisinde sadece pilot çalışmalar yürütülmüştür. Pilot çalışma tamamlandıktan sonraki süreçte çalışmanın anket ve görüşmeleri bitirilmiştir. Her görüşmeciye anket uygulaması öncesinde araştırma hakkında bilgi verilmiş ve sözlü izinleri alınarak anket formunun her biri yüz yüze görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Türkmen grup haricinde Arap ve Kürt katılımcılara yönelik (özellikle kadın katılımcılarda) anket formu ve görüşmeler tercümanlar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

3.3. Verilerin Analizi

Suriyeli kent mültecilerinin sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyonlarının Küçükçekmece ilçesi örneğinde incelendiği bu çalışmada karma metodolojiye dayalı fakat nitel ağırlıklı bir yöntem tercih edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada hipotez kurulmadan nicel verilerden de yararlanılarak nitel ağırlıklı bir model izlenmiştir. Kent yaşamındaki Suriyeli mültecilerin entegrasyon konusundaki bireysel deneyimlerine ilişkin bir durum tespiti yapılmıştır. Nicel veri toplama tekniklerinden anket; nitel veri toplama tekniklerinden görüşme ve gözlem yoluyla veriler toplanmıştır. Nicel veriler SPSS programına işlenmiş, betimsel istatistik ile veriler sonuçlandırılmıştır. Nitel verilerde de betimsel analiz yolu ile sonuçlar çözümlenmiştir. Her iki analize ilişkin detaylar aşağıdaki bölümlerde yer almaktadır.

3.3.1. Nitel Verilerin Çözümlemesi

Çalışmanın nitel verilerinin çözümlenmesinde Miles ve Huberman'ın nitel veri çözümlemesinden yararlanılmıştır. Bu aşamalar şu şekildedir;

- 1.Aşama: Veri Ayıklama Süreci
- 2.Aşama: Verinin Görsel Olarak Hazırlanması
- 3.Aşama: Verilerin Sonuçlandırılması

Miles ve Huberman nitel veri analizi sürecini üç aşamalı bir sınıflandırma ile açıklamışlardır. Birinci aşamasında kullanılan teknikler (gözlem, görüşme ve doküman incelemesi) yardımıyla toplanan “verilerin azaltılması” yer alır. “Bu aşamada, alandan toplanmış ve henüz işlenmemiş durumda bekleyen veri seti, ayıklama, özetleme ve dönüştürme işlemlerinden geçirilmektedir”. Veri azaltma aşaması, araştırma raporunun tamamlanmasına kadar devam eder. Bu süreçte araştırmacı, araştırmanın amacına göre kullanacağı ve dışarıda bırakacağı verileri düzenler ve sınıflandırmasını yapar (Özdemir, 2010, s. 329).

Veri azaltımı/ayıklama sürecinde verilerin düzenlenir, gruplara ayrılır veya bölünür ve özetlenir. Nitel verilerin temalaştırılması, kümeleştirilmesi ve örüntülerin tespit edilmesinde bu düzenlemenin doğru yapması gereklidir. Veri setine ilişkin notlar almak, verileri özetlemek, verileri basit ilişki kümelerine ayırmak suretiyle bir düzenlemeye gidilir. Böylesi bir düzenleme, verilerin kodlanması sırasında yapılabilecek hata oranını düşürmeye yardımcı olur (Baltacı, 2017, s. 4). Bu da verilerin daha sağlıklı bir şekilde işlenmesini kolaylaştırır.

Miles ve Huberman’ın modeli sosyal olguların nedenlerini açıklamaya yönelik adımları içermektedir. “Bu modele göre, sosyal olgular arasında, temellendirilebilir ve durağan sosyal olguları birleştirebilen bir düzene ve ardışıklığa sahip ilişkiler kurulabilir. Bu ilişkiler bütünü ‘aşkın gerçekçilik’ olarak adlandırılmaktadır” (Baltacı, 2017, s. 4).

Miles ve Huberman’ın modelinin ikinci aşamasında “verilerin görsel hale getirilmesi” süreci bulunmaktadır. Birinci aşamada azaltılan verilerin belirli sonuçlar çıkartmaya dönük bir biçimde ortaya konması amaçlanmaktadır. Böylece anlaşılabilirlik gerçekleşmiş olacaktır. Veriler daha anlaşılır bir biçime sokulacaktır (Özdemir, 2010, s. 329). Verilerin sunumu aşamasında araştırmacı, bir önceki aşamada azaltılan verilere ilişkin bilgileri düzenler, sıkıştırır ve birleştirir (Baltacı, 2017, s. 6).

Miles ve Huberman’ın önermiş olduğu veri analiz sürecinin üçüncü aşamasını “sonuca ulaşma ve teyit etme” oluşturmaktadır. Araştırmacı araştırma sürecinin başından her aşamasında toplamış olduğu verilerin ne anlama geldiğini anlamaya çalışmaktadır. Araştırma sürecinin başında belirsiz bir biçimde ve bir bakıma verilerin içinde saklı duran gerçeklik son aşamada keşfedilmekte ve gün yüzüne çıkarılmaktadır (Özdemir, 2010, s. 329). Verilerden anlamlı bir bütün oluşturmak ve araştırmanın ana sorunsalı olan sosyal

olgunun çözümü için anlamlı bütüncül sonuçlara gitmek nitel veri analizinin son aşamasıdır. Bu aşamada araştırmacı çeşitli anlam oluşturma stratejilerini kullanır (Baltacı, 2017, s. 8).

Bu çalışmada Miles ve Huberman'ın modelinden yola çıkılarak ilk adımda yarı-yapılandırılmış görüşmeler, sonrasında da alan gözlemleri yardımıyla toplanan “veriler azaltılmıştır”. Veriler ayıklanmış ve özetlenmiştir. İkinci aşamada ise veriler daha anlaşılır bir biçime dönüştürülmüştür. Son olarak, üçüncü aşamada da “sonuca ulaşma ve teyit etme” gerçekleştirilmiştir.

3.3.2. Nicel Verilerin Çözümlemesi

Nicel verilerin çözümlemesinde betimleyici istatistik kullanılmıştır. Betimleyici istatistik, sayısal verileri tanımlar ve araştırmacılar tarafından verilerdeki temel kalıpları tanımlamak için kullanılan genel bir basit istatistik türüdür. Veriler sıklık dağılımı ile sunulmuştur. Sıklık dağılımı örnek olayların bir değişkenin kategorilerine dağılımını, yani her bir kategorideki örnek olayların sayısını veya yüzdesini gösteren tablodur (Neuman, 2006:153).

Bu çalışmada tek değişken betimlemesi yapılmıştır. 39 adet kapalı uçlu, bir adet açık uçlu sorudan oluşan ankete verilen yanıtlar SPSS programına işlenmiş, daha sonra verilerin frekans ve yüzdeler analizleri yapılmıştır.

3.3.3. Geçerlik ve Güvenilirlik

Nitel araştırmalarda iç ve dış geçerlilik olmak üzere iki tür geçerlilik vardır. Geçerliliğin en önemli kriteri araştırmacının objektif bir bakış açısı ile verileri elde edip bunları detaylı bir şekilde sunabilmesidir. İç geçerlilikte araştırmacının incelediği olguların gerçeği ne derece yansıttığı önem taşımaktadır. Dış geçerlilik ise araştırma sonuçlarının genellenebilirliğine ilişkin durumları içermektedir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Neuman'a göre iç tutarlılık tutarlı bir bütün oluşturup oluşturmadığını ve bir kişi ya da olay hakkında bilinen diğer her şeye uyup uymadığını anlamak için araştırmacının, verilerin mantıklılığını incelediği bir veri güvenilirliğini sağlama biçimidir. Dış tutarlılık ise saha araştırmasında, araştırmacının nitel verileri birden çok bilgi kaynağı kullanarak kontrol ettiği ve doğruladığı bir veri güvenilirliğini sağlama biçimidir.

Bu çalışmada Miles ve Huberman (1994) tarafından ortaya konulan nitel araştırmada i ve dış geçerliği sağlayabilmek için araştırmacının yanıtlanması gereken sorulara ilişkin açıklamalar dikkate alınmıştır. Miles ve Huberman (1994) nitel araştırmada i geçerliği sağlayabilmek için bazı soruların yeterli bir biçimde yanıtlanması gerektiğini ortaya koymuşlardır. Bunlar;

Araştırma bulguları ortama bağlı olarak mı tanımlanmıştır?

Bulgular tutarlı ve anlamlı mıdır?

Bulguların elde edilmesinde farklı veri kaynakları kullanılmış mıdır?

Bulgular katılımcılar tarafından gerçekçi bulunmuş mudur?

Elde edilen tahmin ve genellemeler elde edilen verilerle tutarlı mıdır? (Yıldırım & şimşek, 2013, s. 291).

Geçerlik ve güvenirlik konusunda bir ölçüt geliştirmek Smith'in (1990) de belirttiği gibi sosyal ve eğitim araştırmalarının karşı karşıya bulunduğu en zor ve önemli sorunlardan birisidir (Arastaman, Fidan, & Fidan, 2018, s. 40). Bilimsel araştırmanın önemli ölçütlerinden biri de sonuçların inandırıcılığıdır. En yaygın kullanılanları da geçerlik ve güvenirlik ölçütleridir (Başkale, 2016, s. 24).

Nitel araştırmacılar, ampirik kanıtlarla soyut kavramları harmanlayarak yeni kavram ve kuramlar yaratır. Bir nitel analizeci, bir hipotezi test etmek yerine, bir kuram, genelleme ya da yorumun akla yatkın olduğunu göstermek için kanıtları örnekleyebilir ya da nitelendirebilir (Neuman, 2013, s. 314). Bu alışma karma metodolojiye dayalı nitel ağırlıklı olarak tasarlanmıştır. Çalışmanın nitel veri teknikleri ile toplanan veriler sonucunda bir kavramsallaştırma denemesi yapılmıştır.

Miles ve Huberman (1994) dış geçerlikte ise şu soruların araştırmacı tarafından dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir. Bunlar;

Araştırma örneklemini başka örneklemelerle karşılaştırma yapabilecek düzeyde tanımlanmış mıdır?

Örneklem genelleme yapılmasına uygun çeşitlilikte midir?

Kapsamlı tanımlar yapılmış mıdır?

Araştırma sonuçları, araştırma sorusu ile tutarlı mıdır?

Bulgular başka araştırmalarda test edilebilmeye elverişli midir?

Bulgular benzer ortamda test edilebilir mi? (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 292-293).

Nitel araştırmalar, öznelliklerinden dolayı eleştirilmektedir. “Bu eleştiriler sıklıkla belgelerin ve bulgulara ait raporlandırmanın düşük niteliğe sahip olmasına dayandırılmaktadır”. Ancak detaylı bilgilerinin edinmenin zorluğu, nitel yöntemle araştırılan fenomenlerle ilgili bütüncül bir bakış açısı sunması açısından eleştirilerin adil olmadığı söylenebilir. Nitel araştırma yöntemleri, insan yaşamının ve sosyal dünyanın anlam ve deneyim boyutlarını anlamaya yöneliktir. Yani istatistiksel veya ampirik hesaplamalara dayanmaz (Arastaman, Fidan, & Fidan, 2018, s. 47). Ayrıca nitel yolla edinilen, bireylerin yaşantılarına, deneyimlerine ve bunlara yükledikleri anlamların bilgisini edinme konusunda detaylandırılmış verilere ulaşmak nicel yolla da mümkün olmamakta; bu nedenle nitel yöntemlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Nitel analiz, matematik ve istatistik kaynaklı geniş, sağlam bir formel bilgi temeline dayanmaz. Veriler görece kesinlikten uzak, dağınık ve bağlama dayalıdır; ayrıca birden fazla anlam içerebilir. Ancak bu bir dezavantaj olarak görülmez (Neuman, 2013, s. 314). Neuman’ın ifade ettiği gibi veriler, tablolar ya da bilgisayar çıktıları, araştırma sorularını yanıtlayamaz. Olgular kendi kendilerine konuşamaz. Araştırmacı olarak, kuramınıza (kavramlar, kavramlar arasındaki ilişkiler, varsayımlar, kuramsal tanımlamalar) geri dönmeli ve sonuçları anlamlandırmalısınız” (Neuman, 2013, s. 190).

Nitel araştırmalarda geçerlik-güvenirlilik nicel çalışmalardan farklı olarak ele alınır. Nitel araştırmacının bulgularının “inanılrlığını” artırmak için kullanabileceği bir dizi strateji mevcuttur (Başkale, 2016, s. 23). Farklı düşünsel geleneklere mensup çok sayıda nitel araştırmacı nitel çalışmaların niteliğini artırıcı farklı ölçütler önermiştir (Arastaman, Fidan, & Fidan, 2018, s. 47). Bunlar aşağıda sıralanmıştır.

Guba ve Lincoln nitel araştırmalarda geçerlik-güvenirlilikten ziyade inandırıcılığa vurgu yaparlar. İnandırıcılığın ölçütlerini de inanılrlık, güvenilebilirlik, onaylanabilirlik ve aktarılabilirlik olarak sıralamışlardır (Başkale, 2016, s. 23). Eisenhart ve Hove’a göre nitel araştırmaların geçerlik ve güvenirliliğinde uygun veri toplama ve analiz yöntemlerinin kullanımı; inandırıcı bulgulara ve uygulamada kullanılacak değerli

sonuçlara ulaşılması oldukça önemlidir. Whittemore, Chase ve Mandle'a göre ise birincil ölçütler: İnanırcılık, otantiklik, kritiklik, bütünlük. İkincil ölçütler ise: Açıklık, canlılık, yaratıcılık, tamlık, uyumluluktur (Arastaman, Fidan, & Fidan, 2018, s. 47).

Bu çalışmanın nitel ağırlıklı olarak tercih edilmesinin temel varsayımları yukarıda sözü edilen açıklamalarda yer almaktadır. Bunları kısaca şu şekilde sıralayabiliriz;

Nitel araştırmalar;

Yeni kavramların ortaya çıkışını sağlayabilir.

Özgün verilere ulaşmada daha etkili olabilirler.

Sosyal ve bireysel dünyanın ayrıntılı betimlemesine olanak tanır.

Elde edilen verilerle anlamların ve açıklamaların çoğalmasını sağlar.

Bulguların "inandırcılığı" ile de geçerlilik ve güvenilirliklerini arttırabilir.

Nitel yol ve yöntemlerle ulaşılamayan bilgilere erişebilir.

Nitel yöntemlerle elde edilen verilere çeşitlilik sağlayabilir.

BÖLÜM 4: NİCEL ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

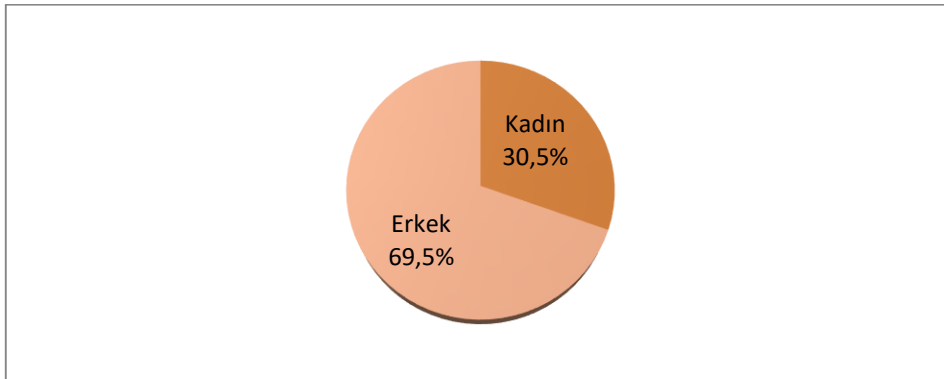
İstanbul'un Küçükçekmece ilçesinde yaşayan Suriyeli kent mültecilerinin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, meslek, aktif çalışma yaşamı, gelir düzeyi, hanede yaşayan kişi sayısı, konut sahipliği, Türkiye'de doğan çocuk sayısı, okula giden çocuk sayısı, hanede çalışan sayısı, sosyal yardım ve etnik kimlik değişkenleri hakkında elde edilen veriler aşağıda sunulmuştur.

4.1.1. Cinsiyet

Tablo 5: Cinsiyet Dağılımı

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Cinsiyet	Kadın	117	30,5	30,5	30,5
	Erkek	267	69,5	69,5	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Örnekleme dahil olan katılımcıların % 69,5'i erkek; % 30,5'i kadındır. Erkekler kadınların iki katından daha fazla katılım göstermişlerdir. Bunun temel nedeni erkek katılımcıların istihdamda daha fazla yer edinmeleridir. Ayrıca kartopu örnekleme ile ulaşılan katılımcılarda kadın katılımcıların çoğunluğu ile evlerinde görüşmeler yapılmıştır. Bu durum kadın katılımcı sayısını etkileyen bir diğer husustur.

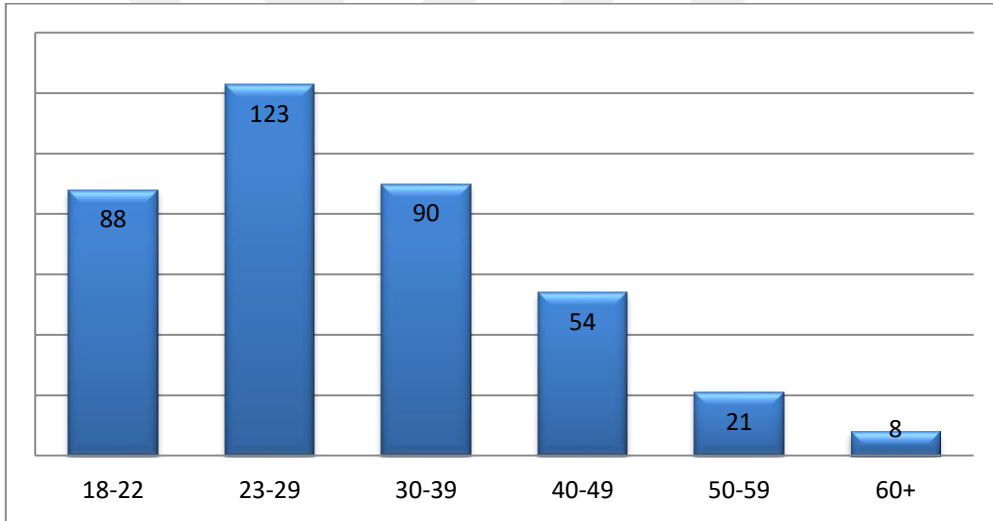
Grafik 8: Cinsiyet dağılımı

4.1.2. Yaş

Tablo 6: Yaş Dağılımı

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Yaş	18-22	88	22,9	22,9	22,9
	23-29	123	32,0	32,0	54,9
	30-39	90	23,4	23,4	78,4
	40-49	54	14,1	14,1	92,4
	50-59	21	5,5	5,5	97,9
	60+	8	2,1	2,1	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Katılımcıların % 32'si 23-29 arası; % 23,4'ü 30-39 arası; %22,9'u 18-22 arası; %14,1'i 40-49 arası; %5,5'i 50-59 arası; %2,1'i ise 60 ve üstü yaş grubundan oluşmaktadır. Yaşlı grup, katılımcılar içerisinde sayıca en az olan grubu; genç ve orta yaş nüfus ise oranı en yüksek grubu oluşturmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu 18-29 yaş aralığındaki bireylerden oluşmaktadır. Bu da genç nüfusun daha fazla olduğu göstermektedir.

Grafik 9: Yaş dağılımı

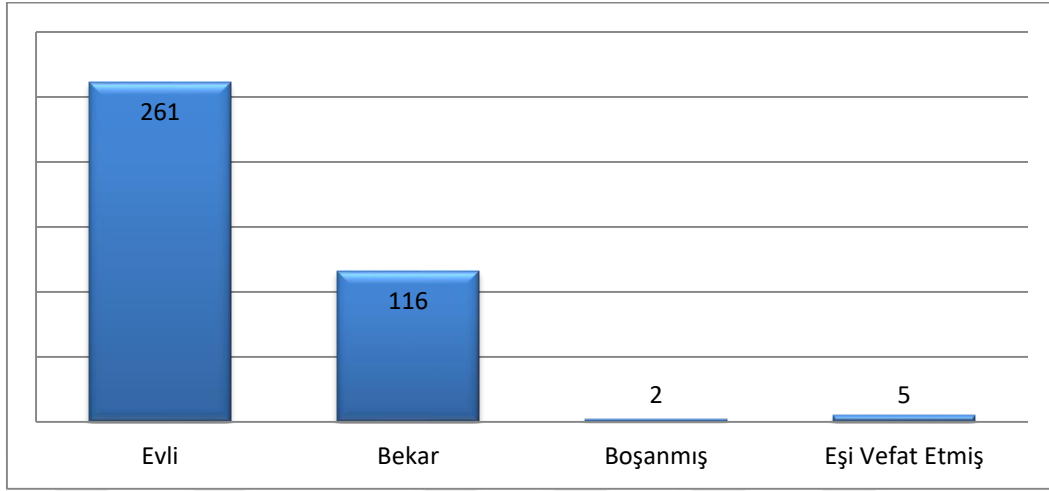
4.1.3. Medeni Durum

Tablo 7: Medeni Durum

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Medeni durum	Evli	261	68,0	68,0	68,0
	Bekar	116	30,2	30,2	98,2
	Boşanmış	2	0,5	0,5	98,7
	Eşi Vefat Etmiş	5	1,3	1,3	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Katılımcıların %68'i evli; %30,2'si bekar; %0,5'i boşanmış olanlardan, %1,3'ü ise eşi vefat edenlerden oluşmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu evli bireylerden

oluşmaktadır. Suriye’de genç yaşta evlilikler geleneksel olarak kabul gören olgulardan biridir ve pratikte de yoğun olarak karşılaşılmaktadır.

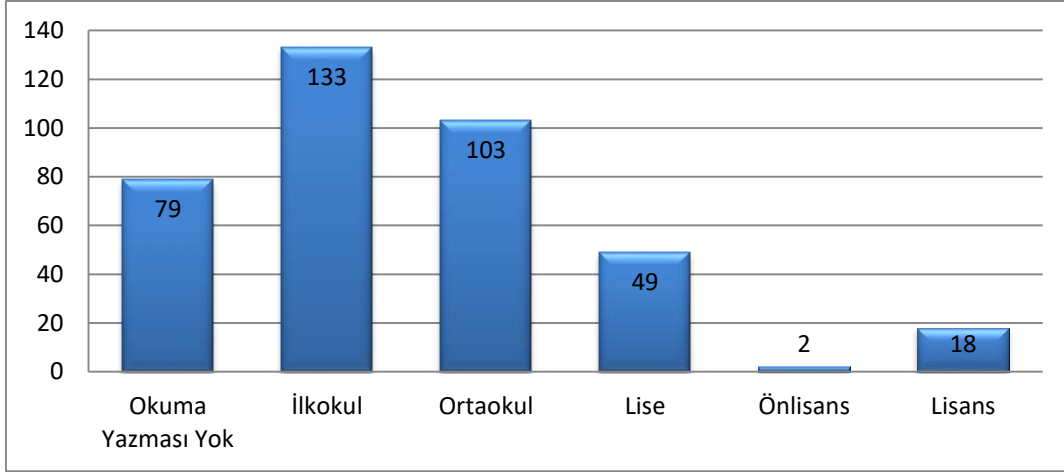
Grafik 10: Medeni durum

4.1.4. Eğitim Durumu

Tablo 8: Eğitim Durumu

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Eğitim durumu	Okuma Yazması Yok	79	20,6	20,6	20,6
	İlkokul	133	34,6	34,6	55,2
	Ortaokul	103	26,8	26,8	82,0
	Lise	49	12,8	12,8	94,8
	Önlisans	2	0,5	0,5	95,3
	Lisans	18	4,7	4,7	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Katılımcıların çoğunluğunu %34,6 ile ilkokul; %26,8 ile ortaokul mezunu olan grup oluşturmaktadır. Katılımcıların %20,6’sı ise okuma yazma bilmemektedir. Katılımcıların %12,8’si lise mezunu; %0,5’i önlisans; %4,7’si ise lisans mezunlarından oluşmaktadır. Katılımcıların sadece %5,2’si (ön lisans ve lisans) üniversite düzeyinde eğitim almışlardır. Bu çalışmaya dahil olan Suriyeli nüfusun çoğunluğu düşük eğitim düzeyine sahip bireylerden oluşmaktadır.

Grafik 11: Eğitim durumu

4.1.5. Meslek

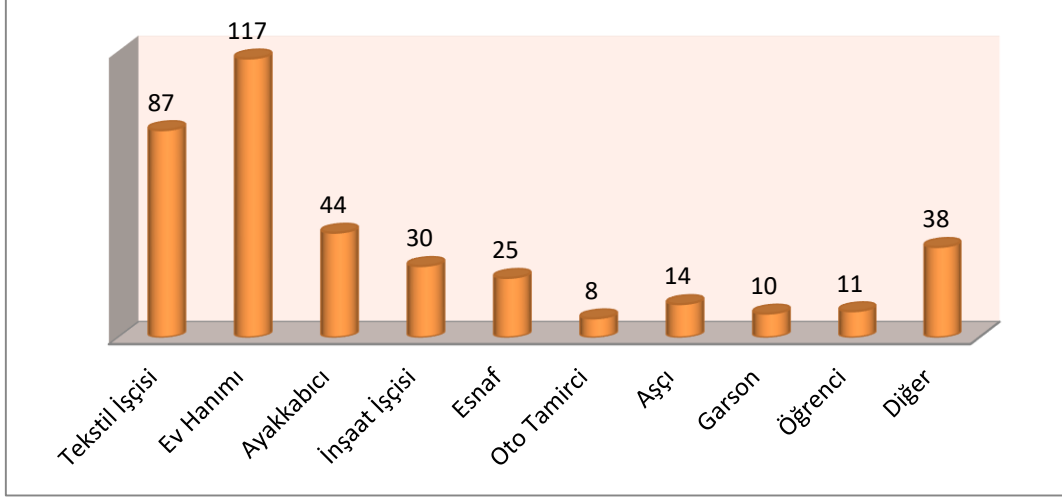
Tablo 9: Meslek Dağılımı

	f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Meslek	Tekstil İşçisi	87	22,7	22,7
	Ev Hanımı	117	30,5	30,5
	Ayakkabıcı	44	11,5	11,5
	İnşaat İşçisi	30	7,8	7,8
	Esnaf	25	6,5	6,5
	Oto Tamirci	8	2,1	2,1
	Aşçı	14	3,6	3,6
	Garson	10	2,6	2,6
	Öğrenci	11	2,9	2,9
	Diğer	38	9,9	9,9
	Total	384	100,0	100,0

Katılımcıların %22,7'si tekstil işçisi; %30,5'i ev hanımı; %15,5'i ayakkabıcı; %7,8'i inşaat işçisi; %6,5'i esnaf; %3,6'sı aşçı; %2,9'u öğrenci; %2,6'sı garson; %2,1'i oto tamircisinden oluşmaktadır. %9,9 olan diğer meslekler içinde kurye, hamal, mobilyacı, oto yıkamacı, temizlikçi gibi alanlar yer almaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu yaklaşık %40'ı tekstil, hazır giyim ve deri sektöründe çalışmaktadırlar. Katılımcıların yaklaşık %10'u ise inşaat sektöründe çalışmaktadırlar.

Katılımcıların meslek durumları eğitim düzeyleriyle paralellik göstermektedir. Bu çalışmanın örnekleme dahil olan katılımcıların çoğunluğu düşük eğitim düzeyine sahip bireylerden oluşmaktaydı, bu bağlamda edindikleri meslekler de sahip oldukları eğitim düzeyiyle yakından ilişkili olmaktadır.

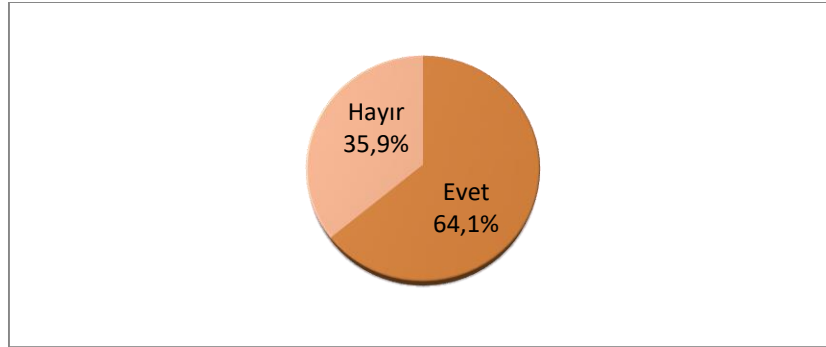
Grafik 12: Meslek dağılımı

4.1.6. Aktif Çalışma Yaşamı

Tablo 10: Şu an ki çalışma durumu

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Çalışma Durumu	Evet	246	64,1	64,1	64,1
	Hayır	138	35,9	35,9	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Katılımcıların %64,1'i aktif iş yaşamında yer almaktadır. Bu oran erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Bu çalışmanın örnekleme dahil olan kadın katılımcıların hiçbiri aktif iş yaşamı içerisinde yer almamaktadır.

Grafik 13: Şu an ki çalışma durumu

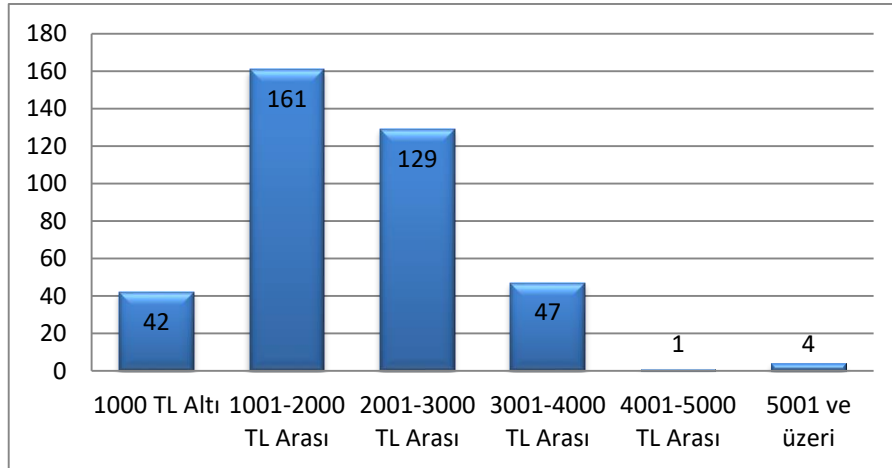
4.1.7. Aylık Gelir

Tablo 11: Türkiye’deki Aylık Gelir

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Gelir Durumu	1000 TL Altı	42	10,9	10,9	10,9
	1001-2000 TL Arası	161	41,9	41,9	52,9
	2001-3000 TL Arası	129	33,6	33,6	86,5
	3001-4000 TL Arası	47	12,2	12,2	98,7
	4001-5000 TL Arası	1	0,3	0,3	99,0
	5001 ve üzeri	4	1,0	1,0	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Türkiye’deki gelir dağılımının %41,9’unu 1001-2000 TL arasında gelire sahip olan grup oluşturmaktadır. Bu oranı % 33,6 ile 2001- 3000 TL arasında gelire sahip grup takip etmektedir. 3001-4000 TL arasında gelire sahip olan grup katılımcıların %12,2’sini; 1000 TL altı gelire sahip olanlar katılımcıların %10,9’unu; 5000TL ve üzeri gelire sahip olan grup katılımcıların %1’ini; 4001-5000 TL arasında gelire sahip olan grup ise katılımcıların % 0,3’ünü oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın katılımcılarının çoğunluğu alt gelir grubunda yer almaktadır. Birçoğunun mevcut durumu Suriye’deki statüleriyle de paralellik göstermektedir. Ancak Türkiye’de mülteci olma durumları onların işverenler tarafından ucuz işgücü kaynağı olmalarına neden olmaktadır. Bu da onların gelir düzeylerini önemli ölçüde etkileyen faktörlerin başında gelmektedir.

Grafik 14: Türkiye’deki aylık gelir

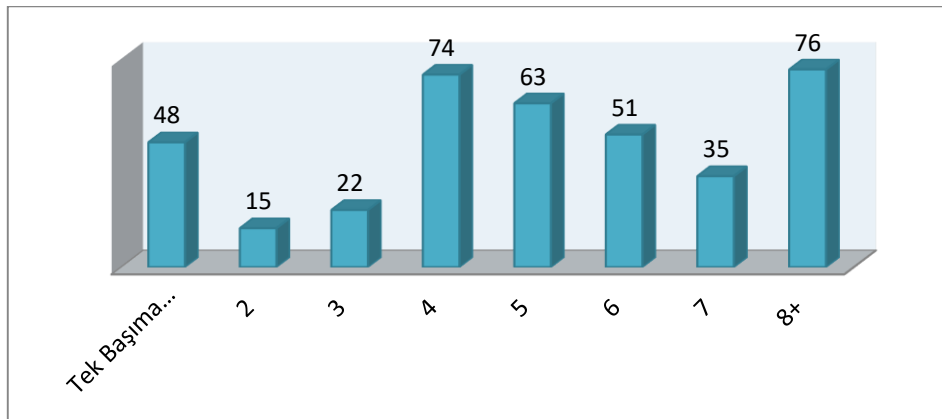
4.1.8. Hane Nüfusu

Tablo 12: Ailedeki Kişi Sayısı

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Ailedeki Sayısı	Tek Başına Yaşıyorum	48	12,5	12,5	12,5
	2	15	3,9	3,9	16,4
	3	22	5,7	5,7	22,1
	4	74	19,3	19,3	41,4
	5	63	16,4	16,4	57,8
	6	51	13,3	13,3	71,1
	7	35	9,1	9,1	80,2
	8+	76	19,8	19,8	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Hanede yaşayanların sayısı bakımından katılımcıların %19,8'i 8 kişilik ve üzerinde olan ailelerde yaşayan bireylerdir. Bu oranı %19,3 ile 4 kişilik ailelerde yaşayan bireyler takip etmektedir. Katılımcıların %16,4'ünün ailede yaşayan birey sayısı 5 kişi; %13,3'ünün ailede yaşayan birey sayısı 6 kişidir. %12,5'i tek başına yaşayan bireylerden oluşmaktadır. %9,1'inin ailede yaşayan birey sayısı 7 kişi; %5,7'sinin 3 kişi; %3,9'unun ise 2 kişidir.

Hanede yaşayan birey sayısında dört kişilik ve sekiz kişilik aile sayılarının oranları diğer gruptakilere göre daha fazladır. Sekiz kişilik ailelerin büyük çoğunluğu iki ailenin bir arada yaşadığı geleneksel tipte aile yapılarından oluşmaktadır.

Grafik 15: Ailedeki kişi sayısı

4.1.9. Konut Sahipliği

4.1.9.1. Türkiye

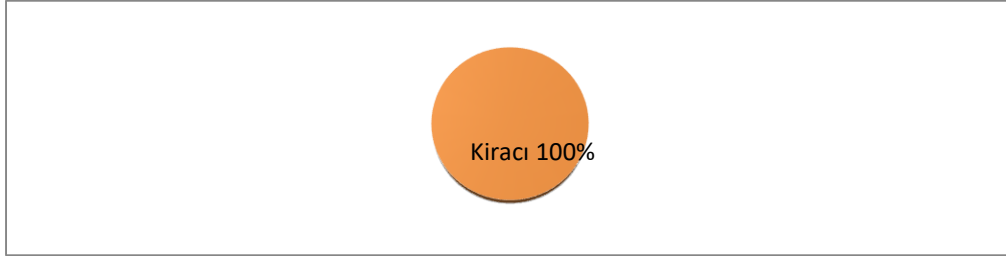
Tablo 13: Şu An Oturduğu Ev Durumu

	f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Oturduğu ev	Kiracı	384	100,0	100,0

Örnekleme dahil olan katılımcıların hiçbirinin Türkiye’de konut sahipliği bulunmamaktadır. Türkiye’de yabancıların konut sahipliği için gerekli olan bir takım hukuki koşullar söz konusudur. Ancak Suriyeliler hem geçici koruma statüsüne sahip olmaları hem de Türkiye’de konut edinmelerinin önündeki hukuki engellerden dolayı konut sahibi olamamaktadırlar.

Bu sorunun ankette yer almasının nedeni, bazı Suriyelilerin Türkiye’deki konut sahipliğini akrabaları olan Türk vatandaşları aracılığıyla yapıyor olmalarındandır. Çalışmamıza dahil olan katılımcılarda böyle bir durum ile karşılaşılmamıştır.

Bütün bu engellerle birlikte katılımcıların gelir düzeyleri de dikkate alındığında İstanbul gibi bir kentte ev sahibi olabilmelerinin zorluğu da ayrıca dikkate alınması gereken önemli bir husustur.

Grafik 16: Şu An Oturduğu Ev Durumu

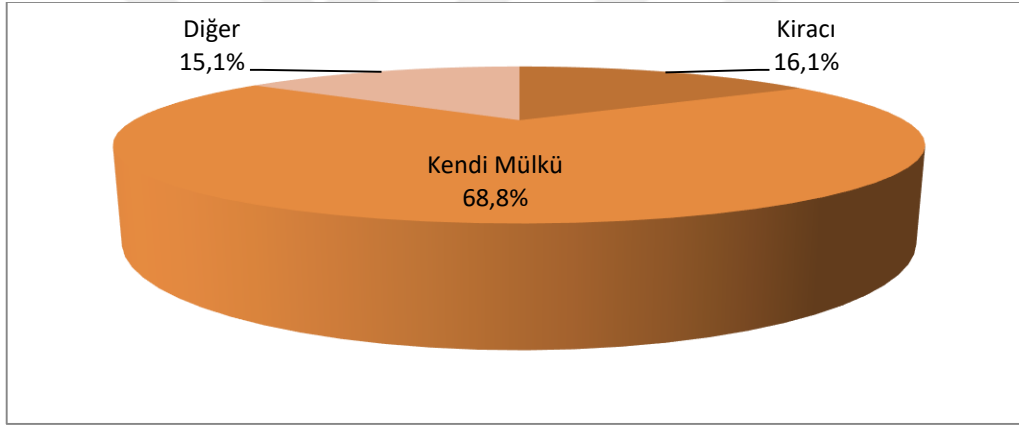
4.1.9.2. Suriye

Tablo 14: Suriye’deki Ev Durumu

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Suriye’deki Sahipliği	Kiracı	62	16,1	16,1	16,1
	Kendi Mülkü	264	68,8	68,8	84,9
	Diğer	58	15,1	15,1	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Katılımcıların %68,8’inin Suriye’de kendilerine ait konutları bulunmaktadır. %16,1’i Suriye’de kiracı olduklarını; %15,1’i ise diğer aile bireylerine ait evlerde oturduklarını belirtmişlerdir.

Büyük çoğunluğunun kendi anavatanlarında konut sahipliği bulunmaktadır. Bu ekonomik göstere Suriye’deki sosyo-ekonomik durum ile Türkiye’deki durumları arasında farklılık yaşanmasının önemli bir faktörü olmaktadır.

Grafik 17: Suriye’deki Ev Durumu

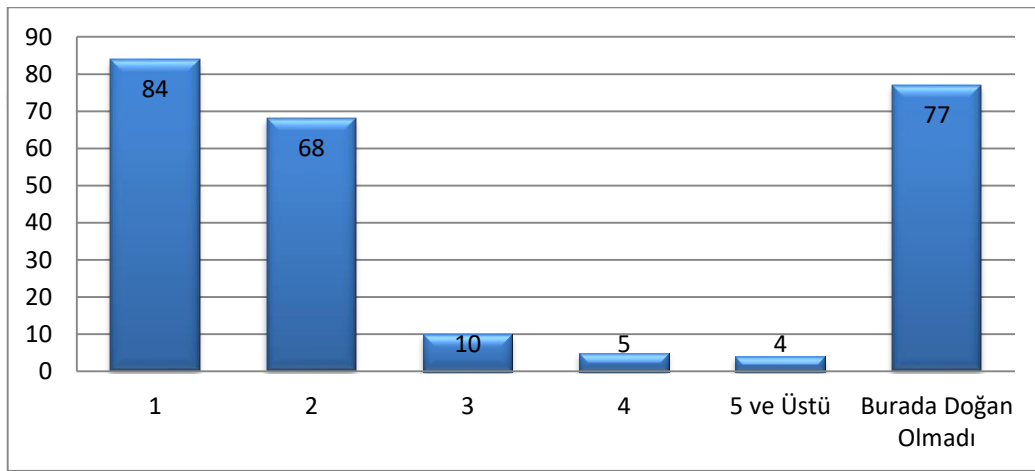
4.1.10. Türkiye’de Doğan Çocuk Sayısı

Tablo 15: Türkiye’de Doğan Çocuk Sayısı

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Türkiye’de Doğan Çocuk Sayısı	1	84	21,9	21,9	21,9
	2	68	17,7	17,7	39,6
	3	10	2,6	2,6	42,2
	4	5	1,3	1,3	43,5
	5 ve Üstü	4	1,0	1,0	44,5
	Burada Doğan Olmadı	77	20,1	20,1	64,6
	Doğdu ama vefat etti	5	1,3	1,3	65,9
	Çocuğum yok	131	34,1	34,1	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Katılımcıların Türkiye’de doğan çocuk sayılarına baktığımızda, %21,9’unun bir; %17,7’sinin iki; %2,6’sının üç; %1,3’ünün dört; %1’inin ise beş ve üzeri çocuğu Türkiye’de dünyaya gelmiştir. %1,3’ünün ise Türkiye’de doğan çocukları yaşamlarını kaybetmiştir. Örnekleme dahil olan Suriyeli mültecilerin yaklaşık %45’nin Türkiye’de en az bir çocuğu dünyaya gelmiştir. Suriyeli mültecilerin %20,1’inin çocukları Suriye’de dünyaya gelmiştir; % 34,1’inin ise çocuğu yoktur.

Örnekleme dahil olan katılımcıların Türkiye’de doğan çocuk sayılarına baktığımızda Suriyelilerin doğum oranlarının azımsanmayacak derecede yüksek olduğu görülmektedir.

Grafik 18: Türkiye’deki doğan çocuk sayısı

4.1.11. Okula Giden Çocuk Sayısı

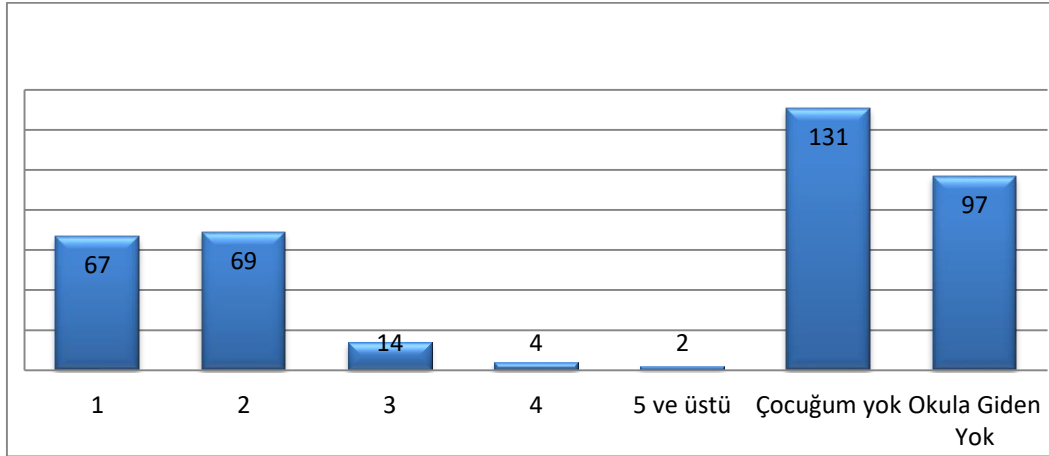
Tablo 16: Okula Giden Çocuk Sayısı

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Okula Giden Çocuk Sayısı	1	67	17,4	17,4	17,4
	2	69	18,0	18,0	35,4
	3	14	3,6	3,6	39,1
	4	4	1,0	1,0	40,1
	5 ve üstü	2	0,5	0,5	40,6
	Çocuğum yok	131	34,1	34,1	74,7
	Okula Giden Yok	97	25,3	25,3	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Katılımcıların %17,4’ünün bir; %18’inin iki; %23,6’sının üç; %1’inin dört; %0,5’inin beş ve üzeri çocuğunun aktif okul yaşamı bulunmaktadır. Okula giden çocuğum yok diyenlerin oranı ise %25,3’tür. Bu oranın içerisinde çocuğu lise çağında olup okul yaşamı bulunmayan katılımcılara da rastlanılmıştır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda

okul çağında olan Suriyeli mülteci çocuk sayısının daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir.

Okula giden çocuk sayısında görüşmeler esnasında dikkat çekici bir diğer nokta ise okula giden çocukların oranının lise kademesinde oldukça düşük; ilkokul düzeyinde ise yüksek olduğu bulgusudur.

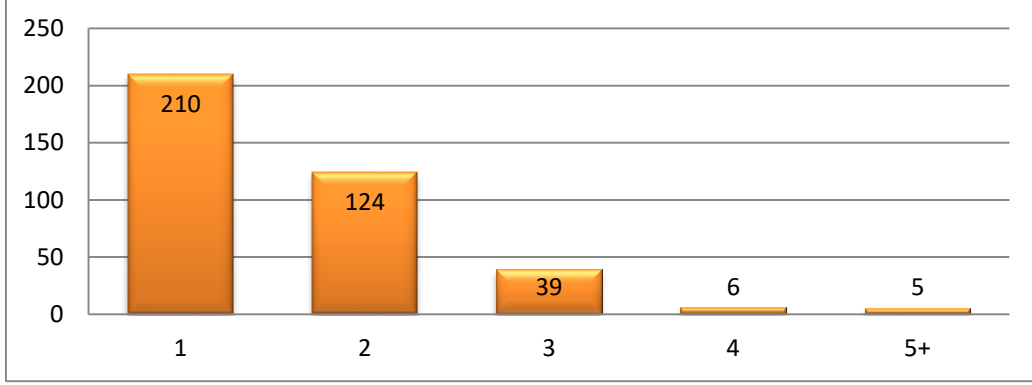
Grafik 19: Okula giden çocuk sayısı

4.1.12. Hane İçi Çalışan Sayısı

Tablo 17: Hane İçi Çalışan Sayısı

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Ailede Çalışan Sayısı	1	210	54,7	54,7	54,7
	2	124	32,3	32,3	87,0
	3	39	10,2	10,2	97,1
	4	6	1,6	1,6	98,7
	5+	5	1,3	1,3	100,0
	Total		384	100,0	100,0

Katılımcıların %54,7'sinde hane içi çalışan sayısı bir kişidir. Bu oranı %32,3 ile iki kişi; %10,2 ile üç kişi; %1,6'i dört kişi; %1,3'ü ise beş ve üzerinde kişinin çalıştığı hane bireyleri takip etmektedir. Tek kişinin çalıştığı haneler genellikle çekirdek ailelerden; birden fazla çalışanın olduğu hanelerde ise geniş ailelerden oluşmaktadır.

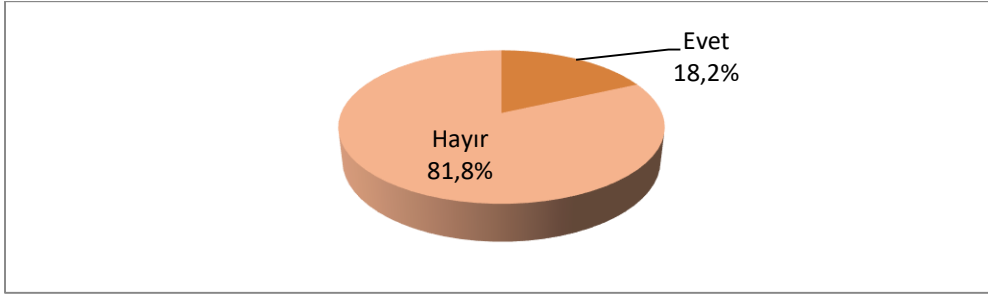
Grafik 20: Hane içi çalışan sayısı

4.1.13. Sosyal Yardım

Tablo 18: Sosyal Yardım Alma Durumu

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Sosyal Yardım	Evet	70	18,2	18,2	18,2
	Hayır	314	81,8	81,8	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Katılımcıların büyük çoğunluğu herhangi bir sosyal yardım almadıklarını; %18,2'si ise aldıklarını belirtmişlerdir. Sosyal yardım aldıklarını belirtenler, bu yardımın üç çocuk sahibi olma şartını sağlayanlara Kızılay tarafından verildiğini söylemişlerdir. Ancak bu yardımdan üç çocuk sahibi olan herkes yararlanamamaktadır.

Grafik 21: Türkiye'deki Kamu ya da Özel Kurulardan Yardım Alma Durumu

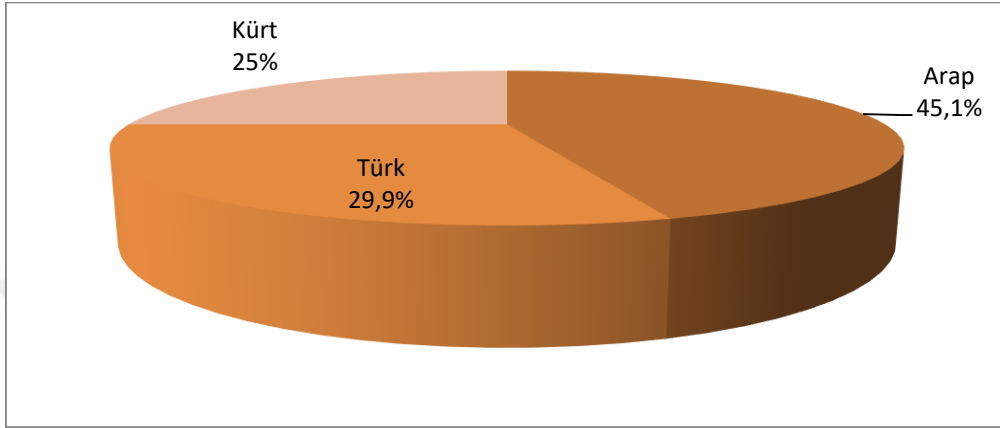
4.1.14. Etnik Kimlik

Tablo 19: Etnik Kimlik Dağılımları

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Etnik Kimlik	Arap	173	45,1	45,1	45,1
	Türk	115	29,9	29,9	75,0
	Kürt	96	25,0	25,0	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Katılımcıların %45,1'i Arap; %29,9'u Türk; %25'i Kürt'tür. Suriye'nin etnik yapısının büyük çoğunluğu (%77-83) Araplardan oluşmaktadır; bu oranı Kürtler (%7-8), Türkmenler (%5-6), Ermeniler (%2) ve Çerkezler (%1) takip etmektedir. Bu oranlara bakıldığında Türkiye'ye yönelik hareketlilikte Arapların çoğunlukta olması ülke nüfusunun etnik yapısı ile paralellik taşımaktadır.

Grafik 22: Etnik kimlik dağılımı

4.2. Katılımcıların Göç Süreçleri ile İlgili Bulgular

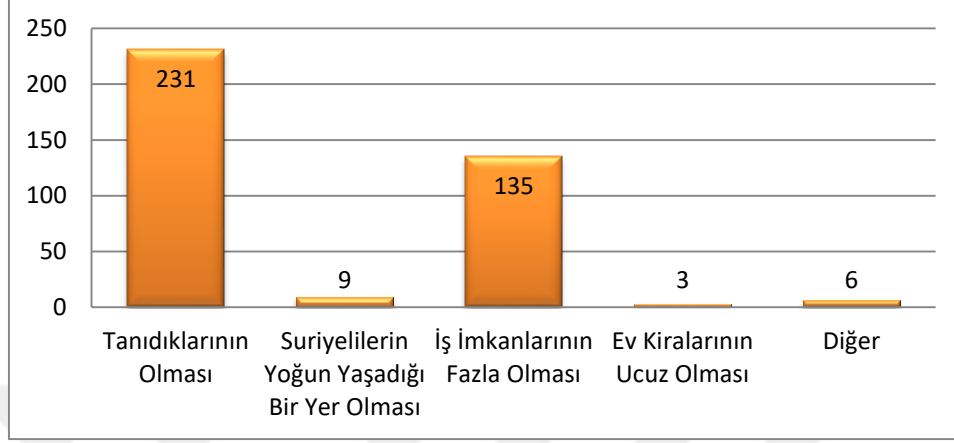
4.2.1. Küçükçekmece İlçesine Yerleşme Nedenleri

Tablo 20: Küçükçekmece İlçesine Yerleşme Nedenleri

	f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Küçükçekmece'ye Yerleşme Nedenleri	Tanıdıklarının Olması	231	60,2	60,2
	Suriyelilerin Yoğun Yaşadığı Bir Yer Olması	9	2,3	62,5
	İş İmkanlarının Fazla Olması	135	35,2	97,7
	Ev Kiralarının Ucuz Olması	3	0,8	98,4
	Diğer	6	1,6	100,0
	Total	384	100,0	100,0

Katılımcıların %60,2'si tanıdıkları; %35,2'si iş imkanları; %2,3'ü Suriyelilerin yoğun yaşadığı bir yer olması; %0,8'i ev kiralarının ucuz olması nedeniyle; %1,6'sı ise diğer nedenlerle Küçükçekmece ilçesine yerleştiklerini belirtmişlerdir. Diğer seçeneğinde yer alan yanıtlar ise iş yerinin taşınması, daha düşük kirada bir ev bulunması gibi nedenlerden oluşmaktadır.

Örnekleme dahil olan katılımcıların çoğunluğu sosyal ağlar yoluyla ilçeye yerleşmişlerdir. Suriyeli kent mültecilerinin ilçe tercihi, konut kiralama, iş bulma ve benzer pek çok süreçlerinde sosyal ağların rolü oldukça etkilidir.

Grafik 23: Küçükçekmece İlçesine Yerleşme Nedenleri

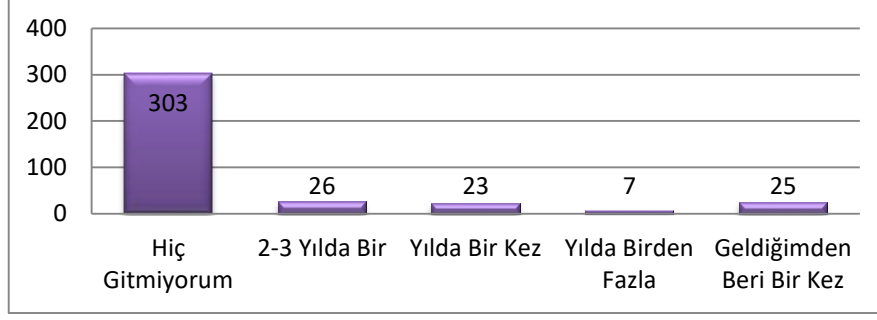
4.2.2. Türkiye'ye Göç Sonrası Suriye'ye Gitme Sıklığı

Tablo 21: Suriye'ye Gitme Sıklığı

	f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Suriye'ye Gitme Sıklığı	Hiç Gitmiyorum	303	78,9	78,9
	2-3 Yılda Bir	26	6,8	85,7
	Yılda Bir Kez	23	6,0	91,7
	Yılda Birden Fazla	7	1,8	93,5
	Geldiğimden Beri Bir Kez	25	6,5	100,0
	Total	384	100,0	100,0

Katılımcıların %78,9'u göç sonrası Suriye'ye hiç gitmediklerini; %6,8'i ise iki-üç yılda bir gittiğini belirtmiştir. Yılda bir kez gidenlerin oranı ise %6, yılda birden fazla gidenlerin oranları ise %1,8'dir. Geldiğinden beri sadece bir kez gittiğini belirtenlerin oranı ise %6,5'dir.

Katılımcıların gitme sıklığını etkileyen en önemli neden Suriye'de savaş ortamının hala devam etmesidir. Bu nedenle mültecilerin güvenlik nedeni ile kendi anavatanlarına gitme sıklıkları düşük seviyede kalmaktadır. Aksi takdirde coğrafi yakınlık gibi durumlar ve köken topraklar itibarıyla anavatana gitme sıklığının daha yüksek olması beklenmektedir. Ayrıca günümüzün göçmen/mülteci/sığınmacılarının kaynak ülke ile hedef ülke arasındaki bağları daha güçlüdür.

Grafik 24: Suriye'ye Gitme Sıklığı

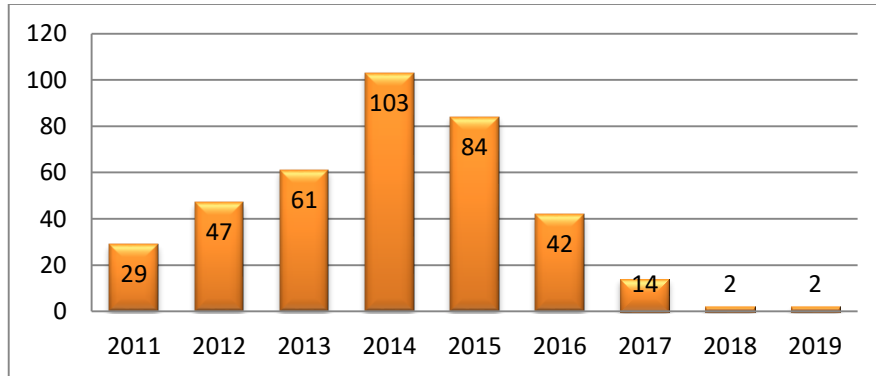
4.2.3. Türkiye'ye Göç Etme Tarihleri

Tablo 22: Türkiye'ye Göç Etme Tarihleri

Türkiye'ye Yılı	Geliş	f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
	2011	29	7,6	7,6	7,6
	2012	47	12,2	12,2	19,8
	2013	61	15,9	15,9	35,7
	2014	103	26,8	26,8	62,5
	2015	84	21,9	21,9	84,4
	2016	42	10,9	10,9	95,3
	2017	14	3,6	3,6	99,0
	2018	2	0,5	0,5	99,5
	2019	2	0,5	0,5	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Katılımcıların %26,8'i 2014; %21,9'u 2015; %15,9'u 2013; %12,2'si i 2012; %10,9'u 2016; %7,6'sı 2011; % 3,6'sı 2017; %0,5'i 2018; % 0,5'i ise 2019 yılında Türkiye'ye göç etmişlerdir.

Katılımcıların geliş tarihlerinin yüksek olduğu yıllara baktığımızda, bu tarihlerde Suriye'de artan saldırılarla birlikte Suriyelilerin Türkiye'ye yönelik göçlerinde de artış olduğu gözlenmektedir.

Grafik 25: Türkiye'ye Göç Etme Tarihleri

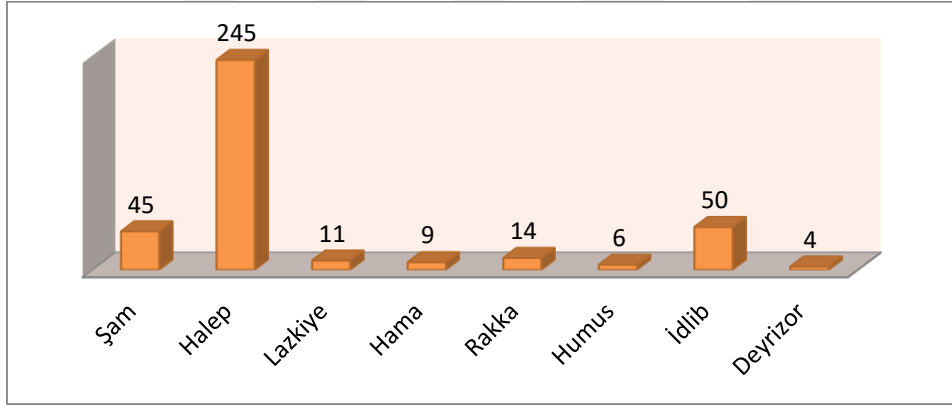
4.2.4. Göç Öncesi Yaşadıkları Şehirler

Tablo 23: Geldikleri Şehirler

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Geldikleri Şehirler	Şam	45	11,7	11,7	11,7
	Halep	245	63,8	63,8	75,5
	Lazkiye	11	2,9	2,9	78,4
	Hama	9	2,3	2,3	80,7
	Rakka	14	3,6	3,6	84,4
	Humus	6	1,6	1,6	85,9
	İdlip	50	13,0	13,0	99,0
	Deyrizor	4	1,0	1,0	100,0
Total		384	100,0	100,0	

Katılımcıların büyük çoğunluğu %63,8'i Suriye'nin Halep şehrinden geldiklerini belirtmişlerdir. %13'ü İdlip ; %11,7'si Şam; %3,6'sı Rakka; %2,9'u Lazkiye , %2,3'ü Hama; 1,6'sı Humus; %1'i ise Deyrizor'dan gelmişlerdir.

Savaşın en yoğun yaşandığı Suriye şehirlerinin en başında Halep gelmektedir. Bu nedenle Halep'ten gelenlerin sayısı daha fazladır.

Grafik 26: Geldikleri Şehirler

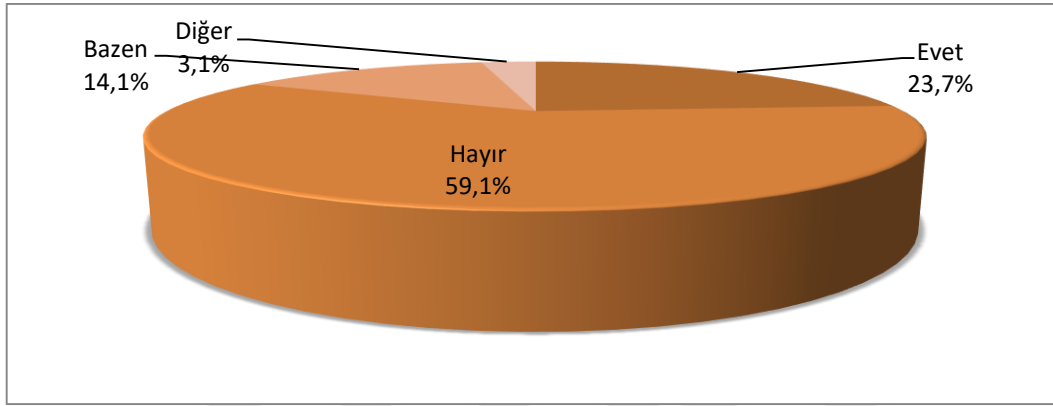
4.2.5. Suriye'ye Geri Dönme Eğilimleri

Tablo 24: Suriye'ye Geri Dönme Eğilimleri

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Geri Dönme Eğilimleri	Evet	91	23,7	23,7	23,7
	Hayır	227	59,1	59,1	82,8
	Bazen	54	14,1	14,1	96,9
	Diğer	12	3,1	3,1	100,0
	Total		384	100,0	100,0

Katılımcıların %59,1'i Suriye'ye geri dönmeyi düşünmediklerini; %23,7'si Suriye'ye geri dönmeyi düşündüklerini; %14,1'i ise Suriye'ye geri dönmeyi bazen düşündüklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu geri dönme fikrine sıcak bakmamaktadır. Geri dönüş eğilimi olanlar ise ülkelere yönelik durumlara ilişkin şartlı olarak bu eğilimde olduklarını ifade etmişlerdir. Bazen yanıtını verenlerin ise Türkiye'deki şartlara göre fikir değişikliği içine girdikleri gözlenmiştir.

Grafik 27: Suriye'ye Geri Dönme Eğilimleri

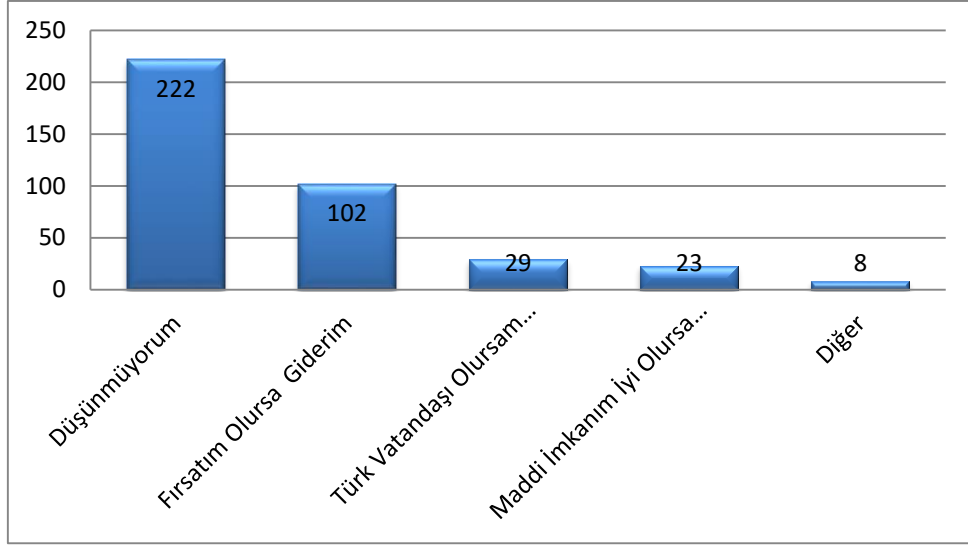
4.2.6. Türkiye Dışında Başka Bir Ülkeye Göç Etme Eğilimleri

Tablo 25: Başka Bir Ülkeye Göç Etme Eğilimleri

	f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Başka Ülkeye Göç	Düşünmüyorum	222	57,8	57,8
	Fırsatım Olsa Giderim	102	26,6	84,4
	Türk Vatandaşı Olsam Gitmem	29	7,6	91,9
	Maddi İmkânım İyi Olursa Gitmem	23	6,0	97,9
	Diğer	8	2,1	100,0
	Total	384	100,0	100,0

Başka bir ülkeye göç etme konusunda katılımcıların %57,8'i düşünmediklerini; %26,6'sı fırsat bulduğu takdirde gitmek istediğini; %7,6'sı ise vatandaş oldukları takdirde; %6'sı ise maddi imkanları iyi olduğu takdirde, %2,1'i ise ilerleyen zamanlarda ciddi bir sıkıntı ile karşılaşılması durumunda gitmek istemediklerini belirtmişlerdir.

Bu oranlar katılımcıların çoğunluğunun Türkiye'de kalıcı olma eğiliminde olduklarına işaret etmektedir

Grafik 28: Başka Bir Ülkeye Göç Etme Eğilimleri

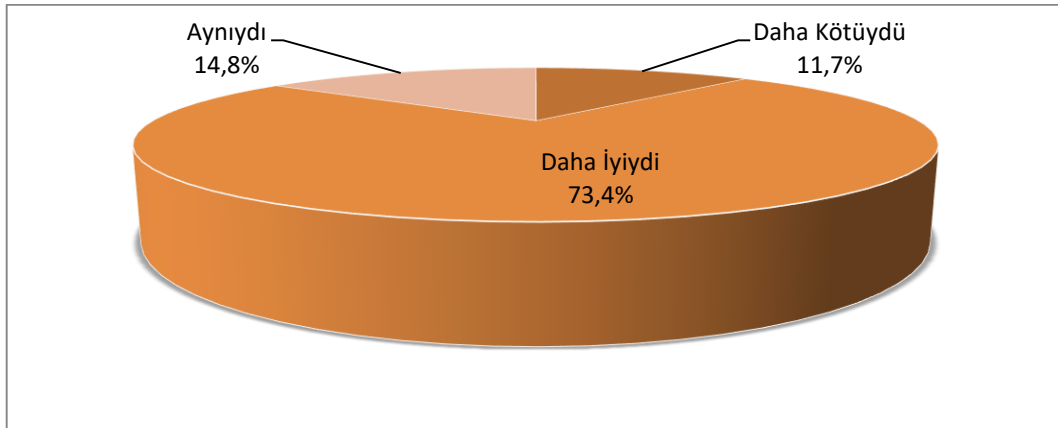
4.2.7. Göç Öncesi ve Sonrası Sosyo-Ekonomik Yaşam

Tablo 26: Suriye ile Türkiye'deki Sosyo-Ekonomik Yaşam

	f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Suriye'deki Sosyo-ekonomik yaşantımız Türkiye'ye kıyasla	Daha Kötüydü	45	11,7	11,7
	Daha İyiydi	282	73,4	85,2
	Aynıydı	57	14,8	100,0
Total	384	100,0	100,0	

Katılımcıların %73,4'ü Suriye'deki sosyo-ekonomik yaşantılarının Türkiye'den daha iyi olduğunu; %14,8'i aynı olduğunu; %11,7 ise Suriye'deki yaşantılarının Türkiye'den daha kötü olduğunu belirtmişlerdir.

Bunun temel nedenleri konut sahipliğinin olmayışı, kira fiyatları, kentsel yaşam zorlukları, düşük gelir ve ucuz işgücü olarak sıralanabilir.

Grafik 29: Suriye ile Türkiye'deki Sosyo-Ekonomik Yaşam

4.3. Katılımcıların Kimlik, Dil, Aidiyet, Sosyal Etkileşim Düzeyleri Ve Ayrımcılık Algıları İle İlgili Bulgular

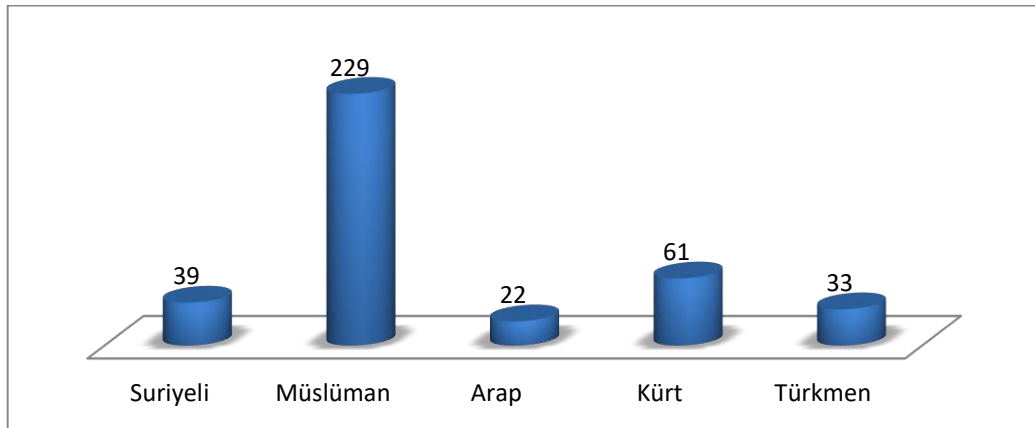
4.3.1. Kendilerini Öncelikli Olarak Tanımladıkları Kimlikler

Tablo 27: Öncelikli Kimlik Tanımlama

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Öncelikli Kimlik Tanımlama	Suriyeli	39	10,2	10,2	10,2
	Müslüman	229	59,6	59,6	69,8
	Arap	22	5,7	5,7	75,5
	Kürt	61	15,9	15,9	91,4
	Türkmen	33	8,6	8,6	100,0
	Total		384	100,0	100,0

Katılımcıların öncelikli kimlik tanımlamalarında %59,6'sı kendilerini Müslüman olarak; %15,9'u Kürt; %10,2'si Suriyeli; %8,6'sı Türkmen; %5,7'si ise Arap olarak tanımladıklarını ifade etmişlerdir.

Öncelikli kimlik tanımlamada Kürt grupların farklılaştığı; Müslümanlık konusunda Arap ve Türkmen grubun, özellikle de Arap grubun yanıtlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle kimlik tanımlamada Kürt grupların etnisite önceliklerinin diğer gruplara göre biraz daha fazla olduğu ileri sürülebilir.

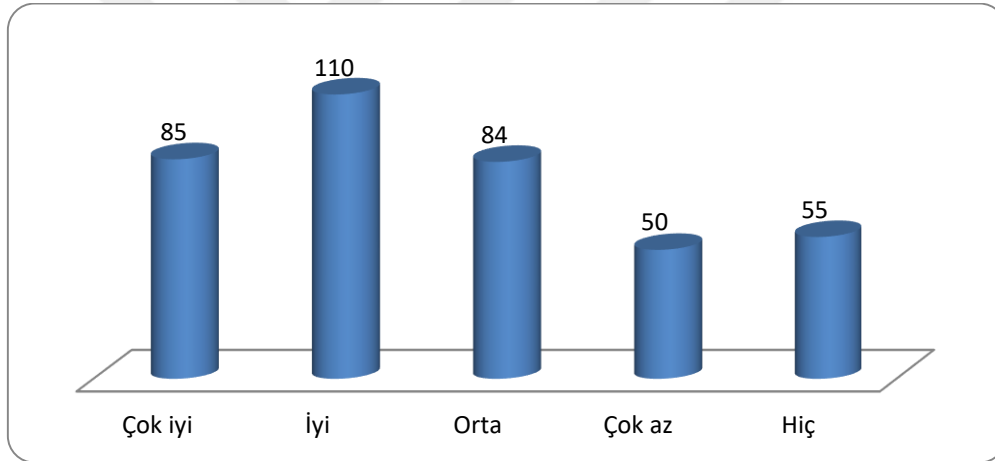
Grafik 30: Öncelikli Kimlik Tanımlama

4.3.2. Türkçe Bilme Oranları

Tablo 28: Türkçe Konuşma Anlama Düzeyi

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Türkçe Konuşma Anlama Düzeyi	Çok iyi	85	22,1	22,1	21,9
	İyi	110	28,6	28,6	50,8
	Orta	84	21,9	21,9	72,7
	Çok az	50	13,0	13,0	85,7
	Hiç	55	14,3	14,3	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Katılımcıların %28,6'sı iyi; %22,1'i çok iyi; %21,9'u orta ;%13'ü çok az düzeyde Türkçe konuştukları yanıtını vermişlerdir. Türkçeyi hiç bilmeyenlerin oranı ise %14,3'tür. Türkçeyi hiç bilmeyenlerin çoğunluğu (Türkmenler hariç) kadın katılımcılardan oluşmaktadır. Erkek katılımcılar aktif iş yaşamlarından dolayı Türkçeyi az ya da ileri düzeyde daha iyi anlayıp konuşabilmektedirler.

Grafik 31: Türkçe Konuşma Anlama Düzeyi

4.3.3. Ayrımcılık Algıları

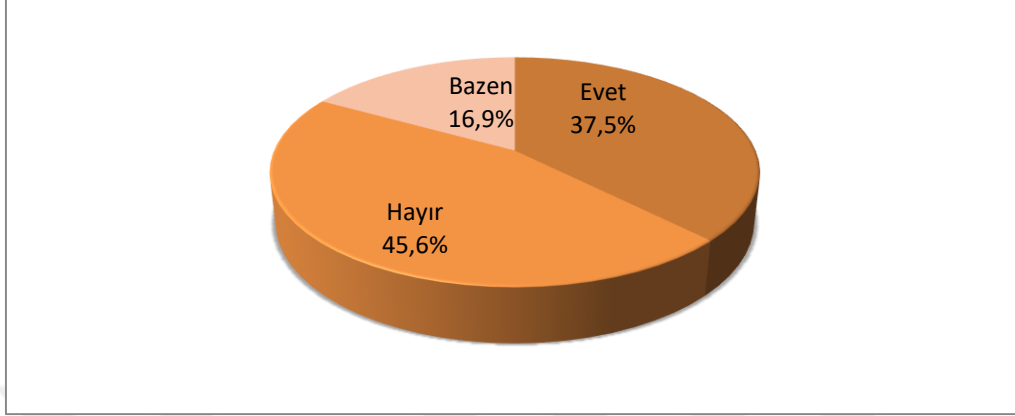
Tablo 29: Türk Komşulara Yönelik Ayrımcılık Algıları

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Ayrımcılık Algısı	Evet	144	37,5	37,5	37,5
	Hayır	175	45,6	45,6	83,1
	Bazen	65	16,9	16,9	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Katılımcıların %45,6'sı Türk komşularının kendilerine karşı ayrımcılık yaptığını düşünmediklerini belirtmişlerdir. %37,5'i ayrımcılık yapıldığını; %16,9'u ise bazen yapıldığını ifade etmişlerdir.

Bu oranlara baktığımızda Türk komşulara ilişkin ayrımcılık konusunda “yapılmadığını” düşünenlerin oranı fazla olsa da bu konuda aksini düşünenlerin oranı da oldukça yüksektir.

Grafik 32: Türk Komşulara Yönelik Ayrımcılık Algıları

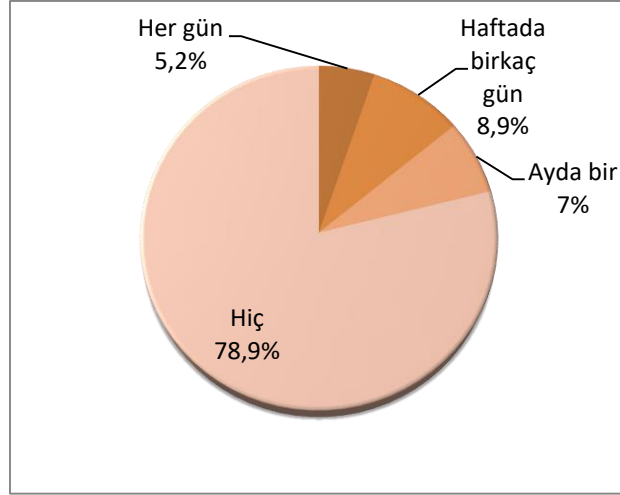
4.3.4. Sosyal Ortamlara Katılım

Tablo 30: Türklerin Yoğun Olduğu Sosyal Ortamlara Katılım

	f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Türklerin Yoğun Olduğu Sosyal Ortamlara Katılım	Her gün	20	5,2	5,2
	Haftada birkaç gün	34	8,9	14,1
	Ayda bir	27	7,0	21,1
	Hiç	303	78,9	100,0
	Total	384	100,0	100,0

Türklerin yoğun bulunduğu sosyal ortamlara katılma konusunda katılımcıların %78,9'u katılmadıklarını; %8,9'u haftada birkaç gün; %7'si ise ayda bir gün; %5,2'si, ise her gün katıldığını belirtmişlerdir.

Bu oranlar Suriyeli kent mültecilerinin sosyal ilişkiler konusunda kritik anlamda eksiklikler yaşadıklarını göstermektedir. Türk toplumuna entegre olmalarının önemli bileşenlerinden biri de evsahibi topluluklarla etkileşim ve ilişkilidir. Bu türden bir sosyal ilişki yokluğu entegrasyon politikalarının başarıya ulaşma şansını da etkileyecektir.

Grafik 33: Türklerin Yoğun Olduğu Sosyal Ortamlara Katılım

4.3.5. Aidiyet

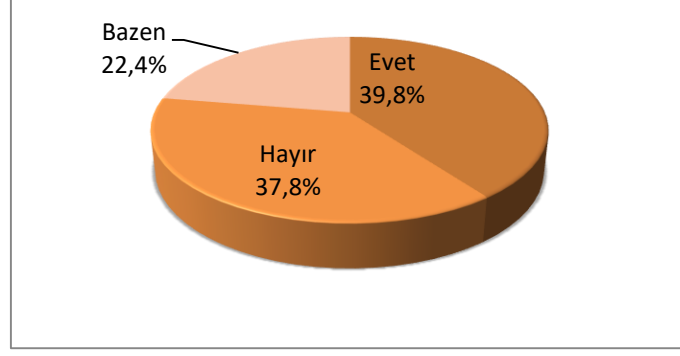
4.3.5.1. Türkiye

Tablo 31: Kendini Türk Toplumuna Ait Hissetme

	f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Türkiye'ye Aidiyet	Evet	153	39,8	39,8
	Hayır	145	37,8	77,6
	Bazen	86	22,4	100,0
	Total	384	100,0	100,0

Katılımcılardan kendini Türk toplumuna ait hissetme oranlarında; %39,8'i evet; % 37,8'i hayır; 22,4'ü ise bazen yanıtını vermiştir.

Aidiyet konusu kültürel entegrasyonun belki de “dil” bilgisinden sonraki en önemli boyutudur. Aidiyet hissi bir bütüne dahil olmanın, kendini o “bütünün” bir parçası gibi hissetmenin önemli bir parçasıdır. Bu nedenle katılımcıların bu soruya verdikleri olumlu yanıtların varlığı onların entegre olmalarını kolaylaştıracak önemli etkenler arasında yer almaktadır.

Grafik 34: Kendini Türk Toplumuna Ait Hissetme

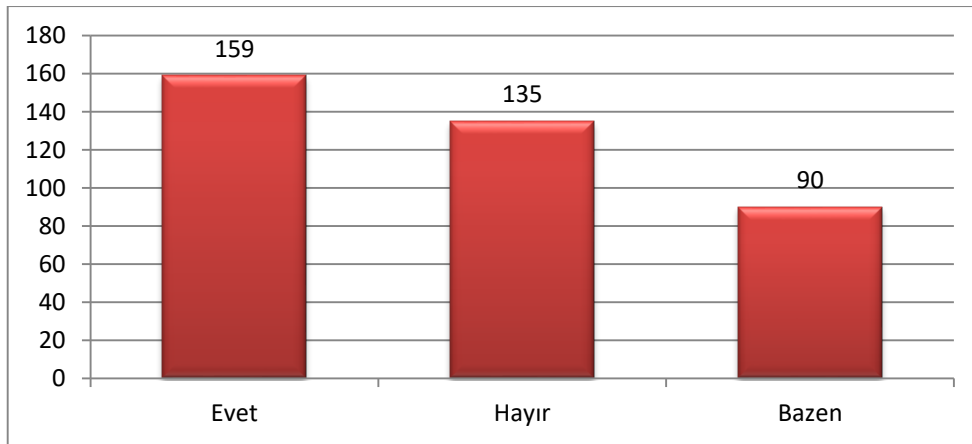
4.3.5.2. İstanbul

Tablo 32: İstanbul'da Kendini Evinde Gibi Hissetme

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
İstanbul'a Aidiyet	Evet	159	41,4	41,4	41,4
	Hayır	135	35,2	35,2	76,6
	Bazen	90	23,4	23,4	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Katılımcıların %41,1'i İstanbul'da kendilerini evinde gibi hissettiklerini; %35,2'si hissetmediklerini; %23,4'ü ise bazen kendilerini evinde gibi hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Entegrasyon konusunda göç edilen topluma aidiyet hissi kadar işlevsel olan bir diğer aidiyet durumu da mekansal aidiyettir. Entegrasyonun kolaylaştırıcılarından biri olarak mekansal aidiyet yeni gelenlerin sosyal yaşantıları açısından da önem taşımaktadır.

Grafik 35: İstanbul'da Kendini Evinde Gibi Hissetme

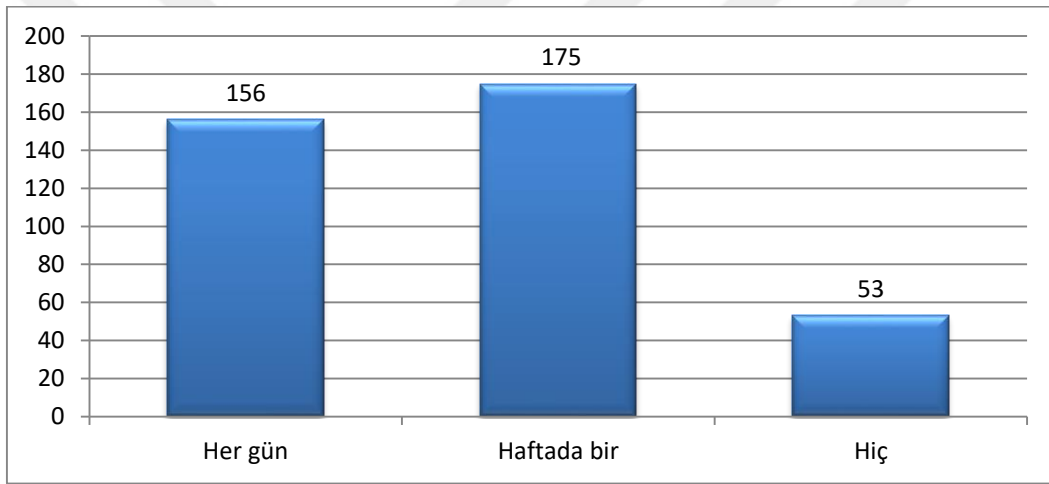
4.3.6. Türkçe Yayın Takibi

Tablo 33: Türkçe Yayınları Takip Etme Sıklığı

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Türkçe Yayın Takibi	Her gün	156	40,6	40,6	40,6
	Haftada bir	175	45,6	45,6	86,2
	Hiç	53	13,8	13,8	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Katılımcıların %45,6'sı haftada bir kere; %40,6'sı her gün Türkçe yayın takibi yaptıklarını; %13,8'i ise hiç Türkçe yayın takip etmediklerini belirtmişlerdir.

Türkçe yayın takibi oranlarına baktığımızda entegrasyon açısından olumlu bir gösterge olarak sayılabilir. Çünkü "dil" faktörü entegrasyonun merkezi unsurlarından biridir.

Grafik 36: Türkçe Yayınları Takip Etme Sıklığı

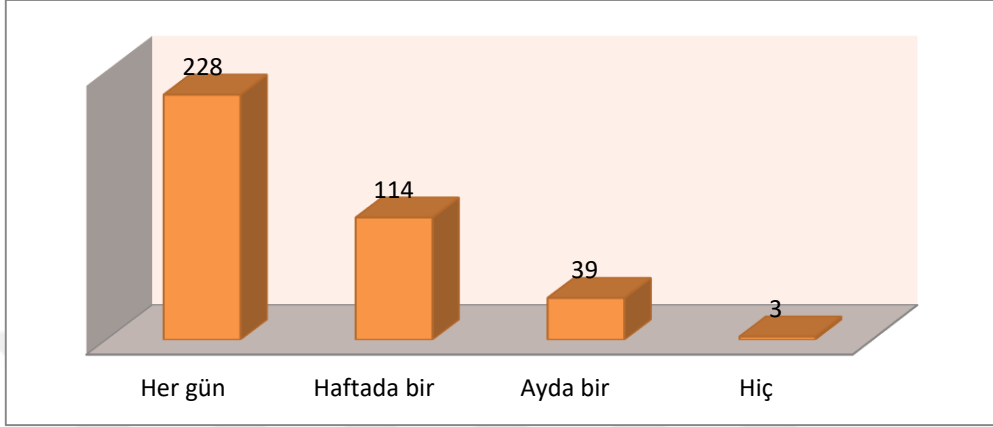
4.3.7. Mültecilerle İletişim

Tablo 34: Suriyeli Mülteci Arkadaşlarla Görüşme Sıklığı

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Suriyeli Mülteci Arkadaşlarla Görüşme Sıklığı	Her gün	228	59,4	59,4	59,4
	Haftada bir	114	29,7	29,7	89,1
	Ayda bir	39	10,2	10,2	99,2
	Hiç	3	0,8	0,8	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Küçükçekmece'ye gelen mültecilerin %59,4'ü mülteci arkadaşlarıyla her gün; %29,7'si haftada bir; %10,2'si ayda bir görüştükleri yanıtını vermişlerdir. Hiç görüşmeyenlerin oranı ise % 0,8'dir.

Katılımcıların sosyal ilişkilerinde kendi topluluk üyeleri ile görüşme sıklığının çok daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum aslında anavatanından uzakta olan her kültürel grup üyesi için geçerli bir durumdur. Ancak entegre olmanın önünde de görece geciktirici bir faktör olarak da görülebilir.

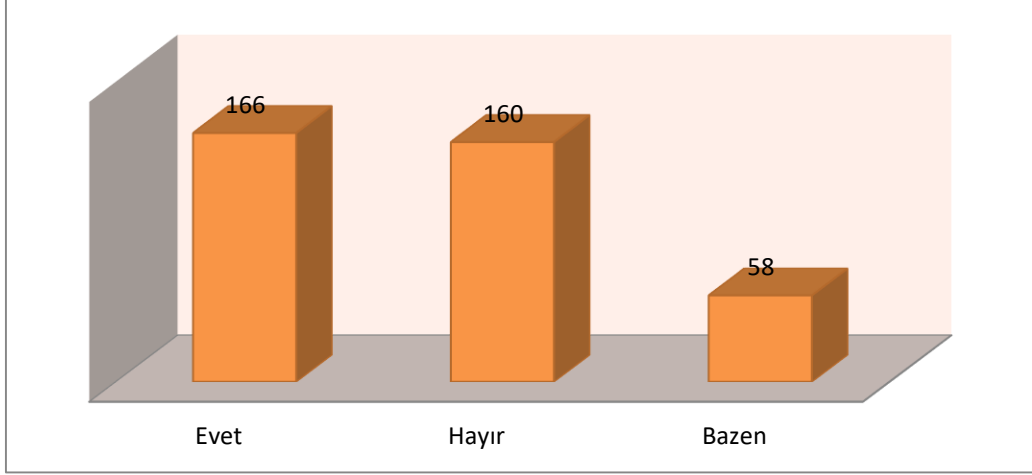
Grafik 37: Suriyeli Mülteci Arkadaşlarla Görüşme Sıklığı

4.3.8. Türk Komşulara İlişkin Kanaatler

Tablo 35: Türk Komşulara İlişkin Kanaatle

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Türk Komşulara İlişkin Kanaatler	Evet	166	43,2	43,2	43,2
	Hayır	160	41,7	41,7	84,9
	Bazen	58	15,1	15,1	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Katılımcıların %43,2'si Türk komşularının kendilerine karşı ilgili olduklarını; % 41,7'si ise olmadıklarını belirtmişlerdir. Türk komşularının bazen ilgili olduklarını düşünenlerin oranı ise %15,1'dir. Bu oranlarda da yine yarı yarıya bir oranda fikir karşıtlığı bulunmaktadır.

Grafik 38: Türk Komşulara İlişkin Kanaatle

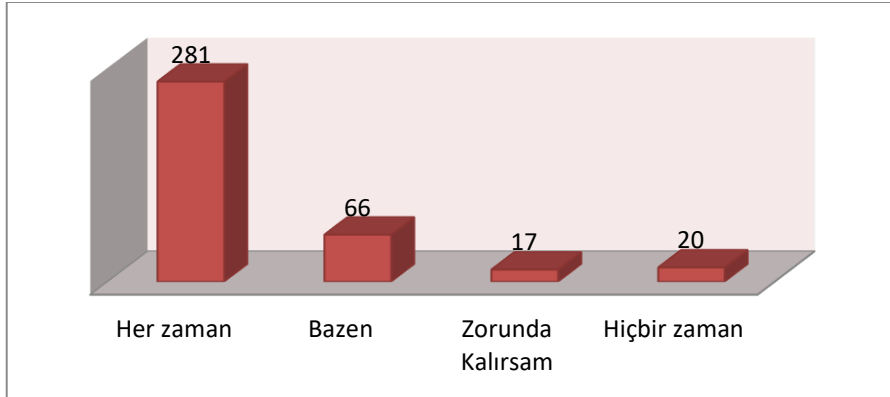
4.3.9. Türk Komşularla Yardımlaşma

Tablo 36: Türk Komşularla Yardımlaşma

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Yardımlaşma	Her zaman	281	73,2	73,2	73,2
	Bazen	66	17,2	17,2	90,4
	Zorunda Kalırsam	17	4,4	4,4	94,8
	Hiçbir zaman	20	5,2	5,2	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Türk komşularına yardım etme konusunda katılımcıların %73,2'si her zaman; %17,2'si bazen; %5,2'si hiçbir zaman; %4,4'ü ise zorunda kaldığı takdirde yanıtını vermişlerdir.

Bu oranlar Doğu toplumlarının yardımlaşma konusundaki hassasiyetlerini gösteren bir bulgu olarak da değerlendirilebilir. Yardımlaşma olgusunun geleneksel olarak yer edindiği topluluklarda bunun önemi bireyler tarafından içselleştirildiği için kendi anavatanları dışındaki ülkelerde de bu eğilimleri sürdürebilmektedirler.

Grafik 39: Türk Komşularla Yardımlaşma

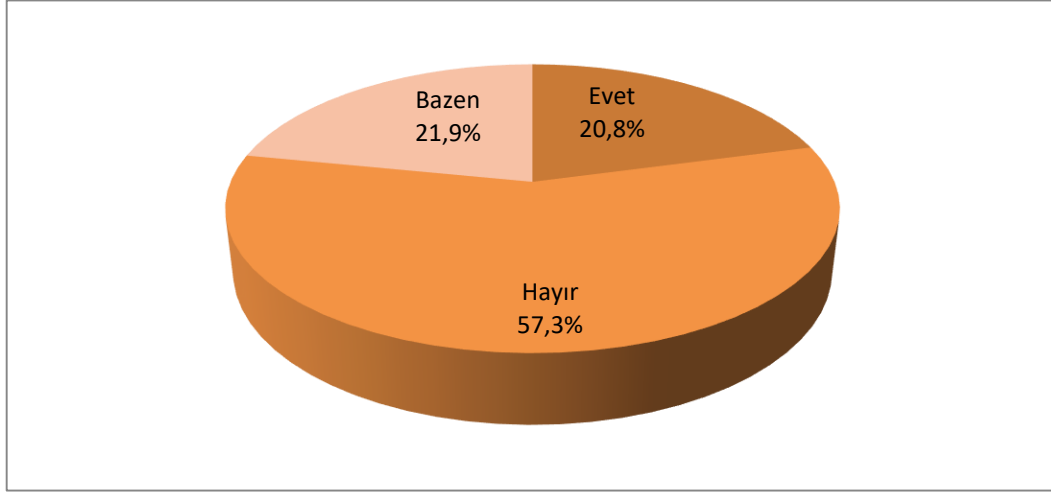
4.3.10. Yerel Yöneticilere İlişkin Kanaatler

Tablo 37: Yerel yöneticilere İlişkin Kanaatler

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Yerel Yöneticilere İlişkin Kanaatler	Evet	80	20,8	20,8	20,8
	Hayır	220	57,3	57,3	78,1
	Bazen	84	21,9	21,9	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Katılımcıların %57,3'ü bölgelerindeki yerel yöneticilerin mülteci konusunu önemsemediklerini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Yerel yöneticilerin mülteci konusunu önemsemediklerini düşünenlerin oranı %20,8'dir. Bazen bu tür bir düşünceye sahip olduklarını belirtenlerin oranı ise %21,9'dur.

Katılımcıların çoğunluğu yerel yönetimler konusunda olumsuz bir kanaat belirtmişlerdir. Bu durum yerel yönetimlerin kamusal özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Mülteci olma durumlarından dolayı da kendilerine daha fazla hassasiyet gösterilmesi gerektiği fikrine sahip oldukları söylenebilir.

Grafik 40: Yerel yöneticilere İlişkin Kanaatler

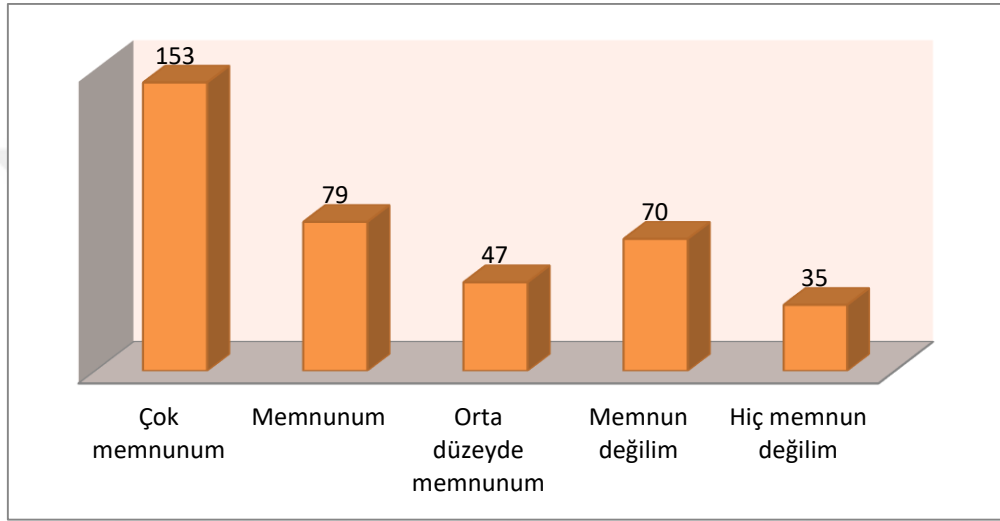
4.3.11. Eğitim Hizmetine İlişkin Kanaatler

Tablo 38: Eğitim Hizmetlerine İlişkin Memnuniyet Düzeyleri

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Eğitim Hizmeti Memnuniyeti	Çok memnunum	153	39,8	39,8	39,8
	Memnunum	79	20,6	20,6	60,4
	Orta düzeyde memnunum	47	12,2	12,2	72,7
	Memnun değilim	70	18,2	18,2	90,9
	Hiç memnun değilim	35	9,1	9,1	100,0
	Total		384	100,0	100,0

Katılımcıların %39,8'i verilen eğitim hizmetinden çok memnun; %20,6'sı memnun;%18,2'si memnun olmadığını;12,2'si ise orta düzeyde memnun olduğunu belirtmişlerdir. Eğitim hizmetinden hiç memnun olmayanların oranı ise %9,1'dir.

Katılımcıların oranlarına baktığımızda eğitim hizmetleri konusunda çoğunluğunun memnun oldukları görülmektedir. Eğitim konusu özellikle gelecek kuşaklar bağlamında değerlendirildiğinde “kayıp kuşakları”, “çocuk işçiliğini” engelleyebilmenin aracı olmakta hem de yeni gelen topluma entegre olmayı kolaylaştırmaktadır.

Grafik 41: Eğitim Hizmetlerine İlişkin Memnuniyet Düzeyleri

4.3.12. Sağlık Hizmetine İlişkin Kanaatler

Tablo 39: Sağlık Hizmetlerine İlişkin Memnuniyet Düzeyleri

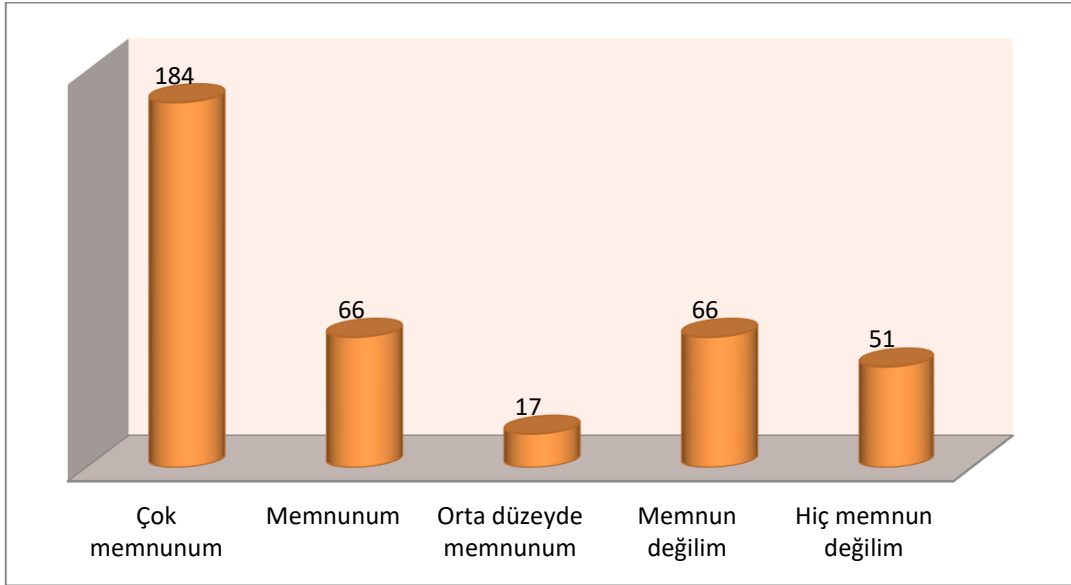
	f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Sağlık Hizmeti Memnuniyeti	Çok memnunum	184	47,9	47,9
	Memnunum	66	17,2	65,1
	Orta düzeyde memnunum	17	4,4	69,5
	Memnun değilim	66	17,2	86,7
	Hiç memnun değilim	51	13,3	100,0
	Total	384	100,0	100,0

Katılımcıların %47,9'u verilen sağlık hizmetinden çok memnun; %17,2'si memnun olduğunu ;%17,2'si memnun olmadığını; %4,4'ü ise orta düzeyde memnun olduğunu belirtmişlerdir. Sağlık hizmetinden hiç memnun olmayanların oranı ise %13,3'tür.

Eğitim hizmetlerine yönelik memnuniyet durumlarına benzer şekilde katılımcıların sağlık hizmetleri konusunda çoğunluğunun memnun oldukları görülmektedir. Sağlık konusu

yalnızca mülteciler açısından değil katıldıkları toplum açısından da hem makro hem mikro önem taşıyan kritik konuların başında gelmektedir.

Grafik 42: Sağlık Hizmetlerine İlişkin Memnuniyet Düzeyleri

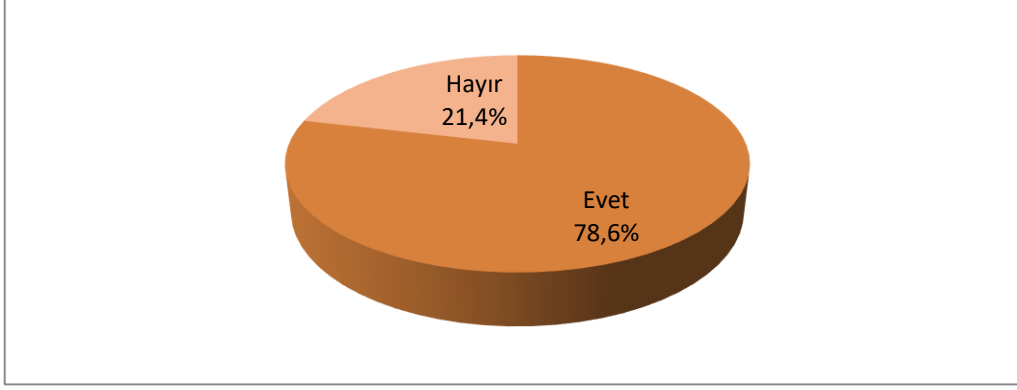
4.3.13. Türk Vatandaşlığı

Tablo 40: Türk Vatandaşı Olma Talepleri

	f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Türk Vatandaşlığı	Evet	302	78,6	78,6
	Hayır	82	21,4	100,0
	Total	384	100,0	100,0

Katılımcıların %78,6'sı mümkün olduğu takdirde Türk vatandaşlığını almak istediklerini, %21,4'ü ise Türk vatandaşlığını istemediklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu Türk vatandaşı olma konusunda olumlu yanıt belirtmişlerdir. Bu yanıtlar onların “kalıcılık” fikirleri üzerinden de ayrıca bir değerlendirme konusu yapılabilir. Kalıcı olma eğilimleri gösteren mülteci gruplara yönelik entegrasyon politikalarının da daha hızlı ve ciddi olarak ele alınması gerekmektedir.

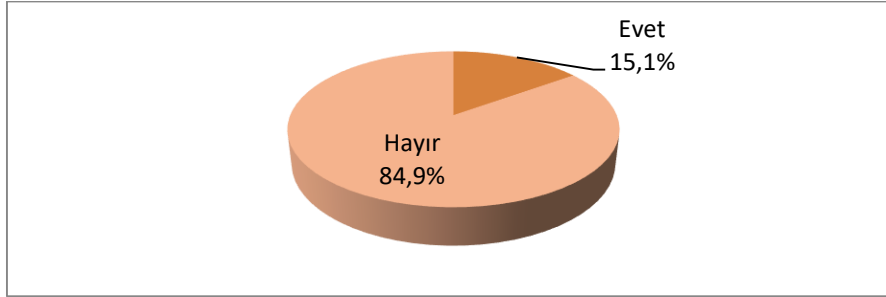
Grafik 43: Türk Vatandaşı Olma Talepleri

4.3.14. İş Yaşamına İlişkin Kanaatler

Tablo 41: Türkler ile Suriyelilere Ödenen Ücretlere İlişkin Kanaatler

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Türkler ile Suriyelilere Ödenen Ücretler	Evet	58	15,1	15,1	15,1
	Hayır	326	84,9	84,9	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

İş yaşamında Türkler ile Suriyelilerin aynı ücreti aldıkları konusunda katılımcıların %84,9'u katılmadıklarını; %15,1'i ise katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu oranlar ekonomik entegrasyon konusunda yaşanan/yaşanacak güçlüklerden biri olarak da okunabilir.

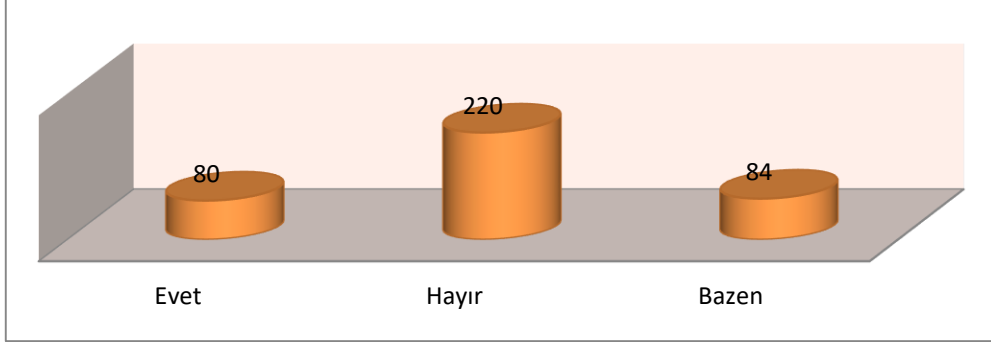
Grafik 44: Türkler ile Suriyelilere Ödenen Ücretlere İlişkin Kanaatler

4.3.15. İş Fırsatlarına İlişkin Kanaatler

Tablo 42: İş Bulma Konusunda Türkler ile Aynı İmkanlara Sahip Olma Fikri

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
İş Bulma Konusunda Türkler ile Aynı İmkanlara Sahip Olma Fikri	Evet	80	20,8	20,8	20,8
	Hayır	220	57,3	57,3	78,1
	Bazen	84	21,9	21,9	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Katılımcıların %57,3'ü iş bulma konusunda Türkler ile aynı imkanlara sahip olmadıklarını; %20,8'i sahip olduklarını; %21,9'u ise bazen bu tür bir düşünceye sahip olduklarını belirtmişlerdir.

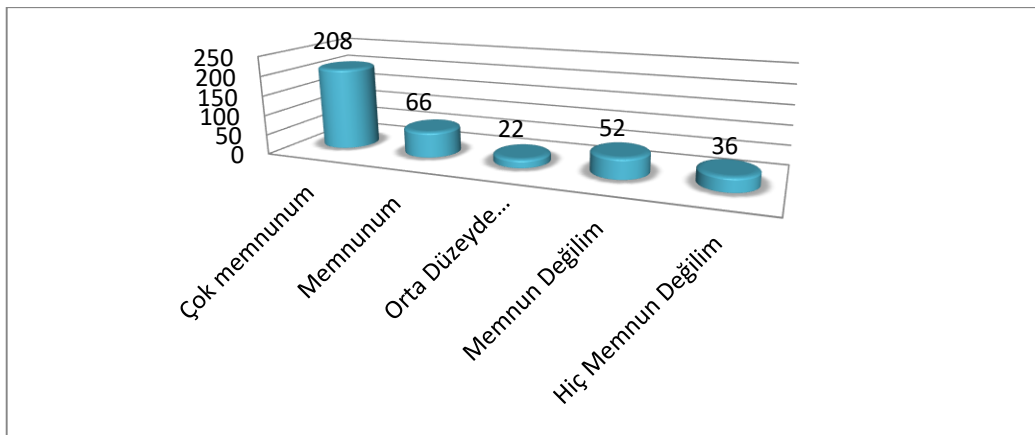
Grafik 45: İş Bulma Konusunda Türkler ile Aynı İmkanlara Sahip Olma Fikri

4.3.16. Türk Hükümetine İlişkin Kanaatler

Tablo 43: Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikalara İlişkin Memnuniyet

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikalara İlişkin Memnuniyet	Çok memnunum	208	54,2	54,2	54,2
	Memnunum	66	17,2	17,2	71,4
	Orta Düzeyde Memnunum	22	5,7	5,7	77,1
	Memnun Değilim	52	13,5	13,5	90,6
	Hiç Memnun Değilim	36	9,4	9,4	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Türk hükümetinin Suriyeli mültecilere yönelik politikaları konusunda katılımcıların %54,2'i çok memnun; %17,2'si memnun; %5,7'si orta düzeyde memnun olduklarını belirtmişlerdir. %13,5'i ise memnun olmadıklarını; %9,4'ü ise hiç memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir.

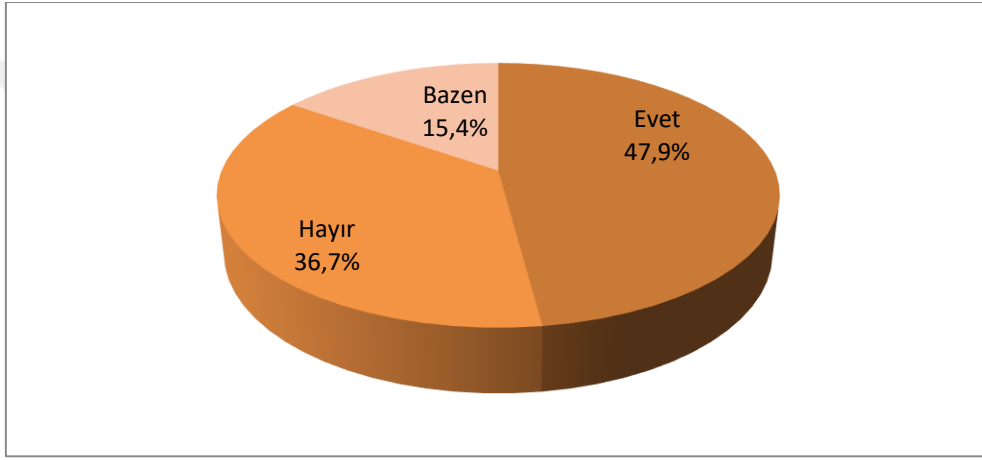
Grafik 46: Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikalara İlişkin Memnuniyet

4.3.17. Türk Polisine İlişkin Kanaatler

Tablo 44: Türk Polisine İlişkin Kanaatler

		f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Türk Polisine İlişkin Kanaatler	Evet	184	47,9	47,9	47,9
	Hayır	141	36,7	36,7	84,6
	Bazen	59	15,4	15,4	100,0
	Total	384	100,0	100,0	

Türkiye'deki polislerin mültecilere karşı ayrımcılık yaptıklarını düşünüyor musunuz? sorusuna karşılık katılımcıların %47,9'u evet; %36,7'si hayır; %15,4'ü ise bazen seçeneğini ifade etmişlerdir.

Grafik 47: Türk Polisine İlişkin Kanaatler

BÖLÜM 5: NİTEL ARAŞTIRMA BULGULARI

5.1. Sosyal Entegrasyon Bulguları

5.1.1. Sosyal Bağ Kurma

Ager ve Strang (2008) “Entegrasyonu Anlamak: Kavramsal bir Çerçeve” adlı çalışmalarında entegrasyonun on farklı çalışma alanından söz ederler. Bunlardan biri de sosyal bağ kurmadır. Sosyal bağ kurmayı da üç alt başlıkta ele alırlar;

Sosyal Köprüler (Ev sahibi toplumla ilişkiler)

Sosyal Bağlar (Diğer mültecilerle ilişkiler)

Sosyal Bağlantılar (Ev sahibi hükümetle ilişkiler)

Bu çalışmada mültecilerin ev sahibi toplumdaki bireylerle ve diğer mültecilerle olan ilişkilerine/etkileşimlerine dair sorulara da yer verilmiştir. Çalışmanın verilerinden elde edilen bulgulara göre Suriyeli kent mültecilerinin *sosyal köprülerinin zayıf; sosyal bağlarının güçlü* olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal köprüler konusunda yaşanan zayıflık “toplumsal temas” aracılığıyla güçlendirilebilir. Toplumsal gruplar arasında temas olmaması önyargıyı besler, ayrışmayı ve bireyler/gruplar arası sosyal mesafenin artmasına yol açan durumları ortaya çıkarır. Ayrıca ayrımcılığı da besler. Buna karşılık farklı toplumsal gruplardaki bireyler birbirleriyle temas kurdukça, önyargıların yanlışlığı fark edilir, farklılıklarla beraber benzerlikler de keşfedilir, ‘öteki’ gruba ilişkin olumsuz kanaatler değişmeye başlar (Gürkaynak, 2012).

1950’li yıllarda bir hipotez olarak ortaya atılan “toplumsal temas” hipotezinin önermesi şudur: “Eğer çeşitli gruplardan insanlar arasında etkileşimsizlik ve ayrışma önyargıyı besliyorsa, bunun tam tersi, birbirini olumsuz olarak algılayan grup üyeleri arasında toplumsal teması sağlamak önyargının azalmasına neden olabilir” (Pettigrew 1998). (Aktaran, Gürkaynak, 2012:3).

Putnam, sosyal ilişkilerin sürdürülmesinde “güven” konusuna vurgu yapar. Sosyal ağlar ve bağlantılar bireyler için çeşitli faydalar sağlar. Bu ağların kurulmasında da sosyal sermaye önemli bir rol oynamaktadır (Putnam, 2010). Suriyeli kent mültecilerinin

mültecilik durumları da onların sosyal sermayesini sınırlandırmaktadır. Ancak kurulan sosyal sermaye sosyal bağlar ekseninde de güç kazanmaktadır. Bu durum onların İstanbul'a yerleşim süreçlerinde de etkili olmaktadır. İş bulma, ev kiralama, ilçeye yerleşme kurulan güçlü sosyal ağlar aracılığıyla gerçekleşmektedir.

Coleman'a göre ise bütün toplumsal ilişkiler ve toplumsal yapılar sosyal sermaye biçimlerini kolaylaştırır; aktörler niyetli olarak ilişkiler kurarlar ve yarar sağlamaya devam ettikleri sürece bu ilişkileri devam ettirirler. Ancak belli toplumsal yapı türleri bazı sosyal sermaye biçimlerini kolaylaştırmada özellikle önemlidir. Örneğin, toplumsal ağların kapalı olduğu yapılar sosyal sermaye için katkı sağlar (Coleman, 2010, s. 95-98). Suriyeli kent mültecilerinin kente yerleşimlerini etkileyen bir diğer nitelikte bu kapalı ağlardır.

Araştırmamızda katılımcıların Suriye'ye geri dönme eğilimlerini araştıran sorulara verilen yanıtlarda çoğunluğunun geri dönme konusunda gönülsüz oldukları tespit edilmiştir. Bu veri geri dönmenin azalması ile birlikte entegrasyonun planlı ya da plansız bir şekilde Suriyeliler ve Türkler özelinde deneyimlenmesinin kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Bu nedenle sosyal bağların kuvvetlendirilmesi başarılı bir entegrasyon sürecinin önemli unsurlarından birini ihtiva etmektedir.

5.1.1.1. Sosyal Köprüler

Görüşmeler ve gözlemler neticesinde ulaşılan bulgulardan biri de çalışmanın örnekleme dahil olan katılımcıların Türk komşuları ya da diğer yerel halk ile iletişimlerinin son derece zayıf olduğudur. Suriyeli kent mültecilerinin sosyal köprüleri neredeyse sadece ev sahipleri ile sınırlı kalmıştır. Diyalog kurdukları, bir araya geldikleri genellikle Suriyelilerdir; alışveriş yaptıkları, yemek yedikleri ve gittikleri mekanların çoğu da Suriyelilere ait işyerlerinden ibarettir. Bu durum ise entegrasyonun etkileşimli/interaktif yönünü engelleyen faktörlerden biridir. Sosyal köprülere ilişkin katılımcıların yanıtları şu şekildedir;

(K-30): “Evden işe; işten eve gidip geliyoruz, Türklerle muhabbetimiz hiç yok...” (K-21): “Apartmanın önünde çöp olsa ne olsa bizden biliyorlar...” (K-13): “Çocuklarımız evde ağladığında hemen zilimize basıp bize bağıyorlar, çok ses yapıyorsunuz diye, buna bile tahammül edemiyorlar...” (K-22): “Suriyeliyiz diye selam vermeyen komşularımız

var...” (K-5): “Muhabbet yok, sohbet yok, konuşma yok... Bize kötü davranmıyorlar ama hiç konuşmuyorlar...”(K-10): “Bir Suriyelinin yaptığı olumsuz bir şeyi bütün Suriyelilere genelliyorlar... Ev kiralamak için akrabalarımız yardımcı oluyor, emlakçılar bile ayrımcılık yapıyor...”

“Mültecilerin Yerel Entegrasyonu ve Yerel Yerleşmeleri: Kavramsal ve Tarihsel bir Analiz” başlığını taşıyan 2004 tarihli bir çalışmada Crisp ve arkadaşları entegrasyon sürecini üç boyutta ele almaktadır. Bunlar ekonomik, sosyal ve yasal boyutlardır (Crisp, 2004). Bu geniş kategoriler kentli mülteci yaşamının çeşitli yönlerini kapsamaktadır. Entegrasyonun başarılı olabilmesi için yasal yaklaşımların ötesine geçip ekonomik ve sosyal boyutlara da değinmesi gerektiği özellikle vurgulanmaktadır (Beverluis, et al., 2016, s. 5). Bu nedenle entegrasyonun sosyal boyutu yasal boyut kadar önem taşımaktadır. Entegrasyonun başarılı bir süreçte ilerleyebilmesinin temel koşulu da bütün boyutlarıyla pratikte görünür kılınmasıdır.

Sosyal köprülerin zayıf olmasının temel nedenleri birden fazla faktöre dayanmaktadır. Bu nedenle yalnızca sosyolojik bilgi kaynakları bu zayıflığın nedenlerini tespit etme konusunda yeterli olmayacaktır. Başta psikoloji bilimi olmak üzere ekonomi, tarih ve diğer bilim dallarının da dahil edildiği disiplinler arası çalışmalar bu konuda etkili olacaktır. Arslan’ın da belirttiği gibi “davranışlarımız; içeriden gelen biyolojik, psikolojik veya dışarıdan alınan sosyal etkiler ile birlikte; sürekli bir oluşum halinde şekillenirler” (Arslan, 2015, s. 40).

5.1.1.2. Sosyal Bağlar

Çalışmanın gözlem ve görüşme süreçlerinde Suriyeli kent mültecilerinin gündelik yaşantılarında diğer mültecilerle sıkça bir araya geldikleri tespit edilmiştir. Sosyal bağlar açısından bir diğer husus ise Suriyelilerin kendi aralarında da küçük gruplaşmalar şeklinde bir araya geldikleridir. Suriyeli Arap lokantasına genellikle Arap Suriyeliler; Suriyeli Kürt lokantasına genellikle Kürt Suriyeliler gitmektedir. Bu durum aslında kendi anavatanlarından başka bir ülkeye göç etmiş çoğu göçmen/sığınmacı/mülteci için geçerli olan bir olgudur. Çünkü kültürel yakınlık sosyal ilişkilerin kurulma ve sürdürülmesinde etkili bir role sahiptir.

Lokanta ve benzeri işletmelerdeki grup içi etkileşim, market türü işletmelerde farklılaşmaktadır. Suriyelilere ait market türü küçük işletmelerde her etnik gruptaki Suriyeli alışveriş yapmaktadır. Erkek mülteciler genellikle esnaflık yapan Suriyelerin mekanlarında bir araya gelmekte; kadın mülteciler ise daha çok evlerde ve akrabaları ile bir araya gelmektedirler. Erkek katılımcıların aktif iş yaşamında yer almaları onların diğer mültecilerle iletişimlerini kolaylaştırmakta ve hızlandırmaktadır. Ayrıca ev sahibi toplumun kültür ve dilini öğrenmeye de katkısı olmaktadır. Kadın katılımcıların kendi akrabaları dışındaki diğer mülteciler ile ilişkileri ise yok denecek kadar azdır. Sosyal bağlara ilişkin yanıtlardan bazıları şu şekildedir.

(K-1): “Çalıştığım yere sadece Suriyeliler geliyor. İyi bir şey. Onları görünce fazla yabancılık çekmiyorum. Tek olmadığımızı görüyoruz. Benzer sıkıntıları yaşıyoruz. Dertleşiyoruz. Ama Türk arkadaşların olması da gerek. Benim yok...” (K-9): “Fabrikada çok Suriyeli var. İşte de mahallede de sürekli birlikteyiz...” (K-21): “Genelde akrabalarımız ya da aynı mahallede oturanlarla muhabbetimiz var. Ama gün içinde her zaman bir araya geliyoruz, birbirimize gidip geliyoruz...”

5.1.1.3. Sosyal Bağlantılar

Veri toplama sürecinde Suriyeli kent mültecilerinin ev sahibi hükümete dair çoğunlukla olumlu yönde görüşler ifade ettikleri tespit edilmiştir. Ancak 2019 yılının yaz döneminde İstanbul özelinde başlatılan yeni politikalarla birlikte eleştirilerin de arttığı görülmüştür. Ancak genel olarak Türk hükümetinin Suriyelilere yönelik politikaları olumlu karşılanmaktadır. Genel devlet politikasına yönelik kanaatler olumlu yönde iken yerel politikalara yönelik kanaatlerde eleştirilerin daha yoğun olduğu tespit edilmiştir.

(K-27): “Türk hükümeti kapıları açmasaydı belki şimdi hayatta olmazdık. Onlara çok şey borçluyuz...” (K-15): “Türkiye Müslüman bir ülke. Müslüman kardeşlerine yardım etti. Türk hükümeti bizi kurtardı...” (K-5): “Kendi vatanından ayrılmak zor. Başka bir ülkede yaşamak ta ama Türk hükümeti bize sahip çıktı...” (K-25): “Bizi aldıkları için şanlıyız tabi ölümden kaçtık. Şimdi de gitmemizi mi istiyorlar? Nereye?” (K-22): “Hükümet iyi ama burada devletten hiç kimse gelip kapımızı çalmadı, ne ihtiyacımız var diyen devlet çalışanına hiç rastlamadık...”

Ager ve Strang (2008), mültecilerin yeniden yerleştirilmesinde entegrasyonun kilit bir politika hedefi haline geldiğini ancak entegrasyon kavramının içeriksel olarak hala tartışmalı bir bağlamda olduğunu ifade etmektedirler. Onlara göre mülteciler ile içinde buldukları toplulukların diğer üyeleri arasındaki sosyal bağ kurma entegrasyon için kritik bir önem taşımaktadır. Bir “birliğe” (topluma/topluluğa) ait olma, onunla bütünleşmede sosyal bağlara ihtiyaç vardır. Kurulan arkadaşlıklar, paylaşılan değerler duygusu gibi pek çok durum bireylerin aidiyetlerini güçlendiren unsurlardır.

Örneğimize dahil olan erkek katılımcıların çok az bir kısmının Türklerle arkadaşlıkları iş yerleri ile sınırlı kalmıştır. İş yaşamı dışında Türk arkadaşı olanların sayısı neredeyse hiç yoktur. Kadın katılımcılar aktif bir iş yaşamı içinde yer almadığı için sosyal etkileşimleri sadece yakın akrabalarıyla sınırlı kalmıştır. Türkler ile iletişimleri ise yalnızca ev sahipleri ile sınırlıdır.

Türkiye'nin büyük kentlerine özellikle de İstanbul'a yönelik Suriyeli mültecilerin hareketlilikleri giderek artmaktadır. Bu diğer ülkelerdeki mülteciler için de geçerlidir. Çoğu mülteci kentsel alanlara yerleşmeyi tercih etmekte ve ağlar aracılığıyla bu yöndeki hareketlilikleri çoğalmaktadır. Türkiye'de kent mülteciye yönelik politikaların tartışılması ve çözüm arayışlarına ilişkin çabaların ortaya çıkışı son yıllara kadar gündeme gelmemiştir. Bu durumu daha önce tecrübe etmiş diğer ülkelerdeki durum ise araştırmacılara göre beklenen düzeyde gerçekleşmemektedir. Çağın paradoksal durumlarından biri de budur. Entegrasyona yönelik çabaların çağrısı artarken pratiğe geçilme durumları bu tür çağrılar kadar sıklaşmamaktadır.

Jacobson ve arkadaşları, 2001 yılında yayınladıkları, o güne dek konu hakkında yapılmış araştırmaları iyi özetleyen makalelerinde entegrasyonu “unutulmuş çözüm” olarak tanımlamışlardır. Makalede, son on yıllarda, özellikle de gelişmekte olan ülkelerde resmi yerel entegrasyondan uzaklaşma yaşandığını ve çoğu ev sahibi hükümetin yüksek sayıdaki mültecileri kayıt altına almayı ve yasal mülteci statüsü vermeyi reddederek onlara 1951 Sözleşmesi'yle garanti altına alınmış olan ve yerel entegrasyona erişimi de içeren korumaları sağlama sorumluluğundan kaçındığını ortaya koymuşlardır (Beverluis, et al., 2016, s. 4).

5.1.2. Eğitim

Çalışmanın örnekleme dahil olan katılımcıların özellikle evli grubun hepsi Türkiye’de çocuklarına yönelik verilen eğitim hizmetinden memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Bu gruptakilerin çocuklarının okul düzeyleri çoğunlukla ilkokul düzeyindedir. Bekar ve genç katılımcılardan bazıları ise sadece Türkçe eğitim verilmesine eleştirel yaklaşmışlardır. Arap ve Kürt kadın katılımcılar kendilerine herhangi bir dil eğitimi verilmemesi konusunu sıklıkla dile getirmişlerdir. Evli ve çocuklu katılımcılar çocuklarına yönelik Türk okullarında verilen eğitim hizmetinin özellikle çocuklarının geleceği açısından olumlu bulduklarını ve ilerleyen zamanlarda çocukların daha iyi mesleklerde daha iyi kazançlarla çalışabilecekleri koşulları sağlayacaklarını ifade etmişlerdir.

(K-16): “Memnunum, çünkü çocuklarımız Türkçe öğreniyor...” (K-23): “Çok memnunuz. Çocuklarımızın eğitimleri yarım kalmıştı, burada tamamlayabilecekler...”

(K-11): “Savaş en çok çocuklarımızı mağdur etti, okullarını, arkadaşlarını, eğitimlerini bırakıp geldik ama Türkiye’deki eğitimleri bizi mutlu etti...” (K-18): “Okulda Suriyeli oldukları için bazı öğrencilerin anne-babası sınıfta Suriyeli öğrenci istemiyoruz demişler, kızım bunu söylediğinde çok üzüldük ama bizim için daha önemlisi okula gidebilmesi...”

2018'in Aralık ayı itibarıyla örgün eğitim programlarından yararlanan “Suriyeli mülteci çocuk sayısı 645.140'a ulaşmıştır. Bu sayı, 2017-18 eğitim öğretim yılına kıyasla %5,7 oranında, 2016-17 eğitim öğretim yılına kıyasla %31 oranında bir artış göstermiştir. Ayrıca 2018 yılında MEB ve UNICEF tarafından Hızlandırılmış Eğitim Programını (HEP) hayata geçirmiştir (UNICEF, 2018).

YÖK tarafından hazırlanan “*Göç ve Eğitim (2019)*” adlı çalışmada, ülkelerindeki olağanüstü durumları (savaş, işgal vb.) “bulunan öğrenci ve akademisyenlerin yükseköğretime entegrasyonu için, özel öğrenci statüsünde okullara yerleştirme, burs programları, yabancı uyruklu akademisyen bilgi sistemi, tanıma ve denklik mevzuatı iyileştirme süreçleri, belgeleri eksik olanlar için diploma ve derece tespit komisyonlarının oluşturulması gibi çeşitli çalışmalar yürütüldüğünü belirtmişlerdir” (YÖK, 2019)

Türkiye, 2015 yılından bu yana dünyada en çok mülteci kabul eden ülkedir. Ayrıca Suriye de dünya genelinde en çok göç veren ülke konumundadır. “Ülkemizde geçici koruma altındaki Suriyeliler giderek artmaktadır. Bunların %50’den fazlasının 30 yaş altında

olduğu göz önünde bulundurulduğunda, sayının çok yüksek olduğu ve her seviyede eğitime entegrasyonları için farklı modeller geliştirilmesi gerektiği ortaya çıkacaktır. Halihazırda üniversitelerimizde 20.701 Suriyeli, 5.187 Iraklı, 5.826 Afganistanlı ve 1.825 Filistinli öğrenci bulunmaktadır. Her birinin aşağı yukarı üçte biri de kız öğrencilerden oluşmaktadır” (YÖK, 2019).

IGAM (2017) tarafından hazırlanan “Krizden Çözüm Türkiye’de Mültecilerin Entegrasyonu: İhtimaller ve Mevcut Kapasite Ölçüm ve Değerlendirme Sonuçları” adlı çalışmanın sonuçlarına göre katılımcıların %57’si, çocuklarının Suriyeli akrabalarıyla arkadaşlık etmesini, %23’ü ise aynı sıralarda eğitim görmesini onaylamadığını söylemiştir (Karaca, 2017).

UNICEF’in Türkiye’deki mülteci çocuklara ilişkin verilerine göre Suriye’den Türkiye’ye yönelik gerçekleşen göçler neticesinde gelen nüfusun yaklaşık yarısını çocuklar oluşturmaktadır. Türkiye’de bulunan 1,7 milyon çocuk sığınmacının 1,6 milyonu Suriyeli çocuklardır. Bunların 600 bininden fazlası okula devam etmektedir; 400 binin üzerinde çocuk hala okula gitmemektedir (UNICEF, 2018).

Türkiye’deki 3,3 milyon mülteci içinde yaklaşık 1 milyonu aşkın çocuk bulunmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan 5 Ocak 2017 tarihli açıklamaya göre 14 bin 742 resmi okul ve 432 geçici eğitim merkezinde eğitim gören 508 bin öğrenci mevcuttur (Karaca, 2017).

Mülteci entegrasyonunda da kilit alanlardan birini oluşturan eğitim konusu, Türkiye’nin göç politikalarını ilerleyen zamanlarda en fazla meşgul edecek konulardan biri olacaktır. Ülkede barınan milyonlarca mültecinin yaklaşık yarısını oluşturan çocukların eğitim desteği entegrasyonun da kolaylaştırıcılarından biri olması bakımından bu alana yapılacak sonuç odaklı başarılı hizmetler aracılığıyla mültecilerin entegrasyon süreçleri de hız kazanacaktır.

Resmî okullarda ve geçici eğitim merkezlerinde öğrenim gören öğrencilerin eğitim kademelerine göre okullaşma oranları ana okul %33,61, ilkokulda %97,99, ortaokulda %58,79 lise eğitimi ise %19,18 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre okullaşmanın en çok olduğu eğitim kademesi ilkokul, en az olduğu eğitim kademesi ise lise eğitimidir (MEB, 2018). Bu bulgular çalışmamızın veri toplama süreçlerinde kendi çalışmamız tarafından

da desteklenmiştir. Katılımcıların çocuklarının okula gitme oranları yüksek olmakla birlikte okul düzeyi açısından daha çok ilkokul kademesinde yoğunlaşmaktadır. Diğer taraftan lise öğrenim düzeyinde olup okula gitmeyen pek çok çocuk ile karşılaşmıştır. Ayrıca üniversite düzeyindeki eğitime devam etmek yerine çalışmak zorunda kalan katılımcılar da alan bulgularında dikkat çeken hususlardan birini oluşturmaktadır. İstanbul'daki bir devlet üniversitesinin hukuk fakültesine kayıtlı Suriyeli erkek katılımcı ile gerçekleştirdiğimiz görüşmede kendisi gibi üniversite eğitime ekonomik nedenlerden dolayı devam edemeyen pek çok Suriyeli gencin olduğunu belirtmiştir.

5.1.3. Sağlık

Çalışmanın örneklemine dahil olan katılımcıların çoğunluğu sağlık hizmeti konusunda memnun olduklarını belirtmişlerdir. Bu çalışmada katılımcıların genel olarak memnuniyet düzeylerinin en yüksek olduğu alanların başında sağlık gelmektedir. Suriyeli mültecilere yönelik sunulan sağlık hizmetleri hakkında genel eğilim olumlu yönde olsa da bazı sıkıntılı durumlar da dile getirilmiştir.

(K-3): “Sağlık hizmetlerinden memnunuz. Bir sorun olduğunda kimlik kartlarımızla hastaneye gidebiliyoruz...”(K-7): “Hizmet iyi ama ameliyat için sıkıntı yaşıyoruz... Kalp hastası küçük bir kız da vardı, ameliyat olması gerekiyordu, bir buçuk senedir bekliyormuş ailesi...” (K-10): “Buradaki sağlık ocağının üst katı Suriyelilere ayrılmış, Arapça bilen doktorlar da var, derdimizi anlatabiliyoruz, bizim için çok iyi... Suriyeli doktorların olduğu yerlere gidiyoruz...” (K-14): “Benim kimlik kartım var ama kardeşim benden sonra geldi, kartını alamadı. Kimliği olmadığı için sıkıntı yaşıyor ama ben memnunum...”

AFAD'ın “Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması (2017)” adlı çalışmasında da sağlık hizmetlerinden memnuniyet oranı % 83 düzeyinde çıkmıştır.

Türkiye'de geçici koruma altına alınmış Suriyeliler; geçici barınma merkezlerinde kurulan sağlık merkezlerinden, bakanlık ve bağlı kuruluşlarına ait sağlık hizmeti sunucularından, üniversite sağlık uygulama ve araştırma merkezlerinden, özel hastanelerden, vakıf veya dernekler tarafından gönüllü olarak verilen sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedirler (BMMYK). Saha çalışmamız esnasında Suriyeli

kent mültecilerinin en az eleştirdikleri alanlardan biri sağlık konusu olmuştur. Mültecilerin bu alanda karşılaştıkları sıkıntıların birçoğuna çözüm bulabildikleri tespit edilmiştir. Sağlık konusunda en ciddi sıkıntıyı yaşayanlar ise geçici koruma kaydını yaptırmamış (kimliksiz) olanlar tarafından yaşanmaktadır.

Sağlık hizmeti konusunda yaşanan güçlüklerin analizleri makro mikro ölçekli olarak ayrıma ihtiyaç duymaktadır. Gabriele Cloeters ve Souad Osseiran tarafından hazırlanan (2019) ve İstanbul Politikalar Merkezi'nde 4 Mayıs 2018 günü gerçekleştirilen "İstanbul'da Suriyeli Mültecilerin Sağlık Hizmetlerine Erişimi: Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bir Bakış Açısı" konulu çalıştay sonuçlarının sunulduğu rapora göre Suriyeli hastalar dil engelleri ve hasta kültüründeki farklar ve/veya "ayrımci" uygulamalar nedeniyle genellikle Suriyeli sağlık çalışanlarına gitmeyi tercih etmektedir. Göçmen Sağlığı Merkezleri bu sağlık çalışanlarının entegrasyonuna yönelik bir girişim olsa da çalıştay katılımcılarının da belirttiği gibi bu konuda daha fazla çabaya gerek olduğu yönündedir (Cloeters & Osseiran, 2019, s. 32; Karaca, 2017).

Dr. Dandal ve Dr. Hamitoğlu'na göre "uzman hekimler Türkiye'de resmi olarak çalışma konusunda sorun yaşamaya devam ettikleri için bazı Suriyeli sağlık çalışanları Körfez ülkelerine ya da Avrupa ülkelerine göç etmeyi tercih etmektedir. Bu göç Türkiye açısından bir kayıptır, özellikle de söz konusu sağlık çalışanı uzun bir deneyime sahipse ve uzmanlara çok gereksinim duyulan psikiyatri gibi bir alanda çalışıyorsa" (Cloeters & Osseiran, 2019, s. 32) bu durum daha da önemli bir niteliğe sahip olmaktadır.

5.1.4. Mekansal Ayrışma

David Harvey'e göre (2002), mekânsal farklılaşma, kapitalist toplumdaki toplumsal ilişkilerin yeniden üretimi çerçevesinde açıklanmalıdır. Mekânsal farklılaşma, kapitalist üretim sürecinden doğan güçlerce üretilmektedir. İnsanların özerk ve kendiliğinden tercihlerinin ya da toplumsal ilişkiler temelinde oluşan bir tercihler sisteminin edilgen ürünü değildir. Harvey'e göre mekansal farklılaşma sınıfsal ilişkilerin ve toplumsal farklılaşmaların üretildiği ve sürdürüldüğü süreçler içinde tamamlayıcı bir araçtır (Harvey, 2002, s. 154)

Harvey, mekansal farklılaşma kuramını sınıfsal yapı üzerine temellendirerek açıklamıştır. Ancak mekansal farklılaşma mültecilik halleri üzerinden yeniden okunmaya

çalışıldığında farklı boyutlarıyla da karşımıza çıkmaktadır. Sosyal entegrasyon göstergelerinden biri olan mekansal ayrışma Suriyeli kent mültecileri özelinde de tespit edilmiş durumlardan biridir. Kent mültecilerinin İstanbul'un alt gelir gruplarının yer aldıkları mekanlara yerleştikleri bilinmektedir. Harvey'in modelinde kentsel mekanlardaki ayrışmalar kapitalist sistemin inşalarıdır ve bireylerin iradeleri dışında gerçekleşmektedir. Suriyeli kent mülteciler söz konusu olduğunda ise ayrışma birden fazla yaşanmaktadır. Mülteciler hem kent yoksullarına eklenmekte hem de kentin yerlileri dışında bir sosyal yaşam alanı oluşturmaktadırlar.

5.2. Kültürel Entegrasyon Bulguları

5.2.1. Aidiyet Duygusu

Çalışmaya dahil olan katılımcıların çoğunluğu kendini topluma ait hissetme konusunda olumlu görüş ifade etmişlerdir. Nitel araştırma bulgularından elde edilen verilere göre kadın katılımcılar erkek katılımcılara oranla; evli katılımcılar bekar katılımcılara oranla daha fazla aidiyet hissine sahiptir. Etnik köken açısından ise Türkmen grubun aidiyet hissi Arap ve Kürt katılımcılara göre daha yüksek çıkmıştır. Olumsuz yönde görüş ifade eden katılımcıların gerekçeleri ise sosyal ve mekansal aidiyette karşılaşılan güçlüklerden kaynaklanmaktadır.

Aidiyet kavramı göç literatüründe kendi anavatanlarından başka bir ülkeye göç etmiş bireyler üzerinde araştırılmış konulardan biri olmuştur. Özellikle Türk göçmenlerin Avrupa ülkelerindeki göç sonrası değişen toplumsal, kültürel ve fiziksel mekanlardaki aidiyetin düzeyleri, belirteçleri ve engelleyicileri üzerine çeşitli araştırmalar mevcuttur. Suriyeli mültecilerin göç süreçleri konusunda ise yeterli derecede ele alınmamış konulardan birisi olan aidiyet, entegrasyonun en önemli alt boyutlardan birini oluşturmaktadır. Yeterli aidiyetin oluşmaması entegre olma biçim ve düzeylerini de etkilemektedir.

Suriyeliler ile Türklerin taşıdıkları ortak kimlikler ve sahip oldukları tarihsel miras aidiyet konusunda ciddi güçlüklerin yaşanmayacağını da göstermektedir. Suriyeli Türkmen gruplar açısından etnisite faktörü; Arap ve Kürt gruplar açısından din faktörü ve her üç grup içinde tarihsel bağlar Türkiye'deki Suriyelilerin aidiyetlerini olumlu yönde etkileyen temel unsurlar arasında yer almaktadır. Din faktörü en yüksek oranda Arap gruplarda

karşılık bulmuştur. Ancak Suriyeli mültecilerin aidiyetlerini kolaylaştırıcı faktörler yanında aidiyetin tamamlayıcı unsurları olan sosyal ve mekansal aidiyet faktörleri de özellikle entegrasyon süreçlerini hızlandırmada etkili/engelleyci olmaktadır.

Aidiyet duygusu geliştirme, yaşamın akışı içinde farklı gruplardan oluşan geniş bir yelpaze içinde üyeliğe alınmayı ve dışlanmayı içeren devamlı bir süreçtir (Turut & Özgür, 2018, s. 159). Bireylerin belli bir gruba aidiyet hissi duymaları kolektif kimliklerinin göstergeleridir. Kimliğin belirleyicileri ise yer, cinsiyet, ırk, ulus, dil, dini inançlar ve etnisitedir (Yazgan, 2010, s. 38).

AFAD'ın "*Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması (2017)*" adlı çalışmasında "Türkiye ve Suriye toplumlarını sırası ile kültürel yaşam bakımından farklı olarak görenlerin oranı % 44, sosyal hayat bakımından farklı olarak görenlerin oranı % 43.20, kılık kıyafet bakımından farklı olarak görenlerin oranı % 37,5, geleneklere bağlılık bakımından farklı olarak görenlerin oranı % 34,4 ve dini yaşam bakımından farklı görenlerin oranı % 17,80'dir. Elde edilen bu bulgulara göre Suriyeli misafirler hemen hemen tüm kategorilerde yüzde 50'nin üzerinde Türkiye toplumunu Suriye toplumuna benzer görmektedir. Özellikle de dini yaşam bakımından bu oranlar yüksektir. Elde edilen bu sonuçlar kamp içi ve kamp dışına göre karşılaştırıldığında kamp dışındaki Suriyeli misafirler hemen hemen tüm değişkenler bazında kamp içindeki misafirlere göre Suriye toplumunu daha yüksek oranda farklı görmektedirler. Sonuçlar cinsiyet bağlamında ele alındığında, kamp içindeki kadınlar, kültürel yaşam bakımından erkeklere göre daha yüksek düzeyde farklılık olduğunu düşünmektedir. Kamp dışında hemen hemen tüm kategorilerde erkekler kadınlara göre daha yüksek oranda iki toplumu farklı görmektedir. Bu oran bilhassa dini yaşam bakımından erkeklerde daha yüksektir (AFAD, 2017).

5.2.1.1. Aidiyet Türleri

5.2.1.1.1. Etnik Aidiyet

Bu çalışmanın nitel verilerinden elde edilen bulgulardan biri de etnisite faktörünün Suriyeli mültecilerin aidiyetleri üzerinde olumlu yönde etkili olduğudur. Bu durum özellikle Türkmen katılımcılar tarafından sıklıkla ifade edilmiştir.

(K-16): “Ben Türk’üm, Türkiye’yi çok seviyorum. Dünyadaki bütün Türkler ile kardeşliğimizin olduğu, çocukluğumuzdan beri annemle babamın öğrettiği ilk şeydir...”

(K-6): “Elbette. Biz Türk’üz. Aynı dili konuşuyoruz. Türkiye’deki Türklerle farkımız yok...” (K-15): “Biz de Türk’üz. Burası bizim ikinci vatanımız gibi...”

5.2.1.1.2. Dini Aidiyet

Nitel verilerinden elde edilen bulgulardan bir diğeri de din faktörünün Suriyeli mültecilerin aidiyetleri üzerinde olumlu yönde etkili olduğudur. Görüşme çerçevesinde aidiyete ilişkin sorularda en sık verilen yanıtlardan birini din faktörü oluşturmaktadır. Özellikle Arap grupların aidiyetlerinde belirleyici bir faktör olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu faktör Türkmen ve Kürt Suriyeli gruplar içinde belirleyicidir. Ancak bu faktörün üç etnik grup içinde Araplarda diğer gruplara göre biraz daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

(K-20): “Evet. Çünkü burası Müslüman bir ülke. Avrupa’da olsaydık hissetmezdik. Ama burası Türkiye...” (K-24): “Türkiye ile Müslümanlık bağımız var. Bizde Türkiyeli sayılırız...” (K-12): “Müslüman bir ülkede yaşamamız daha kolay, Türkiye’de bu yüzden kalmakta zorluk çekmeyeceğiz...”

AFAD’ın “*Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması (2017)*” adlı çalışmasında “Suriyeli misafirlerin kendilerini Türkiye toplumunun bir parçası olarak hissedip/etmediği ile ilgili görüşlerine ait bulgularda, kendini Türkiye toplumunun bir parçası hisseden/tamamen hisseden oranı yaklaşık olarak %46’dır. Bu oran dikkat çekici şekilde kamp içinde yaklaşık olarak %84 iken, kamp dışında yaklaşık olarak %43’tür. Bu sonuçlar cinsiyet bağlamında ele alındığında hem kamp içi hem de kamp dışında kadın ve erkeklerin görüşlerinin oranı birbirine benzemektedir. Kendini bu toplumun bir parçası olarak hissetmeyen/hiç hissetmeyen Suriyeli misafirlerin oranı yaklaşık olarak %33’tür. Bu oran kamp içi ve dışına göre bakıldığında ciddi farklılık göstermektedir. Buna göre, kamp içindeki Suriyeli misafirlerin %7’si kendini farklı hissetmekte iken, kamp dışında bu oran yaklaşık olarak %35’tir. Bu sonuçlar cinsiyete göre ele alındığında, genel olarak erkek ve kadınların görüşlerine ait oranlar benzerlik göstermektedir” (AFAD, 2017).

5.2.1.1.3. Mekansal Aidiyet

Aidiyet konusu, göç etmiş/etmek zorunda kalmış bireyler açısından çeşitli boyutları olan bir konudur. Alt boyutlarının her biri aidiyetin derecesinde etkili olmaktadır. Mekânsal aidiyete ilişkin Suriyeli kent mültecilerinin verdikleri yanıtlar bu alana ilişkin tamamlanmamış bir aidiyetin olduğu sonucunu doğurmuştur. Sosyal ve mekânsal aidiyet Suriyeli kent mülteciler özelinde aidiyetin tamamlayıcı faktörleri olarak görülebilir.

(K-9): “Bizim Şam Türkiye’nin Ankara’sı; Halep de İstanbul’u gibi...Ama İstanbul’da yaşamak çok zor. Burada bir saat bile çalışmazsanız aç kalırsınız...” (K-17): “İş imkanları için İstanbul’a geldik ama ev kiralari çok yüksek, aldığımız maaşlar çok az...” (K-35): “Bizi hep misafir gibi görüyorlar, İstanbul evimiz gibi nasıl olsun...” “

5.2.1.1.4. Sosyal Aidiyet

Sosyal aidiyetin bu çalışmadaki karşılığı makro ölçekli olarak değil mikro ve mezo düzeyde ele alınmıştır. Suriyeli kent mültecilerinin Türk toplumuna, makro boyutlu, aidiyetleri özellikle dini ve etnik özellikler bakımından, yüksektir ancak topluluk/grup/birey düzeylerindeki etkileşim ve ilişkilerinde ciddi engeller ve aidiyet eksikliği bulunmaktadır.

Bu çalışmanın alan araştırması bulgularından sonra “etkileşim entegrasyon” olarak kavramsallaştırdığımız bir durum yaşanmaktadır. Etkileşim entegrasyon, göç eden mültecilerin göç edilen ülkenin yerlileri ile yaşadıkları sosyal etkileşim ve ilişkiler konusundaki eksikliğine işaret etmektedir. Nicel ve nitel tekniklerde kullandığımız ölçüm araçlarında, gözlemler esnasında da bu durumun varlığına ilişkin bulgulara sıklıkla rastlanılmıştır. İstanbul’da yaşayan Suriyeli kent mültecilerinin Türkler ile olan arkadaşlıkları, komşuluk ilişkileri oldukça düşük bulunmuştur. Suriyelilerin bu tür ilişki ve etkileşimler konusunda oldukça istekli olmalarına rağmen bir ağ şekline dönüşemeyen bir durum söz konusudur.

Entegrasyon en genel ifadeyle “yeni gelenler ile yerliler arasında, yeni gelenler ile geldikleri toplumun bütün sistemleri arasındaki interaktif bir süreçtir”. Yeni gelenler ile yerliler arasında karşılıklılık temelinde inşa edilen, ilerleyen ve genişleyen bir süreç işaret eder. Hukuki açıdan Suriyelilere tanınan olanaklar ne kadar genişletilirse genişletilsin entegre olmanın en işlevsel yanı sosyal ilişki ve etkileşimlerde yatmaktadır.

Bu da karşılıklı eğilim ve isteğe ihtiyaç duymaktadır. Ancak Türk toplumunun hepsini dahil edip, yanlış bir genelleme yapmadan, çoğunluğunda Suriyelilerle bir arada yaşama felsefesine dair bir bakış açısı yerine onlara karşı geçicilik üzerine inşa edilmiş bir felsefeyle yol aldıklarını ileri sürebiliriz.

Sosyal aidiyet eksikliği mülteciler açısından sosyal bağ kurmanın önündeki engellerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Suriyeli kent mültecilerinde dil, din ve köken faktörünün etkisi ile kendilerini Türk toplumuna ait hissetme oranları yüksek olsa da aidiyetin boyutlarına ilişkin eksiklikler görülmektedir. Bunlardan biri de sosyal aidiyettir. Suriyeli mültecilerin akrabaları ve Suriyeli arkadaşları haricinde Türk komşularıyla ya da diğer sosyal ortamlardaki Türklerle kurdukları iletişim çok sınırlıdır, hatta çoğunda yok denecek kadar azdır. Yaşanılan yerdeki topluluğa aidiyet eksikliği o topluma entegrasyonu da zorlaştıracaktır. Suriyeli ve Türk topluluklar ortak bir kimliğin taşıyıcısı ya da üst kimliğin birleştirici unsuruna sahip olsalar da nihayetinde iki farklı kültür insanı söz konusudur. Entegrasyon bir açıdan da iki kültürün etkileşimine ihtiyaç duyan bir olgudur. Sosyal aidiyete ilişkin bulgular ise şöyledir;

(K-21): “Bence Türklerin biz Araplara bakış açısı biraz kötü...” (K-9): “Ev sahibimiz dışında kimseyle konuşmuyoruz. Onunla da sadece kira günleri konuşuyoruz...” (K-28): Suriyeli olduğumuz için bizimle sohbet etmiyorlar, sokakta karşılaştığımızda tuhaf tuhaf bakıyorlar...”

AFAD’ın “*Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması (2017)*” adlı çalışmasında “%44’ü kültür farklılığının, %40’ı sosyal hayata ilişkin farklılıkların, %29’u ahlaki farklılıkların, %18’i dini yaşama ilişkin farklılıkların, %60’ı savaşın yarattığı psikolojinin ve %72’si ise maddi yetersizliklerin uyum sağlamanın önünde engel teşkil ettiğini ifade etmiştir. Katılımcıların sadece %33’ü kendilerini topluma ait hissetmediklerini ifade etmiştir” (AFAD, 2017).

“Suriyeli misafirlerden tamamıyla uyum sağlayanların toplam oranı yaklaşık %50’dir. Bu oran kamp içinde yaklaşık %90 iken, kamp dışında yaklaşık %46’dır. Bu sonuçlar cinsiyet bağlamında ele alındığında hem kamp içinde hem de kamp dışında erkekler kadınlara göre daha yüksek oranda uyum sağlamışlardır. Türkiye’deki sosyal hayata uyum sağlayamayan Suriyeli misafirlerin toplam oranı yaklaşık %21’dir. Bu oran kamp

dışında yaklaşık %23'iken, kamp içinde yaklaşık %3'tür. Kadın ve erkekler açısından bakıldığında ise sonuçlar benzerdir" (AFAD, 2017).

Suriyeli misafirlerin Türkiye'ye uyum sağlamalarında engel teşkil eden faktörler sırasıyla; maddi yetersizlikler (%71,8), savaşın yarattığı psikoloji (%60,1), kültür farklılığı (%44,4), sosyal hayata ilişkin farklılıklar (%40,3), ahlaki farklılıklar (%28,5) ve dini yaşama ilişkin farklılıklardır (%18,1). Bu sıralama ve oranlar hem kamp içi hem de kamp dışındaki Suriyeli misafirler için hemen hemen aynıdır. Erkek ve kadın bağlamında ele alındığında sıralama ve oranlar bazında ciddi bir farklılık göze çarpmamaktadır. Elde edilen bu bulgulara ek olarak, Suriyeli misafirler genel olarak dini yaşama ait (%81,90) ve ahlaki farklılıklar (%71,50) konusunu Türkiye'ye uyum açısından büyük çoğunlukla bir engel olarak görmemektedirler (AFAD, 2017).

5.2.2. Dil Bilgisi

Heckmann'a göre dil, diğer birçok entegrasyon kanalının anahtarıdır. Kültürel entegrasyonun en önemli değişkeni olan dil, hedef ülkenin sosyo-kültürel yaşantısına entegre olmanın ön koşulları arasında yer alır. Bununla birlikte "dil" konusu tek yönlü bir süreç halinde işlememektedir. Çünkü mülteci grubun geldikleri ülkeye getirdikleri bir ana dilleri bir de o toplumun kendi dili ile birlikte iki dil arasındaki deneyimleri bulunmaktadır. H.Musa Taşdelen, Edibe Sözen, Hacı Duran ve Ahmet ESKİCUMALI tarafından hazırlanan "Avrupa'da Yeni Kuşak Türk Gençliği (Kimlik ve Uyum Sorunları)" adlı çalışmada Türk gençlerinde dil ve vatan konularında ortaya çıkan iki yönlü bir boyuta dikkat çekilmiştir. Bu durum iki dillilik ve vatanlılık şeklinde ifade edilmektedir (Taşdelen, Sözen, Duran, & ESKİCUMALI, 2000). Bu çalışmanın katılımcıları olan Suriyeli genç kuşak içinde benzer bir durumun ortaya çıkacağı öngörülmektedir.

Çalışmanın örneklemine dahil olan Türkmen grubun Arap ve Kürt gruplara göre dil problemi bulunmamaktadır. Arap ve Kürt gruplarda ise erkek katılımcıların birçoğunun, gündelik işlerinde iletişim kurabilmelerini sağlayacak ölçüde dil bilgisi mevcuttur ancak kadın katılımcıların (Türkmenler hariç) hiçbirinin dil bilgisi bulunmamaktadır. Bununla birlikte dikkat çeken ve sıklıkla ifade edilen bir diğer husus da Arap ve Kürt katılımcıların Türkçe yayınlarını çocuklarının Türkçeyi öğrenebilmeleri için sıkça takip ettiği bulgusudur.

(K-23): “Çocuklar Türkçe öğrensinler diye eşimle birlikte Türkçe kanalları hep izleriz...”

(K-21): “Türkçe yayınlara dilimizi geliştirmek için sık sık bakıyoruz...” (K-3): “Türk dizilerini dil öğrenmek için takip ediyoruz...”

Örnekleimize dahil olan katılımcılar arasında yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen dil ve mesleki kurslardan ya da kente uyumlarını kolaylaştıracak projelerden faydalananlarla karşılaşmamıştır. Ancak Küçükçekmece Belediye’sine ait raporlar incelenmiş, bu doğrultuda belediyenin çeşitli projelerine rastlanmıştır. Kayıtlara göre İstanbul ilçeleri arasında en yoğun Suriyeli nüfusa sahip ilçe Küçükçekmece ilçesidir. İlçenin sahip olduğu Suriyeli nüfus (38.278) dikkate alındığında uygulamaların bütün Suriyelilere ulaştırılabilmesinin çok da kolay olmayacağı görülmektedir.

Küçükçekmece Belediyesi tarafından Suriyelilere yönelik gerçekleştirilen çeşitli projelerden biri “Çalışma Bakanlığı’nın izniyle başlatılan ve Uluslararası Mavi Hilal Vakfı Ortaklığında yürütülen “Yerel Halk ve Suriyeli Göçmenler Geçici İş Karşılığı Nakit Yardımı (IBC) Projesi” dir. Bir diğeri “Yabancılara Yönelik Türkçe Dil Kursu Projesi” dir. Suriyelilere yönelik uyum çalışmaları kapsamında dil kursları açılmıştır. Suriyeli mülteciler ve ülkedeki yabancı misafirlere yönelik açılan Türkçe kursunda öğrenciler için alanında uzman üç öğretmen görev yapmıştır. Belediyenin Sefaköy Kültür Merkezinde iki adet yetişkinlere yönelik Türkçe Dil Kursu, Mehmet Akif Bilgi evinde 7-14 yaş grubu çocuklara yönelik Türkçe Ders desteği kursu açılmıştır. 2017 yılının Ocak ayında başlayan kurslardan şimdiye kadar Suriyeli 480 yetişkin 360 çocuk faydalanmıştır”.

Bir diğeri ise “Gençlik Gelişim Merkezi Projesi” dir. Projede “Küçükçekmece İlçesinde yaşayan yerel gençler ile ilçedeki Suriyeli gençlerin toplumla bütünleşmesi, kaynaşması, kişisel ve mesleki becerilerini arttırması, kendilerini geliştirmeleri yönünde faaliyetler yapmak amaçlanmıştır. Gençlik Gelişim Merkezi’nden bölgede yaşayan 13-22 yaş arası Suriyeli ve yerel gençler faydalanmıştır. Bu proje desteği ile gençlerin yardımcı dersler alanında ve mesleki alanlarda katılabilecekleri kurslar, proje yazma ve uygulama seminerleri gerçekleştirilmiştir. 16 kişilik iki dil sınıfı, 24 kişilik teorik sınıf, 20 kişilik PC laboratuvarı, 1 mutfak atölyesi, 80 kişilik konferans salonu, idari odalar ve 15 Temmuz Şehitler Kütüphanesinden oluşmaktadır”.

“Mahallenin Sesi Projesi’nde” ise Türkiye ve Ortadoğu’nun farklı ülkelerine dağılmış Suriyeli mültecilerin ülkelerine dönüş zamanlarının kesin olmaması ve büyük şehirlerdeki mülteci sayısının giderek artması üzerine bu konuda artan bölgesel proje çalışmalarına katkıda bulunulmuştur. “Mahallenin Sesi projesi” Suriyeli mültecilerde oluşma potansiyeli yüksek olan kayıp neslin önlenmesine katkı sağlamayı amaçlamıştır. “Mahallenin Sesi projesi” pilot bölge olarak belirlenen Küçükçekmece ilçesinde Suriyeli mültecilerin mevcut durumları hakkında bilgi birikimi oluşturmayı, bu bilgi birikimini kullanarak sosyal ve ekonomik açıdan güçlenmelerini ve sosyal uyumu sağlamayı hedeflemiştir. “Suriyeli mültecileri ve yerel paydaşları bilgilendirerek ve toplumsal bağları kuvvetlendirerek; eğitime erişim ve fırsat eşitliğini temel alıp çocukların ve gençlerin eğitim ve sosyal haklarını destekleyici faaliyetler sürdürülmüştür. Bu proje kapsamında “Suriyeli genç kadınlar için mesleki eğitim kursu” da planlanmıştır” (Küçükçekmece Belediyesi, 2018).

5.2.3. Kültürel Pratikler

Türkiye’ye göç eden Suriyeli mültecilerin büyük çoğunluğu Suriye’deki kültürel pratiklerinin birçoğunu Türkiye’de de rahatlıkla yapabildiklerini ifade etmişlerdir.

(K-29): “Düğünüm Türkiye’de oldu. Suriye’deki gibiydi. Salonumuzu tuttuk, misafirlerimizi ağırladık, müziklerimizle oynadık...” (K-7): “Müslüman ülke, her şeyi yapabiliyoruz. Camiye gidiyoruz. Namazımızı kılabiliriz...Avrupa’da bu kadar rahat edemedik...” (K-30): “Ramazan ayında Suriye’de ne yapıyorsak Türkiye’de de öyle yaşıyoruz. Rahatız bu açıdan...”

Suriyeli kent mültecilerinin çocukları açısından düşünüldüğünde dikkate alınması gereken bir husus söz konusudur. Bu da onların erken yaşta Türkiye’ye yerleşimleri nedeniyle ebeveynlerine kıyasla yaşanan sosyalleşmenin daha yoğun olacağıdır. Taşdelen (1991) “Yurtdışından Dönen Türk İşçi Ailelerinin Uyum Problemleri” adlı çalışmada “yaşanılan çifte sosyalleşme süreci sebebiyle, ikinci neslin sosyalleşmesinde her iki kültür bakımından da eksik kalan durumlardan ve bir kimlik krizden söz eder. İkinci neslin her iki kültür arasında bir bocalama dönemi yaşadığını ve bu dönemin büyük bir ihtimalle ya uzun vadede bir asimilasyon ya da yabancı toplum içinde etnik bir azınlık haline gelme döneminin takip edeceğini” vurgulamaktadır (Taşdelen, 1991, s. 62). Suriyelilerin gelecek kuşak nesilleri kendi anavatanlarına

dönecekler mi? Ya da Türkiye’de kalıcı olarak yaşamaya devam mı edecekler? Dönüş ya da kalış durumuna göre Suriyeli mültecilerin gelecek nesilleri bağlamında bu durumun yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

5.3. Ekonomik Entegrasyon Bulguları

Araştırmanın örnekleme dahil olan katılımcıların en fazla eleştiri getirdikleri ve sorun yaşadıkları alanın en başında ekonomik konular gelmektedir. Orijinal meslek istatistikleri, serbest meslek sahibi göçmen ve mültecilerin sayısı, başarılı iş kuran göçmen ve mültecilerin sayısı, işsizlik oranları, göçmenlerin ve mültecilerin çoğunluk nüfusuyla karşılaştırıldığında gelir seviyesi veya ev sahipliği gibi çıktılar ekonomik entegrasyonun göstergelerinden bazılarıdır (Castles, Korac, Vasta, & Vertovec, 2002, s. 131). Bu göstergeler dikkate alındığında bu çalışmanın katılımcılarının çoğunluğunun Suriye’deki mesleklerini Türkiye’de de sürdürdükleri bulgusuna ulaşılmıştır. İşsiz olan erkek mülteci ile çok az sayıda karşılaşılmıştır. Görüşme yaptığımız kadın mülteciler Suriye’de de ev hanımı olarak yaşantılarını sürdüren bireylerdir. Suriye’de aktif bir çalışma yaşamı olup Türkiye’de çalışmayan bir kadın katılımcı ile karşılaşılmamıştır. Ama geçim sıkıntısından dolayı eşinin de evde bazı el işleri ile uğraşmak zorunda kaldığını söyleyen az sayıda erkek katılımcı ile karşılaşılmıştır.

Katılımcıların çoğunluğunun gelir seviyesi alt gelir grubundadır. Katılımcıların Suriye’deki ekonomik durumları Türkiye ile kıyaslandığında ciddi bir sınıf farklılaşmasının olduğu söylenemez ancak Türkiye’de karşı karşıya kaldıkları ekonomik sıkıntılar katılımcılar tarafından Suriye’de tecrübe edilmemiştir. Ekonomik alanda karşılaşılan sorunların en başında ucuz iş gücü kaynağı olma, kira fiyatları ve elde edilen düşük gelir gelmektedir. Bunların gerekçelerine ilişkin ayrıntıları katılımcılar şu şekilde ifade etmişlerdir:

(K-11): “Suriye’de sadece ben çalışırdım bütün aile geçinirdik...Türkiye’de hepimiz çalışmak zorunda kaldık... Burada her şey çok pahalı, kiralar çok yüksek... Suriye’de bir kişi çalışırdı on kişi yerdı, burada öyle değil...” (K-26): “Suriye’de eşim birkaç çalışırdı, diğer aylar çalışmazdı. Türkiye’de bir gün bile çalışmazsanız aç kalırsınız...” (K-14): “Türkiye’de her şey çok pahalı... Suriye’de her şey daha ucuzdur...” (K-7): “Suriye’de kendi evimizdi. Kira yoktu...”

TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nun Göç ve Uyum Raporu'na göre 1960–2010 yılları arasındaki uluslararası veriler kullanılarak yapılan hesaplamalara göre kültürel çeşitlilikteki yüzde 10 puanlık artış, kişi başı gayrisafi yurt içi hâsıla büyümesini ortalama yüzde 2,1 puan artırmaktadır (İ.H.İ.K., 2018, s. 260). Raporla bu konuda yapılan çalışmalar göz önünde bulundurularak *göçmenlerin uzun dönemde büyümeye pozitif katkısı* olacağı öngörüsü de paylaşılmıştır. Bu bağlamda ülkemizde bulunan Suriyelilerin iş piyasası açısından olumlu katkılara vesile olacak şekilde değerlendirilmeleri ve ekonomik büyümeye pozitif yönde katkı sunabilmeleri için yapıcı politikalara daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

5.3.1. İstihdam

Çalışmaya dahil olan Suriyeli kent mültecilerinin erkek katılımcıları arasında istihdamda yer almayana çok az sayıda rastlanılmıştır. Genel olarak iş gücüne katılımında sorun yaşanmamaktadır. Ancak iş bulma durumları ekonomik entegrasyon açısından yeterli görülmemektedir. İş gücüne katılım önemli bir unsur olsa da kent mültecilerinin kentsel yaşam olanaklarını genişletecek, kentin sosyal ve kültürel yaşamına katılmalarını kolaylaştıracak mekanizmalara da ihtiyaç vardır. Bu durum yalnızca kent mültecileri için değil kentteki alt gelir grubunda yer alan bütün bireyler için genel bir koşuldur.

(K-20): “Bizim kayıtlı olduğumuz yer Kilis'ti. Orada kısa bir süre kalabildik. İstanbul'a gelmek zorundaydık çünkü iş bulmamız gerekiyordu...” (K-23): “Biz Kilis'ten Antep'e oradan da İstanbul'a geldik. Kaydımız burada değil. Bizden daha önce gelen akrabalarımız bu ilçedeydi. İş bulabildiklerini öğrenince onların yardımıyla buraya yerleştik...” (K-1): “Halep Suriye için neyse İstanbul'da Türkiye için odur. İstanbul çok büyük. İş imkanları fazla. Suriyeliler Türkiye'ye girince ölüm korkusu bitiyor ama sonra da geçim korkusu başlıyor. Mecburduk, çıktık geldik, önce Türkiye'ye sonra İstanbul'a...” (K-30): “Ayda bazen bir gün izin yaptığım oluyor, geçinmek için her gün çalışmak zorundayız...” (K-3): “İnşaat işlerinde çalışıyorum, paramı alamamıştım, karakola şikâyet ettim, ilgilenmediler, bazen çalıştığımız halde para alamadığımız da oldu...”

AFAD'ın “*Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri, Kardeş Topraklarındaki Misafirlik (2014)*” adlı çalışmasında erkeklerin yaklaşık yüzde 60'ı belirli bir mesleği olduğunu belirtmişken, kadınların ise sadece yüzde 10'u belirli bir mesleği olduğunu ifade etmiştir.

Kadınların büyük çoğunluğunun, yaklaşık yüzde 90'ının, bir mesleği olmadığı görülmektedir.

“Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki iktisadi etkilerine dair bugüne kadar yapılan araştırmalar Suriyelilerin büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğunu göstermiştir. 2015 yılında gayrisafi yurt içi hasılaya %0,5 ile %1,7 oranında katkı sağladığı düşünülmektedir. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği verilerinden Türkiye’de yabancı sermaye statüsü ile kurulan 8 bin 100 Suriyeli şirket bulunduğunu, bu şirketlerde de toplam istihdamın 100 bin kişiye yaklaştığı belirtilmiştir (İ.H.İ.K., 2018, s. 260-261).

5.3.2. İşsizlik Oranları

Örnekleme dahil olan kadın katılımcıların hiçbirinin aktif bir iş yaşamı bulunmamaktadır. Erkek katılımcıların ise büyük çoğunluğu çalışmaktadır. Kadın katılımcıların ise hepsi ev hanımıdır. Suriye’de de ev hanımı olarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bu çalışmaya dahil olan Suriyeli erkek mültecilerinde çok az sayıda işsiz olanlarla karşılaşmıştır. Bu grupta yer alanların istihdamda yer almamalarının nedeni ise geçici kimlik belgesine sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır.

Sağlık Bakanlığı ve Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ve Dünya Sağlık Örgütü ortaklığında Mehmet Balcılar tarafından hazırlanan “*Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Sağlık Durumu Araştırması (2016)*” verilerine göre “evde çalışanların çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Kadınların büyük çoğunluğu (%84,4) evde çalıştığını ifade ederken %4,9’u çalıştığını belirtmiştir. Çalışacak durumdayken işsiz olanların oranı ise %3,5’tir. Kadınlar arasında öğrencilerin oranı %2,6’dır. 18-29 yaşlarındaki kadınların %80,5’i evde çalışmaktadır. Kadınlar arasında evde çalışma oranının en düşük olduğu yaş grubu 18-29 yaş grubudur” (Balcılar, 2016, s. 39).

5.3.3. Gelir Seviyesi

Ekonomik entegrasyonun göstergelerinden biri olan gelir seviyesi Suriyeli kent mültecilerinin en fazla sıkıntı yaşadıkları faktörlerin başında gelmektedir. Çalışma yaşamına dahil olan mülteciler çalıştıkları iş karşılığında aldıkları ücretten ve emek sömürüsüne maruz kalmaktan dolayı şikâyet etmektedirler.

(K-9): “Çalışıyoruz ama karşılığında aldığımız para ile geçinemiyoruz. Kiralar çok pahalı, her şey pahalı...” (K-3): “Türlere verdikleri maaşlarla bize verdikleri aynı değil...Kimlik kartı sorunu olduğu için uzak bir yere de gidemiyoruz. Oturduğumuz yere yakındaki işlere gidebiliyorum sadece...” (K-19): “Çok iş yapıp az para alıyoruz, başka çaremiz de yok, mecbur çalışıyoruz... Türkler tek bir iş yapıyor bize ise her işi yaptırıyorlar...”

Sağlık Bakanlığı ve Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ve Dünya Sağlık Örgütü ortaklığın, Mehmet Balcılar tarafından hazırlanan “*Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Sağlık Durumu Araştırması (2016)*” verilerine göre araştırmanın katılımcıları tarafından bildirilen aylık ortalama hane geliri 366 ABD Dolarıdır (1.089 TL). Hane gelirinin (18-69 yaşlarında) çalışan yetişkinlerin ortak kazancı olduğu ve ortalama hane büyüklüğünün 3,5 kişi olduğu dikkate alınırsa yetişkin bir kişinin ortalama aylık kazancı 311,15 TL ve 104,57 ABD Dolarıdır. İstanbul özelinde ise 412 ABD dolarıdır.”

Karaca'ya göre mali yardımın neredeyse üçte biri, uzun dönem entegrasyon boşluklarını ele almaksızın kısa dönemde acil durum desteği sağlamak suretiyle, öncelikli olarak geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin temel ihtiyaçlarına odaklanan insani yardımlara bağlanmıştır. Uzun dönem eylemler ise eğitim ve sağlık üzerinde yoğunlaşmaktadır (Karaca, 2017).

5.3.4. Ev Sahibi Olma Oranları

Araştırmamızın katılımcıları arasında Türkiye'de ev sahibi olan bireyler bulunmamaktadır. Konut sahipliği ekonomik entegrasyon göstergelerinden biridir ancak zaman dilimi açısından, kentsel yaşam olanakları bakımından ve hukuki statüleri bağlamında Suriyelilerin konut sahibi olmalarının önünde birtakım güçlükler bulunmaktadır. Bunlarla birlikte Suriyelilerin yalnızca geçici koruma statüleri konut sahibi olmalarına engel olan tek etken değil bunun haricinde bazı hukuki sınırlandırmalar da mevcuttur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Suriyeli kent mültecilerinin sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyonlarının incelendiği bu çalışmada karma metodolojiye dayalı nitel ağırlıklı bir yöntem tercih edilmiştir. Araştırmanın verilerine nicel ve nitel araştırma teknikleri ile ulaşılmıştır. Karma yöntem araştırmasının yakınsayan paralel desenine göre veri toplama araçları aynı zaman sürecinde ayrı şekilde uygulanmış, analizler ayrı olarak çözümlenmiştir ve sonuç kısmında da elde edilen bulgular birleştirilerek ortaya konulmuştur.

“*Suriyeli Kent Mültecilerinin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Entegrasyonları*” başlıklı çalışmada ulaşılan sonuçlar belirlenen alt başlıklar halinde aşağıdaki şekilde sıralanmıştır;

Sosyal Entegrasyon Bulgularına İlişkin Sonuç ve Öneriler

Sosyal Köprüler: Suriyeli kent mültecilerinin Türkler ile olan ilişkilerini ifade etmektedir. Nicel ve nitel bulguların sonuçlarına göre Suriyeli kent mültecilerinin Türklerle ilişkileri yalnızca ev sahipleri ile sınırlı kalmıştır. Türklerin yoğun olduğu sosyal ortamlara katılım, Türklerle arkadaşlık yapma ya da komşuluk ilişkileri oldukça sınırlıdır. Türkler ile evlilik yapanlarla hiç karşılaşmamıştır. Bu durum ile büyük kentler dışında, özellikle doğu ve güneydoğu bölgelerindeki illerde karşılaştığı bilinmektedir. Bu çalışmaya dahil olan katılımcıların çok az bir kısmının Türklerle düzenli bir sosyal ilişki ve etkileşiminin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu grupta yer alanların arkadaşlık ilişkileri ise daha çok işyeri ile sınırlı kalmaktadır.

Sonuç olarak Suriyeli kent mültecilerinin sosyal köprülerinin zayıf olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu durumu aynı zamanda *etkileşimsiz entegrasyon* olarak kavramsallaştırdık. Etkileşimsiz entegrasyon entegrasyonun çift yönlü, karşılıklılık temelinde işleyen, yeni gelenlerle yerlilerin aktif iletişimine ilişkin durumlarına işaret etmektedir. Sosyal bağ kurmanın boyutlarından biri olan sosyal köprüler Suriyeli kent mültecilerinde oldukça zayıf kalmıştır.

Bu konuda önerilecek çözümlerin en başında Türkler ile Suriyelileri bir araya getirecek, onların sosyal ilişki ve etkileşimlerini arttıracak projelerdir. Ayrıca Türk toplumunun Suriyelilere yönelik olumsuz algılarını ortadan kaldıracak tanıtımlar, filmler, kamu spotları ve benzer faaliyetler uygulanabilir. Türk toplumuna yönelik bir araştırma ile

toplumun hangi kesimlerinde olumsuz kanaatlerin daha fazla olduğu, Suriyeliler konusunda rahatsız olunan konuların neler olduğu ve mevcut bilgi kirlilikleri de tespit edilebilir; bu kesimlere yönelik seminerler, konferanslar aracılığıyla zorunlu göç, mültecilik durumlarına ilişkin aydınlatıcı bilgiler, mevcut bilgi kirliliğini ortadan kaldıracak doğru açıklamalar sunulabilir ve rahatsızlığı ortaya çıkaran konuların çözümlerine ilişkin uygulamalar pratikleştirilebilir. Ayrıca Türkiye dışında yaşayan, Almanya'daki Türkler ya da Fransa'daki Müslümanların karşı karşıya kaldığı benzer sorunlar da bu tür etkinliklerde sıklıkla dile getirilerek “sosyal empati” yaratmalarına aracı olabilir.

Eğitim: Suriyeli kent mültecilerinin çoğunluğu Türkiye’de kendilerine sunulan eğitimlerden memnundurlar. Eğitim konusu da entegrasyonun önemli bileşenleri arasında yer alır. Eğitim alanı yeni gelen topluluk üyeleri ile sınırlı kalmayan geldikleri toplum için de son derece işlevsel yanı bulunan bir alandır. Türkiye’nin bu konuda önemli adımlar attığı bilinmektedir. Ancak bu alanda da bazı sorunlar mevcuttur. Bunların en başında Suriyelilerin okulaşmaya dair istatistikleri gelmektedir. İlkokul kademesindeki istatistiklerde yüksek oranlarla karşılaşılırken eğitim kademesi arttıkça bu oranlar düşmektedir. Lise ve üniversite düzeyinde olan Suriyeliler, başta dil sorunu olmak üzere, ekonomik nedenlerden dolayı eğitimlerine devam etmemektedirler. Çoğu işgücüne katılıp aileye ekonomik destek sağlamaktadırlar.

Eğitim alanında dikkat edilmesi gereken konuların başında da bu sorunlar gelmektedir. Bu soruna yönelik çözümler için de Suriyeli üniversite öğrencilerine yönelik bursların artırılması, bu konuda dış kaynaklardan yardım alınması, lise çağında olan Suriyelilerin okulaşma oranlarının artırılmasına yönelik başarılı uygulamaların hayata geçirilmesi olarak sıralanabilir. Bunlarla birlikte görüşmelerimiz esnasında karşılaştığımız durumlardan biri de Türk okullarında okuyan Suriyeli çocukların müfredatına ilişkin eleştirilerin bulunmasıydı. Suriyelilerin bu taleplerinin ilerleyen zamanlarda daha fazla gündeme getirileceğini düşünüyoruz.

Sağlık: Suriyelilere yönelik sunulan hizmetlerde memnuniyet düzeylerinde en yüksek oranlara sahip alanların başında sağlık gelmektedir. Mültecilerin büyük çoğunluğu sağlık konusunda ciddi sıkıntılarının olmadığını, sağlık imkanlarından rahatlıkla faydalandıklarını, bazı sağlık kuruluşlarında Suriyeli doktorlara da ulaşabildiklerini ifade

etmekle birlikte ameliyat ve benzeri sağlık hizmetlerinde sıkıntılar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu sorunlara ilişkin sıkıntılar Türkler tarafından da zaman zaman tecrübe edilmektedir. Çözüm yolu ise sağlık alanındaki hizmet, personel ve bina kapasitelerinin artırılmasıdır.

Mekânsal Ayırışma: Çalışmamızın örnekleme dahil olan Suriyelilerin çoğu alt gelir grubunda yer almaktadır. Bu durum onların mültecilik durumlarına ek olarak kent yoksullarına eklenmelerine neden olmaktadır. “Mülteci konu” şeklinde klasik bir gecekondulaşma deneyimleri olmasa bile kent içinde genellikle alt gelir gruplarının buldukları ilçe ve mahallelerde yaşamaktadırlar. Suriyeliler özelinde mekânsal ayırışmanın yaşandığı bulgusuna ulaşmakla birlikte bu durumun daha çok ekonomik nedenlerle yaşandığı söylenebilir.

Kent yoksullarında yaşanan durumlardan biri olarak mekânsal ayırışmanın kent mülteci özelinde de yaşanması kaçınılmazdır. Ayrıca kent yoksulluğuna eklenen mültecilik durumları bu durumun derecesini daha da artırabilmektedir. Bunun çözümüne ilişkin en önemli faktörde ekonomik koşulların iyileştirilmesidir. Ancak kentsel yaşam alanlarında mekânsal ayırışmalar kaçınılmazdır. Önemli olan sosyal mesafenin derinleşmemesidir.

Kültürel Entegrasyon Bulgularına İlişkin Sonuç ve Öneriler

Etnik Aidiyet: Aidiyet faktörü genel olarak kültürel entegrasyonun alt boyutlarından birini oluşturmaktadır. Çalışmamızın örnekleme dahil olan Suriyeli kent mültecileri etnik özellikler bakımından çeşitlilik gösterdiği için aidiyet konusu alt boyutlarıyla ele alınarak çözümlene yoluna gidilmiştir. Örnekleme dahil olan Arap, Kürt ve Türkmen gruplar içinde Türkmen grubun Türkiye’ye etnik aidiyetten dolayı güçlü bağlara sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca görüşmelerde Türkmenlerin sıklıkla Türkiye’yi Suriye’den sonra ikinci bir vatan olarak ifade ettikleri görülmüştür.

Aidiyetin varlığı entegrasyonu kolaylaştıran, hızlandıran ve başarılı kılan önemli bir alt bileşendir. Ayrıca Suriyeli Türkmen grupta gözlenen güçlü bir etnik aidiyetin varlığı onların Türk toplumuna entegre olmalarında kolaylaştırıcı bir faktör olarak görülebilir.

Dini Aidiyet: Bu çalışma özelinde dini aidiyetin en yüksek olduğu grubun Araplar olduğu tespit edilmiştir. Suriyelilerin kendilerini tanımlama önceliklerinde Müslümanlık kimliği en fazla tercih edilen tanımlama olmuştur. Bu durum ile Arap, Kürt ve Türkmen grupların

genel olarak çoğunda karşılaşılmıştır. Özellikle görüşmelerde Arap grubun dini aidiyet düzeylerinin diğer gruplara kıyasla biraz daha fazla olduğu görülmüştür. Başka ülkeye göç konusunda özellikle Araplarda Avrupa ülkelerine göç etme isteğiyle az sayıda karşılaşılmıştır. Başka ülkeye göç konusunda da özellikle Suriyeli Kürt gençlerinin daha istekli olduğu derinlemesine görüşmelerde ortaya çıkan bulgulardan biridir.

Dini aidiyetin Suriyelilerin Türk toplumuna entegre olmalarında önemli bir katkı sunacağı öngörülebilir. Bu durum bir ölçüde interaktif/etkileşimli entegrasyonun gerçekleşmesine aracılık da edebilir.

Mekânsal Aidiyet: Suriyeli kent mültecilerin etnik ve dini aidiyetlerine ilişkin elde ettiğimiz bulguların benzerlerine mekânsal ve sosyal aidiyette karşılaşılmamıştır. Bu konuda katılımcıların yanıtları neredeyse yarı yarıya bir orana sahiptir denilebilir. Entegrasyon söz konusu olduğunda mekânsal aidiyetin de önemli bir bileşen olduğu görülmektedir. Entegre olmanın tamamlayıcı faktörleri arasında yer almaktadır.

Bu aidiyet türünde karşılaşılan sıkıntıların ortadan kalkması sosyal etkileşim ile mümkün olacaktır. Çünkü katılımcılarla yaptığımız görüşmelerde elde ettiğimiz önemli bir ayrıntı da sokakta, caddede, mahallede yürüdüklerinde Türklerin kendilerine olan bakışlarına dair vurgulardı. Bir mekânın yaşanılabilir kılınması fiziki şartlar kadar sosyal şartların da varlık bulması ile mümkündür. Mültecilik durumları Suriyelilerin bu aidiyet türünü olumsuz etkilese de Türkiye'nin geçmişten gelen kabul kültürü ve külfet paylaşma gibi değerleri bu türden bir bakış açısının değişmesini sağlayabilir.

Sosyal Aidiyet: Yukarıda sözü edilen mekânsal aidiyete ilişkin katılımcıların yanıt ve görüşlerine ilişkin mevcut durumun benzeri sosyal aidiyette de yaşanmaktadır. Entegrasyon bağlamında düşünüldüğünde sosyal etkileşim olmaksızın entegre olma durumları eksik bir süreç halinde yaşanacaktır.

Çalışmanın katılımcılarında Türkiye'de kalma, yaşama istekleri oldukça yüksek düzeyde çıkmıştır. Ancak alıcı toplumun bireylerinin de mülteci gruba karşı duyarlılıklarının olması gerekmektedir. Türkiye bir açıdan ev sahibi topluluktur ancak bu sahiplik mültecilerin tümünün "kiracı" olarak görülmesinin haklı bir gerekçesi olamamalıdır. Aksi takdirde çift yönlü bir iletişim yaşanmayacaktır. Alıcı toplum dışlayıcı topluluk olma yolunda mesafe aldığı sürece de entegrasyon sürecinin en büyük engellerinden biri

olacaktır. Entegrasyonun başarılı sonuçlanmamasının olumsuz neticelerinden en fazla etkilenecek olan da maalesef alıcı topluluk olacaktır.

Dil Bilgisi: Entegrasyon denildiğinde şüphesiz ilk ve en önemli alan “dil”dir. Çünkü dil, iletişimin sağlayıcısıdır; ifadenin aktarım aracıdır. Bireyin kendini ifade etme yollarından biri olarak dil, özellikle yeni bir topluma dahil olan, farklı bir dile sahip mülteciler için son derece işlevsel bir niteliğe sahiptir.

Çalışmamıza dahil olan katılımcılar içerisinde etnik farklılıklar açısından da değerlendirildiğinde de Türkmen grubun sosyal yaşantılarında diğer iki etnik gruba göre daha rahat oldukları gözlenmiştir. Bunun kaynağı da “dil” dir. Özellikle Suriyeli Arap ve Kürt kadınlarda dil eksikliği nedeniyle sosyal yaşantılarında ciddi sıkıntılar yaşadıkları gözlenmiştir. Dil kursu talepleri de sıklıkla dile getirilmiştir. Arap ve Kürt erkek katılımcılarda da dil problemi tam olarak aşılmış sayılmaz ancak istihdamda yer edinmeleri onlara bir ölçüde iletişim kurabilecek düzeyde bir dil bilgisi sağlamıştır.

Mültecilere yönelik dil eğitimleri konusunda da Küçükçekmece Belediye’sinin çeşitli projeleri mevcuttur. Katılımcılarımızdan bu kurslara katılanlarla karşılaşmamıştır. Ancak buradaki sorun bu derece büyük bir nüfusun her birine bu eğitimlerin nasıl sağlanacağıdır? Özellikle Küçükçekmece ilçesinde yaşayan Suriyeli nüfusun oranı 38.278 civarındadır. Dil eğitimleri çeşitli projeler yardımıyla mülteci gruplara verilmektedir ancak Türkiye’ye gelme süre ve sayıları hesaba katıldığında bu uygulamanın bütüne ulaşabilmesi pek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle mültecilere yönelik belirli sayıda katılımcıyla sınırlı olan dil kursları yerine mülteci sayısı üzerinden daha kapsamlı yeni projelerin ortaya çıkması gerekmektedir.

Kültürel Pratikler: Çalışmanın neredeyse bütün katılımcılarının, etnik farklılıklarla birlikte, birleştiği ortak yönlerden biri de kültürel pratikler olmuştur. Arap, Kürt, Türkmen gruplarının çoğu katılımcısı Türkiye’nin Müslüman bir ülke olmasının sağladığı avantajları rahatlıkla tecrübe etmiştir. Bundan duydukları memnuniyetleri de sıklıkla ifade etmişlerdir. Bu durum entegrasyonu kolaylaştıran araçlarından biri olması bakımından önemlidir.

Ekonomik Entegrasyon Bulgularına İlişkin Sonuç ve Öneriler

İstihdam: Türkiye'nin mülteciler konusunda ilerleyen zamanlarda en büyük güçlüğü yaşayacağı alanlardan biri de entegrasyonun ekonomik boyutu olacaktır. Sosyal köprüler konusunda aşılması gereken engeller kadar önemli bir bileşendir bu. Suriyeli mülteci grubun erkek katılımcılarının çoğunluğu istihdam da yer etmekte kadınların tümü ise çalışma yaşamının dışında yer almaktadır. Ancak kadın katılımcıların çoğunluğunun Suriye'de de aktif bir çalışma yaşamı bulunmamaktadır. Bununla birlikte istihdam da yer edinmelerine karşılık Suriyeli mültecilerin çoğunluğu işverenler açısından ucuz işgücü kaynağıdır; çoğu düşük ücretlerle istihdam edilmekte ve genel mültecilik durumlarından dolayı da daha fazla iş yüküne sahip olmaktadır.

Mülteci politikalarında bu durumun yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Ucuz işgücünün, fazla iş yükünün yarattığı sömürü durumları ilerleyen zamanlarda bazı sorunların yaşanmasını da beraberinde getirecektir. Bu duruma yönelik en etkili çözüm yolu Türk Hükümetinin mültecilerin çalışma yaşamlarına yönelik politikalarından geçmektedir.

İşsizlik Oranları: Erkek katılımcıların çoğunun aktif bir iş yaşamı bulunmaktadır. Bu oran kadın katılımcılar için geçerli değildir. İşsizlik oranları ekonomik entegrasyonun göstergelerinden biridir ancak Türkiye'deki Suriyelilerin iş yaşamında karşılaştıkları ciddi sıkıntıları bulunmaktadır. Bunların en başında da güvencesiz çalışma durumları gelmektedir.

Türkiye'nin genç nüfus potansiyeli ve genç işsizlik oranları dikkate alındığında ev sahibi topluluğun genç üyelerinin mültecilere karşı olumsuz algılara sahip olmasına neden olabilir. Ayrıca mültecilerin ucuz işgücü kaynağı olarak daha fazla tercih edilmesi alıcı topluluğun gençlerinde mültecilere karşı dışlama, ötekileştirme ve yabancılaştırma gibi olguların "haklılaştırma" gerekçesi de olabilir. Bu sorunların her biri makro politikalarla çözüme kavuşabilir. Bu nedenle ekonomik politikalarda bu durumun da göz önüne alınması gerekmektedir.

Gelir Seviyesi: Çalışmamıza dahil olan Suriyeli kent mültecilerinin çoğunluğu alt gelir gurunda yer almaktadır. Bazı ailelerde birden fazla çalışan birey olmasına rağmen geçim sıkıntısı yaşayan pek çok katılımcı ile karşılaşmıştır. Statüleri Suriye'deki durumları ile paralellik gösterse de Türkiye'deki yaşam koşullarının Suriye'ye kıyasla daha zor olduğu sıklıkla dile getirilmiştir.

Ev Sahibi Olma Oranları: Ekonomik entegrasyonun göstergelerinden biri de ev sahibi olma oranlarıdır. Ancak Suriyelilerin Türkiye’de konut sahibi olmalarının önünde hukuki ve ekonomik olarak ciddi engeller söz konusudur. Bu nedenle katılımcıların hiçbirinin ev sahipliği durumları bulunmamaktadır. Bu durumun aşılması için de hukuki ve ekonomik iyileştirmeler gereklidir. Şu anki kuşak için ev sahibi olma durumları oldukça güçtür ancak sonraki kuşaklar için önemli bir sorun olarak karşımıza çıkacaktır.

Suriyeli Kent Mültecilerinin Entegrasyonlarını Kolaylaştıran Temel Faktörler

Ortak Kimlikler: Bu çalışmanın neticesinde ulaşılan bulgulara göre Türkiye’de bulunan Suriyeli kent mültecilerinin Türkler ile sahip oldukları ortak kimlikler (özellikle Müslümanlık ve Türkmen grup açısından da Türk kimliği) onların entegrasyonlarını kolaylaştırıcı niteliklere sahiptir. Bu kimlikler etrafında inşa edilecek bir entegrasyon modeli Türkiye’de bulunan mülteci gruplarla uyum içerisinde yaşayabilmeyi ve toplumsal refahın sürdürülmesini sağlayabilir. Ayrıca çatışmalı ve ayrıştırıcı bir ortamın ortaya çıkmasına da engel olabilir.

Tarihsel Bağlar: Suriye’nin Osmanlı İmparatorluğu deneyimi Suriyelilerle Türklerin sahip oldukları tarihsel bağların en önemlisidir. Bu tarihi durum Suriyelilerin Türk toplumuna entegre olmalarını kolaylaştıracaktır. Ancak öncelikle Suriyeliler özelinde Türkiye’nin sosyolojik gerçekliğine uygun bir Türk entegrasyon modelinin inşası gerekmektedir. Aksi takdirde ortak kimlikler ve tarihsel bağlar söylemle sınırlı kalacaktır. Suriyeli mülteci grupta ortak kimliklere ve tarihsel bağlara ilişkin dile getirilen çok sayıda ifade ile karşılaşılmıştır. Ancak bu durum tek yönlü olarak kaldığı sürece entegrasyonun başarılı olma imkânı bulunmamaktadır.

Ortak Kültürel Pratikler: Müslümanlık ve Türklük gibi kimliksel durumlar Suriyeli mülteci grubun Türkiye’de bazı kültürel pratiklerini sürdürebilmelerinde önemli bir rol oynamaktadır. Kültürel yaşam ortaklığı, bireyler açısından bakıldığında uyumu kolaylaştırıcı bir etkisi vardır. Kültürel yakınlık bireylerin de yakınlaşmasının önemli araçlarından. Ancak yukarıda da sıkça tekrarlandığı gibi bu durum tek yönlü olarak entegrasyon sürecini başarıya ulaştırmaz.

Suriyeli Kent Mültecilerinin Entegrasyonlarını Güçleştiren Temel Faktörler

Bireysel Faktörler: Cinsiyet açısından bakıldığında katılımcılarda kadın grubun istihdam da yer almamaları onların özellikle “dil” öğrenmelerini de engellemektedir. Arap ve Kürt erkek katılımcıların çoğu iş yaşamı vasıtasıyla dil bilgisine sahip olmuşlardır. Ayrıca Suriyeli kadınlar ile Türk kadınlar arasında hukuki, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan önemli farklılıklar bulunmaktadır. Suriyeli Arap ve Kürt kadınların entegrasyonlarındaki en önemli engel dil faktörüdür. “Dil” ise entegrasyonun en önemli boyutunu oluşturmaktadır. Hatta “dil” diğer bütün entegrasyon boyutlarında anahtar bir rol oynamaktadır. Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin yaklaşık yarısının kadın olduğu, bir kısmının da kalıcı olacağı ve “dil” faktörünün entegrasyon için olmazsa olmaz bir nitelik taşıdığı gerçeği dikkate alınırsa bu alandaki politikalar oldukça önem taşımaktadır.

Sosyal Faktörler: Suriyeli kent mültecilerinin entegrasyonlarını güçleştiren sosyal faktörlerin en başında Türkler ile olan iletişim ve etkileşim eksikliği gelmektedir. Bu çalışmanın neticesinde ulaştığımız bir kavramsallaştırma olan “etkileşimsiz entegrasyon” durum yaşanmaktadır. Entegre olma hali de tek yönlü bir süreç değildir. Karşılıklılığa, etkileşime ve iletişime ihtiyaç duymaktadır. Etkileşimin zayıflığı da bir arada yaşama kültürünü engelleyecektir; ortaklıkların inşasını güçleştirecektir ve farklılıkların zenginliğe dönüşmesini de geciktirecektir.

Diğer taraftan gözden kaçırılmaması gereken bir husus vardır: o da Suriye ile Türkiye arasındaki siyasi ve hukuki farklılıktır. Suriye’nin siyasi ve hukuki deneyimlerini uzun yıllar tecrübe etmiş Suriyeliler için Türk toplum yapısına hızlıca bire bir uygun hareket etmeleri beklenemez ancak zaman içerisinde bu konular özelinde projelerin ortaya çıkması ve çoğalması gerekmektedir. Özellikle küçük yaşta evlilikler, çok eşlilik, kadının statüsü gibi durumlar Türk toplumu açısından ayrıca değerlendirilmesi gereken önemli konu başlıklarıdır.

Kültürel Faktörler: Bu konuda ki en önemli güçlük “dil” dir. Dil ise, kültürel entegrasyonun en önemli göstergesidir. Bunun dışında diğer göstergeler arasında yer alan aidiyet konusunda da dini ve etnik aidiyetin güçlü; mekânsal ve sosyal aidiyetin zayıf olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Dil engeli, sosyal aidiyet ve mekânsal aidiyet eksikliği Suriyeli kent mültecilerinin entegre olma durumlarını güçleştiren diğer faktörler olarak sıralanabilir.

Ekonomik Faktörler: Suriyeli kent mültecilerinin en fazla şikâyet ettiği, en büyük sorunları yaşadıkları alanların başında ekonomik entegrasyon gelmektedir. Suriyeli kent mültecileri ekonomik entegrasyon göstergelerinin bir kısmına sahip olmalarına rağmen, ucuz işgücü kaynağı olma durumları, düşük gelir ve kadın istihdamının azlığı onların ekonomik entegrasyonunu güçleştiren faktörlerdir.

Suriyeli kent mültecilerinin sosyal köprülerinin zayıflığı onları uzunca yıllar izole bir yaşama sürükleyip, kapalı bir ağ etrafında yaşantılarını sürdürmelerine neden olabilir, onlar da mültecilik hallerinden dolayı buna görece katlanabilirler. Ekonomik boyutta yaşanan sıkıntılara (ucuz işgücü kaynağı olma, ağır iş yüküyle çalışma, ekonomik bir sömürü aracı olma gibi) gelecek kuşakları için de katlanabilirler. Türk toplumunun bir bölümü için “gitmeyen misafirler” hevesle gitmeleri beklenen mülteciler olarak görülen, zorunlu göç edip zorunlu olarak geri dönmeleri istenenler olarak bütün sosyolojik gerçekliğe rağmen Türkiye’de kalışlarını da sürdürebilirler. Ancak bu durum özellikle alıcı toplum Türkiye açısından riskler doğurur. Ötekileştirilmiş ve dışlanmış bir topluluk alıcı toplum ile ne kadar ortak bağ ve kimliklere sahip olursa olsun toplumsal birlikteliğin ve refahın sağlanmasında büyük bir engel yaratacaktır.

Bir arada yaşama kültürü, fiziki yakınlıkla başlar ancak sosyal etkileşimlerle sürdürülür. Göçler bugün istenilmeyen sosyal olgular olarak daha fazla gündeme gelse de hatta Türkiye’de de Suriyelilere ilişkin değerlendirmeler de “istenilmeyenler” olarak söylemler artsa da göç aynı zamanda bir toplumun inşasını sağlayan, kültürel çeşitliliği yaratan, bütün farklılıklara rağmen bir arada yaşama tecrübesini de kazandıran önemli bir sosyal olgudur. Göçler dinamiklik özelliği ile toplumları, bireysel ve sosyal yaşamları dönüştürmeye devam edecektir. Göçün olumsuz etkileri ve ileride ortaya çıkma ihtimali olacak sorunlar ise ancak başarılı entegrasyon politikaları aracılığıyla ve sosyolojik atmosfere uygun entegrasyon modelleri ile aşılabilecektir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adıgüzel, Y. (2016). Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu. Ed. A. Duman, *Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler* (s. 171-194). İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı.
- Adıgüzel, Y. (2016a). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- AFAD. (2017). Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması. Ankara: Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding Integration: A Conceptual Framework, . *Journal of Refugee Studies Vol. 21, No. 2, Oxford University Press.*, s. 166-191.
- Ahlén, A., & Boräng, F. (2018). Immigration Control in Disguise?: Civic Integration Policies and Immigrant Admission. *Nordic Journal of Migration. Nordic Journal of Migration Research, 8(1)*,s.3-14.
- Akan, Y., & Arslan, İ. (2008). *Göç Ekonomisi, Türkiye Üzerine Bir Araştırma*. Bursa.: Ekin Yayınevi, Bursa.
- Akıncı, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi, No: 1 (2)*,s. 58-83.
- Aktürk, Ş. (2013). Türkiye’nin Kimlikleri: Din, Dil, Etnisite, Milliyet, Devlet ve Medeniyet. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Altındış & Ergin (2018). Araştırma Evreni ve Örneklem, Ed.Ş. Aslan, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Nicel, Nitel ve Karma Tasarımlar İçin Bir Rehber (s. 439-452). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Arastaman, G., Fidan, İ., & Fidan, T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenilirlik: Kuramsal bir inceleme. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(1)*, s. 37-75.

- Arslan, A. (2015). Üstün Başarılı Üniversite Öğrencileri, Üniversite Öğrencilerini Üstün Başarıya Götüren Örgütsel ve Sosyal Faktörler. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Basımevi, 2.Baskı.
- Arslan, A. (2018). Sakarya'da Bir Muhacir Köyü: Uzunçınar ve Demografik Yapıdaki Değişim. *Geçmişten Günümüze Sakarya, Tarih/ Kültür/Toplum, Uluslararası Sakarya Sempozyumu,23-25 Kasım 2017* (s. 643-665). Adapazarı: Sakarya Büyükşehir Belediyesi,Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı,Sakarya Kitaplığı / Yayın No: 41,Burak Ofset,<http://www.sakaryasempozyumu.org/> Erişim Tarihi:26.10.2019.
- Ataman, H. (2015). Mülteci mi, Sığınmacı mı, Misafir mi? *TÜSLAD, Görüş, Şubat, Sayı 88.*, s. 26-32.
- Baban, F., & Rygiel, K. (2018, Temmuz.). Birlikte Yaşamak: Kültürel Çoğulculuğu Sanat Yoluyla Geliştirmek,. *İstanbul Kültür Sanat Vakfı Kültür Politikaları Çalışmaları.*
- Baklacioğlu, N. (2010). Dış politika ve göç: Yugoslavya'dan Türkiye'ye göçlerde Arnavutlar (1920-1990). İstanbul: Derin Yayıncılık.
- Balcılar, M. (2016). *Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Sağlık Durumu Araştırması.* Ankara: https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/suriyeli_multeci.pdf , Erişim Tarihi: 15.09.2018.
- Balcioğlu, Z. (2018). *Sultanbeyli, İstanbul, Turkey, A Case Study of Refugees in Towns.* Boston: Friedman School of Nutrition Science and Policy at Tufts University, [https://fic.tufts.edu/wp-content/uploads/RITReport Sultanbeyli Istanbul Turkey.pdf](https://fic.tufts.edu/wp-content/uploads/RITReport_Sultanbeyli_Istanbul_Turkey.pdf), Erişim Tarihi: 10.13.2018.
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(1)*,s. 1-14.
- Bartram, D., Poros, M. V., & Monforte, P. (2017). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar, Çev. İtir Ağabeyoğlu Tuncay.* Ankara: Hece Yayınları.

- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. . Dokuz Eyll Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi, 9(1).<http://www.deuhyoedergi.org/index.php/DEUHYOED/article/view/207/221>, Erişim Tarihi: 06.21.2018, 23-28.
- Bauman, Z. (2003). Modernlik ve Müphemlik,eviren: İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı.
- Berry, J. W. (1997). Lead Article Immigration, Acculturation and Adaptation. *Aplied Psychology: An International Rewiew, Volume 46, Number 1*, s.5-68.
- Bertossi, C. (2007). *French and British models of integration. Public philosophies, policies and state institutions*. Oxford: Bertossi, C. (2007). French and British models of integraUniversity of Oxford: Centre on Migration, Policy and Society, WP-07-46.
- Betts, A., Loescher, G., & Milner, J. (2017). *Mülteci Koruma Siyaseti ve Pratiği / BMMYK, ev.Özgn Emre Ko.*. İstanbul: İK Yayınevi.
- Beverluis, D., Schoeller, D., Anderson, M., Anderson, N., Slaughter, A., & Patel, R. (2016). David Beverluis, David Schoeller-Diaz, Martin Anderson, Natalie Anderson, Amy Slaughter, Ronak B.Patel, Developing and Validating the Refugee Integration Scale in Nairobi, Kenya, https://watermark.silverchair.com/few018.pdf?token=AQECAHi208BE49Ooan9kkhW_Ercy7Dm3ZL_9Cf3qfKAc485ysgAAAIYwggJSBgkqhkiG9w0BBwagggJDMIICPwIBADCCAjgGCSqGSIb3DQEHATAeBglghkgBZQMEAS4wEQQM, Erişim Tarihi: 11.12.2019.
- Bhattacharjee, A. (2012). *Social science research: Principles, methods, and practices*. CreateSpace Independent Publishing Platform; Second edition.
- Bosswick, W., & Heckmann, F. (2006). *Social integration of immigrants: Contribution of local and regional authorities*. Germany: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef0622en.pdf. Erişim Tarihi: 07.04.2018.

- Bozkurt, T. (2012). Ötekinin Sesi; Göçmenlikten Sığınmacılığa. Ed. S. İçellioğlu, Ö. Soysal, *Kültürlerarası Çalışmalar: Ötekinin Sözü* (s. 145-151). İstanbul: Kültür Üniversitesi Yayın No:181.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları,24. Baskı.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi,. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE) Güz, Sayı 17, s.67-91.
- Çarmıklı, E. (2015, Şubat). Misafirperverliğin Sınırları: Yeni Sorunların Başlangıcı. *TÜSIAD, Görüş, Sayı 88.*, s. 22-25.
- Castles, S., & Miller, M. (2008). Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri,Çev.Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Castles, S., Korac, M., Vasta, E., & Vertovec, S. (2002). *Integration: Mapping the Field*. Oxford: Report of a project carried out by the Centre for Migration and Policy Research and Refugee Studies Centre, University of Oxford.
- Çeviker, A., & Bal, F. (2016). Türk İslam Dünyasında Göç ve Göç Yönetimine Giriş. Editörler:Abdüllatif Bal, Faruk Bal, *Türk-İslam Dünyasında Göç ve Göç Yönetimi* (s. 11-20). İstanbul.: Akademik Kitaplar Yayınları,.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Paradigma Yayınları.
- Cheung, S., & Phillimore, J. (2013). *Social networks, social capital and refugee integration* . <https://www.nuffieldfoundation.org/sites/default/files/files/Phillimore%20Refugree%20Integration%20Report.pdf> Erişim Tarihi: 03.15.2018.
- Christensen, L., Johnson, R., & Turner, L. (2015). *Araştırma yöntemleri Desen ve Analiz*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2.Baskı.

- Cloeters, G., & Osseiran, S. (2019). *İstanbul'da Suriyeli Mültecilerin Sağlık Hizmetlerine Erişimi: Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bir Bakış Açısı*. İstanbul: İstanbul Politikalar Merkezi, <https://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2019/04/SouadOsseiranGabrieleCloetersTR.pdf>, Erişim Tarihi: 01.09.2019.
- Coleman, J. (2010). Beşeri Sermayenin Yaratımında Sosyal Sermaye, Derleyenler: Ahmet Zeki Ünal ve Mehmet Murat Şahin , *Sosyal Sermaye, Kuram-Uygulama-Eleştiri* (s. 77-117). İstanbul.: Değişim Yayınları.
- Çötök, N. (2010). Çokkültürlülük, Kültürlerarasılık ve Entegrasyon Tartışmaları Bağlamında Alman Eğitiminde Türk Öğrenciler: Bremen örneği. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Creswell, J. (2017a). Karma Yöntem Araştırmalarına Giriş, Çev. Mustafa Sözbilir. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Creswell, J. (2017b). Araştırma Deseni & Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları, Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Creswell, J., & Clark, V. (2014). Karma Yöntem Araştırmaları Tasarımı ve Yürütülmesi, Çev. Selçuk Beşir Demir. Ankara.: Anı Yayıncılık.
- Crisp, J. (2004). *New Issues in Refugee Research: The local integration and local settlement of refugees: a conceptual and historical analysis*. Geneva,: Report from the UNHCR. Working Paper, No. 102, <http://www.unhcr.org/407d3b762.html>. Erişim Tarihi:02.06.2018.
- Danış, D. (2004). Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye. *Birikim*, No. 184185, Ağustos, s.216-224.
- Dedeoğlu. (2016). Yoksulluk Nöbetinden Yoksulluk Rekabetine, Türkiye’de Mevsimlik Tarım Üretiminde Yabancı Göçmen İşçiler. Ankara: Altan Matbaası.
- Dedeoğlu, S., & Gökmen, Ç. (2011). *Göç ve Sosyal Dışlanma*,. Ankara: Efil Yayınevi.

- Derya, H. (2016). 1950 Yılından Günümüze Kadar Almanya'nın Göç Tarihi ve Entegrasyon Sorunu, . *Ortadoğu'daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu*, Editörler: H.Mustafa Paksoy, Elif Yildirimci, Kazım Sarıçoban, Özcan Özkan, (s. 58-86). Ankara: Efil Yayınevi.
- ECRE. (2005). European Council on Refugees and Exiles (ECRE),The Way Forward: Towards the Integration of Refugees in Europe. https://www.ecre.org/wp-content/uploads/2016/07/ECRE-The-Way-Forward-Towards-the-Integration-of-Refugees-in-Europe_July-2005.pdf Erişim Tarihi: 06.10.2019.
- Ekşi, N. (2010). Mültecilere ve Sığınmacılara İlişkin Mevzuat,. İstanbul.: Beta Yayınları.
- Elik, S. (2016). Arap Baharı Sonrası Ortadoğu'dan Türkiye'ye Göç: Türkiye'deki Suriyeliler. Editörler: Abdüllatif Çeviker ve Faruk Bal, *Türk-İslam Dünyasında Göç ve Göç Yönetimi* (s. 321-356). İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Erder, S. (2014). *Türkiye'de Değişen Siyasal Konjonktür, Değişen Göç ve İskan Politikaları*. Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.: Mirekoç Araştırma Raporları.
- Erdoğan, M. (2015). Türkiye'ye Kitleli Göçlerde Son ve Dev Dalga: Suriyeliler. Derleyenler: M. Murat Erdoğan, Ayhan Kaya *Türkiye'nin Göç Tarihi, 14.Yüzyıldan 21.Yüzyıla Türkiye'ye Göçler* (s. 315-347). İstanbul.: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. (2017). " Kopuş" tan" Uyum" a kent mültecileri: Suriyeli mülteciler ve belediyelerin süreç yönetimi: İstanbul örneği. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Erdoğan, M. (2018). *Suriyeliler Barometresi Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*., İstanbul.: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2.Baskı.
- Erkal, M. (1998). Social Integration,. Sosyoloji Konferansları, Sayı 25,<http://www.journals.istanbul.edu.tr/iusoskon/issue/view/1023000485>, Erişim Tarihi: 05.09.2017., 131-138.

- Eрмаған, İ. (2016). Avrupa Birliği'nde Müslüman Göçmenleri Entegrasyonu. F. B. Editörler: Abdüllatif Bal içinde, *Türk-İslam Dünyasında Göç ve Göç Yönetimi* (s. 291-319). İstanbul: Akademik Kitaplar Yayınları.
- Esser, H. (2006). Migration, Language and Integration, Programme on Intercultural Conflicts and Societal Integration (AKI) Social Science Research Center. Berlin: https://www.wzb.eu/www2000/alt/aki/files/aki_research_review_4.pdf Erişim Tarihi: 04.02.2019.
- Faist, T. (2003). Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar, Çev. Azat Zana Gündoğan, Can Nacar., İstanbul.: Bağlam Yayınları.
- Favell, A. (2014). Immigration, integration and mobility: new agendas in migration studies: essays 1998-2014. United Kingdom: Ecpr Press.
- Fielden, A. (2008). *Local integration: an under-reported solution to protracted refugee situations. Research Paper No. 158*. Geneva: UNHCR, Policy Development and Evaluation Service. <http://www.unhcr.org/research/working/486cc99f2/local-integration-under-reported-solution-protracted-refugee-situations.html>, Erişim Tarihi: 02.06.2018.
- GAV. (2018). Dünya Göç Raporu, <https://www.gocvakfi.org/>. <http://gocvakfi.org/2018-dunya-goc-raporu/> Erişim Tarihi: 01.01.2019.
- Georgeon, F. (2006). *Osmanlı-Türk Modernleşmesi - 1900-1930 Çeviren: Ali Berktaş*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Giddens, A. (2014). *Modernliğin Sonuçları, (Çev.) Ersin Kuşdil*, İstanbul.: Ayrıntı Yayınları, 6. Basım.
- ĞİGM. (2016). *2015 Türkiye Göç Raporu*. Ankara.: Yayın No: 35.
- Goodman, S. (2009, January 26). Goodman, S. W. (2009). Civic integration requirements and the transformation of citizenship (Doctoral dissertation, Georgetown University). Washington, <https://repository.library.georgetown.edu/handle/10822/553083>, Erişim Tarihi: 03.06.2018.

- Goularas, G., & Sunata, U. (2015). Türk Dış Politikasında Göç ve Mülteci Rejimi,. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(1), s.12-40.
- Güllüpnar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme, . *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:4,s.53-85.
- Gürkaynak, E. Ç. (2012). Toplumsal temas: Önyargı ve ayrımcılığı önlemek için bir sosyal değişim aracı olarak kullanılabilir mi. Ayrımcılık: çok boyutlu yaklaşımlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.255-265.
- Habermas, J. (2015). "Öteki" Olmak, "Öteki"yle Yaşamak, Siyaset Kuramı Yazıları, Çev. İlknur Aka, . 8. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hamberger, A. (2009). Immigrant Integration: Acculturation and Social Integration,. *Journal of Identity and Migration Studies*, Volume 3, number 2, 2-21.
- Harvey, D. (2002). Sınıfsal Yapı ve Mekânsal Farklılaşma Kuramı. Ed. Bülent Duru, Çev.A. Alkan, 20. *Yüzyıl Kenti*, (s. 147-172). Ankara: İmge Yayınevi.
- Harvey, D. (2010). *Postmodernliğin Durumu*. İstanbul: Metis Yayıncılık, 5.Basım.
- Heckmann, F. (2006). *Integration and Integration Policies*. Bamberg: European Forum For Migration Studies.Institute at the University of Bamberg.[http://www.efms.uni-bamberg.de/pdf/INTPOL%20Final %20Paper.pdf](http://www.efms.uni-bamberg.de/pdf/INTPOL%20Final%20Paper.pdf). Erişim Tarihi: 06.05.2019.
- İ.H.İ.K. (2018). *Göç ve Uyum Raporu*. Ankara: TBMM 26. Dönem 3. Yasama Yılı, Mart.
- İçduygu, A. (2014). *Bir Siyaset ve Siyasa Alanı Olarak Uluslararası Göç: Son Yüzyılda Dünya ve Türkiye*. İstanbul: Mirekoc Araştırma Raporları 1/2014,Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.
- İçduygu, A. (2015) Türkiye, Nereye Kadar Bir Göç Ülkesi? *TÜSİAD Görüş*, Sayı:88 s. 17-21.

- İçduygu, A. (2016). *Turkey: Labour market integration and social inclusion of refugees*. Brussels: European Parliament. Policy Department A: Economic and Scientific Policy, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/595328/IPOL_STU\(2016\)595328_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/595328/IPOL_STU(2016)595328_EN.pdf), Erişim Tarihi: 04.16.2018.
- İçduygu, A., & Korfalı, D. K. (2014). Türkiye’de Göçmenlerin Vatandaş Olma Eğilimleri: Deneyimler ve Algılar, . Derleyen Ayhan Kaya, *Farklılıkların Birlikteliği Türkiye ve Avrupa’da Birarada Yaşama Tartışmaları*, (s. 95-119). İstanbul.: Hiperlink Yayınları, İstanbul.
- İnan, E. (2016). Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme., *Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 3, Ocak- Haziran*, 10-33.
- IOM. (2014). *Hayatta Kalma Mücadelesi Türkiye’deki Suriye’den Gelen Mülteciler*. Uluslararası Af Örgütü Yayınları, <https://www.amnesty.org/download/Documents/208000/eur440172014tr.pdf>, Erişim Tarihi. 02.11.2019.
- IOM. (2018). *World Migration Report 2018*. Geneva: International Organization for Migration, https://www.iom.int/sites/default/files/country/docs/china/r5_world_migration_report_2018_en.pdf, Erişim Tarihi: 07.10.2019.
- Johnson, R., & Onwuegbuzie, A. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational researcher*, 33(7), s.14-26.
- Joppke, C. (2017). Civic integration in Western Europe: three debates. . *West European Politics*, 40(6), s.1153-1176.
- Kara, P., & Korkut, R. (2010). Türkiye’de Göç, İltica ve Mülteciler. *Türk İdare Dergisi, Sayı: 467, Haziran* , s.153-162.
- Karaca, S. (2017). Türkiye’de Mültecilerin Entegrasyonu:İhtimaller ve Mevcut Kapasite. Ankara: IGAM.
- Karagöz, Y. (2017). SPSS ve AMOS Uygulamalı Nicel-Nitel-Karma Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği,. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi temelli sosyal hizmet araştırmaları dergisi*, 1(1), s.62-80.
- Karpat, . K. (2017). *Osmanlıdan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. İstanbul: İmaş Yayınları, İstanbul, 3. Baskı.
- Kavas, A., Avşar, İ., Kadkoy, O., & Bilgiç, E. (2019). İstanbul'da Suriyeliler ve Savaş Sonrası Suriye Gettoları, TEPAV Yayınları No: 82. Ankara: Lotus Life Ajans.
- Kaya, A. (2014). Uluslararası Göç Teorileri Bağlamında Yeni Göç Türlerini Anlamaya Çalışmak: Türkiye'de Yabancı ve Öteki Olmak. Ed. M. Tuna, *Türkiye ve Yeni Uluslararası Göçler* (s. 13-37). Ankara: Sentez Yayıncılık, Ankara.
- Kaya, A. (2016a). *İslam, Göç ve Entegrasyon*. İstanbul.: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, A. (2016b). *Syrian Refugees and Cultural Intimacy in Istanbul: 'I Feel Safe Here!'*. Robert Schuman Centre for Advanced Studies Research Paper No. RSCAS, 59. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2870516, Erişim Tarihi: 06.08.2018.
- Kaya, A., & Erdoğan, M. (2015). *Türkiye" nin Göç Tarihi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, A., & Kırac, A. (2016). *İstanbul'daki Suriyeli Mültecilere İlişkin Zarar Görebilirlik Değerlendirme Raporu*,. İstanbul: Hayata Destek Derneği, http://www.academia.edu/27523033/%C4%B0stanbuldaki_Suriyelilere_%C4%B0li%C5%9Fkin_Zarar_G%C3%B6rebilirlik_De%C4%9Feriendirme_Raporu_2016, Erişim Tarihi:19.08.2017.
- Kaya, C. (2017). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukukunda Kalıcı Bir Çözüm Olarak Yerel Entegrasyon,. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- King, R., & Lulle, A. (2016). *Research on migration: facing realities and maximising opportunities: a policy review*. Luxembourg: Office of the European Union, http://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/policy_reviews/ki-04-15-841_en_n.pdf, Erişim Tarihi: 01.16.2019.

- Kirişci, K., & Karaca, S. (2015). Hoşgörü ve Çelişkiler:1989,1991 ve 2011’de Türkiye’ye Yönelen Kitlesel Mülteci Akınları. Derleyenler: M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya, *Türkiye’nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler* (s. 297-314). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları .
- Korac, M. (2003). Integration and how we facilitate it: A comparative study of the settlement experiences of refugees in Italy and the Netherlands. *Sociology*, 37(1), 51-68.s.51-68.
- Kothari, C. (2004). *Research Methodology Methods&Techniques*. New Delhi: New Age International (P) Ltd., Publishers.
- KüçükçekmeceBelediyesi. (2018). *2017 Faaliyet Raporu*. İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi.
- Kümbetoğlu, B. (2015). *Sosyolojide Ve Antropolojide Niteliksel Yöntem Ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kuş, E. (2012). *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri, Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri Nicel mi? Nitel mi?.*, Ankara.: Anı Yayıncılık, 4.Baskı.
- Kymlicka, W. (2015). *Çokkültürlü Yurttaşlık, Çev.; Abdullah Yılmaz*. 2.Basım, İstanbul.: Ayrıntı Yayınları.
- Lefebvre, H. (1998). *Modern dünyada gündelik yaşam*. Çev.: Işın Gürbüz, . İstanbul: Metis Yayınları.
- LL2II. (2015). *Avrupa’daki Göçmenlerin Entegrasyonu’nda Yerel Kuruluşlar ve Çalışanlar için Rehber Kitap*. [http://www.ll2ii.eu/pdf/ Guidebook_for_Local_Bodies_and_Operators_on_Integration_of_Migrants_in_Europe_TR.pdf](http://www.ll2ii.eu/pdf/Guidebook_for_Local_Bodies_and_Operators_on_Integration_of_Migrants_in_Europe_TR.pdf) Erişim Tarihi: 12.12.2018.
- Lockwood, D. (1964). Social Integration and System Integration, *Social Change:Explorations, Diagnoses and Conjectures* (s. 371-383). New York: Schenkman Publishing Company.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü, Çevirenler: Osman Akınhay ve Derya Kömürcü*. Ankara.: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Martikainen, T. (2010). Din, Göçmenler ve Entegrasyon, Çev. Nebile Özmen. *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38, s.263-276.
- Martin, P. (2013). The Global Challenge of Managing Migration. *Population Bulletin* 68, No. 2, s.2-15.
- Massey, D., Arango, J., Hugo, G., & Kouaouci, A. (2014). Uluslararası göç kuramlarının bir değerlendirmesi, Çev. Saniye Dedeoğlu, Burcu Oskay, Çağlar Özbek, İbrahim Sirkeci, . *Göç Dergisi*, 1(1), s.11-46.
- MEB. (2018). *Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri*. Ankara: https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_12/03175027_03-12-2018__Yinternet_BYIteni.pdf, Erişim Tarihi, 09.02.2019.
- Mouzelis, N. (1991). *Back to Sociological Theory, The Construction of Social Orders*, Palgrave Macmillan UK.
- Mouzelis, N. (1997). Social and System Integration: Lockwood, Habermas, Giddens. *Sociology*, 31(1), s.111-119.
- Nagasawa, R., Qian, Z., & Wong, P. (2001). Theory of segmented assimilation and the adoption of marijuana use and delinquent behavior by Asian Pacific youth. *The Sociological Quarterly*, 42(3), s.351-372.
- Neuman, W. (2013). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Nitel ve Nicel Yaklaşımlar, I.Cilt*, Çev.Sedef Özge,6.Basım,Ankara. Ankara.: Yayınodası,6.Basım.
- Neuman, W. (2013). *Toplumsal araştırma yöntemleri: nitel ve nicel yaklaşımlar: 2. cilt*. İstanbul: Yayınodası.
- Özbay, F., & Yücel, B. (2001). Türkiye’de Göç Hareketleri, Devlet Politikaları ve Demografik Yapı, *Nüfus, Kalkınma, Göç, Eğitim, Demokrasi ve Yaşam Kalitesi*. (s. 1-68.). Ankara: Hacettepe Nüfus Etüdleri Enstitüsü,.
- Özdamar, K. (2003). *Modern bilimsel araştırma yöntemleri*,. Eskişehir.: Kaan Kitabevi.
- Özdemir, M. (2007). I Dünya Savaşı sırasında Osmanlı ülkesinde yaşanan göç hareketleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi, DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü).

- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), s.323-343.
- Özer, Y. (2015). Türkiye ve Fransa Örnekleriyle Uluslararası Göç ve Yabancı Düşmanlığı. İstanbul.: Derin Yayınları.
- Özmen, N. (2010). Danimarka Türk Toplumunun Sosyal Entegrasyonu ve Din. İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özyakışır, D. (2013). *Göç, Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Pandey, P., & Pandey, M. (2015). *Research Methodology: Tools and Techniques*. Romania: Bridge Center.
- Parekh, B. (2002). Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek, Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori, . Ankara.: Phoenix Yayınevi.
- Penninx, R. (2004). Elements for an EU-framework for integration Policies for immigrants. R. S. (eds.) içinde, *Managing Integration The European Unions responsibilities towards immigrants* (s. 94-104). Gütersloh: Migration Policy Institute and The Bertelsmann Foundation.
- Perşembe, E. (2005). *Almanya'da Türk Kimliği Din ve Entegrasyon*. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Punch, K. (2016). Sosyal Araştırmalara Giriş, Çev. D. Bayrak, H.B. Arslan, Z. Akyüz. Ankara: Siyasal Kitabevi, 4. Baskı.
- Putnam, R. (2010). Tek Başına Bowling: Amerika'nın Azalan Sosyal Sermayesi,. K.-U.-D. M. Sosyal Sermaye içinde, *Sosyal Sermaye, Kuram-Uygulama-Eleştiri Derleyenler: Mehmet Murat Şahin, Ahmet Zeki Ünal Değişim Yayınları, 2010, İstanbul.* (s. 121-142). İstanbul.: Değişim Yayınları, 2010, İstanbul.
- Şahin, B. (2010). Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme, Bilig, Sayı:55,. *Bilig, Sayı:55.*, 103-134.

- Şavran, T. (2009). Sosyolojik Yöntemde Çağdaş Tartışmalar. N. Suğur içinde, *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri* (s. 58-77). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Saygın, S., & Hasta, D. (2018). Göç, Kültürleşme ve Uyum, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar. *Current Approaches in Psychiatry 2018; 10(3)*, 302-323.
- Schnapper, D. (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki*. çev. Ayşegül Sönmezay, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Schulte, B. (2004). The open method of co-ordination as a political strategy in the field of immigrant integration policy. R. S. Weidenfeld içinde, *Managing Integration: The European Union's Responsibilities towards Immigrants* (s. 137-145.). Gütersloh: Verlag Bertelsmann Stiftung.
- Schunck, R. (2014). Transnational activities and immigrant integration in Germany. Concurrent or Competitive Processes? Switzerland: Springer International Publishing.
- Sert, Ş. (2012). Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru. N. Ş. Der.S.Gülfer İhlamur-Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar*, (s. 29-47). İstanbul.: İletişim Yayınları.
- Simmel, G. (1996). Metropol ve Zihinsel Yaşam. *Cogito*, 91-89.
- Şimşek, D., & Çorabatır, M. (2016). *Challenges and opportunities of refugee integration in Turkey*. Research Centre on Asylum and Integration (IGAM) Report, <http://www.igamder.org/wp-content/uploads/2017/01/Challenges-and-opportunities-of-refugee-integration-in-turkey-full-report.pdf>, Erişim Tarihi: 05.09.2017.
- Şimşek, D., & Çorabatır, M. (2016). *Challenges and opportunities of refugee integration in Turkey*. Research Centre on Asylum and Integration (IGAM) Report,. Ankara: Research Centre on Asylum and Migration (IGAM), Heinrich Böll Foundation, <http://www.igamder.org/wp-content/uploads/2017/01/Challenges-and-opportunities-of-refugee-integration-in-turkey-full-report.pdf>, Erişim Tarihi: 05.09.2017.

- Slattery, M. (2008). *Sosyolojide Temel Fikirler*. İstanbul: Editör: Ümit Tatlıcan, Sentez Yayıncılık, 6. Basım.
- Smith, A. (2002). Ulusların etnik kökeni, Çev. Sonay Bayramoğlu, Hülya Kendir. Ankara.: Dost Kitabevi.
- Snel, E., Engbersen, G., & Leerkes, A. (2006). Transnational involvement and social integration. *Global networks*, 6(3), , 285-308.
- Starks, H., & Trinidad, B. (2007). Choose your method: A comparison of phenomenology, discourse analysis, and grounded theory. *Qualitative health research*, 17(10), s.1372-1380.
- Strang, A., & Ager, A. (2010). Refugee integration: Emerging trends and remaining agendas. . *Journal of refugee studies*, 23(4) , s.589-607.
- Taşdelen, H. M. (1991). Yurtdışından Dönen Türk İşçi Ailelerinin Uyum Problemleri. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (23), s.61-67.
- Taşdelen, H.M., Sözen, E., Duran, H., & Eskicumalı, A. (2000). *Avrupa'da Yeni Kuşak Türk Gençliği (Kimlik ve Uyum Sorunları)*. Sakarya : Sakarya Üniversitesi Basımevi.
- Teddlie, C., & Tashakkori, A. (2009). Foundations of mixed methods research: Integrating quantitative and qualitative approaches in the social and behavioral sciences. London: Sage.
- Tekeli, İ. (2007). Türkiye'nin Göç Tarihindeki Değişik Kategoriler. (der.) Ayhan Kaya, *Kökler ve Güzergahlar:Türkiye'de Göç Süreçleri*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tekeli, İ. (2008). *Göç ve Ötesi, İlhan Tekeli Toplu Eserler-3*, . İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2014). *Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2.Basım.

- Tekin, H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme . *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(13), 101-116.
- Thranhardt, D. (2004). Integration as an Integral Part of the European Societal Model. *Managing Integration The European Unions responsibilities towards immigrants* (s. 111-116). Gütersloh: Migration Policy Institute.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü, Bilgi Üniversitesi Yayınları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tuna, M., & Özbek, Ç. (2014). Uluslararası Göçlerin Yeni Kategorileri, Ulus-Devlet ve Aidiyet: Türkiye'deki Yabancı Yerleşimlerin Toplumsal Entegrasyonları. Ed. M. Tuna, *Türkiye ve Yeni Uluslararası Göçler* (s. 38-76). Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Turut, H., & Özgür, E. M. (2018). Bir Kente Göçün Hikâyesi: Süreçler, Bütünleşme ve Aidiyet. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 16(1), 153-180.
- Uhl, K. (2004). Germany. Ed. Rita Süßmuth & W. Weidenfeld, *Managing Integration: The European Union's Responsibilities Towards Immigrants*. Gütersloh: Migration Policy Institute and.
- Ulutaş, A., & Gündüz, U. (2018). Karma Araştırma Yöntemine Giriş. Ed. Ş. Aslan, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Nicel, Nitel ve Karma Tasarımlar İçin Bir Rehber* (s. 439-452). Konya: Eğitim Yayınevi.
- UNDESA. (2017). *International Migration Report*. New York: Department of Economic and Social Affairs, http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf, Erişim Tarihi: 03.06.2018.
- UNHCR. (2013). A New Beginning Refugee Integration in Europe, www.unhcr.org/52403d389.pdf, Erişim Tarihi: 02.09.2017. European Refugee Fund of the European Commission.
- UNICEF. (2018). *Humanitarian Situation Report*. UNICEF, [https://www.unicef.org/turkey/media/7091/file/UNICEF%20Turkey%20Humanitarian %20](https://www.unicef.org/turkey/media/7091/file/UNICEF%20Turkey%20Humanitarian%20)

Situation%20Report%20-%20Jan-March%202019.pdf, Erişim Tarihi:
08.15.2019.

Urth, H. (2004). Draft synthesis report on policies concerning the integration of immigrants. Ed. Rita Süßmuth & W. Weidenfeld, *Managing Integration: The European Union's Responsibilities Towards Immigrants* (s. 68-77). Gütersloh: Migration Policy Institute.

Üstün, N. (2016). *Suriyelilerin Türk İşgücü Piyasasına Entegrasyonu Sorunlar-Öneriler, Araştırma Raporu*. Konya: Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü, [www.kto.org.tr/.../suriyelilerin-turk-isgucu-piyasasina-entegrasyonu, -sorunlar-oneriler--](http://www.kto.org.tr/.../suriyelilerin-turk-isgucu-piyasasina-entegrasyonu,-sorunlar-oneriler--).

Wallace, R. A., & Wolf, A. (2012). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Çeviri*: M. Rami Ayas / Leyla Elburuz . Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Walliman, N. (2011). *Research Methods: The Basics*. New York.: Routledge.

Wirth, L. (2002). Bir Yaşam Biçim Olarak Kentleşme,. A. A. Bülent içinde, *20. Yüzyıl Kenti* (s. 77-107). Ankara: İmge Kitabevi.

Wodak, R. E. (2017). Integration and culture: from ‘communicative competence’ to ‘competence in plurality. Ed. R. Bauböck, *The integration of migrants and refugees. EUI forum on migration, citizenship, and demography*. (s. 116-137). Florence: European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies.

Woods, A., & Kayalı, N. (2017). *Suriyeli Topluluklarla Etkileşim: İstanbul'daki Yerel Yönetimlerin Rolü. İstanbul Politikalar Merkezi*. İstanbul: İstanbul Politikalar Merkezi, https://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2017/01/WoodsLocalGovernmentRapor.web_.pdf, Erişim Tarihi:30.08.2017.

Wright, R. (2009). *The Integration of Refugees: Towards a Fresh Approach*. Undergraduate dissertation, Durham University, http://www.rapar.org.uk/uploads/4/6/8/7/4687542/2009_undergraduate_dissertati_on_the_integration_of_refugees.pdf. Erişim Tarihi:03.02.2018.

- Yalçın, C. (2002). Çokkültürcülük Bağlamında Türkiye'den Batı Avrupa Ülkelerine Göç. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Mayıs Cilt : 26 No:1*,s. 45-60.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yazgan, P. (2010). Danimarka'daki Türkiye Kökenli Göçmenlerin Aidiyet ve Kimlikleri. Sakarya, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları,9. Baskı.
- Yıldız, A. (2017). Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık,. *Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt:3 Sayı:1 Ocak/Haziran, Ankara.*, s.36-67.
- YÖK. (2019). Göç ve Eğitim: Saha Deneyimi ve İhtiyaç Analizi. Karabük: Özer Matbaa.
- Zürcher, E. J. (2016). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi, Çeviren Yasemin Saner*. İstanbul: İletişim Yayınları, 33.Baskı.

EKLER

EK-1: Anket Formu

Bu anket formu “Suriyeli Kent Mültecilerinin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Entegrasyonu (Küçükçekmece İlçesi Örneği)” adlı doktora tezi çalışması için hazırlanmıştır. Bu formdan elde edilecek bilgiler yalnızca bilimsel amaçla kullanılacaktır. Vereceğiniz yanıtlar ve ayıracağınız vakit için teşekkür ederiz.

Selda GEYİK YILDIRIM

Sakarya Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Doktora Öğrencisi

1) Cinsiyetiniz?

- a) Kadın   b) Erkek

2) Yaşınız?

- a) 18-22   b) 23-29   c) 30-39   d) 40-49   e) 50-59   f) 60 ve üzeri

3) Medeni durumunuz?

- a) Evli   b) Bekâr   c) Boşanmış   d) Eşi Vefat Etmiş   d) Diğer ...

4) Eğitim durumunuz?

- a) Okuma yazması yok   b) İlkokul   c) Ortaokul   d) Lise   e) Önlisans   f) Lisans   g) Yüksek Lisans   h) Doktora   ı) Diğer ...

5) Mesleğiniz nedir? .....

6) Şu anda çalışıyor musunuz?

- a) Evet   b) Hayır

7) Türkiye’deki aylık geliriniz ne kadar?

- a)1000 TL ve altı   b)1001-2000 TL arası   c) 2001- 3000 TL arası
d) 3001-4000 TL arası   e) 4001-5000 TL arası   f) 5001 ve üstü

8) Suriye’deki yaşantımız (sosyo-ekonomik açıdan) Türkiye’dekinden;

- a) Daha kötüydü   b) Daha iyiydi   c) Türkiye’deki durumumuz ile aynıydı

9) Ailenizdeki kişi sayısı kaçtır?

- a) Tek başıma yaşıyorum   b) 2   c) 3   d) 4   e) 5   f) 6

g) 7 h) 8 ve üstü

10) Şu an oturduğunuz evde;

a) Kiracıyım b) Ev kendi mülküm c) Diğer.....

11) Suriye'deki evimde;

a) Kiracıydım b) Kendi mülkümdü c) Diğer.....

12) Kaç çocuğunuz Türkiye'de doğdu?

a) 1 b) 2 c) 3 d) 4 e) 5 ve üstü f) Burada doğan olmadı

g) Doğdu fakat vefat etti h) Çocuğum yok

13) Ailenizde okula giden çocuk sayısı kaç?

a) 1 b) 2 c) 3 d) 4 e) 5 ve üstü f) Çocuğum yok

g) Okula giden çocuğum yok

14) Ailenizde çalışan kişi sayısı kaç?

a) 1 b) 2 c) 3 d) 4 e) 5 ve üstü

15) Küçükçekmece ilçesine yerleşmenizdeki en önemli nedeniniz?

a) Tanıdıklarımın olması b) Suriyelilerin yoğun yaşadığı bir yer olması c) İş imkanlarının fazla olması d) Ev kiralarının ucuz olması e) Diğer... (Açıklayınız)

16) Suriye'ye hangi sıklıkta gidiyorsunuz?

a) Hiç gitmiyorum b) 2-3 yılda bir c) Yılda bir kez d) Yılda birden fazla e) Geldiğimden beri sadece bir kez gittim

17) Türkiye'ye kaç yılda geldiniz?

a) 2011 b) 2012 c) 2013 d) 2014 e) 2015 f) 2016 g) 2017 h) 2018 i) 2019

18) Suriye'nin hangi şehrinden geldiniz?

a) Şam b) Halep c) Lazkiye d) Hama e) Rakka f) Humus
g) İdlib h) Deyrizor i) Rif Şam j) Tartus
k) Hasiçi l) Kuneytire m) Suveyde

19) Etnik kimliğiniz aşağıdakilerden hangisidir? (Yanıtlama zorunluluğu bulunmamaktadır)

a) Arap b) Türk c) Kürt d) Ermeni e) Çerkez f) Diğer (...)

20) Kendinizi/kimliğinizi öncelikli olarak nasıl tanımlarsınız?

- a) Suriyeli b) Müslüman c) Hristiyan d) Arap e) Kürt f) Ermeni g) Çerkez
h) Türkmen 1) Süryani i) Sünni 1) Nusayri j) Hiçbiri
k) Diğer...

21) Türkiye'deki herhangi bir kamu ya da özel kuruluştan yardım alıyor musunuz?

- a) Evet (ise .....)
b) Hayır

22) Suriye'ye geri dönmeyi düşünüyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır c) Bazen d) Diğer (Açıklayınız ...)

23) Başka bir ülkeye göç konusunda ne düşünüyorsunuz?

- a) Düşünmüyorum b) Fırsatım olsa hemen giderim
c) Türk vatandaşı olursam gitmem d) Maddi imkânım iyi olursa gitmem
e) Diğer (Açıklayınız ...)

24) Türkçeyi konuşma ve anlama durumunuz nedir?

- a) Çok iyi
b) İyi
c) Orta
d) Çok az
e) Hiç

25) Kendinizi Türk toplumuna ait hissediyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır c) Bazen

26) Ne sıklıkta Türkçe yayınları (TV, Radyo, Gazete, Sosyal Medya vb.) takip edersiniz?

- a) Her gün
b) Haftada bir iki gün
c) Hiç

27) Kendinizi İstanbul'da evinizde gibi hissediyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır c) Bazen

28) Türk komşularınızın size karşı ayrımcılık yaptığını düşünüyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır c) Bazen

29) Gündelik yaşantınızda Suriyeli mülteci arkadaşlarınızla görüşme sıklığınız nedir?

- a) Her gün
b) Haftada bir

- c) Ayda bir kez
- d) Birkaç ayda bir
- e) Hiç

30) Türklerin yoğun olduğu sosyal ortamlara ne sıklıkta katılırsınız?

- a) Her gün
- b) Her hafta
- c) Bazen
- d) Ayda bir kez
- e) Hiç

31) Türk komşularınızın size karşı ilgili olduklarını düşünüyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Bazen

32) Türk komşularınıza ihtiyaç duydukları taktirde yardım eder misiniz?

- a) Her zaman
- b) Bazen
- c) Zorunda kalırsam
- d) Hiçbir zaman

33) Suriyeli mültecilere yönelik eğitim hizmetlerinden memnun musunuz?

- a) Çok memnunum
- b) Memnunum
- c) Orta düzeyde memnunum
- d) Memnun değilim
- e) Hiç memnun değilim

34) Suriyeli mültecilere yönelik sağlık hizmetlerinden memnun musunuz?

- a) Çok memnunum
- b) Memnunum
- c) Orta düzeyde memnunum
- d) Memnun değilim
- e) Hiç memnun değilim

35) Mümkün olsa Türk vatandaşı olmak ister misiniz?

- a) Evet
- b) Hayır

36) Bölgenizdeki yerel yöneticilerin mülteci konusunu önemseyemediğini düşünüyor musunuz?

- a) Evet   b) Hayır   c) Bazen

37) İş yaşamında, benzer işleri yapan, Türkler ile Suriyelilere ödenen ücretlerin aynı olduğunu düşünüyor musunuz?

- a) Evet   b) Hayır

38) İş bulma konusunda Türkler ile aynı imkanlara sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?

- a) Evet   b) Hayır   c) Bazen

39) Türk hükümetinin Suriyeli mültecilere yönelik politikalarından memnun musunuz?

- a) Çok memnunum
b) Memnunum
c) Orta düzeyde memnunum
d) Memnun değilim
e) Hiç memnun değilim

40) Türk polislerinin mültecilere karşı ayrımcılık yaptığını düşünüyor musunuz?

- a) Evet   b) Hayır   c) Bazen

Ek-2: Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu

Mülakat Tarihi:

Mülakat Yapılan Kişinin Cinsiyeti:

Mülakat Yapılan Kişinin Yaşı:

Mülakat Yapılan Kişinin Şu anki Çalışma Durumu ve Mesleği:

- 1) Eğitim Durumunuz?
- 2) Medeni Durumunuz? (Evli iseniz) Çocuk Sayısı?
- 3) Aylık Geliriniz?
- 4) Etnik kimliğiniz nedir? (Yanıtlama zorunluluğu bulunmamaktadır)
- 5) Suriye'nin hangi şehriden ve ne zaman geldiniz?
- 6) Türkçe konuşma anlama durumunuz nedir?
- 7) Türkçe yayınları takip eder misiniz?
- 8) Kendinizi Türk toplumuna ait hissediyor musunuz?
- 9) Suriyeli mültecilerle ilişkileriniz nasıldır?
- 10) Aynı mahalle sınırları içerisinde yaşayan Suriyeli ve Türklerin ilişkileri nasıldır? Birbirlerine bakış açıları nasıldır?
- 11) Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahallelerde Suriyelilerin Türkler ile ilişkileri ne düzeydedir?
- 12) Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahallelerde Suriyelilerin birbirleri ile ilişkileri nasıldır? (alışveriş, komşuluk ilişkileri, vs.)
- 13) Suriyeli mültecilere yönelik politikalar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
- 14) Türkiye'de ayrımcılıkla karşılaştınız mı?
- 15) Türkiye'de karşılaştığınız en önemli güçlük nedir? Bu güçlüğü aşmak için neler yapıyorsunuz?
- 16) Suriye'ye geri dönme, Türkiye'de kalma ya da başka bir ülkeye göç etme konusunda ne düşünüyorsunuz?
- 17) Suriye'den Türkiye'ye ve İstanbul'a yönelik göç ve yerleşme süreciniz nasıl gerçekleşti?
- 18) İstanbul'daki yaşantınız hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
- 19) Suriye'deki yaşantınız ile Türkiye'deki yaşantınız arasındaki farklar nelerdir?
- 20) İstanbul'da kendinizi evinizde gibi hissediyor musunuz?

- 21) Mültecilere yönelik sunulan eğitim ve sağlık hizmetleri hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 22) Türkiye’de toplumsal yaşama uyum sağlama konusunda ne düşünüyorsunuz?
- 23) Türkiye’deki Suriyelilerin gelecekleri konusundaki düşünceleriniz nelerdir?
- 24) Türk vatandaşı olma konusundaki düşünceleriniz nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da, lisans eğitimini Uludağ Üniversitesi'nde, yüksek lisans eğitimini Sakarya Üniversitesi sosyoloji bölümünde tamamladı. 2011 yılından itibaren Kafkas Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

